Jaarstukken 2017

Versie: 8.0.0.0.0.0

2.2 Programmaverantwoording

Leeswijzer
De indeling van de programmaverantwoording volgt die van de begroting 2017.

In de programmaverantwoording is de standaard opbouw als volgt:

- De missie.

- Ontwikkelingen in 2017: een toelichting op zaken die het hele programma betreffen.

- Daarna volgt per beleidsterrein een paragraaf.
  - Per beleidsterrein is er een korte terugblik op ontwikkelingen binnen dit beleidsterrein.
  - Vervolgens is een tabel opgenomen met de doelen en prestaties die tot het desbetreffende beleidsterrein behoren. Net als in de bestuursrapportages wordt met 'stoplichten' gewerkt. Per prestatie wordt aangegeven of deze op groen, oranje of rood staat.
  - Onder de tabel wordt een deel van de prestaties toegelicht. Het criterium hiervoor is of de desbetreffende (afwijking op de) prestatie politiek relevant is. Dit leidt er soms toe dat alle prestaties van een beleidsterrein worden toegelicht en soms geen enkele.
  - Tot slot volgt indien van toepassing een tabel met de effectindicatoren die horen bij het desbetreffende beleidsterrein. Hierin staan de realisatiewaarden van 2014 t/m 2017, uiteraard voor zover beschikbaar. Ook staat de streefwaarde voor 2017 vermeld, zoals die in de Programmabegroting 2017 is vastgesteld.
  - De kaderstellende beleidsstukken die in 2017 zijn vastgesteld.
- De financiën van het programma.
  - Dit onderdeel begint met een tabel waarin een overzicht wordt gegeven van de financiële resultaten per beleidsterrein en voor het hele programma. Ook wordt een overzicht gegeven van mutaties in reserves.
  - Vervolgens worden afwijkingen van meer dan 250.000 euro toegelicht.
  - Daarna wordt een toelichting gegeven op investeringen: overschrijdingen op investeringskredieten, investeringskredieten ouder dan drie jaar die nog niet zijn afgesloten.

In de Programmaverantwoording staat niet alles over de begrotingsprogramma's. De informatie over weerstandsvermogen, risico's en dergelijke is bijvoorbeeld apart samengebracht, mede vanwege wettelijke bepalingen voor de begroting en het jaarverslag.

1

Bestuur en dienstverlening

Bestuur en dienstverlening

Programmanummer	1
Commissie	Leefbaarheid en Bereikbaarheid
Portefeuille(s)	Bestuur, Veiligheid & Handhaving Ruimtelijke ordening, binnenstad en publiekszaken Bereikbaarheid, Financiën & Economie Jeugd, Welzijn & Zorg

De missie van het programma Bestuur en dienstverlening luidt:
"De gemeente Leiden staat voor een betrouwbaar bestuur: open en transparant en in samenwerking met en voor partners en burgers in de stad en regio. De gemeente Leiden staat voor een klantgerichte dienstverlening, waarbij de klanten betrouwbaar, duidelijk, snel en op maat worden bediend."

Ontwikkelingen in 2017

Dienstverlening
De gemeente Leiden gaat voor een persoonlijke, betrouwbare, toegankelijke en efficiënte dienstverlening. Om dit te realiseren wordt de gemeentelijke dienstverlening steeds vernieuwd en aangepast aan de eisen van deze tijd. In 2017 is een nieuwe website ontwikkeld, die begin 2018 live is gegaan. Met de nieuwe website zijn we overgestapt naar een zogenaamde toptakensite en teruggegaan van 35.000 naar 500 pagina's. De website is gericht op behoeften van inwoners en ondernemers van Leiden en maakt het gemakkelijker om de juiste informatie snel te kunnen vinden. Het design, kleurgebruik en de indeling zorgen voor meer focus op de inhoud en de teksten zijn in laagdrempelig Nederlands geschreven, waardoor deze leesbaar zijn voor vrijwel iedereen. Een deel van de content wordt ook in het Engels aangeboden. Ook is geïnvesteerd in een bijbehorende beheerorganisatie gericht op een continue meting en verbetering. We zijn overgestapt van een decentraal redactiemodel naar een kleine centrale webredactie met daarin de benodigde expertise. Daarnaast is het mogelijk gemaakt om nog meer producten digitaal aan te vragen. Ook is in 2017 geïnvesteerd om een aantal zgn. Green Belts op te leiden om de dienstverlening efficiënter en klantvriendelijker te maken. Greenbelts zijn opgeleid om met een lean-aanpak processen te verbeteren. De eerste resultaten daarvan zijn te zien. Zo is de doorlooptijd van het proces 'verloren en gevonden voorwerpen' aanmerkelijk verkort waardoor gevonden voorwerpen op werkdagen op diezelfde dag terug te vinden zijn op de website.

Klantcontactcentrum
Het Klantcontactcentrum (KCC) had in 2017 het drukste jaar ooit. Er zijn via de verschillende kanalen meer dan 300.000 klantcontacten afgehandeld. Het aantal telefoontjes steeg t.o.v. 2016 met bijna 100 per dag van 165.000 in 2016 naar 190.000 in 2017. Het aantal klantcontactformulieren dat digitaal binnenkwam steeg in 2017 met 64% t.o.v. 2016, naar 11.000. Ook het aantal meldingen openbare ruimte kende bijna een verdubbeling. Tot slot steeg het aantal afgehandelde klantcontacten via sociaal media met 111% naar 1900 op jaarbasis. Het idee dat digitalisering leidt tot een afname van de telefonische klantcontacten blijkt niet op te gaan. Dit zelfde beeld is te zien in andere gemeenten en in private callcenters. De enorme stijging is deels te verklaren. Bijvoorbeeld door de enorme uitbreiding van het parkeerrestrictiegebied en de invoering van de digitalisering van parkeren, de implementatie van ondergrondse containers in een groot deel van de stad en de verplichting voor kinderen om een eigen paspoort te hebben. Verder wordt de stad steeds internationaler wat te zien is in de toename van buitenlandse studenten en expats. Naast het afhandelen van de enorme aantallen klantcontacten heeft het KCC geïnvesteerd in een nieuw ICT systeem waarin we klantcontacten vastleggen en dat gebruikt wordt als kennissysteem. Voordeel hiervan is eenduidige informatieverstrekking aan de klant, maar

ook dat er steeds beter bruikbare managementinformatie beschikbaar komt over waar klanten over bellen en hoe de bereikbaarheid van de organisatie is. Eind 2017 zijn de eerste stappen gezet op het gebied van data gestuurd werken. De managementinformatie wordt gebruikt om bijvoorbeeld steeds beter te gaan voorspellen zodat de bezetting aansluit op het werk dat binnenkomt. In 2018 zal hier een vervolg aan worden gegeven. Ook is in 2017 gestart met een onderzoek naar de mogelijkheden van Whatsapp als nieuw kanaal om vragen van inwoners te kunnen beantwoorden.

Burgerzaken
De campagne 'ik word Leidenaar' in 2017 was een succes. Deze campagne heeft als doel dat studenten die in Leiden komen wonen zich ook inschrijven in Leiden. Dit jaar is ook het aantal vaste trouwlocaties aanzienlijk uitgebreid door het nu mogelijk te maken dat een locatie een aanvraag doet om aangewezen te worden als vaste trouwlocatie. Hierdoor zijn er minder bruidsparen die extra leges moeten betalen om hun favoriete locatie aan te laten wijzen. Die zijn nu immers al aangewezen.

Beleidsterrein 1A Bestuur

Doelen en prestaties bij 1A Bestuur

Doel	Prestatie	
1A1 Volksvertegenwoordiging, kaderstelling en control	1A1.1 De gemeenteraad en raadscommissies vergaderen volgens de vastgestelde vergadercyclus	✓
	1A1.2 Burgers actief informeren over rol en werkzaamheden van de gemeenteraad	✓
	1A1.3 Ondersteuning van de gemeenteraad door de griffie, onderzoek door de rekenkamercommissie en controle door de accountant	✓
1A2 Dagelijks besturen van de gemeente	1A2.1 Dagelijks besturen van de gemeente door het college	✓
	1A2.2 Ondersteunen van het college en directie door bestuurs- en directieondersteuning	✓
	1A2.3 Dagelijks managen door de concerndirectie	✓
	1A2.4 Uitvoeren van concerncontrol, waaronder doorlichtingsonderzoeken en audits	✓
	1A2.5 Informeren en betrekken van burgers, bedrijven en instellingen over besluiten en bij uit te voeren beleid	✓
	1A2.6 Organiseren van verkiezingen voor gemeente, provincie, waterschappen, Rijk en Europa	✓
	1A2.7 Strategische beleidsadvisering en onderzoek	✓
	1A2.8 Adviseren van bestuur over communicatie	✓
	1A2.9 Organiseren van medezeggenschap	✓
1A3 Bijdragen aan en sturen op samenwerkingsverbanden	1A3.1 Sturing en toezicht houden op samenwerkingsverbanden	✓
	1A3.2 Bevorderen van intergemeentelijke samenwerking	✓

Prestatie 1A2.7 Strategische beleidsadvisering en onderzoek
In 2017 werd een start gemaakt met het Urban Data Center Leiden071, in samenwerking met het CBS. Doel: meer datagestuurd werken.

Verbonden partijen
We verwijzen naar de paragraaf verbonden partijen waarin informatie wordt gegeven over de publiekrechtelijke en privaatrechtelijke instellingen en organisaties die behoren tot deze categorie. In 2017 heeft ons college het beleidskader voor de verbonden partijen geactualiseerd en ter vaststelling aangeboden aan de gemeenteraad die dat in januari 2018 heeft gedaan.

Effectindicatoren bij 1A Bestuur

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 1A1 Volksvertegenwoordiging, kaderstelling en control						
1A1.a Percentage inwoners dat het eens is met de stelling 'Ik voel mij vertegenwoordigd door de gemeenteraad'	-	28%	-	29%	31%	Stadsenquête
Doel 1A2 Dagelijks besturen van de gemeente						
1A2.a Percentage inwoners dat het eens is met de stelling 'De gemeente wordt goed bestuurd'	-	48%	-	51%	50%	Stadsenquête

Beleidsterrein 1B Dienstverlening

Doelen en prestaties bij 1B Dienstverlening

Doel	Prestatie	
1B1 Burgers, bedrijven en instellingen zijn tevreden over de publieke dienstverlening	1B1.1 Leveren van alle producten en diensten rondom publieke dienstverlening (o.a. identiteitskaarten, vergunningen, informatie etc.)	✓
	1B1.2 Zorgen voor professionele en klantvriendelijke dienstverlening	÷
	1B1.3 Op orde houden basisregistraties (BRP, BAG, BGT etc.)	✓
1B2 De publieke dienstverlening voldoet aan moderne standaarden	1B2.1 Invoeren van zaakgewijs werken	✓
	1B2.2 Omzetten papieren archieven in digitale archieven	÷

1B1.1 Leveren van alle producten en diensten rondom publieke dienstverlening
Er is op 10 november 2016 een amendement aangenomen: 'voorbereiding pilot thuisbezorging identiteitsbewijzen'. Omdat de behoefte onder inwoners voor een betaalde bezorgdienst beperkt is en er ook geen budget beschikbaar is voor het bezorgen van reisdocumenten, is er nu voor gekozen om nader onderzoek niet uit te laten voeren. Het beschikbare budget van € 30.000,- uit het amendement is niet besteed en kan anders ingezet worden.

1B1.2 Zorgen voor professionele en klantvriendelijke dienstverlening
Het enige punt dat vertraging heeft opgelopen was de realisatie van de toptakensite. Overige projecten zijn volgens planning verlopen. Uw raad is over de vertraging van de toptakensite eerder geïnformeerd. De testversie van de site was eind 2017 gereed. Begin 2018 gebruiken we om uitgebreid te testen met doelgroepen - waaronder ook raadsleden - waarna de website live gaat.

1B2.2 Omzetten papieren archieven in digitale archieven
In de 1e en 2e bestuursrapportage 2017 is toegelicht dat de digitalisering van het bouwarchief vertraging heeft opgelopen. Bij brief van 14 maart 2017 zijn de leden van de commissie Leefbaarheid en Bereikbaarheid hierover geinformeerd. Inmiddels heeft een doorstart van het project plaats gevonden en is begin 2018 een nieuwe aanbesteding gestart. De beoogde afronding van het project is 2020.

Verbonden partijen
Dit betreft Stichting administratiekantoor Dataland en Belastingsamenwerking Gouwe-Rijnland.

We verwijzen naar de paragraaf verbonden partijen waarin informatie wordt gegeven over de publiekrechtelijke en privaatrechtelijke instellingen en organisaties die behoren tot deze categorie. In 2017 heeft ons college het beleidskader voor de verbonden partijen geactualiseerd en aangeboden aan de gemeenteraad, die het beleidskader in januari 2018 heeft vastgesteld.

Effectindicatoren bij 1B Dienstverlening

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 1B1 Burgers, bedrijven en instellingen zijn tevreden over de publieke dienstverlening						
1B1.a Rapportcijfer totaaloordeel telefonische dienstverlening	7,3	8,3	8,2	7,8	8,0	Dashboard Dienstverlening
1B1.b Rapportcijfer totaaloordeel dienstverlening balie	8,5	8,6	8,4	8,2	8,3	Dashboard Dienstverlening
1B1.c Rapportcijfer totaaloordeel digitaal loket	6,8	6,8	6,3	6,1	7,0	Dashboard Dienstverlening
1B1.d Percentage Leidenaren dat de dienstverlening in het algemeen als goed of uitstekend beoordeelt	-	83%	-	81%	83%	Stadsenquête*

* De Stadsenquête wordt alleen in de oneven jaren gehouden.

1B1.a. Het cijfer voor telefonie is gedaald en nu iets lager dan de streefwaarde. De verwachting is dat dit in 2018 weer bijtrekt. De reden is dat er in 2017 weer een behoorlijke toename was in aantallen telefoontjes (er waren in 2017 23.00 telefoontjes meer dan in 2016) met pieken op onverwachte momenten. Hierdoor is het in 2017 geregeld voorgekomen dat de bezetting te laag was voor de aantallen inkomende telefoontjes waardoor de wachttijden opliepen voor de bellende klanten. Dit beïnvloedt natuurlijk direct de klanttevredenheid. Een van de redeneren voor de grote aantallen telefoontjes was de implementatie van de digitalisering van parkeren.

1B1.c. De waardering van het digitale loket in 2017 ligt met een 6.1 (een voldoende) lager dan de vastgestelde streefwaarde. De investeringen in de verbetering van het digitale loket van de gemeente Leiden zijn ook in 2017 geïntensiveerd, maar de lancering van de website heeft enige vertraging opgelopen. Deze wordt begin 2018 verwacht. Met name deze nieuwe website moet een impuls geven aan de waardering van de digitale dienstverlening. Daarbij is een beheerorganisatie neergezet gericht op continue verbetering. Net als voorgaande jaren is Leiden ook in 2017 weer hoog geëindigd in de landelijke ranking van gemeentelijke digitale volwassenheid.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op LeideninCijfers.

Kaderstellende beleidsstukken

In 2017 zijn de volgende kaderstellende beleidsstukken vastgesteld:

- RV17.0101 Beleidskader verbonden partijen gemeente Leiden 2017

Programmabudget

Bestuur en dienstverlening bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Bestuur	Lasten	16.575	11.608	16.334	27.942	27.614	328
	Baten	-175	-115	-236	-352	-335	-17
Saldo		**16.399**	**11.493**	**16.097**	**27.590**	**27.279**	**311**
Dienstverlening	Lasten	12.853	9.357	585	9.942	9.721	221
	Baten	-2.878	-2.450	-820	-3.269	-3.262	-7
Saldo		**9.975**	**6.907**	**-235**	**6.672**	**6.459**	**214**
Programma	Lasten	**29.427**	**20.965**	**16.918**	**37.884**	**37.335**	**549**
	Baten	**-3.053**	**-2.565**	**-1.056**	**-3.621**	**-3.597**	**-24**
Saldo van baten en lasten		**26.374**	**18.400**	**15.862**	**34.262**	**33.737**	**525**
Reserves	Toevoeging	175	100	300	400	400	0
	Onttrekking	-3.317	-3.105	-16.373	-19.477	-19.465	-12
Mutaties reserves		**-3.142**	**-3.005**	**-16.073**	**-19.077**	**-19.065**	**-12**
Resultaat		**23.232**	**15.395**	**-210**	**15.185**	**14.672**	**513**

Reserves programma 1 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Reserve raad	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Reserve Holland Rijnland	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-3.077	-3.077	-16.373	-19.449	-19.449	0
Saldo		**-3.077**	**-3.077**	**-16.373**	**-19.449**	**-19.449**	**0**
Egalisatiereserve verkiezingen	Toevoeging	120	100	0	100	100	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		**120**	**100**	**0**	**100**	**100**	**0**
Reserve rekenkamer	Toevoeging	55	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-13	-12	0	-12	0	-12

Reserves programma 1 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Saldo		**42**	**-12**	**0**	**-12**	**0**	**-12**
Reserve gsb-middelen ISV/EZ P1	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-16	-16	0	-16	-16	0
Saldo		**-16**	**-16**	**0**	**-16**	**-16**	**0**
Reserve Informatisering P1	Toevoeging	0	0	300	300	300	0
	Onttrekking	-212	0	0	0	0	0
Saldo		**-212**	**0**	**300**	**300**	**300**	**0**
Totaal	Toevoeging	**175**	**100**	**300**	**400**	**400**	**0**
	Onttrekking	**-3.317**	**-3.105**	**-16.373**	**-19.477**	**-19.465**	**-12**
Reserves programma 1		**-3.142**	**-3.005**	**-16.073**	**-19.077**	**-19.065**	**-12**

Toelichting op beleidsterreinen met financiële afwijkingen (op de lasten en/of baten) > € 250.000

Bestuur
Het voordeel van € 311.000 op beleidsterrein Bestuur wordt veroorzaakt door meerdere kleine mee- en tegenvallers. De belangrijkste zijn:
- De rekenkamercommissies van Leiden en Leiderdorp zijn in 2017 samengevoegd. Doordat minder onderzoeken zijn uitgevoerd is een voordeel ontstaan van € 43.000.
- Aan relatiegeschenken en kosten voor relatiebeheer is in 2017 € 68.000 meer uitgegeven dan begroot. Het budget voor deze uitgaven is al een aantal jaar te krap.
- In 2017 zijn meerdere kennisuitwisselingsactiviteiten betaald vanuit het door diverse universiteitssteden hiervoor bijeengebrachte budget. Daarvan is eind 2017 nog € 42.000 niet uitgegeven.
- De bijdrage aan Holland Rijnland was € 95.000 hoger dan begroot, voornamelijk door frictiekosten als gevolg van de doorgevoerde bezuinigingsoperatie en door een lagere teruggave van het BTW-compensatiefonds dan verwacht. In 2018 volgt de eindafrekening over 2017.
- Op verzekeringen is per saldo een voordeel ontstaan van € 87.000. Dit komt doordat er voor een lager bedrag schade-uitkeringen zijn geweest dan waar in de begroting rekening mee was gehouden.
- Bij de Eerste Bestuursrapportage 2017 is uit de voorziening Internationale Samenwerking (ontstaan uit een project met kledingrecycler KICI) een bedrag van € 185.000 gehaald. Het was de bedoeling om deze middelen al in 2017 in te zetten voor de doelen uit de werkagenda internationalisering. Dat is nog niet gebeurd. Hierdoor ontstaat een voordeel van ditzelfde bedrag.

Dienstverlening
Het voordeel van € 214.000 wordt veroorzaakt door meerdere kleine mee- en tegenvallers, vooral:
- De kosten van het beheer van basisregistraties zijn € 112.000 lager. dan begroot
- De kosten van de taak registratie niet-ingezetenen zijn € 55.000 lager dan begroot.
- De afdrachten rijbewijzen vallen € 42.000 lager uit doordat er minder rijbewijzen zijn verstrekt.
- De voorbereiding van de pilot Thuisbezorging indentiteitsbewijzen heeft niet plaatsgevonden, waardoor de kosten € 30.000 lager zijn dan begroot. Uit vooronderzoek is gebleken dat de businesscase niet postief was.

Toelichting op afwijkingen Reserves

Reserve Rekenkamer
Aan de reserve rekenkamer zou in de jaren 2016 tot en met 2019 jaarlijks € 12.500 onttrokken worden als extra armslag voor de rekenkamer om onderzoeken uit te voeren. Omdat door de samenvoeging van de rekenkamers van Leiden en Leiderdorp in 2017 weinig onderzoeken zijn uitgevoerd, hoefde dit bedrag in afwijking van het besluit daartoe niet aan de reserve onttrokken te worden.

Overschrijdingen op investeringskredieten

Binnen dit programma zijn geen overschrijdingen op investeringskredieten.

Toelichting op investeringskredieten die zijn afgesloten met een opvallend overschot

Binnen dit programma zijn geen investeringskredieten afgesloten met een opvallend overschot.

Toelichting op investeringskredieten ouder dan drie jaar die niet afgesloten worden bij de jaarrekening 2017

7100004 Applicatie basisregistraties
Het krediet is bedoeld voor de ontsluiting van diverse basisregistraties. Deze ontsluiting via het geo-magazijn is nog niet gelukt omdat de landelijke partijen (Kadaster, Kamer van Koophandel) vertraging hebben opgelopen in hun planning en Leiden daarom nog niet kon aansluiten. We verwachten in 2018 aan te kunnen sluiten. De ontsluiting via een geo-viewer wordt in 2018 (ook) in gezamenlijkheid opgepakt en aangeschaft. Dit is dan het sluitstuk van het krediet.

7100339 Modernisering GBA (mGBA)
Door landelijke vertraging is de modernisering van het GBA door het Rijk op de lange baan geschoven. Leiden zal zelf nu verbeteringen, die op hold stonden vanwege de aangekondigde modernisering, doorvoeren.

7100340 Basisregistratie ondergrond (BRO)
De landelijke overheid is nog druk bezig met het vaststellen van de definities van de BRO. Leiden participeert in de klankbordgroep. Omdat de landelijke basisregistratie nog niet rond is, kan Leiden alleen voorbereidingentreffen op de komende implementatie. De uitgaven op dit krediet zullen dus nog komen.

7100384 Tachymeters
De vervanging van de tachymeters (instumenten voor landmeten) heeft vertraging opgelopen. Op dit moment zijn de Tachymeters vervangen en komt er nog één factuur aan die betaald moet worden. In 2018 wordt dit krediet afgesloten.

7100750 Zaakgewijs werken organisatie ontwikkeling
Het krediet kan niet worden afgesloten. Er komen nog kosten in 2018 waarna het krediet aan het einde van 2018 afgesloten kan worden.

2

Veiligheid

Veiligheid

Programmanummer	2
Commissie	Leefbaarheid en Bereikbaarheid
Portefeuille(s)	Bestuur, Veiligheid en Handhaving

De missie van het programma Veiligheid luidt:
De gemeente Leiden staat voor een stad die veilig is en voelt op het gebied van wonen, werken en leven in samenwerking met bewoners en partners

Ontwikkelingen in 2017

Het jaar 2017 laat wederom teruglopende criminaliteitscijfers zien. In de politie-eenheid Den Haag en in Leiden is sprake van een daling van 11 % t.o.v. van 2016. De cijfers nemen af sinds 2007 en zijn sindsdien gedaald met ongeveer 1/3. Dat is goed nieuws.

Andere maatschappelijke vraagstukken op het beleidsterrein van veiligheid vragen echter steeds meer onze aandacht. Landelijk is er veel aandacht voor het aanpakken van cybercrime en ondermijning. Deze laatste heeft ook een duidelijke lokale component en kan alleen maar succesvol zijn als dit integraal wordt aangepakt door alle betrokken (overheids)instanties waardoor strafrechtelijke en bestuurlijke maatregelen in één aanpak kunnen worden gecombineerd. In 2017 zijn wij, samen met onze partners, gestart met deze werkwijze.

Daarnaast wordt steeds vaker er een beroep gedaan op onze rol als regisseur in de aanpak van casuïstiek op vlak van geradicaliseerde personen en personen met verward gedrag. We zien vooral een toename van het aantal personen met verward gedrag in de thuisomgeving, die overlastgevende en gevaarlijke situaties met zich meebrengen. Hiervoor is meer afstemming met partners nodig en er worden meer bestuurlijke maatregelen opgelegd. Dit terrein, zoals gedragsaanwijzing, is nog vrij nieuw en vraagt om studie. De regie op de aanpak van deze personen vraagt dan ook veel meer inzet dan vooraf was verwacht.

In 2017 heeft handhaving verder ingezet op de invoering van informatiegestuurd handhaven, resultaatgerichte sturing en het verbeteren van de samenwerking met de ketenpartners. De CleanSweeps, die op aangeven van de wijkboa's worden uitgevoerd met ketenpartners en met de stad, hebben een positief effect gehad op de leefbaarheid in de aangepakte gebieden. Het team heeft de sturingslijn op orde (operationeel managers, senior- boa's, taakaccenthouders), er zijn een aantal extra boa's aangenomen en het eerste resultaatgerichte uitvoeringsprogramma voor 2018 is een feit geworden.

In 2017 is in samenwerking met de andere gemeenten gewerkt aan het opzetten van de intergemeentelijke crisisorganisatie Bevolkingszorg Regio Leiden (BRL). Onder deze naam hebben de gemeenten Leiderdorp, Oegstgeest, Zoeterwoude, Voorschoten en Leiden per 2 januari 2018 één gemeenschappelijke crisisorganisatie.

Beleidsterrein 2A Fysieke veiligheid

Doelen en prestaties bij 2A Fysieke veiligheid

Doel	Prestatie	
2A1 Optimale preventie en aanpak branden, rampen en crises	2A1.1 Planvorming, training en oefening voor een optimale crisisorganisatie	✓
	2A1.2 Planvorming rondom grootschalige, risicovolle evenementen	✓
	2A1.3 Inzet bij rampen en crisis	✓
	2A1.4 Afspraken maken en toezien op naleven afspraken met Veiligheidsregio Hollands Midden (VRHM)	✓

Verbonden partijen

Effectindicatoren bij 2A Fysieke veiligheid

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 2A1 Optimale preventie en aanpak branden, rampen en crises						
2A1.a Aantal branden (geen brandstichting)	252	232	239	224	230	Politie-eenheid Den Haag
2A1.b Aantal brandstichtingen	34	15	37	39	<15	Politie-eenheid Den Haag

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op LeideninCijfers.

Beleidsterrein 2B Sociale veiligheid

Doelen en prestaties bij 2B Sociale Veiligheid

Doel	Prestatie	
2B1 Beperken criminaliteit	2B1.1 Activiteiten Veiligheidshuis	✓
	2B1.2 Veilige Publieke Taak	✓
	2B1.3 Preventie woninginbraken	✓
	2B1.4 Inzet Veilig Thuis	✓
	2B1.5 Bijdrage aan veilig ondernemen	✓
	2B1.6 Aanpak georganiseerde criminaliteit (ondermijning)	✓
	2B1.7 Voorkomen of aanpakken van polarisering en radicalisering	✓
	2B1.8 Aanpak fietsendiefstal	✓
2B2 Beperken overlast	2B2.1 Activiteiten Veiligheidshuis	✓
	2B2.2 Inzet beperken drugsgerelateerde overlast	✓
	2B2.3 Inzet beperken jeugdoverlast	✓
	2B2.4 Regievoering samenwerking jaarwisseling	✓
	2B2.5 Inzet beperken woonoverlast	✓
	2B2.6 Inzet beperken overlast op het water	✓
2B3 Veilig uitgaan	2B3.1 Risicoscan, coördinatie en vergunningverlening evenementen	✓
	2B3.2 Coördinatie en vergunningverlening horeca	✓
2B4 Handhaven openbare orde	2B4.1 Handhaven horecaregelgeving	✓
	2B4.2 Handhaven prostitutie- en coffeeshopbeleid	✓
	2B4.3 Handhaven bij evenementen	✓
	2B4.4 Inzet openbare orde en veiligheid bevoegdheden burgemeester	✓
2B5 Betrekken burgers bij veiligheid	2B5.1 Inzet sociale media	✓
	2B5.2 Inzet wijkveiligheid	✓

Prestatie 2B1.2 Veilige Publieke Taak
In 2017 is vier keer aangifte gedaan door de agressiecoördinator, namens de gemeente Leiden. Het ging hier om belediging, bedreiging, discriminatie en vernieling (en soms een combinatie van deze feiten). Verder is in 2017 de nieuwe regionale beleidsnota 'Aanpak agressie en geweld Leiden, Leiderdorp, Oegstgeest, Zoeterwoude en Servicepunt71' vastgesteld. Verder zijn er 9 waarschuwingsbrieven gestuurd en 2 contactverboden.

Prestatie 2B1.4 Inzet Veilig Thuis
Veilig Thuis kent een toenemend aantal meldingen. Op basis van het plan van aanpak 'Naar een Toekomstgericht Veilig Thuis' is de begroting van Veilig Thuis fors verhoogd. Hiermee kan Veilig Thuis voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen en is voorbereid op toekomstige ontwikkelingen . Het Portefeuilleoverleg Publieke Gezondheid heeft hierover positief geadviseerd.De gemeente Leiden moet nog een besluit nemen over de extra middelen voor Veilig Thuis. Het plan van aanpak Veilig Thuis en de begroting RDOG waarin de financiële consequenties zijn opgenomen zullen in het voorjaar van 2018 aan de raad worden voorgelegd.

Prestatie 2B2.2 Inzet beperken drugsgerelateerde overlast
Het aantal inwoners dat aangeeft overlast te ervaren van drugsgebruik of drugshandel is iets toegenomen (van 3 naar 4%). De politie spant zich samen met de gemeente in om drugspanden aan te pakken. In 2017 is een aantal panden en woningen gesloten vanwege de aanwezigheid van middelen in de zin van de Opiumwet. Verder wordt er gewerkt aan het terugdringen van overlast rond het stationsgebied en Nieuwe Energie door overlastgevende personen uit die gebieden te weren door middel van gebiedsontzeggingen.

Prestatie 2B2.3 Inzet beperken jeugdoverlast
Het percentage inwoners dat aangeeft veel overlast te ervaren van in de buurt rondhangende jongeren is licht gedaald van 7 naar 6%. Het aantal incidenten overlast door jeugd is gestegen van 1.190 in 2016 naar 1.444 in 2017. Er lopen diverse aanpakken op jeugdoverlast op plekken waar deze het ernstigst is. In overleg met de politie, OM, jeugd- en jongerenwerk, de gemeentelijke handhavers en buurtbewoners wordt in kaart gebracht wat de aard en de omvang van de overlast is en wordt een gezamenlijke aanpak bepaald.

Effectindicatoren bij 2B Sociale veiligheid

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 2B1 Beperken criminaliteit						
2B1.a Percentage inwoners dat zich wel eens onveilig voelt	40%	41%	38%	38%	<41%	Veiligheidsmonitor
2B1.b Percentage inwoners dat slachtoffer is geweest van een delict	24%	20%	23%	20%	<19%	Veiligheidsmonitor
2B1.c Aantal geweldsincidenten uitgaansgebied	157	138	142	97	<100	Politie-eenheid Den Haag
2B1.d Aantal incidenten huiselijk geweld dat bij de politie bekend is	189	184	182	124	<180	Politie-eenheid Den Haag
2B1.e Aantal overvallen	8	8	7	8	<7	Politie-eenheid Den Haag
2B1.f Aantal bedrijfsinbraken	266	189	202	110	<200	Politie-eenheid Den Haag
2B1.g Aantal woninginbraken inclusief pogingen tot woninginbraak per 1.000 inwoners	4,2	3,4	1,9		<4,2	CBS (via wsjg)
2B1.h Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners	4,1	3,9	3,3		<4,2	CBS (via wsjg)
2B1.i Aantal (brom)fietsdiefstallen	1552	1425	1455	1409	<1.400	Politie-eenheid Den Haag
2B1.j Georganiseerde criminaliteit / ondermijning - Aantal incidenten illegale handel (drugshandel, mensenhandel, wapenhandel, fraude)	398	364	660	633	<360	Politie-eenheid Den Haag
2B1.k Aantal harde-kernjongeren per 10.000 inwoners*	1,3	-	-		<1,0	KLPD (via wsjg)
2B1.l Aantal geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners	7,1	5,5	5,8	5,6	<7,0	CBS (via wsjg)
Doel 2B2 Beperken overlast						
2B2.a Percentage inwoners van stadsdeel Midden dat in de eigen buurt veel overlast ervaart van horecagelegenheden	3%	8%	5%	7%	<6%	Veiligheidsmonitor

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
2B2.b Percentage inwoners dat zelf veel overlast in de buurt ervaart van dronken mensen op straat	4%	4%	5%	3%	<3%	Veiligheidsmonitor
2B2.c Percentage inwoners dat zelf veel overlast in de buurt ervaart van drugsgebruik of drugshandel	3%	3%	4%	4%	<3%	Veiligheidsmonitor
2B2.d Percentage inwoners dat zelf veel overlast in de buurt ervaart van rondhangende jongeren	6%	6%	7%	6%	<6%	Veiligheidsmonitor
2B2.e Aantal incidenten overlast door jeugd	1366	1116	1190	1444	<1.000	Politie-eenheid Den Haag
2B2.f Overige overlastmeldingen (drugs, burenruzie, geluid, gestoorde personen)	4360	4034	4815	4671	<4.000	Politie-eenheid Den Haag
2B2.g Aantal incidenten overlast horeca	222	132	281	163	<260	Politie-eenheid Den Haag
2B2.h Aantal verwijzingen Halt per 10.000 jongeren	248,5	172,5	190,0		200	Bureau Halt (via wsjg)
2B2.i Aantal vernielingen en beschadigingen in de openbare ruimte per 1.000 inwoners	6,6	6,3	5,5	5,0	<6,0	CBS (via wsjg)
Doel 2B3 Veilig uitgaan						
2B3.a Percentage inwoners dat vaak overlast heeft van evenementen	2%	3%	3%	3%	<2%	Veiligheidsmonitor
Percentage inwoners van stadsdeel Midden dat vaak overlast heeft van evenementen	8%	11%	9%	8%	<7%	Veiligheidsmonitor
2B3.b Aantal incidenten overlast evenementen	22	23	22	21	<25	Politie-eenheid Den Haag

*Actualisatie in de Regeling beleidsindicatoren gemeenten (BBV) Februari 2018 vervallen: Hardekern Jongeren. Het KLPD heeft aangeven dat de indicator 'Hardekern Jongeren' niet langer wordt geupdate. De reden hiervoor is dat de KLPD is overgestapt op een nieuw registratiesysteem waardoor deze cijfers niet meer beschikbaar komen. Om die reden is deze indicator komen te vervallen.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Kaderstellende beleidsstukken

- Handhavingsnota gemeente Leiden 2012-2015 (RV 11.0079)
- Integraal Veiligheidsplan 2015-2018 (RV 15.0073)
- Visie handhaving openbare ruimte 2016-2019 (BW 16.0367)

Programmabudget

Veiligheid bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Fysieke veiligheid	Lasten	9.726	10.220	815	11.035	10.948	88
	Baten	-246	-250	-289	-539	-532	-7
Saldo		**9.481**	**9.970**	**526**	**10.496**	**10.416**	**80**
Sociale veiligheid	Lasten	2.688	2.064	429	2.493	2.485	7
	Baten	-365	-292	-504	-796	-753	-43
Saldo		**2.323**	**1.772**	**-76**	**1.697**	**1.732**	**-35**
Programma	Lasten	**12.414**	**12.284**	**1.244**	**13.528**	**13.433**	**95**
	Baten	**-610**	**-542**	**-793**	**-1.335**	**-1.285**	**-50**
Saldo van baten en lasten		**11.804**	**11.742**	**451**	**12.193**	**12.148**	**45**

Reserves programma 2 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Totaal	Toevoeging	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
	Onttrekking	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Reserves programma 2		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Toelichting op beleidsterreinen met financiële afwijkingen (op de lasten en/of baten) > € 250.000

Fysieke veiligheid
Er zijn geen relevante afwijkingen in 2017.

Sociale veiligheid
Er zijn geen relevante afwijkingen in 2017.

Toelichting op afwijkingen Reserves

INVESTERINGEN

Overschrijdingen op investeringskredieten
Binnen dit programma zijn per 31-12-2017 geen overschrijdingen op investeringskredieten.

Toelichting op investeringskredieten ouder dan drie jaar die niet afgesloten worden bij de jaarrekening 2017
Binnen dit programma zijn geen investeringskredieten ouder dan drie jaar.

3

Economie

Economie

Programmanummer	3
Commissie	Werk en Middelen
Portefeuille(s)	Bereikbaarheid, Economie, Binnenstad en Cultuur

De missie van het programma Economie luidt:
"De gemeente Leiden staat voor een vitale en duurzame economische structuur in samenwerking met haar stadspartners en de regio."

Ontwikkelingen in 2017

De economie is aan verandering onderhevig en dit is merkbaar op het gebied van kantoren, consumenten en bedrijven. Omdat consumenten vaker on-line winkelen daalt het aantal winkels en wijzigt het karakter van winkelgebieden. Mede hierdoor komt vanuit de markt de vraag om door bijvoorbeeld een stedelijk distributiecentrum een manier te vinden om op een duurzame manier winkels te bevoorraden en pakketjes bij mensen thuis te bezorgen. Het aantal ZZP-ers, flex- en thuiswerkers neemt toe. Dit heeft gevolgen voor de kantorenmarkt; het type gebouw, de locaties en het aantal m2. Bedrijven staan voor de uitdaging hun productieprocessen meer circulair en duurzaam vorm te geven. Door technologische innovaties worden medewerkers continue gevraagd bij te scholen en soms om te scholen omdat sommige banen ophouden te bestaan en andere banen veel openstaande vacatures hebben.

Dit alles is zichtbaar in de cijfers. Over het algemeen doet Leiden het hierbij goed. Het aantal banen in de stad nam over een periode van 10 jaar toe met bijna 18% tot ruim 70.000 banen. Een groot deel van deze groei kwam terecht bij de stuwende en nieuwe/innovatieve economie. Op het Bio Science Park was de groei in dezelfde periode zelfs ruim 40 %. De directe nieuwe banen door de kenniseconomie leidden ook tot indirecte nieuwe banen bij de even belangrijke verzorgende economie. Van installatiebedrijf tot taxibedrijf en van hotel tot accountant wordt geprofiteerd van de groei van de stuwende economie. De mooie groeicijfers brengen ook nieuwe uitdagingen met zich mee, zoals scholing voor voldoende arbeidskrachten, ruimte creëren om te ondernemen en urgente mobiliteitsvraagstukken.

De onder het economisch domein vallende programma's Binnenstad, Economie071 en Kennisstad hebben ook in 2017 bijgedragen aan de versterking van Leiden als stad van kennis en cultuur. Een sterke economie van stad en regio is van belang voor de leefbaarheid, de werkgelegenheid en de verdere stedelijke en regionale ontwikkeling.

Het programma Economie is onderverdeeld in 3 beleidsterreinen; ruimte om te ondernemen, het faciliteren en stimuleren van ondernemen en marketing en promotie van de stad. Deze 3 beleidsterreinen zijn onderverdeeld in 8 verschillende prestaties, en een aantal van deze prestaties hebben meerdere onderdelen. Van de 8 prestaties krijgen 7 een groen stoplicht en 1 een oranje stoplicht. Vrijwel alle prestaties worden hierna bij de beleidsterreinen toegelicht. De belangrijkste ontwikkelingen voor 2017 kunnen als volgt worden samengevat:

- de samenwerking binnen Economie 071 is verlengd tot en met 2020
- winkelcentrum Leiden Noord/Kooiplein is opgeleverd

- de Winkelnota Leidse Binnenstad 2018-2021 is door de gemeenteraad vastgesteld
- de partiële herziening van de Horeca-visie is door de gemeenteraad vastgesteld
- acties in verband met de uitvoering van de beleidsregels terrassen en het modelleboek gevelreclame en uitstallingen zijn uitgevoerd
- het aantal arbeidsplaatsen in Leiden kwam voor het eerst boven de 70.000 banen uit. Een stijging van 10.500 banen ten opzichte van 2006
- het Masterplan LBSP-Gorlaeus en het gelijknamige bestemmingsplan zijn door de gemeenteraad vastgesteld
- TNO Health en het instituut SRON gaan zich vestigen in Leiden
- er zijn succesvolle bijeenkomsten georganiseerd voor starters en ondernemers in het vastgoedonderhoud
- het in 2016 geopende centrum voor innovatie en ondernemerschap HUBspot is gegroeid en succesvol
- Innovation Quarter; besluitvorming over kapitaalstortingen en deelname Uniiq heeft plaatsgevonden
- in een gezamenlijke campagne met universiteit, LUMC, gemeente Den Haag en Leiden Marketing is Leiden gekozen als European city of Science 2022 en is het hosten van het Europese wetenschapscongres ESOF voor 2022 binnengehaald
- samen met stadspartners heeft Leiden Marketing in 2017 het jaar van "De Stijl" geprogrammeerd en hiermee 125.000 bezoekers naar Leiden getrokken
- vele inspanningen uit het programma Binnenstad zoals opening Aalmarkt en herinrichting van de Haarlemmerstraat zijn in 2017 gerealiseerd
- in het programma Economie zijn twee indexcijfers met daaronder vele parameters opgenomen; de Index Economie 071 en de Leidse Binnenstad Index. Beide indexen zijn ook in 2017 weer gestegen.

Beleidsterrein 3A Ruimte om te ondernemen

Doelen en prestaties bij 3A Ruimte om te ondernemen

Doel	Prestatie	
3A1 Betere ruimtelijke mogelijkheden voor bedrijven en instellingen	3A1.1 Regionale en lokale beleidsontwikkeling, beleidsuitvoering en advisering	÷
	3A1.2 Doorontwikkeling Leiden Bio Science Park (LBSP)	✓

Prestatie 3A1.1 Regionale en lokale beleiddsontwikkeling, beleidsuitvoering en advisering
Onder prestatie vallen in totaal 11 verschillende onderdelen. Hiervan krijgen 9 onderdelen een groen stoplicht, 1 een oranje en 1 rood.

Kantorenvisie Holland Rijnland
Dit onderdeel krijgt een groen stoplicht. De regionale kantorenvisie is in 2017 het uitgangspunt geweest voor renovatie, transformatie, sloop en nieuwbouw van kantoren in Leiden. De leegstand is de afgelopen jaren fors gedaald; van 14.5 % in 2012 tot 8.7 % in 2017. Op verzoek van de provincie Zuid-Holland wordt gewerkt aan een nieuwe kantorenvisie die in 2019 door Gedeputeerde Staten moet worden vastgesteld.

Economie 071
Krijgt een groen stoplicht. In 2017 hebben de 14 partners van Economie 071 hun economische samenwerking binnen Economie 071 verlengd tot en met 2020. Momentel worden binnen Economie071 negen projecten uitgevoerd en worden nieuwe projecten binnen de thema's Duurzaamheid, Arbeidsmarkt van de toekomst en Mobiliteit verkend.

Wijkeconomie
Groen stoplicht. Conform eerdere toezeggingen is de gemeenteraad geïnformeerd over wijkeconomie bij brief van 16 mei 2017. Verder is winkelcentrum Leiden Noord / Kooiplein opgeleverd en is gestart met de ontwikkeling van de winkelcentra Diamantplein en Kopermolen.

Retailvisie071
Ook de Retailvisie071 krijgt een groen stoplicht. De uitvoering van deze visie is in 2017 opgepakt. Op basis van de Retailvisie zijn per winkelgebied actieplannen voor de uitvoering van de actielijnen opgesteld. In 2018 worden deze actieplannen uitgevoerd is samenwerking met ondernemers.

Beleidskader winkelvoorzieningen binnenstad
Een groen stoplicht voor dit onderdeel. In 2017 heeft de gemeenteraad de Winkelnota Leidse Binnenstad 2018-2021 vastgesteld. Met de start van een zogenaamd aanjaagteam is de uitvoering van de Winkelnota opgepakt.

Markten
Staat op groen. In 2017 heeft adviesbureau Seinpost het onderzoek afgerond, dat dient als basis voor het toekomstbestendig maken van de warenmarkten in het stadscentrum van Leiden. Hierin opgenomen is een meerjarig stappenplan voor de uitvoering in 2018 van de diverse activiteiten. Doel is om in samenwerking met de marktkooplieden, ondernemers Nieuwe Rijn en Centrummanagement Leiden, de markt in basis op orde te brengen en de aantrekkelijkheid en bekendheid van de markt te vergroten. In 2017 zijn ook de voorbereidingen verricht voor de formele verkiezing van een nieuwe Marktcommissie, samengesteld uit vertegenwoordigers van de marktkooplieden op de Leidse markt en de Centrale Vereniging van Ambulante Handel (landelijke koepel van de marktkooplieden). Effectuering hiervan vindt plaats begin 2018.

Standplaatsen
Krijgt een rood stoplicht. De evaluatie van het standplaatsenplan is pas eind 2017 opgestart. Invoering en implementatie van het nieuwe plan wordt eind 2018 verwacht.

Horeca-visie
Voor de Horeca-visie staat het stoplicht op groen. De gemeenteraad van Leiden heeft op 7 november 2017 besloten (Rv. nr. 17.0074) tot een tussentijdse partiële herziening van de ruimtelijk-economische horecavisie. De herziening betreft het gebied rond het water van de Nieuwe Rijn. Volgens de ruimtelijk-economische horecavisie gold een voorlopige horecastop voor dit gebied. Bij de partiële herziening heeft de gemeenteraad besloten om voor maximaal vijf bestaande panden in het Nieuwe Rijngebied medewerking te verlenen aan vestiging of uitbreiding van zelfstandige horeca in categorie I, I* of III**, dan wel een van het bestemmingsplan afwijkende mengvorm van winkel en horeca in categorie I. Aanleiding van de partiële herziening was de oplopende winkelleegstand in het gebied en de gelijktijdige constatering dat het gebied zeer gewild en geschikt is voor vestiging van horeca.

De gesprekken die in 2017 zijn gevoerd met detaillisten, horecaondernemers, vastgoedbeleggers en binnenstadsbewoners over de sfeergebieden in de binnenstad, ten behoeve van de Winkelnota, die eveneens op 7 november 2017 is vastgesteld (Rv. nr. 17.0075), gaven eveneens het beeld dat het gebied rond het water van de Nieuwe Rijn zich bij uitstek leent voor horeca als belangrijk onderdeel van de functiemix. De partiële herziening betreft een relatief geringe wijziging in het licht van de totale visie op restaurants, cafés, hotels, hostels e.d.

Beleidsregels terrassen
Hiervoor geldt een groen stoplicht omdat de in de begroting genoemde acties van het project Terrassen zijn uitgevoerd. Vrijwel alle terrassen zijn gecontroleerd en het grootste deel is in overeenstemming gebracht met de regelgeving. Hiervoor heeft intensieve communicatie plaatsgevonden met zowel Koninklijke Horeca Nederland afdeling Leiden als individuele ondernemers. Er is continu op dossierniveau afgestemd met de bestuurder (de burgemeester). Voor alle betrokkenen is sprake geweest van een intensief en tijdrovend proces. Het resultaat is echter wel dat de meeste terrassen nu op orde zijn of op orde komen (als er overgangstermijnen afgesproken zijn). Voor eind 2018 zal het doorlopen van het traject worden geëvalueerd.

Verordening ligplaatsen bedrijfs- en pleziervaartuigen
Dit onderdeel krijgt een oranje stoplicht omdat de planning niet is gehaald. De bedrijfs- en pleziervaartuigenverordening Leiden 2017 is in de zomer van 2017 voor inspraak ter inzage gelegd. Na verwerking van de inspraakreacties zal de conceptregelgeving in 2018 ter besluitvorming aangeboden worden aan de gemeenteraad. Uitwerking van deze regelgeving volgt na vaststelling in de raad.

Modellenboek gevelreclame & uitstallingen
Dit onderdeel krijgt een groen stoplicht en kan als volgt worden toegelicht.

- Gevelreclame
Door middel van een proactieve benadering richting winkeliers, pandeigenaren, verhuurder en makelaars zijn we bezig geweest om deze partijen te bewegen om zoveel mogelijk de gevelreclame, winkelpui en de uitstalling in overeenstemming te brengen met de regels uit het modellenboek. Hierbij is sprake van een nauwe samenwerking tussen het Projectbureau, Erfgoed Leiden en Omstreken en het Team Bouwtoezicht Handhaving en Veiligheid. Deze aanpak vereist een lange adem, maar heeft zijn eerste vruchten afgeworpen. Diverse gevels zijn met subsidie voor historische winkelpuien hersteld, een aantal gevelreclames is aangepast en winkeliers vragen vaker vooraf advies over nieuw aan te brengen gevelreclame. Deze integrale aanpak wordt gecontinueerd in 2018.

- Uitstallingen
Met de uitrol van het vernieuwde modellenboek met extra regels omtrent uitstallingen is in 2017 gestart in de Haarlemmerstraat. Hier is voor gekozen vanwege de herinrichting van de Haarlemmerstraat. Ondernemers waarbij de uitstallingen niet in orde waren zijn eerst op een positieve, persoonlijke manier benaderd. Na deze benadering is er een periode intensief gehandhaafd. Dit heeft een zichtbare verbetering in het straatbeeld gebracht. Er zijn minder of meer passende stoepborden en uitstallingen zijn ook in afmeting teruggebracht. Een en ander leidde ook tot de introductie van de orginele Leidse bank. Het benaderen van ondernemers en handhaven op uitstallingen breidden we verder uit en wordt ook gecontinueerd in 2018.

Prestatie 3A1.2 Doorontwikkeling Leiden Bio Science Park
Deze prestatie kan een groen stoplicht krijgen omdat vrijwel alle doelen uit de begroting 2017 zijn behaald. Op de volgende punten is dit niet helemaal het geval :

- Het opstellen en vaststellen van een (conserverend) bestemmingsplan LBSP-Hippocrates is door ons stopgezet vanwege de besluitvorming over het busstation en verminderde urgentie door gewijzigde regelgeving.
- Het voorlopig ontwerp voor Reconstructie van de Openbare Ruimte en Infrastructuur kon niet worden opgesteld en afgerond. Oorzaken hiervan zijn de uitgevoerde verkeerstellingen, daarop gewijzigde verkeersprognoses, de uitbreiding in de projectopdracht met Sandifortdreef, Darwinweg en Sylviusweg en de samenhang met het project Leidse Ring Noord en Busstation. Medio 2018 zal een integraal schetsontwerp worden vastgesteld waarna op basis daarvan een kaderbesluit aan de gemeenteraad wordt voorgelegd.

De volgende hoogtepunten kunnen uit 2017 worden genoemd :

- Planologische ontwikkeling van Leiden Bio Science Park (LBSP). In 2017 werden door de gemeenteraad zowel het Masterplan LBSP-Gorlaeus als het gelijknamige bestemmingsplan vastgesteld. Dit is het sluitstuk van vijftien jaar planvorming. In 2002 werd hiervoor een planproces gestart met de Universiteit Leiden met onder meer als doel om het ‘kenniscluster’ te versterken en het Bio Science Park te vergroten. In 2005 werd hiervoor een regionaal plan vastgesteld en als uitwerking daarvan in 2008/2009 de lokale Masterplannen door de gemeenten Leiden, Oegstgeest en de Universiteit. Het Leidse Masterplan bleek voor de westelijke delen niet uitvoerbaar door onvoldoende verkeersontsluiting en stopzetten van de RijnGouwelijn. Na start uitvoering

van het project Ontsluiting Bio Science Park kon voor de westelijke gebiedsdelen een nieuw masterplan en bestemmingsplan worden opgesteld.

- European Medicines Agency. Leiden heeft volop meegedaan met het nationale bid om vanwege de Brexit de EMA uit Londen naar Nederland te halen. Na een spannende besluitvorming en uiteindelijk een loting is voor Amsterdam gekozen. Dit is erg goed nieuws voor Leiden en het Leiden Bio Science Park. Met 20 minuten reistijd van het nieuwe EMAkantoor verwachten wij dat er verschillende bedrijven vanuit Engeland naar Leiden zullen komen. Met diverse partners zoals de Ondernemersvereniging Leiden Bio Science Park, InnovationQuarter, NFIA, Expatcentre Leiden zijn we volop bezig meeverhuizende bedrijven en hun medewerkers te verleiden naar Leiden te komen. Een voorbeeld van een website https://www.lifesciencesinwestholland.nl/
- SRON Netherlands Institute for Space Research komt naar Leiden . Het instituut SRON met ongeveer 200 werknemers in Utrecht en Groningen maakt deel uit van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). De verhuizing van SRON-Utrecht is nodig omdat het huidige gebouw op de Uithof het einde van zijn levensduur nadert. De raad van bestuur van NWO en het bestuur van ruimteonderzoeksinstituut SRON hebben hun voorkeur uitgesproken voor het gezamenlijke aanbod van de Universiteit Leiden en de TU Delft. In dit aanbod gaat SRON-Utrecht over enkele jaren verhuizen naar een nieuw gebouw op de Science Campus van de Universiteit Leiden. De verhuizing biedt vele mogelijkheden voor samenwerking in de wetenschap, technologieontwikkeling en instrumentbouw. Zuid-Holland heeft een uniek ecosysteem op het gebied van ruimtevaart en aardobservatie. Het instituut past goed in de bestaande infrastructuur van de stad en zal aanleiding vormen de samenwerking in het spacecluster – met onder meer ESA/ESTEC – in deze regio verder te versterken. Het bid van de beide universiteiten heeft de steun van de gemeente Delft, de gemeente Leiden, de provincie Zuid-Holland, TNO, ESA ESTEC en de regionale industrie op het gebied van space. Na advies van de ondernemingsraden van SRON en NWO volgt in de loop van 2018 een definitief besluit van de raad van bestuur van NWO
- TNO heeft besloten het biomedisch onderzoeksteam met 75 arbeidsplaatsen van Zeist naar Leiden Bio Science Park te verplaatsen.

Verbonden partijen

Bij deze prestatie gaat het om de stichting Leiden Bio Science Park foundation waarin ondernemers, LUMC, Universiteit en gemeenten deelnemen om verdere groei van LBSP te stimuleren. Vanaf eind 2017 neemt de gemeente, volgens afspraak, niet langer deel aan de foundation (collegebesluit 12 december 2017, nr 17.0611).

Effectindicatoren bij 3A Ruimte om te ondernemen

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 3A1 Betere ruimtelijke mogelijkheden voor bedrijven en instellingen						
3A1.a Aantal arbeidsplaatsen in Leiden*	66.528	66.350	67.537	70.294	60.000	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3A1.b Aantal bedrijfsvestigingen in Leiden*	7.403	7.775	8.664	9.627	5.100	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3A1.c Percentage leegstand in kantoren in Leiden	13,1%	11,7%	10,8%	8,7%	11,5%	Kantorenmonitor Holland Rijnland
3A1.d Aantal arbeidsplaatsen op het Leiden Bio Science Park	17.328	18.008	18.274	18.739	18.523	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3A1.e Index Economie071 **	106	110	113	117	129	Economie071
3A1.f Percentage functiemenging***	55,0%	54,9%	55,3%	-	-	LISA (via wsjg)
3A1.g Verhouding tussen verwacht en gemeten Bruto gemeentelijk product****	-	-	-	-	-	Atlas voor gemeenten (via wsjg)
3A1.h Aantal vestigingen van bedrijven per 1.000 inwoners van 15 t/m 64 jaar***	84,5	88,6	97,9		-	LISA (via wsjg)
3A1.i Percentage demografische druk***	50,8%	51,1%	50,8%	50,9%	-	CBS (via wsjg)

* Het bedrijvenregister Zuid-Holland heeft de registratie verbeterd, waardoor nu meer arbeidsplaatsen en bedrijfsvestigingen in beeld zijn. De streefwaarden zijn daardoor niet meer te vergelijken met de realisatiewaarden. In de begroting 2018 is dit al aangepast; streefwaarde voor 2018 is 68.500 oplopend tot 70.000 in 2021.
** De Index Economie 071 is aangepast, met terugwerkende kracht zijn de cijfers herrekend naar een nieuw basisjaar 2012.De streefwaarden uit de begroting 2017 zijn daardoor niet meer te vergelijken met de realisatiewaarde die 2008 als basisjaar had. Zo was voor 2015 de oude index 125 en de nieuwe 110. In de begroting 2018 is dit verschil niet meer zichtbaar.
*** Het herziene Besluit Begroting en Verantwoording (BVV) 2015 stelt een aantal indicatoren voor alle gemeenten verplicht. Deze zijn te herkennen aan de wsjg aanduiding. Dit verwijst naar de plek waar alle indicatoren van alle gemeenten te vinden zijn: waarstaatjegemeente.nl Gemeenten zijn verplicht de bron te hanteren die daar aangegeven staat. Dat maakt vergelijking tussen gemeenten mogelijk. Vanwege deze wettelijk opgelegde werkwijze zie we af van het opnemen van streefwaarden.
**** Deze BBV-indicator is geschrapt van de lijst met verplichte indicatoren en wordt daarom niet meer gemeten.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Beleidsterrein 3B Faciliteren/stimuleren van ondernemen

Doelen en prestaties bij 3B Faciliteren/stimuleren van ondernemen

Doel	Prestatie	
3B1 Sterker ondernemersklimaat	3B1.1 Faciliteren bedrijvigheid, starters en ondernemerschap in Leiden	✓
	3B1.2 Verbeteren aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt en stimuleren ondernemerschap	✓
3B2 Meer kennisintensieve bedrijvigheid	3B2.1 Stimuleren en aquisitie van kennisintensieve bedrijvigheid en netwerken	✓

Prestatie 3B1.1. Faciliteren bedrijvigheid, starters en ondernemerschap in Leiden
Deze prestatie bestaat uit 8 verschillende onderdelen die allemaal een groen stoplicht hebben. Hieronder de belangrijkste informatie over 2017.

Handelshuis
Dit is conform de begroting uitgevoerd. Op deze plek werken diverse ondernemersorganisaties samen. Ook het Cultuurfonds, Leiden Marketing, het Centrummanagement en het Expat centre vinden hier hun thuisbasis. De gemeenschappelijke huisvesting leidt tot veel synergie in de samenwerking.

Regeldruk / dienstverlening ondernemers
In een brief van 28 juni 2016 (kenmerk Z16/3 16164) is de raad geïnformeerd dat over twee jaar de volgende Peiling Ondernemersklimaat (POK) uitgevoerd zou worden. In 2017 is dus geen POK geweest. Verder is over de onderzoeksresultaten van een regelluwe zone op 4 juli 2017 een brief aan de raad gestuurd. Vervolgens zijn in de 2de helft van 2017 twee gebieden geselecteerd om de pilot regelluwe zones uit te voeren: winkelcentrum Diamantplein en winkelcentrum IJsselkade. Looptijd is 2018 en 2019. Hierover is de raad op 16 januari 2018 geïnformeerd. Uitvoering vindt plaats in een samenwerkingsvorm waarbij ondernemers-vereniging, wijkvereniging, vastgoedeigenaren en gemeente (economie, ro, vergunningen, handhaving) een pilotgroep vormen waarin op een integrale manier gekeken kan worden naar initiatieven. Dit past bij een nieuwe manier van werken in het kader van de nieuwe omgevingswet.

Starters
Economie071 heeft op 26 september 2017 een succesvolle regionale startersbijeenkomst gehouden voor ZZP-ers. Er waren een flink aantal deelnemers. Er is nog geen alternatief voor het inmiddels beeindigde starterstprogramma op het Leiden Bio Science Park.

Aanbesteding overheidsopdrachten
Op maandag 6 november en woensdag 8 november zijn twee informatiemiddagen georganiseerd voor ondernemers in het vastgoedonderhoud. Vanuit Beheer is een presentatie gegeven over wat vastgoedbeheer precies doet en welke onderhoudsopdrachten voor de komende jaren op de markt gezet worden. Vanuit de afdeling Inkoop van Servicepunt71 is gepresenteerd hoe een aanbestedingstraject precies werkt en wat ondernemers kunnen doen om in aanmerking te komen voor de uitvoering van een opdracht. De reacties van de aanwezige ondernemers was zeer positief.

Cooperatief Leids Startersfonds
Het Leids Startersfonds financiert plannen van beginnende en bestaande ondernemers in retail, dienstverlening en/of horeca. Voorwaarde is dat de ondernemer een winkelpand in Leiden betrekt. Initieel kwamen aanvragen met name uit het centrum, maar in 2017 is ook een nieuwe aanvraag in een buitenwijk gehonoreerd. Het betreft een onderneming die een belangrijke buurtfunctie vervult en zo de sociale cohesie in de wijk versterkt. Het uitstaande bedrag van de gemeente Leiden bedroeg bij aanvang 2017 € 100.491,87 en aan het eind van 2017 € 102.079,21. De eerste investering is volledig terugbetaald, ook de overige participanten zijn bij met hun betalingen.

HUBspot
HUBspot is inmiddels een succes. Het aantal in het pand gevestigde organisaties is inmiddels gegroeid tot 37 en er komt een veelvoud hiervan regelmatig op bezoek. Onder de bewoners zijn 22 start-ups. Hierbij zitten juist innovatieve starters van het domein life science. Door samenwerkingen aan te gaan met reeds bestaande initiatieven en door de continue groei in het eigen netwerk, worden er steeds meer events in het pand gehouden. Door de groei in deze lijn werken we verder aan het feit dat HUBspot Leiden hét centrum voor innovatie en ondernemerschap is van de Leidse regio. Nu HUBspot Leiden als project van Economie071

is gerealiseerd, de organisatie staat en de eerste resultaten zijn bereikt is het moment aangebroken om zelfstandig verder te groeien. In 2018 worden verschillende mijlpalen verwacht.

Bio Based Economy en Space
Met de komst van SRON en de summercourse International Space University Space Studies Program is de verwachting dat de ruimtevaartsector in Zuid Holland verstevigt. Provincie Zuid Holland onderzoekt samen met het ministerie van EZ en de gemeente Noordwijk hiervoor de mogelijkheden. De gemeente Leiden zit in de klankbordgroep.

Prestatie 3B1.2 Verbetering aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt en stimuleren ondernemerschap
Deze prestatie krijgt een groen stoplicht, Toelichting :

Maakbus
Na een succesvolle crowdfundingactie heeft Technolab de maakbus kunnen aanschaffen en kon zij daarmee de maakeducatie (zelf van alles maken door gebruik van allerlei materialen en gereedschappen, van een naaimachine tot een 3D printer en alles ertussen) techniek bij Technolab verder uitbouwen en richting de scholen brengen. Dit project is inmiddels afgerond, maar maakeducatie is een thema dat nog steeds verder door Technolab voor de scholen uitgevoerd wordt en verdieping krijgt.

Zorgpact Rijngouwe
In 2016 heeft een bijeenkomst van Zorgpact plaats gevonden waarbij het netwerk van zorg rondom onderwijs & arbeidsmarkt vertegenwoordigd was. Zeer recent heeft MBO Rijnland het initiatief genomen tot oprichting van het Centrum voor Innovatief Vakmanschap Welzijn en Zorg. Met dit kenniscentrum zijn de doelstellingen die destijds in Zorgpact verwoord werden, behaald en zullen hierin verder vorm krijgen.

Prestatie 3B2.1 Stimuleren en aquisitie van kennisintensieve bedrijvigheid en netwerken
Deze prestatie krijgt het stoplicht groen. De verschillende onderdelen kunnen als volgt worden toegelicht.

InnovationQuarter
De besluitvorming over de kapitaalstortingen en deelname Uniiq heeft in 2017 plaatsgevonden. Leidse startende bedrijven weten de fondsen van InnovationQuarter goed te vinden. In 2017 is een zestal Leidse bedrijven gefinancierd. Voor wat betreft de acquisties heeft InnovationQuarter flink meegeholpen met het bid voor de EMA. Ook was IQ betrokken bij de acquisitie van SRON , TNO Health en andere bedrijven in Leiden. Voorbeelden hiervan zijn: Atterbury, HMT en Nuvalow.

Medical Delta
In 2017 zijn er drie livinglabs gestart namelijk de OnderzoeksOK, Care Robotics en Rehabilitian Technology. In deze verschillende omgevingen kunnen patiënten, zorginstellingen en het bedrijfsleven in werkelijkheid nieuwe ontwikkelingen/producten testen. Vanwege hun tienjarig bestaan heeft Medical Delta een visitatiecommissie de opdracht gegeven om Medical Delta te evalueren. Dit heeft geleid in een positief rapport met aanbevelingen die in 2018 tot een iets andere koers kan gaan leiden. In het voorjaar heeft Medical Delta hun jaarevent in Leiden georganiseerd.

Expat Centre Leiden
In 2017 heeft het Expat Centre Leiden (ECL) zich verder ontwikkeld als vraagbaak en kenniscentrum voor internationals en bedrijven en haar 500^{e} inschrijving gedaan. Binnen Economie071 is de wens uitgesproken om de basisfinanciering voor het ECL tot en met 2020 te borgen op de begrotingen van de partners. Voor uitbreiding van de dienstverlening van het ECL tot een one-stop-shop is het beschikbare budget vooralsnog te beperkt. Deze ambitie leeft nog wel bij de aangesloten partijen van Eoconomie071.

Regionaal investeringsprogramma
Via dit programma brengt Leiden de opgaven van de Leidse Campus (Leiden Bio Science Park en Stationsgebied) onder de aandacht bij de provincie, ministeries en de EU. In het programma zijn kernopgaven opgenomen voor vernieuwing van economie, verbindingen, energie en stad en omgeving. Hiermee initiëren we (financierings-)kansen en ontwikkelingen waarmee we onze concurrentiepositie verbeteren en een aantrekkelijkere omgeving kunnen creëren voor inwoners en bedrijven. Het gaat in de samenwerking vooral om het delen van kennis, afstemmen van projecten en het gezamenlijk ontwikkelen van ‘bestuurlijke power’ om projecten verder te brengen richting het Rijk en de EU. De provincie, de MRDH, de gemeenten en in sommige gevallen private partners zijn en blijven zelf eigenaar (‘trekker’) van de ingebrachte projecten. Onze deelname leidt er tevens toe dat we via dit platform en MRDH op een andere manier met het Rijk aan tafel kunnen zitten. Onderdeel van de deelname aan het programma heeft ertoe geleid dat Leiden ook participeert in het Vliegwiel Europa, een expertise netwerk welke kennis en ondersteuning biedt op het vlak van Europese subsidies. Doel van het Vliegwiel is aansluiting te vinden voor projecten op financiële kansen en mogelijkheden vanuit EU programma’s.

Verbonden partijen

Het betreft bij dit beleidsterrein het Coöperatief Leids Startersfonds en Innovation Quarter. Zie verder bovenstaande toelichting bij de prestaties.

Effectindicatoren bij 3B Faciliteren/stimuleren van ondernemen

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 3B1 Sterker ondernemersklimaat						
3B1.a Aantal startende bedrijven in Leiden	770	1.311	1.634		310	Bedrijvenregister Zuid-Holland*
3B1.b Rapportcijfer ondernemersklimaat door ondernemers**	-	-	5,8	-	-	Peiling Onder-nemersklimaat**

* Het bedrijvenregister Zuid-Holland heeft de registratie verbeterd, waardoor nu meer bedrijven in beeld zijn. De gegevens zijn met terugwerkende kracht aangepast. De streefwaarde is niet meer te vergelijken met de realisatiewaarden. De realisatiewaarde voor 2017 wordt eind 2018 verwacht.
** De peiling Ondernemersklimaat (POK) is in Leiden in 2016 voor het eerste gehouden. Deze enquete wordt om de twee jaar gehouden.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Beleidsterrein 3C Marketing en promotie

Doelen en prestaties bij 3C Marketing en promotie

Doel	Prestatie	
3C1 Meer zakelijk en recreatief bezoek aan Leiden	3C1.1 Citymarketing en stimuleren toeristische aantrekkelijkheid	✓
	3C1.2 Faciliteren Centrummanagement Leiden en marketing- en activiteitencampagne binnenstad	✓
	3C1.3 Inspanningen en programmasturing Binnenstad	✓

Prestatie 3C1.1 Citymarketing en stimuleren toeristische aantrekkelijkheid
Deze prestatie krijgt een groen stoplicht. Het betreft de uitvoering van activiteiten uit de uitvoeringsovereenkomst Leiden Marketing 2015-2018 en het meerjarige visiedocument van Leiden Marketing voor de citymarketing 'Leiden 2020', met de pijlers Cultuur, Kennis en Gastvrijheid.

Voor de citymarketing van Leiden zijn in 2017 diverse successen behaald. Zo hebben de universiteit, LUMC, de gemeenten Den Haag en Leiden en Leiden Marketing een gezamenlijke campagne/bieding verzorgd voor het binnenhalen van EuroScience Open Forum (ESOF) in 2022. Aan het hosten van dit prestigieuze Europese wetenschapscongres is de titel European City of Science verbonden. Dit betekent dat er in 2022 een groot en divers aantal wetenschappelijke congressen in Den Haag en Leiden worden georganiseerd, met naar schatting 5.000 deelnemers. Dit heeft een grote economische spin-off voor lokale ondernermers, hotels en (culturele) voorzieningen. Leiden Marketing heeft in dit samenwerkingsverband de coördinatie en penvoering verzorgd.

Voor de jaren 2017 en verder heeft Leiden Marketing, in samenwerking met de relevante Stadspartners en het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC) , het programma van de themajaren ontwikkeld. Doel is het aantrekken van meer bezoekers, overnachtingen en toename van de bestedingen in de stad. Het jaar 2017 stond in het teken van De Stijl, waarmee werd gevierd dat in 1917 deze kunst- en cultuur beweging met de uitgave van het periodiek De Stijl door Theo van Doesburg in Leiden is gestart. Naast Leiden hebben diverse andere steden geparticipeerd. De Leidse programmering was succesvol, met ruim 125.000 bezoekers, waarvan de helft speciaal voor het Openlucht Museum De Lakenhal en Beelden in Leiden kwam. 10% van het totaal aantal bezoekers kwam van over de grens. Gezamenlijk gaven al die toeristen zes miljoen euro uit in Leiden. 2,5 miljoen euro kwam uit de portemonnee van de verblijfstoerist en 2 miljoen van de dagtoerist. De internationale bezoeker van dit themajaar genereerde voor Leiden zo'n 1,5 miljoen euro. In 2017 zijn de themajaren voor 2018/Water, 2019/Jonge Rembrandt en 2020/Mayflower 400 (Pilgrimjaar) verder voorbereid.

Leiden Marketing, Centrummanagement Leiden en de Cultuurmakelaar hebben in 2017, in samenwerking met de relevante Stadspartners, de festivals 'Signatures Cultuurweken' en 'Nacht van Kunst en Kennis' uitgevoerd, waardoor vele duizenden bezoekers naar de binnenstad zijn getrokken.

Prestatie 3C1.2 Faciliteren Centrummanagement Leiden en marketing- en activiteitencampagne binnenstad
Deze prestatie is conform de begroting uitgevoerd en krijgt een groen stoplicht.

Prestatie 3C1.3 Inspanningen en programmasturing Binnenstad
Deze prestatie kan worden voorzien van een groen stoplicht omdat alle inspanningen die zijn genoemd in de begroting 2017 zijn gerealiseerd of zijn gestart. Zie ook het bijzonder programma Binnenstad elders in de jaarstukken. Het gewaagde doel, het worden van beste binnenstad van Nederland in 2017, is echter niet bereikt.

Effectindicatoren bij 3C Marketing en promotie

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 3C1 Meer zakelijk en recreatief bezoek aan Leiden						
3C1.a Aantal arbeidsplaatsen in de bezoekerseconomie*	9.931	10.357	10.556	11.082	6.400	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3C1.b Leidse Binnenstad Index	109	110	115	120	112	Gemeente Leiden

*Het bedrijvenregister Zuid-Holland heeft de registratie verbeterd, waardoor nu meer arbeidsplaatsen en bedrijfsvestigingen in beeld zijn. De streefwaarden zijn daardoor niet meer te vergelijken met de realisatiewaarden. In de begroting 2018 is dit aangepast.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Kaderstellende beleidsstukken

In 2017 zijn de volgende kaderstellende beleidsstukken vastgesteld:

- RV 16.0131 Masterplan LBSP-Gorlaeus
- RV 17.0075 Winkelnota Leidse binnenstad 2018 – 2021
- RV 17.0074 Tussentijdse partiële herziening van de ruimtelijk-economische horecavisie Nieuwe Rijngebied
- RV 17.0085 Verordening op de heffing en invordering van markt- en staangeld 2018
- RV 17.0091 InnovationQuarter: de deelname UNIQ BV en kapitaalstortingen

Programmabudget

Economie bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Ruimte om te ondernemen	Lasten	1.100	546	570	1.116	895	221
	Baten	-423	-455	-5	-460	-429	-31
Saldo		**678**	**91**	**565**	**656**	**466**	**190**
Faciliteren/Stimuleren van ondernemen	Lasten	4.656	2.272	1.060	3.332	2.876	456
	Baten	-21	0	-7	-7	-60	53
Saldo		**4.635**	**2.272**	**1.052**	**3.325**	**2.816**	**509**
Marketing en promotie	Lasten	3.044	2.491	358	2.849	2.776	73
	Baten	-854	-761	-2	-763	-894	131
Saldo		**2.190**	**1.729**	**356**	**2.086**	**1.882**	**204**
Programma	Lasten	**8.801**	**5.309**	**1.988**	**7.297**	**6.547**	**750**
	Baten	**-1.298**	**-1.216**	**-14**	**-1.230**	**-1.383**	**153**
Saldo van baten en lasten		**7.502**	**4.093**	**1.973**	**6.066**	**5.164**	**902**
Reserves	Toevoeging	2.379	641	0	641	641	0
	Onttrekking	-3.578	-641	-1.453	-2.095	-1.524	-570
Mutaties reserves		**-1.199**	**0**	**-1.453**	**-1.453**	**-883**	**-570**
Resultaat		**6.303**	**4.093**	**520**	**4.613**	**4.281**	**332**

Reserves programma 3 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Reserve Cofinancieringfonds Kennisstad	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-50	0	0	0	0	0
Saldo		**-50**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Reserve programma Binnenstad P3	Toevoeging	391	641	0	641	641	0
	Onttrekking	-1.033	-641	-383	-1.024	-864	-160
Saldo		**-642**	**0**	**-383**	**-383**	**-223**	**-160**
Reserve economische impulsen Kennisst P3	Toevoeging	1.988	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-1.767	0	-1.070	-1.070	-660	-411
Saldo		**221**	**0**	**-1.070**	**-1.070**	**-660**	**-411**
reserve grondexploitaties P3	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-570	0	0	0	0	0
Saldo		**-570**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Reserve risico's bijzondere projecten P3	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-158	0	0	0	0	0
Saldo		**-158**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	Toevoeging	**2.379**	**641**	**0**	**641**	**641**	**0**
	Onttrekking	**-3.578**	**-641**	**-1.453**	**-2.095**	**-1.524**	**-570**
Reserves programma 3		**-1.199**	**0**	**-1.453**	**-1.453**	**-883**	**-570**

Toelichting op beleidsterreinen met financiële afwijkingen (op de lasten en/of baten) > € 250.000

Ruimte om te ondernemen
De Economische Agenda bestaat uit meerjarig incidenteel budget waarvan de raad jaarlijks wordt voorgesteld om het restant naar het volgend begrotingsjaar over te hevelen. Van het budget voor de Economische Agenda voor 2017 is bijna € 200.000 niet uitgegeven. Dit zal worden betrokken bij het bestemmingsvoorstel.

Faciliteren/Stimuleren van ondernemen
De raad heeft in 2017 besloten een voorziening in te stellen voor de deelname aan UNIIQ en Innovation Quarter. De daadwerkelijke kapitaalstortingen zijn echter doorgeschoven naar 2018. Doordat de voorziening nog niet is gevormd, is er een onderschrijding binnen faciliteren/stimuleren van ondernemen van €233.000. Om in 2018 de vorming van de voorziening te kunnen dekken, zal dit bedrag worden betrokken bij het bestemmingsvoorstel.

Verder zorgt de correctie van de doorbelaste gemeentebrede overhead op de prestatie faciliteren/stimuleren van ondernemen voor een voordeel van ongeveer €240.000. Met ingang van 2017 is de financiële wetgeving (BBV) voor de verslaglegging van de overhead gewijzigd, waardoor deze voortaan moet worden verantwoord op het programma overhead, Vpb en onvoorzien. Dit heeft tot de opgave geleid om in de realisatie binnen de betreffende programma's de overhead te elimineren uit uurtarieven voor investeringen en/of overige projecten waar dit niet meer is toegestaan. Dit leidt in 2017 tot een per saldo neutrale correctie op de gerealiseerde lasten binnen enerzijds de relevante programma's en anderzijds het programma Overhead, Vpb en onvoorzien. Binnen die relevante programma's ontstaan nu voordelen omdat er minder mag worden doorbelast dan begroot. Op het programma Overhead, Vpb en onvoorzien ontstaat het corresponderende nadeel.

Marketing en promotie
In 2017 is € 131.000 meer aan opbrengsten toeristenbelasting binnengekomen dan geraamd. Conform bestaande afspraken wordt dit voordeel volledig doorgezet naar het Ondernemersfonds Leiden. Via een trekkingsrecht van het Hoteloverleg Leiden worden deze middelen bestee aan activiteiten van Leiden Marketing. Deze regeling wordt in 2020 geëvalueerd.

Toelichting op afwijkingen Reserves

Reserve Programma Binnenstad
Naast de gerealiseerde projecten die onder Programma Binnenstad vallen zijn er ook projecten die in 2017 gestart zijn maar afgerond worden in 2018 zoals Leiden Festivals en bruggen bekennen kleur. Voor andere projecten zoals het realiseren van banieren of het waterplein worden de werkzaamheden in 2018 verder uitgewerkt. Hierdoor is in 2017 minder aan de reserve onttrokken dan begroot.

Reserve economische impulsen
Zoals hierboven is toegelicht heeft de raad besloten een voorziening in 2017 in te stellen voor de deelname aan UNIIQ en Innovation Quarter. De daadwerkelijke kapitaalstortingen vinden echter plaats in 2018. De onttrekking van € 233.000 zal in 2018 plaatsvinden. De economische agenda bestaat uit meerjarig incidenteel budget waarvan het restbudget ieder jaar wordt overgeheveld. Dit jaar is er ongeveer € 180.000 minder onttrokken uit de reserve economische impulsen. In het bestemmingsvoorstel wordt voorgesteld om de geraamde onttrekkingen over te hevelen naar 2018.

INVESTERING

Overschrijdingen op investeringskredieten
Binnen dit programma zijn per 31-12-2017 geen overschrijdingen op investeringskredieten.

Toelichting op investeringskredieten ouder dan drie jaar die niet afgesloten worden bij de jaarrekening 2017

7100740 programma Binnenstad 2015-2018
Programma Binnenstad is nog niet afgerond, krediet dient meegenomen te worden naar 2018. Het krediet wordt in 2018 nog gebruikt.

7100540 elektrische installatie vrijdagmarkt
Vervanging van de bestaande installatie is nog steeds noodzakelijk. In plaats van een uitbreidingstraject moet in 2018 een vervangingstraject worden gestart. Het krediet kan om deze reden niet worden afgesloten.

4

Bereikbaarheid

Bereikbaarheid

Programmanummer	4
Commissie	Leefbaarheid en Bereikbaarheid
Portefeuille(s)	Bereikbaarheid, Economie, Binnenstad en Cultuur

De missie van het programma Bereikbaarheid luidt:
Leiden ligt op een prachtige plek in de Randstad, te midden van groen, vlakbij zee en meren, met een groot station, dichtbij Schiphol en met snelwegen aan weerszijden. Ondanks deze prachtige ligging laat de bereikbaarheid van de stad en regio te wensen over. Om dat te verbeteren willen we zwakke punten in onze bereikbaarheid verhelpen, voor alle vormen van vervoer. Uitgangspunten daarbij zijn dat reizigers met betrouwbare reistijden de stad in en uit kunnen, bewoners zich sneller door de stad moeten kunnen bewegen en dat elke rit met fiets of auto begint en eindigt met een parkeerplek.

Ontwikkelingen in 2017

Langzaam verkeer
Om het fiets- scooter- en brommerparkeren bij Leiden Centraal te verbeteren is aan de stadszijde van het centraal station een groot, extra vak voor scooters en bakfietsen gecreëerd. De voorbereidingen zijn gestart voor extra fietsparkeerplekken op het Morssingelterrein.
De Lange Mare en de Haarlemmerstraat zijn heringericht. Iedere zaterdag wordt op de Lange Mare een tijdelijke fietsenstalling geplaatst, op de rijbaan langs de Hartebrugkerk. Ook de nieuwe Beestenmarkt is heringericht.
In november 2017 is de opdracht voor het realiseren en exploiteren van het deelfietsensysteem Bio Science Park gegund aan XBike, die onder de merknaam HelloBike in december 2017 begonnen zijn met de voorbereidingen en testen voor de ingebruikname van dit systeem. De gunning is voor 2 jaar, er worden in eerste instantie 125 fietsen geplaatst op diverse locaties bij het station en op het Bio Science Park. De start is in januari 2018. Voor een onderzoek naar deelfietsen in heel Leiden is bij de 1e bestuursrapportage 2017 €200.000,- beschikbaar gesteld. Oplevering van de eerste resultaten, waarbij participatie van belangrijke doelgroepen een onderdeel is, zal in 2018 plaatsvinden.

Openbaar vervoer
Naar Leiderdorp Alrijne ziekenhuis rijdt sinds eind 2017 ook een R-net bus. De overgang naar een R-net verbinding zorgt voor frequenter busverkeer met verbeterde zitplaatsen. Dit maakt de rit comfortabel en betrouwbaar voor de reiziger. Haltes hebben nieuw meubilair gekregen, digitale informatieborden en overdekte fietsstallingen. Het perron is gelijkvloers met de instap gemaakt. Sinds 2014 rijdt R-net lijn 400 tussen Leiden en Zoetermeer. Deze lijn is zeer succesvol, het aantal reizigers is met 16 procent gegroeid en reizigers waarderen de lijn met een 7,9.
Het college heeft na een uitgebreid participatietraject besloten dat het busstation niet wordt verplaatst. Op de plek waar nu de bussen vertrekken vanaf Leiden Centraal, komt een nieuw, compact busstation. Het wordt een bebouwd busstation dat past bij de rest van de plannen voor het Stationsgebied en voldoet aan de behoeften van de reiziger.
Het nieuwe brugdek is op de Jan van Houtbrug gehesen. De Jan van Houtbrug is onderdeel van de vernieuwde centrumroute; de herinrichting van de centrumroute die loopt van Station Lammenschans naar Station Leiden Centraal via de Hooigracht, de Langegracht en het Schuttersveld. Deze route wordt van gevel tot gevel

opnieuw ingericht. Het eerste tracédeel is in 2017 daadwerkelijk gerealiseerd. In januari 2018 heeft de raad het uitvoeringsbesluit voor het tweede tracédeel vastgesteld. De voorbereidende werkzaamheden zijn gestart voor het vernieuwen van de Valkbrug. Het ontwerp van de brug sluit aan bij het Singelpark rondom de Leidse binnenstad.

Autoverkeer
Op 14 maart 2017 gaven de minister en de gedeputeerde het officiële startsein voor de uitvoering van de RijnlandRoute. De voorbereidende werkzaamheden voor de aanleg van de RijnlandRoute zijn inmiddels in volle gang.
Het projectgebied Ontsluiting Bio Science Park / Plesmanlaan is officieel opengesteld. De nieuwe entree van de stad, als onderdeel van de Leidse Ring Noord, is nu een feit. Daarmee is de basis gelegd voor de verdere gebiedsontwikkeling in het Bio Science Park. Op de Kanaalweg is de spooronderdoorgang opgeleverd ter vervanging van de gelijkvloerse kruising met het spoor. De Leidse Kanaaltunnel is er gekomen om de veiligheid en de doorstroming van het verkeer te verbeteren, zeker als er straks meer treinen gaan rijden tussen Leiden en Utrecht. Beide projecten zijn binnen budget en planning opgeleverd.

Parkeren
In januari 2017 heeft de gemeente het digitale kentekenparkeren ingevoerd.
Er is in 2017 hard gewerkt aan de parkeergarage Ringkade (bij het Kooiplein), deze is begin 2018 in gebruik genomen.
Met de nieuwe garage Lammermarkt heeft het centrum van Leiden er 525 parkeerplekken bijgekregen op loopafstand van winkels, musea en horeca. Met het Garage Festival is gevierd dat ‘de diepste parkeergarage van Nederland’ is opgeleverd. De parkeergarage is een spiraal van zeven verdiepingen, 22 meter de diepte in, met lichte en ruime parkeerplekken. De Lammermarkt wordt heringericht als groen evenementenplein.
De voorbereiding voor de bouw van de parkeergarage Garenmarkt is gestart. De raad heeft besloten dat de Garenmarkt straks een groen plein wordt zonder geparkeerde auto’s.
Er is een evaluatie gehouden van de uitbreiding van het betaald parkeren. Uit de evaluatie bleek dat er minder parkeerdruk in woonwijken rondom het centrum is ontstaan.
Voor het parkeermanagement is in 2017 veel gebeurd: realisatie uitbreiding betaald parkeren fase 4; start van de digitale handhaving en digitalisering van de parkeerproducten. Deze projecten hebben veel gevergd van de organisatie. Projecten zijn echter zonder veel problemen geïmplementeerd. De aansturing van de parkeerketen is opgetuigd en ingeregeld met DVO`s en contracten. Regie in de parkeerketen is de volgende stap waarvan de voorbereidingen in 2017 reeds zijn ingezet.

Leefomgeving
De verkeerslichten op het kruispunt Dellaertweg / Schuttersveld zijn vervangen. Tegelijk zijn enkele verbeteringen aangebracht ter bevordering van de doorstroming en de verkeersveiligheid.
In samenspraak met de wijkvereniging is een lijst opgesteld met de zes grootste verkeersveiligheidsknelpunten in het Houtkwartier. Er zijn 3 knelpunten uitgevoerd in 2017, de overige 3 worden in het voorjaar van 2018 uitgevoerd.
In de zomer is er gewerkt om twee kruispunten in de Merenwijk in te richten als rotonde. Eind november 2017 werden de twee nieuwe rotondes in gebruik genomen.

Beleidsterrein 4A Langzaam verkeer

Doelen en prestaties bij 4A Langzaam verkeer

Doel	Prestatie	
4A1 Meer fietsgebruik	4A1.1 Opstellen fietsbeleid	✓
	4A1.2 Fietsparkeren	÷
	4A1.3 Verbeteren fietsroutes	÷
4A2 Betere looproutes	4A2.1 Opstellen voetgangersbeleid	✓
	4A2.2 Verbeteren aanlooproutes centrum	✓

Prestatie 4A1.2. Fietsparkeren
Het werkveld fietsparkeren is een complexe materie. De gemeentelijke organisatie heeft in 2017 stappen gezet in het verkrijgen van een meer integrale aanpak. Gezamenlijk is door alle betrokkenen een plan van aanpak opgesteld over integraal werken en is een probleemanalyse opgesteld. Er is budget vrij gemaakt voor het aanstellen van een fietsparkeermanager. Deze fietsparkeermanager is begin 2018 gestart. Een grote uitbreiding van het aanbod aan fietsparkeerplaatsen nabij Leiden CS is gestart met de bouw van de fietsenstalling Lorenz (4800 plaatsen). De uitbreiding van de fietsenstalling Lammenschans (verdubbeling van de capaciteit) is voorbereid.

In 2017 is er veel overleg geweest tussen de NS, Prorail en de gemeente Leiden over de toekomstige investeringen in fietsparkeervoorzieningen rondom Leiden Centraal Station. Het gaat hierbij naast planontwikkeling ook over het verdelen van de investeringslast en jaarlijkse exploitatiekosten. De gesprekken vinden ook bestuurlijk plaats en zijn inmiddels uitgebreid tot overleg met de Provincie Zuid Holland en het Ministerie van I&M. Hierbij wordt ook bekeken in welke mate toekomstige (noodzakelijke) uitbreidingen van de capaciteit van het treinstation, de nieuwe busterminal en nieuwe fietsparkeervoorzieningen als één investeringsvraagstuk kan worden opgepakt.

Prestatie 4A1.3 Verbeteren fietsroutes
Alle in de begroting genoemde projecten zijn in de fase van voorbereiding, maar nog niet zoals gepland in de fase van uitvoering. Dit wordt veroorzaakt doordat de projecten complex zijn, integraal worden uitgevoerd en de voorbereiding meer tijd en capaciteit kostte dan beschikbaar was. De uitvoering van de projecten staat gepland voor 2018.

Prestatie 4A2.2 Verbeteren aanlooproutes Centrum
In 2017 is het kaderbesluit genomen voor de Morsstraat en Hogewoerd. De Hogewoerd wordt als onderdeel toegevoegd aan de Centrumroute. De Morsstraat wordt in 2018 uitgevoerd. De Haven en Steenstraat / Beestenmarkt bevinden zich in de ontwerpfase.

Effectindicatoren bij 4A Langzaam verkeer

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 4A1 Meer fietsgebruik						
4A1.a Aantal fietsritten van/naar Leiden per jaar*	-	66.074	72.775	72.299	61.956*	Team Ontwerp en Mobiliteit

*) Het aantal fietsritten is hoger dan indertijd in de mobiliteitsnota was ingeschat. Een verklaring hiervoor is te vinden in een groei van de bevolking en een toename van het studenten. Met name de groei van de economie lijkt een belangrijke oorzaak van toename van verkeersbewegingen. Zo zijn in Leiden en de Randstad het aantal bedrijven en werkzame personen toegenomen en is de werkloosheid afgenomen.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Beleidsterrein 4B Openbaar vervoer

Doelen en prestaties bij 4B Openbaar vervoer

Doel	Prestatie	
4B1 Meer gebruik van het openbaar vervoer	4B1.1 Opstellen openbaarvervoerbeleid	✓
	4B1.2 Realisatie afspraken HOV-overeenkomst Zuid-Holland Noord	✓
	4B1.3 Verbeteren OV infrastructuur	÷
4B2 Verplaatsen busstation	4B2.1 Verplaatsen busstation naar Bio Science Park zijde	✓

Prestatie 4B1.3 Verbeteren OV infrastructuur
In 2017 zijn de R-net haltes voor het HOV Leiderdorp gerealiseerd bij het Kooiplein en Bargelaan. Ook het toegankelijk maken van de halte Nieuwe Beestenmarkt is uitgevoerd (ikv project Lammermarkt). Een aantal haltes die was voorzien om in 2017 toegankelijk te maken wordt opgepakt in 2018, omdat er hierdoor 'werk met werk' kan worden gemaakt wat de effectiviteit en doelmatigheid van de besteding van gelden ten goede komt. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om de haltes Sumatrastraat, de Zijl en Sumatrabrug die ondergebracht in het project Sumatrastraat waarvan de uitvoering in 2018 is voorzien.

Prestatie 4B2.1 Verplaatsen busstation naar Bio Science Park zijde
Najaar 2017 heeft het college besloten om de huidige locatie van het busstation aan te wijzen als ontwikkellocatie voor een nieuwe busterminal.

Effectindicatoren bij 4B Openbaar vervoer

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 4B1 Meer gebruik van het openbaar vervoer						
4B1.a Aantal reizigersritten van/naar Leiden per bus*	-9%	+10%	+3%	**	+1,25%	Arriva
4B1.b Aantal in- en uitstappers treinstations in Leiden gemiddeld per werkdag	78.532	78.132	83.101	**	> 75.000	NS

*) Indexcijfer t.o.v. het vorige jaar (2014 was een afwijkend jaar vanwege de omleidingen door het werk aan de Breestraat).
**) De Cijfers van zowel de NS als Arriva zijn nog niet bekend. Deze volgen in de loop van het 1e kwartaal.
Het aantal in- en uitstappers van treinstations in Leiden is hoger dan indertijd in de mobiliteitsnota was ingeschat. Een verklaring hiervoor is te vinden in een groei van de bevolking en een toename van het studenten. Met name de groei van de economie lijkt een belangrijke oorzaak van toename van verkeersbewegingen. Zo zijn in Leiden en de Randstad het aantal bedrijven en werkzame personen toegenomen en is de werkloosheid afgenomen.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Beleidsterrein 4C Autoverkeer

Doelen en prestaties bij 4C Autoverkeer

Doel	Prestatie	
4C1 Betere doorstroming op het Leidse wegennet	4C1.1 Opstellen beleid autoverkeer	✓
	4C1.2 RijnlandRoute	✓
	4C1.3 No Regret – Maatregelen LAB071	✓
	4C1.4 Ontsluiting Bio Science Park	✓
	4C1.5 Leidse Ring Noord	÷
	4C1.6 Verbeteren knelpunten wegennet	÷

Prestatie 4C1.2 RijnlandRoute
In 2017 is gestart met de voorbereidingen van de aanleg van de RijnlandRoute. Het eerste deel van de RijnlandRoute bestaat uit de aanleg van de nieuwe provinciale weg tussen de A44 en de A4 bij Leiden, de N434, met geboorde tunnel en aanpassingen aan de A4 en de A44. Aannemerscombinatie Comol5 legt het eerste deel van de RijnlandRoute aan. Helaas bleek een gewenste verbetering van de inpassing, namelijk de verbreding van het aquaduct bij de Veenwatering nabij de Stevenshof niet meer mogelijk vanwege de ruimtelijk planologische en daarmee ook financiële risico's. Wel kwam er eind 2017 een bestuurlijk akkoord tussen de Provincie en gemeente over een fietstunnel in de Knoop Leiden-West. Het raadsbesluit om een financiële bijdrage hieraan te leveren is hiertoe in maart 2018 genomen. Over het deeltraject Europaweg-Lammenschansplein is het besluit genomen dat het provinciale ontwerp zoals vastgelegd in Provinciaal InpassingsPlan uitgevoerd gaat worden. De provincie zal dit project dan ook uitvoeren.

Prestatie 4C1.4 Ontsluiting Bio Science Park
De Plesmanlaan is vanaf de A44 de toegangsweg naar Leiden en de hoofdontsluitingsweg voor het Bio Science Park. Na ingebruikname van de RijnlandRoute wordt de Plesmanlaan nog belangrijker voor het verkeer dat dan vanaf de A4 via de RijnlandRoute ook aan de westzijde van de stad kan binnenrijden. Het project Ontsluiting Bio Science Park (OBSP) zorgt met een ingrijpende reconstructie van de kruisingen op de Plesmanlaan en Haagse Schouwweg voor een vlotte verkeersafwikkeling op de Plesmanlaan en een goede ontsluiting van het Leiden Bio Science Park. De activiteiten met betrekking tot projectafsluiting waaronder de afwikkeling van restpunten na oplevering en financiële verantwoording aan Universiteit en Provincie (bijdragen voor OBSP, HOV en regionaal fietspad) hebben een langere doorlooptijd dan gepland. De afsluiting en de eindrapportage staan gepland voor medio 2018.

Prestatie 4C1.5 Leidse Ring Noord
De organisatorische invulling voor de Leidse Ring Noord heeft plaats gevonden. Alle rollen voor het integraal projectmanagement zijn ingevuld. Voor de totstandkoming van het geactualiseerde kaderbesluit zijn ook externe partijen ingezet zoals een kostendeskundige en Systeem Engineering (SE). De laatste versie van het verkeersmodel (RVMK versie 3.1.1.) wordt nu als basis gebruikt om te komen tot een juridisch planologische deel. Dit is een vereiste om aan te kunnen tonen dat het geactualiseerde kaderbesluit voldoet / haalbaar is binnen de juridische kaders. Separaat hieraan worden op strategisch niveau de uitgangspunten bepaald voor o.a. de bestuurlijke besluitvorming en marktbenadering. Beide hebben invloed op de Uitvoeringsbesluiten. Doelstelling is dat het geactualiseerde kaderbesluit genomen wordt voor het volledige trace van de Leidse Ring Noord en dat dit voorafgaand aan het zomerreces wordt voorgelegd ter goedkeuring aan de stuurgroep van de Leidse Ring Noord. Na instemming wordt dit doorgeleid aan college en raad. Op basis van strategische keuzes die de komende periode worden gemaakt wordt een planning vastgesteld voor de te nemen uitvoeringsbesluiten.

Prestatie 4C1.6 Verbeteren knelpunten wegennet
De uitvoering van de Boshuizerkade is verplaatst naar 2018, zodat de uitvoering plaatsvindt nadat de ontwikkeling Churchillpark is voltooid.

Beleidsterrein 4D Parkeren

Doelen en prestaties bij 4D Parkeren

Doel	Prestatie	
4D1 Meer parkeerkwantiteit en betere parkeerkwaliteit	4D1.1 Opstellen parkeerbeleid	✓
	4D1.2 Realisatie parkeergarage Kooiplein	÷
	4D1.3 Realisatie parkeergarage Garenmarkt	✓
	4D1.4 Realisatie parkeergarage Lammermarkt	✓
	4D1.5 Parkeermanagement	✓
	4D1.6 Uitvoeren maatregelen parkeren	✓

Prestatie 4D1.2 Realisatie parkeergarage Kooiplein
De gebiedsontwikkeling van Kooiplein en omgeving voorziet in de realisatie van twee openbare parkeergarages - met in totaal 356 parkeerplekken - door een ontwikkelaar. In het najaar van 2014 is de realisatie van de eerste openbare parkeergarage gestart en de 214 parkeerplekken zijn eind 2016 opgeleverd. In het najaar van 2016 is de bouw van de tweede openbare parkeergarage gestart. De oplevering vond niet medio 2017 plaats maar vond plaats op 1 februari 2018. De 142 parkeerplekken zijn sinds dat moment beschikbaar voor bewoners en bezoekers.

Prestatie 4D1.3 Realisatie parkeergarage Garenmarkt
Eind 2013 heeft de raad ingestemd met het uitvoeringsbesluit. Dit uitvoeringbesluit omvatte zowel de parkeergarage op de Lammermarkt als de Garenmarkt. Op basis van het uitvoeringsbesluit hebben de separate aanbestedingen van de beide garages plaatsgevonden. In mei 2014 heeft de gunning van de opdracht aan bouwcombinatie Dura Vermeer-Besix plaatsgevonden. Juni 2015 is het Design, Build & Maintain (DBM) contract ondertekend. In maart 2017 is de omgevingsvergunning verleend en in mei 2017, na de ingebruikname van de parkeergarage Lammermarkt, is gestart met de bouw van de parkeergarage op de Garenmarkt. De afgelopen periode zijn de archeologische werkzaamheden, de ringbalk en het betonnen stempelraam in het dek gerealiseerd. Begin 2018 wordt gestart met de werkzaamheden in de Korevaarstraat het ontgraven van de bouwkuip. De parkeergarage zal conform planning begin 2020 worden opgeleverd. Beide garages worden gefinancierd vanuit de Parkeerexploitatie.

Prestatie 4D1.4 Realisatie parkeergarage Lammermarkt
In april 2017 is de parkeergarage Lammermarkt feestelijk in bedrijf genomen. De bezetting laat een stijgende lijn zien, ook blijkt dat nog steeds veel nieuwe bezoekers de parkeergarage bezoeken. Het project is binnen budget uitgevoerd. In oktober 2017 is de parkeergarage opgeleverd. De combinatie Dura Vermeer-Besix, die het ontwerp en bouw van de parkeergarage hebben verzorgt, verzorgen ook het onderhoud. Het onderhoudscontract heeft een duur van 15 jaar en is bij ingebruikname gestart. De garage worden gefinancierd vanuit de Parkeerexploitatie.

Prestatie 4D1.5 Parkeermanagement
De laatste fase van de uitbreiding van het betaald parkeren is medio november 2017 gerealiseerd. De digitalisering is in 2017 aangevangen maar nog niet volledig afgerond. Circa 96% van de parkeerproducten zijn eind 2017 gedigitaliseerd. Hieronder vallen de bewoners- en bedrijfsvergunningen. De vergunningen

waar kleinere aantallen van bestaan en de procedures variëren moeten nog gedigitaliseerd worden. Het gaat hierbij om bijvoorbeeld de gehandicaptenparkeerkaarten en de (klusbus)ontheffingen. Deze parkeerproducten worden in 2018 gedigitaliseerd. De rapportage “parkeren in cijfers” is vanwege beperkte capaciteit later dan gepland uitgegeven. Vanaf 2018 zal er jaarlijks een “parkeren in cijfers” worden uitgegeven. Door er een jaarrapportage van te maken kunnen de trends beter worden gepresenteerd, de rapportage wordt minder gekleurd door tussentijdse schommelingen in de parkeerbezetting. Daarnaast wordt separaat de ontwikkeling van de parkeerreserve gepresenteerd.

Prestatie 4D1.6 Uitvoeren maatregelen parkeren
Er is een evaluatie gehouden van de uitbreiding van het betaald parkeren. Uit de evaluatie bleek dat er minder parkeerdruk in woonwijken rondom het centrum is ontstaan.
De uitrol betaald parkeren in de schilwijken is in november 2017 afgerond.
Aan uw raad wordt in overweging gegeven om eerst een parkeervisie gereed te hebben, zodat kan worden ingespeeld op de ontwikkelingen in de wijk, alvorens er extra groen of parkeerplaatsen worden aangelegd. Deze visie zal in 2018 worden opgesteld.
Het parkeerverwijssysteem zal worden geïntegreerd in het bewegwijzeringssysteem. Naar verwachting zal dit in 2018 gerealiseerd worden. De parkeerdruk heeft zich verdeeld over een breder deel van de stad.

Effectindicatoren bij 4D Parkeren

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
4D1 Meer parkeerkwantiteit en betere parkeerkwaliteit						
4D1.a Percentage inwoners dat zelf veel parkeeroverlast ondervindt	17%	20%	18%	18%	<20%	Veiligheidsmonitor
4D1.b Percentage autobezitters dat parkeermogelijkheden bij huis met 'goed' of 'voldoende' beoordeelt	-	66%	-	72%	75%	Stadsenquête
4D1.c Aantal straatparkeerplaatsen in gebieden met parkeerregulering*	12.900	15.595	23.201	24.575	26.508	Team parkeermanagement
4D1.d Aantal parkeerplaatsen in openbaar toegankelijke parkeergarages in gebieden met parkeerregulering**	1330	1330	3979	4736	2185	Team parkeermanagement
4D1.e Overige parkeerplaatsen voor bezoekers***	960	675	675	675	675	Team parkeermanagement

*) Aantal is gegroeid door de afronding van de Uitbreiding Betaald Parkeren. Parkeergarages Lammermarkt en Ringkade zijn in gebruik genomen.
**) Dit betreft alle garageparkeerplaatsen die zich bevinden binnen de grenzen van gebieden waar enige vorm van parkeerregulering van kracht is: Haarlemmerstraatgarage (270 pp), Morspoortgarage (399 pp), Lammermarktgarage (545 pp), Ringkade (212), LUMC (1.500 pp), Langegrachtgarage (290 pp), Breestraatgarage (340 pp), Lammenschans ROC (450 pp), Luifelbaan P1 (400 pp), Luifelbaan P2 (150 pp), Maliebaan-noord en –zuid (180 pp). In de Streefwaarde voor 2017 waren de garage LUMC, Luifelbaan en ROC Lammenschans niet meegenomen.
***) Dit betreft de parkeerplaatsen bij voorzieningen met natransport: Haagwegterrein (465 pp) en Transferium A44 (210 pp).”

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Beleidsterrein 4E Leefomgeving

Doelen en prestaties bij 4E Leefomgeving

Doel	Prestatie	
4E1 Betere leefomgeving door verkeersmaatregelen	4E1.1 Opstellen leefomgevingbeleid	✓
	4E1.2 Uitvoeren verkeersmaatregelen op wijkniveau	÷
	4E1.3 Bebording en bewegwijzering	✓
4E2 Duurzame mobiliteit	4E2.1 Uitvoeren maatregelen duurzame mobiliteitsbeleid	✗

Prestatie 4E1.1 Opstellen leefomgevingbeleid
Er zijn diverse kleine aanpassingen in woonwijken uitgevoerd, met name op verzoek van bewoners. Ook zijn er verkeersveiligheidsprojecten uitgevoerd, zoals de Jonge Bestuurdersdagen en een actie gericht op jongeren en alcohol tijdens 3 oktober.
Het aantal locaties waar camera-observatie noodzakelijk is verschilt per jaar. Dit is afhankelijk van een op dat moment geconstateerde onveilige situatie. In 2017 was dit bij twee locaties, 2016 waren dit vier en in 2015 vijf locaties.

Prestatie 4E1.2 Uitvoeren verkeersmaatregelen op wijkniveau
In 2017 is de projectopdracht vastgesteld voor het project veilige schoolomgeving. Dit zal in 2018 worden uitgevoerd. Vooruitlopend op dit project is afgelopen jaar rond een aantal scholen gewerkt aan verbetering van de schoolomgeving, vanwege bouwplannen of uitvoering beheerwerkzaamheden nabij een school. De uitvoering vindt echter plaats in 2018. De schoolomgeving van scholen in het speciaal onderwijs heeft eerste prioriteit.

Prestatie 4E1.3 Bebording en bewegwijzering
In 2017 is de uitvoering van de voetgangersbewegwijzering afgerond. Voor de auto- en fietsbewegwijzering zijn de routerings- en verwijzingsplannen vertaald naar de benodigde bordenplannen. De verwijzingen naar de parkeervoorzieningen (PRIS) zijn geïntegreerd in de bordenplannen voor autobewegwijzering. De fysieke uitvoering van het project start in 2018 en zal naar verwachting grotendeels zijn afgerond aan het eind van dat jaar.

Prestatie 4E2.1 Uitvoeren maatregelen duurzaam mobiliteit
Het onderzoek naar een stedelijk distributie systeem heeft niet zoals gepland in 2017 plaatsgevonden. De druk op de beleidscapaciteit binnen het team Ontwerp en Mobiliteit beleid was hoog, waardoor geprioriteerd diende te worden in het uitvoeren van gewenste onderzoeken. Er wordt evenwel meegewerkt aan particuliere initiatieven op het vlak van stedelijke distributie. Zo is Picnic (bezorgdienst met elektrische autootjes) aan de slag gegaan in de gemeente. Daarnaast heeft de gemeente Bubble Post (ecologische stadsdistributie) benaderd om een rol in onze gemeente te vervullen, dit heeft nog niet geleid tot een concrete actie vanuit Bubble post.

Om werk te maken van duurzame mobiliteit hebben in het kader van Economie71, de grote werkgevers in de regio de intentieverklaring “duurzame kilometers” ondertekend. De andere partners van Economie071 sluiten nu zo snel mogelijk aan, waarna er ook nog een verbreding plaatsvindt naar de 100 grote werkgevers in de Leidse regio. Betrokken organisaties werken door de samen aan minder verkeersbewegingen, minder CO2 uitstoot van voertuigen, betere bereikbaarheid en leefbaarheid en het stimuleren van duurzame alternatieven.

Voor het mobiliteitsbeleid is de volgende planning opgesteld, rekeninghoudend met de planningen waar de onderzoeken input voor zijn, zoals de OV concessie en vaststelling milieuzone in 2019:
- 2017-2018 opstellen regionale OV visie;
- 2018 onderzoek uitbreiding milieuzone;
- 2019 onderzoek stedelijk distributiesysteem.

Effectindicatoren bij 4E Leefomgeving

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 4E1 Betere leefomgeving door verkeersmaatregelen						
4E1.a1 Aantal ongevallen*	765	740	785	944		Viastat
4E1.a2 Aantal gewonden	157	164	201	319	< 25	Viastat
4E1.a3 Aantal doden	2	3	1	0		Viastat
4E1.b Ziekenhuisopname na verkeersongeval met een motorvoertuig	6%	7%	**	**	-	Veiligheid NL (via wsjg-BBV)
4E1.c Ziekenhuisopname na vervoersongeval met een fietser	13%	12%	**	**	-	VeiligheidNL (via wsjg-BBV)
4E1.d Aantal binnenkomende infrastructuur-gerelateerde meldingen / klachten van bewoners				268	***	Gemeente Leiden
Doel 4E2 Duurzame mobiliteit						
4E2.a Aantal publieke laadpalen voor elektrische voertuigen in de openbare ruimte****	13 (19)	57 (105)	103 (193)	122 (237)	130	RVT Ontwerp en Mobiliteit

*) Het heeft lange tijd ontbroken aan bruikbare ongevallencijfers. Informatie van VIA: "In BRON 2014 en 2015 is een groot verschil ontstaan in het aantal ziekenhuisgewonden. Het probleem wordt veroorzaakt door een verschil in de interpretatie van de definitie wat ziekenhuisgewonden zijn. VIA heeft dit probleem herkend en onderzocht hoe er voortaan kan worden gerapporteerd zonder dat er discussie ontstaat over de aantallen. Binnen het STAR-initiatief is besloten, vanuit de politie en VIA, om de ziekenhuisgewonden niet meer apart mee te nemen in de registratie, maar deze onder de noemer gewonden te laten vallen." N.B. De cijfers over 2017 zijn nog niet definitief.
**) De gegevens over 2016 en 2017 zijn nog niet beschikbaar.
***) 2017 is de nulmeting.
****) Een laadpaal kan meerdere oplaadpunten hebben. Tussen haakjes staat het aantal oplaadpunten. Vanaf 2015 is de plaatsing laadpalen volgens de beleidsregels laadpalen voor elektrisch vervoer.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op LeideninCijfers.

Kaderstellende beleidsstukken

In 2017 zijn de volgende kaderstellende beleidsstukken vastgesteld:

- RV 16.0124 Uitvoeringsbesluit aanleg haltevoorzieningen HOV corridor Leiden-Leiderdorp
- RV 17.0032 Uitvoeringsbesluit rotondes Merenwijk
- RV 17.0063 Evaluatie uitbreiding betaald parkeren
- RV 17.0097 Voorbereidingsbesluit Haarlemmertrekvaart
- RV 17.0093 Uitvoeringsbesluit Maresingel en Rijnsburgersingel
- RV 17.0083 Vaststelling bestemmingsplan Brug Poelgeest 2017

Programmabudget

Bereikbaarheid bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Langzaam verkeer	Lasten	1.215	1.655	-458	1.197	1.006	191
	Baten	0	-603	595	-8	0	-8
Saldo		**1.215**	**1.052**	**136**	**1.188**	**1.006**	**182**
Openbaar vervoer	Lasten	965	158	-34	124	53	71
	Baten	0	0	-200	-200	-200	0
Saldo		**965**	**158**	**-235**	**-77**	**-147**	**71**
Autoverkeer	Lasten	3.141	2.294	1.860	4.154	3.454	701
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		**3.141**	**2.294**	**1.860**	**4.154**	**3.454**	**701**
Parkeren	Lasten	8.880	9.707	-553	9.154	7.548	1.605
	Baten	-11.152	-13.022	546	-12.475	-11.976	-499
Saldo		**-2.272**	**-3.315**	**-7**	**-3.322**	**-4.427**	**1.106**
Leefomgeving	Lasten	1.583	1.249	-161	1.088	902	186
	Baten	-60	-2	0	-2	-93	91
Saldo		**1.523**	**1.247**	**-161**	**1.086**	**810**	**276**
Programma	Lasten	**15.785**	**15.063**	**653**	**15.716**	**12.964**	**2.753**
	Baten	**-11.212**	**-13.627**	**941**	**-12.686**	**-12.269**	**-417**
Saldo van baten en lasten		**4.572**	**1.437**	**1.593**	**3.030**	**695**	**2.336**
Reserves	Toevoeging	20.106	11.589	1.575	13.164	13.927	-763
	Onttrekking	-36.895	-15.220	-6.683	-21.903	-20.864	-1.039
Mutaties reserves		**-16.789**	**-3.632**	**-5.107**	**-8.739**	**-6.937**	**-1.802**
Resultaat		**-12.217**	**-2.195**	**-3.514**	**-5.709**	**-6.243**	**534**

Reserves programma 4 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Reserve parkeren P4	Toevoeging	8.939	8.921	1.295	10.216	11.040	-824
	Onttrekking	-10.228	-11.709	70	-11.639	-11.609	-30
Saldo		**-1.289**	**-2.788**	**1.365**	**-1.423**	**-570**	**-854**
Reserve bereikbaarheidsprojecten	Toevoeging	10.932	2.667	200	2.867	2.867	0
	Onttrekking	-18.097	-3.424	-6.368	-9.792	-9.044	-747
Saldo		**-7.165**	**-757**	**-6.168**	**-6.924**	**-6.177**	**-747**
Reserve fietsenstalling station P4	Toevoeging	235	0	80	80	20	60
	Onttrekking	-406	-87	-381	-468	-206	-261
Saldo		**-171**	**-87**	**-300**	**-387**	**-187**	**-201**
Reserve Ontsluiting Bio Science Park	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-6.868	0	0	0	0	0
Saldo		**-6.868**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
reserve grondexploitaties P4	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-1.296	0	0	0	0	0

Reserves programma 4 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Saldo		**-1.296**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Reserve Leids uitvoeringspr LUBO 2016 P4	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	-4	-4	-4	0
Saldo		**0**	**0**	**-4**	**-4**	**-4**	**0**
Totaal	Toevoeging	**20.106**	**11.589**	**1.575**	**13.164**	**13.927**	**-763**
	Onttrekking	**-36.895**	**-15.220**	**-6.683**	**-21.903**	**-20.864**	**-1.039**
Reserves programma 4		**-16.789**	**-3.632**	**-5.107**	**-8.739**	**-6.937**	**-1.802**

Toelichting op beleidsterreinen met financiële afwijkingen (op de lasten en/of baten) > € 250.000

Algemeen
Met ingang van 2017 is de financiële wetgeving (BBV) voor de verslaglegging van de overhead gewijzigd, waardoor deze voortaan moet worden verantwoord op het programma overhead, Vpb en onvoorzien. Dit heeft tot de opgave geleid om in de realisatie binnen de betreffende programma's de overhead te elimineren uit uurtarieven voor investeringen en/of overige projecten waar dit niet meer is toegestaan. Dit leidt in 2017 tot een per saldo neutrale correctie op de gerealiseerde lasten binnen enerzijds de relevante programma's en anderzijds het programma Overhead, Vpb en onvoorzien. Binnen die relevante programma's ontstaan nu voordelen omdat er minder mag worden doorbelast dan begroot. Op het programma Overhead, Vpb en onvoorzien ontstaat het corresponderende nadeel.

Autoverkeer
Het voordeel op de lasten van € 701.000 wordt veroorzaakt door niet gerealiseerde bijdragen aan investeringen die worden gedekt door een onttrekking aan de reserve bereikbaarheidsprojecten.
Het betreft een voordeel van € 468.000 op de (voorbereidings)kosten van de Rijnlandroute. In 2017 zijn inspanningen verricht om een verbeterde inpassing van de Rijnlandroute bij de Stevenshof te bewerkstelligen en is vervolgonderzoek gedaan naar een ander ontwerp voor het Lammenschansplein/Europaweg. Ook is een kostenraming gemaakt in het kader van de discussie voor de ontwerpvariant. Eind 2017 is aanvullend krediet beschikbaar gesteld voor rioleringswerkzaamheden bij de A44. Deze kosten werden in 2017 verwacht maar worden in 2018 gerealiseerd.
Een voordeel van € 146.000 heeft betrekking op de lagere plankosten van voorbereiding voor de Leidse Ring Noord.
Tot slot is sprake van een voordeel van € 118.000 wordt veroorzaakt door de gewijzigde regelgeving over de verslaglegging van de overhead.

Parkeren
Het beleidsterrein parkeren heeft een voordelig saldo van € 1,1 mln. Dit is opgebouwd uit een voordeel van € 1,6 mln. op de lasten en een nadeel van € 499.000 op de baten.
Het voordeel in de lasten wordt voor een bedrag van € 282.000 veroorzaakt door in 2017 niet verstrekte subsidies voor privaat gefinancierde parkeergelegenheden. Ook is sprake van een voordeel van € 427.000 op de diverse exploitatielasten van parkeergarages (in de begroting was rekening gehouden met de opening van de garage Soestdijkkade in 2017 terwijl deze in 2018 open gaat en het uitstellen van het dagelijks onderhoud Haarlemmerstraatgarage in verband met naderend groot onderhoud). Het voordeel binnen het parkeerbedrijf (€ 650.000) wordt veroorzaakt door lagere kosten van handhaving van het parkeren en communicatie rond de promotie van de garage Lammermarkt. Tot slot is sprake van een voordeel in de exploitatie van parkeerapparatuur als gevolg van minder onderhoud aan straatautomaten van € 142.000.
De parkeerbaten laten een nadeel zien van € 499.000. Dit wordt veroorzaakt lagere opbrengsten uit vergunningen en naheffingen die gedeeltelijk gecompenseerd wordt door hogere opbrengsten uit de parkeergarages.
Het resultaat op de parkeerexploitatie van € 824.000 is gestort in de reserve parkeren.

Toelichting op afwijkingen Reserves

Reserve parkeren
De hogere storting in de reserve parkeren wordt veroorzaakt door het voordelige resultaat van € 824.000 binnen de parkeerexploitatie. Het nadeel in de onttrekking aan de reserve parkeren wordt veroorzaakt door de in 2017 niet gerealiseerde kosten van de heroriëntatie op parkeren.

Reserve bereikbaarheidsprojecten
Door niet gerealiseerde bijdragen aan diverse investeringen in de infrastructuur heeft een lagere onttrekking aan de reserve bereikbaarheidsprojecten plaatsgevonden. Dit heeft met name betrekking op de (onderzoeks)kosten van de Rijnlandroute en de lagere (plan)kosten van voorbereiding in 2017 voor de Leidse Ring Noord.

Reserve fietsenstalling station (programma 4)
Het nadeel op de onttrekking aan de reserve wordt veroorzaakt door de niet gerealiseerde kosten voor het onderzoek naar het gebruik van deel-fietsen. Daarnaast is sprake van niet gerealiseerde bijdragen aan de investeringen voor de fietsenstalling Rijnsburgerblok en Leiden Centraal. De lagere toevoeging aan de reserve wordt veroorzaakt door het niet gerealiseerde begrote exploitatieresultaat van de fietsenstalling Rijnsburgerblok omdat deze nog niet in gebruik is genomen.

INVESTERINGEN

Overschrijdingen op investeringskredieten

7100883 Bouwkosten spooronderdoorgang Kanaalweg-Zuid
Dit krediet maakt onderdeel uit van een totaalkrediet Kanaalweg-Zuid dat bij het uitvoeringsbesluit beschikbaar is gesteld. Over alle kredieten binnen project Kanaalweg-Zuid zijn de lasten niet overschreden.

Toelichting op investeringskredieten die zijn afgesloten met een opvallend overschot

7100747 HOV Leiden centraal-Katwijk-Noordwijk
Voor de HOV zijn alleen plankosten gemaakt op krediet Plankosten definitiefase. Er zijn geen externe opdrachten uitgezet. Het bedrag van € 15.000 blijft blijft beschikbaar voor het investeringsprogramma Infra binnen de reserve bereikbaarheidsprojecten.

7100748 HOV Leiden centraal-Leiderdorp
Dit project is uitgevoerd binnen project Leidse Ring Noord. De werkzaamheden zijn afgerond; er zijn geen kosten gerealiseerd op dit krediet. Het bedrag van € 10.000 blijft blijft beschikbaar voor het investeringsprogramma Infra binnen de reserve bereikbaarheidsprojecten.

Toelichting op investeringskredieten ouder dan drie jaar die niet afgesloten worden bij de jaarrekening 2017

7100014 Aanpak black spots
Het project ongevallenlocaties uit het uitvoeringsprogramma fietsroutes is opgestart in 2014. De voorbereiding en uitvoering neemt meerdere jaren in beslag.

7100015-7100019 & 7100520 & 7100627-7100630 & 7100902 Ontsluiting Bio Science Park
De Plesmanlaan is vanaf de A44 de toegangsweg naar Leiden en de hoofdontsluitingsweg voor het Bio Science Park. Na ingebruikname van de RijnlandRoute wordt de Plesmanlaan nog belangrijker voor het verkeer dat dan vanaf de A4 via de RijnlandRoute ook aan de westzijde van de stad kan binnenrijden. Het project Ontsluiting Bio Science Park (OBSP) zorgt met een ingrijpende reconstructie van de kruisingen op de Plesmanlaan en Haagse Schouwweg voor een vlotte verkeersafwikkeling op de Plesmanlaan en een goede ontsluiting van het Leiden Bio Science Park. De activiteiten met betrekking tot projectafsluiting waaronder de afwikkeling van restpunten na oplevering en financiële verantwoording aan Universiteit en Provincie (bijdragen voor OBSP, HOV en regionaal fietspad) hebben een langere doorlooptijd dan gepland. Afsluiting en eindrapportage staat voor medio 2018 gepland.

7100022 Rotonde Ketelmeerlaan- Gooimeerlaan PRG4
In 2014 is een motie ingediend met betrekking tot de rotondes aan de rondweg Merenwijk. In 2017 is het raadsvoorstel uitvoering rotondes Merenwijk (RV17.0032) positief ontvangen door uw raad. Het werk is uitgevoerd en wordt in het 1e kwartaal van 2018 afgerond. Daarna kan het krediet afgesloten worden.

7100053 & 7100883-7100885 Spooronderdoorgang Kanaalweg-Zuid
Voor de start van het nieuwe schooljaar is de onderdoorgang Kanaalweg feestelijk geopend. Sindsdien is de aannemer bezig met het afwerken van diverse restpunten. Deze werkzaamheden lopen door tot en met maart 2018 waarna ook de eindafrekening met Prorail wordt opgesteld. In 2018 worden de kredieten afgesloten.

7100062 Uitvoeringsprogramma verkeersveiligheid scholen
De afgelopen jaren is een aantal maatregelen rond de verkeersveiligheid rond scholen uitgevoerd. In 2016 is het project geëvalueerd en het restant krediet in 2017 wordt in 2018 ingezet voor aanvullende maatregelen.

7100063 Busroute Churchilllaan in het kader van Boshuizerkade 30km per uur
Na de bouwactiviteiten rond de Boshuizerkade wordt de Boshuizerkade heringericht. Deze werkzaamheden worden gecombineerd met groot onderhoud in de openbare ruimte in Haagweg Zuid. In 2017 is gestart met de voorbereiding. De uitvoering zal naar verwachting in 2018-2020 plaatsvinden.

7100074 Reconstructie Maresingel
Het ontwerp voor de Maresingel is nu een geïntegreerd ontwerp met het Singelpark. In 2017 is het definitief ontwerp voor de herinrichting van de Maresingel aan uw raad ter besluitvorming voorgelegd en het de benodigde middelen zijn beschikbaar gesteld. In 2018 wordt de herinrichting Maresingel uitgevoerd.

7100091 Kooiplein aankoop parkeergarage
Het project Kooiplein waarvan de aanleg van parkeergarages onderdeel uitmaakt is bijna gereed. De 1e parkeergarage in deelgebied 5 is 1 februari 2017 opgeleverd. In 2016 is de uitvoering van de 2e parkeergarage in deelgebied 4 gestart. Oplevering half februari 2018.

7100092 & 7100649-7100653 & 7100671-7100672 & 7101302-7101305 Parkeergarage Garenmarkt
Eind 2013 heeft de raad ingestemd met het uitvoeringsbesluit. Dit uitvoeringbesluit omvatte zowel de-parkeergarage op de Lammermarkt als de Garenmarkt. Op basis van het uitvoeringsbesluit hebben de separate aanbestedingen van de beide garages plaatsgevonden. In mei 2014 heeft de gunning van de opdracht aan bouwcombinatie Dura Vermeer-Besix plaatsgevonden. Juni 2015 is het Design, Build & Maintain (DBM) contract ondertekend. In maart 2017 is de omgevingsvergunning verleend en in mei 2017, na de ingebruikname van de parkeergarage Lammermarkt, is gestart met de bouw van de parkeergarage op de Garenmarkt. De afgelopen periode zijn de archeologische werkzaamheden, de ringbalk en het betonnen stempelraam in het dek gerealiseerd. Begin 2018 wordt gestart met de werkzaamheden in de Korevaarstraat en het ontgraven van de bouwkuip. De parkeergarage zal conform planning begin 2020 worden opgeleverd. De parkeergarages worden gedekt vanuit de Parkeerexploitatie.

7100093 & 7100644-7100647 & 7100669-7100670 Parkeergarage Lammermarkt
Eind 2013 heeft de raad ingestemd met het uitvoeringsbesluit. Dit uitvoeringbesluit omvatte zowel de parkeergarage op de Lammermarkt als de Garenmarkt. Op basis van het uitvoeringsbesluit hebben de separate aanbestedingen van de beide garages plaatsgevonden. In maart 2014 is de opdracht aan bouwcombinatie Dura Vermeer-Besix gegund. De Design, Build & Maintain (DBM) overeenkomst is juli 2014 ondertekend.
In oktober 2014 is gestart met de uitvoering van de garage Lammermarkt. In april 2017 is deze in bedrijf genomen en in oktober 2017 opgeleverd. De parkeergarages worden gedekt vanuit de Parkeerexploitatie. In 2017 worden deze kredieten afgesloten nadat de eindafrekening met Dura Vermeer-Besix is opgesteld.

7100080 Herinrichting Kaarsemakersplein
De planvorming voor herinrichting en vergroening van het Lakenplein en Kaarsenmakersplein is vertraagd omdat het ontwerptraject tijdelijk stil is gelegd. We starten in 2e kwartaal van 2018 met de planvorming en na besluitvorming met de fysieke herinrichting.

7100084 Reconstructie kruispunt Lammenschansweg-Tomatenstraat
Door de diverse bouwactiviteiten in de omgeving is de reconstructie van het kruispunt nog niet uitgevoerd. In 2018 wordt dit werk voorbereid en gecombineerd met andere werkzaamheden in deze buurt.

7100085 Wijkactieplannen en parkeren
Het restant van dit krediet wordt gebruikt voor aanpassingen aan parkeren op basis van meldingen van bewoners. Naar verwachting wordt het krediet in 2018 afgesloten.

7100390 Auto stadsontwerp
Dit betreft een vervangingsinvestering van de onderhoudsbus die wordt gebruik om storingswerkzaamheden aan verkeersregelinstallaties uit te voeren en om telslangen aan te leggen bedoeld voor verkeersonderzoek. De bus wordt in 2018 vervangen.

7100490 Onderzoek Rijnlandroute
De onderzoeken voor de Rijnlandroute nemen meerdere jaren in beslag.

7100680 Fietsenstalling Rijnsburgerblok stichtingskosten
De fietsenstalling is in aanbouw en wordt afgerekend bij turn key oplevering. Die is vermoedelijk begin 2019. Tot die tijd dient het krediet beschikbaar te blijven.

7100681 fietsenstalling Rijnsburgerblok inrichtingskosten
De fietsenstalling is in aanbouw en wordt afgerekend bij turn key oplevering. Die is vermoedelijk begin 2019. Tot die tijd dient het krediet beschikbaar te blijven.

7100682 Fietsenstalling Rijnsburgerblok bouwrijpmaken en onvoorzien
De fietsenstalling is in aanbouw en wordt afgerekend bij turn key oplevering. Die is vermoedelijk begin 2019. Tot die tijd dient het krediet beschikbaar te blijven.

7100078 Aanleg Hallenweg fase 1
Dit krediet kan nog niet worden afgesloten omdat de laatste groenvoorzieningen rondom de weg in 2018 worden aangelegd.

7100286 Handterminals stadstoezicht
Dit krediet kan niet worden afgesloten. In de programmabegroting 2017-2020 (BW 16.0817 d.d. 27-9-2016) is aan dit bestaande krediet een bedrag van € 323.000 toegevoegd voor het jaar 2017 ten behoeve van de vervanging van handterminals. Het handterminal-contract van Sigmax is onlangs verlengd tot 1 mei 2019. Er wordt nog in het eerste kwartaal van 2018 gestart met de aanbesteding voor het handhaafsysteem.De term Handterminals Stadstoezicht dekt niet de hele lading, het gaat om het hele handhaafsysteem, zowel de software als de hardware is deel van de aanbesteding handhaafsysteem team Handhaving Openbare Ruimte.

7100586 nieuwe OV terminal stationsgebied
Dit krediet kan nog niet worden afgesloten omdat de werkzaamheden betreffende deze OV terminal nog jaren doorlopen.

7100737 digitaliseren parkeercontrole
Dit krediet kan nog niet worden afgesloten omdat de laatste investeringen (met name parkeervergunningsysteem) in 2018 worden afgerond.

7100738 parkeerapparatuur garage Kooiplein
Dit krediet kan nog niet worden afgesloten omdat de laatste investeringen in het parkeermanagementsysteem in 2018 worden afgerond.

7100942 Schutterstraat-Poelgeeststraat
De voorbereiding van het werk is gestart. Naar verwachting start de uitvoering in 2018.

7100929 reconstructie Schuttersveld-Dellaertweg PRG4
De reconstructie van het Schuttersveld-Dellaertweg is in 2017 afgerond. Dit werk is gedeeltelijk gedekt door een subsidie. Na de accountantscontrole kan het krediet afgesloten worden.

5

Omgevingskwaliteit

Omgevingskwaliteit

Programmanummer	5
Commissie	Leefbaarheid en Bereikbaarheid
Portefeuille(s)	Bouw en Openbare ruimte Onderwijs, Sport en Duurzaamheid Bestuur, Veiligheid en Handhaving

De missie van het programma Omgevingskwaliteit luidt:
De gemeente Leiden staat voor een stad met een openbare ruimte die schoon, heel en veilig is, waar mensen graag vertoeven en die uitnodigt tot verantwoordelijk gedrag. Zij doet dit samen met alle gebruikers. De gemeente Leiden wil de stad behouden voor toekomstige generaties.

Ontwikkelingen in 2017

Beheer
Het duurzaam beheer en onderhoud van de kapitaalgoederen is uitgevoerd conform de beheerplannen 2017-2021. De werkzaamheden zijn afgestemd met andere projecten bijvoorbeeld programma Bereikbaarheid. Ook in 2017 is een schone, hele en veilige leefomgeving gerealiseerd die voldoet aan vastgestelde kwaliteitsniveaus en functies zoals bereikbaarheid en toegankelijkheid.
Het wijkgericht werken vanuit Beheer in het kader van de visie Ruimte voor de Stad was ook in 2017 een succes. De wijkavonden waren druk bezocht en werden hoog gewaardeerd. Daarnaast is gewerkt aan nieuwe convenanten, aanpak hotspots van afvaldumping, bewonersinitiatieven in de openbare ruimte en hebben wijkschouwen plaatsgevonden waar bewoners in geparticipeerd hebben. We hebben al ruim 700 convenanten met bewoners(groepen) afgesloten over het zelf beheren van een stukje openbare ruimte.
Er is een campagne gestart om de stad schoon te houden. Uit de stads- en wijkenquête kwam naar voren dat het aantal inwoners uit de binnenstad dat veel overlast heeft van meeuwen, is gehalveerd. De plaatsing van ondergrondse containers heeft tot veel minder last van gescheurde vuilniszakken geleid.
De fietstunnel bij station De Vink is onder regie van Nederland Schoon, de NS, gemeente Leiden en gemeente Voorschoten opgeknapt. Vooral de aanpak van zwerfafval en het verbeteren van de sfeer rondom het station waren de grootste verbeterpunten. Zo zijn er onder andere extra vuilnisbakken geplaatst, weesfietsen verwijderd, welkomstborden geplaatst en is een grote schoonmaak gehouden. De blikvanger is de muurschildering in de fietstunnel.
Het college heeft na een inspraakperiode het nieuwe afvalbeleid aan de Raad voorgelegd. In maart 2018 heeft de Raad het nieuwe afvalbeleid vastgesteld. De gemeente kiest voor een gescheiden inzameling die de meeste CO2 reductie oplevert: plastic, metaal, drankenkartons, textiel, papier en karton.

Openbare ruimte, groen en water
De Lange Mare en de Haarlemmerstraat zijn heringericht. Ook de nieuwe Beestenmarkt is heringericht.
Er geldt een nieuwe aanpak voor het onderhoud van de leefomgeving waarbij veel ruimte is voor initiatieven van de bewoners zelf. Uitgangspunt is dat de basis - straten, stoepen, groen en speelplekken - op orde is. Overbodig straatmeubilair wordt weggehaald. In de Transvaalbuurt is op initiatief van de bewoners een eco-groene speelplek opgeleverd. In Zuid-West zijn bloeiende boomspiegels gecreëerd. In de Clara Wichmannstraat in de Stevenshof is een nieuwe middenberm opgeleverd. In de Groenesteeg zijn diverse groene initiatieven te bewonderen.
In de Herengracht, Uiterstegracht en de Middelstegracht zijn boomwortels behandeld en is de ondergrond aangepakt om de bomen beter te kunnen laten groeien.

In de Zeeheldenbuurt zijn nieuwe bomen geplant.
Bewoners van de Merenwijk hebben middels een enquête aan gegeven welke planten zij willen op de aan te leggen rotondes in de Merenwijk. 79% had de voorkeur voor een variant met vaste planten. Door deze keuze krijgen beide rotondes dezelfde uitstraling als de huidige vaste planten borders bij de kruising IJsselmeerlaan - Zwartemeerlaan - Ketelmeerlaan.
Bewoners konden bomen aanmelden voor de Groene Kaart. De bomen, boomstructuren en boomgebieden op deze kaart hebben een beschermde status en mogen niet zonder vergunning worden gekapt. Het college heeft in het najaar de Groene Kaart 2017 vastgesteld.
De campagne "Naar buiten!" wijst kinderen op de mogelijkheden tot avontuur in de nabije omgeving.
Er heeft een succesvolle aanbesteding plaatsgevonden voor de Singelparkbruggen. Voor de Singelparkroute zijn in april de Singelpark iconen, hortusbak en bankjes onthuld. Deze parkelementen worden in het hele Singelpark geplaatst. Zo wordt de route duidelijk zichtbaar en is de Singelparkbeeldtaal overal terug te vinden. Later worden borden geplaatst met informatie over de parken en wandelroutes, komen er informatiebordjes bij speciale bomen en krijgen alle parken een duidelijke entree met een karakteristieke parkpoort. Een van de grote obstakels die er zijn om de parkdelen van het Singelpark met elkaar te verbinden was bij de Hortus botanicus. Onder het PJ Vethgebouw is in oktober een doorgang vanaf de 5e Binnenvestgracht naar het publieke gedeelte van de Hortus gerealiseerd.
Er is een groencampagne opgezet. Onder het motto "Tegel eruit, plant erin!" wil de gemeente de verstening van de Leidse tuin terugdringen. In de Leidse tuin maakt groen steeds vaker plaats voor tegels, waardoor onderhoud gemakkelijker is. Dit heeft echter nadelige gevolgen voor de luchtkwaliteit, de temperatuur, en de afvoer van regenwater. De landelijke campagne Operatie Steenbreek wijst bewoners op de mogelijkheden. Inwoners van Leiden konden een gratis tuinadvies krijgen van groenexperts.
Om de dichtbebouwde stad klimaatbestendig te maken gaan er pilotprojecten starten in Noorderkwartier-Oost, Stationsgebied en Lakenpark. De ambitie in Noorderkwartier-Oost is om al het regenwater in de wijk op te vangen, te bergen of te infiltreren. Dat betekent: minder stenen, meer doorlaatbare bestrating, een aangepast rioolsysteem, meer geveltuinen en aantrekkelijke openbare ruimte als onderdeel van het Singelpark.

Handhaving
De pijlers van handhaving in de openbare ruimte en op het water waren in 2017 informatiegestuurd handhaven, resultaatgericht handhaven en samenwerking met ketenpartners verbeteren. Hierin is vooruitgang geboekt. In 2017 is een resultaatgericht uitvoeringsprogramma voor 2018 vastgesteld. De drie pijlers komen bijvoorbeeld samen in de CleanSweeps. De eerste CleanSweep is in de zomer van 2017 uitgevoerd: in samenwerking met en op basis van informatie van wijkregie, wijkagent, beheer en andere partijen wordt in een korte afgebakende periode veel aandacht aan een klein gebied besteed om een zichtbare verbetering te bewerkstelligen. Andere CleanSweeps in 2017 waren op de locaties Breestraat, Stevenshof, Luifelbaan, Kopermolen, Hogewoerd. Daarnaast is uit een interne evaluatie gebleken dat de rol van wijkboa zeer effectief is en gewenst in de aanpak van leefbaarheidsknelpunten in de wijken. De functie wordt daarom ook in 2018 gecontinueerd.
De nota hondenbeleid is vastgesteld. Er zijn 36 gebieden aangewezen waar honden mogen loslopen. In de overige gebieden in Leiden geldt een aanlijnplicht. Op sommige plekken (o.a. speelplaatsen) is er een volledig verbod voor honden. Verder geldt overal een opruimplicht voor hondenpoep.
Alle Leidse parken zijn voor de jaarwisseling als vuurwerkvrije zone aangewezen.

Duurzaamheid
2017 was een GOED jaar voor Duurzaamheid in Leiden. Niet alleen is de aandacht voor duurzaamheid flink toegenomen, er is ook in het kader van het Programma Duurzaamheid veel inzet gepleegd en bereikt.

Energietransitie
Met de aanpak voor een aardgasvrije stad loopt Leiden voorop: samen met Utrecht was Leiden in 2017 de eerste stad met een Warmtevisie die duidelijk richting geeft aan de warmtetransitie. Leiden is in 2050 een aardgasvrije stad en in 2035 moet Leiden Zuidwest de eerste aardgasvrije wijk zijn. Met de in december ondertekende 'Intentieovereenkomst Aardgasvrij Leiden Zuidwest' wordt ook getoond dat direct wordt doorgepakt met het samen met partners zoeken naar nieuwe vormen van verwarming in deze landelijke Green Deal pilotwijk. Leiden heeft zich ook ingespannen voor het verduurzamen van het warmtenet. In de toekomst wordt de Leidse regio deels verwarmd met restwarmte uit de Rotterdamse haven. De verduurzaming van woningen, scholen en bedrijven is verder op gang gekomen. Dat merken we aan de subsidieregeling die bijna leeg is, de energiescans voor huiseigenaren en ondernemers en de vele verzoeken aan wijkambassadeurs en het programmateam. Het concept van wijkambassadeurs is een uniek participatieconcept en krijgt landelijk veel aandacht. Net zoals de maatwerkaanpak voor erfgoed. In 2017 is in navolging van woningen en horeca, gestart met gratis energiescans voor winkeliers. Tevens zijn de voorbereidingen getroffen voor het inrichten voor een lening mogelijkheid voor bedrijven.

Klimaatadaptatie
Klimaatadaptatie is gaan leven in de organisatie en bij stadspartners. Door de campagne Steenbreek met 'Tuinman en Tuinman ' is het concreet ontstenen en vergroenen van de stad bij inwoners onder de aandacht

gekomen. Door het EU project SPONGE 2020 is in 2017 internationale kennis opgedaan en gedeeld en is gewerkt aan klimaatbestendige plannen voor de pilot gebieden het stationsgebied, Lakenplein en het Noorderkwartier oost.

Biodiversiteit
Om de biodiversiteit te verbeteren is niet alleen bijzonder onderzoek gedaan in het kader van de Omgevingsvisie Hart van Holland met Naturalis. Ook zijn plekken in de stad speciaal voor bijen ingericht, waaronder verschillende bermen en de Oostvlietpolder. Leiden is een van de eerste vijf bijen-vriendelijke gemeenten van Nederland. Verbeterpunten voor de biodiversiteit in Leiden zijn in beeld gebracht en kunnen de komende jaren meegenomen met veel reguliere werkzaamheden inde openbare ruimte.

Circulaire economie
Er is Kaderstellend Afvalbeleid opgesteld en door het college voor inspraak vastgesteld. We kiezen voor een realistisch duurzaam systeem met nascheiding van plastic en drankenkartons. Het (gescheiden) inzamelen van papier, textiel wordt bespoedigd door extra containers en educatie.

Duurzaamheid Educatie
In 2017 is de duurzaamheid educatie geprofessionaliseerd en geïntensiveerd. Duurzaamheid krijgt de komende jaren meer aandacht op scholen. Deze nieuwe strategie werpt nu al z 'n vruchten af: het door verschillende Leidse partners waaronder de gemeente opgezette educatiemiddel Verwonderpaspoort heeft de Museumeducatieprijs gewonnen. Door leerlingen concreet met business cases aan de slag te laten gaan is onder andere op het DaVinci college een groot zonnedak verrezen.

Samenwerking met Stadspartners
De samenwerking met stadspartners is geïntensiveerd: met de universiteit is een Kennisatelier Duurzaamheid opgezet, met ondernemers wordt samengewerkt in het netwerk SPARK en Economie071 en in concepten zoals de Sustainable BusinessBattle. In de prestatieafspraken met corporaties zijn afspraken over de warmtetransit. De communicatie en participatie is geprofessionaliseerd met wekelijks meerdere social media berichten, een actieve website, enkele drukbezochte netwerkbijeenkomsten.

Duurzame organisatie Leiden
Intern is de aansluiting gemaakt tussen ruimtelijke projecten /gebiedsontwikkeling en duurzaamheidsdoelen . Het stationsgebied e.o. profileert zich als de 'Duurzaamste kilometer van Nederland ', Leiden Zuidwest is een pilot voor duurzame verstedelijking en ook bij projecten in het Bio Sciencepark en projecten als de Rijkswaterstaatlocatie is duurzaamheid geïntegreerd. De duurzaamheidsparagraaf is sinds een raadsmotie dit voorjaar standaard en wordt nader geconcretiseerd in 2018. De verduurzaming van gemeentelijk vastgoed komt op gang. In 2017 is er voor 25 panden een maatwerkadvies opgesteld en zijn een maatregelen doorgevoerd op o.a. gemeentelijke gymzalen. Op 1 van de panden legt het bewonerscollectief 'Zon op Leiden ' een zonnedak. De gemeentelijke organisatie heeft in 2017 duurzaamheidsstappen gemaakt. Niet alleen is de elektriciteit nu volledig afkomstig van Hollandse windmolens, ook is in alle panden gescheiden afvalinzameling ingevoerd, vindt er energiemonitoring plaats en is er veel aandacht geweest voor duurzaam inkopen (MVI).

Communicatie en participatie Leiden gaat GOED
De communicatie en participatie is geprofessionaliseerd met wekelijks meerdere social media berichten, een actieve website, enkele drukbezochte netwerkbijeenkomsten.

Regionale samenwerking
Met de Omgevingsvisie en het in 2017 opgezette Energieprogramma Holland Rijnland blijven we verder kijken dan onze gemeentegrenzen en pakken we samen op een innovatieve manier uitdagingen zoals biodiversiteitverbetering, verstedelijking, bodemdaling, warmtetransitie, opwekking van duurzame energie, duurzame mobiliteit aan.

Beleidsterrein 5A Verharde openbare ruimte

Doelen en prestaties bij 5A Verharde openbare ruimte

Doel	Prestatie	
5A1 Schoon, heel en veilig	5A1.1 Ontwikkelen beleid openbare ruimte	✓
	5A1.2 Openbare ruimte projecten Binnenstad	✓
	5A1.3 Beheren openbare ruimte	✓
	5A1.4 Inzamelen huishoudelijk afval	✓
	5A1.5 Inzamelen bedrijfsafval	✓
	5A1.6 Beheren contracten buitenreclame	✓
	5A1.7 Handhaven gebruik openbare ruimte	✓

Prestatie 5A1.1 Ontwikkelen beleid openbare ruimte
Het afval beleidskader 2018-2022 is na een inspraakperiode door het college vastgesteld en aan de raad aangeboden. Het voorstel is om plastic, metaal en drankenkartons uit het huishoudelijk restafval laten halen in een nascheidingsinstallatie en tegelijk in te zetten op een betere bronscheiding van de andere afvalfracties, met name papier, textiel en grofvuil.
Op het Kiljanpad wordt geëxperimenteerd met dynamische verlichting. Dit is verlichting die feller gaat branden als er iemand aankomt en sterk dimt als er na verloop van tijd geen beweging meer is geweest. Op het Cronesteinpad is op aan de openbare weg LED verlichting aangebracht die werkt op zonne-energie. Doordat de verlichting op het fietspad is aangebracht, is de loop van de weg duidelijk. Daarnaast wordt de lichtverstoring van flora en fauna beperkt, omdat de LED-modules de omgeving niet verlicht.
Het Handboek Kwaliteit Openbare Ruimte uit 2013 heeft een update gehad in 2017.

Prestatie 5A1.3 Beheren openbare ruimte
Wijkbeheer
De interactie en afstemming met de stad over het beheer en onderhoud van de openbare ruimte verloopt via het binnen cluster Beheer georganiseerde wijkbeheer. In 2017 zijn 5 districtsavonden georganiseerd, 36 wijkschouwen gehouden met bewoners en 88 schouwen met ondernemers en 180 nieuwe beheerconvenanten afgesloten met bewoners die een stukje openbare ruimte willen onderhouden in de vorm van een geveltuin, of boomspiegel. De wijkavonden hebben geleid tot nu toe geleid tot 40 bewonersinitiatieven over het mede vormgeven van de openbare ruimte. In totaal zijn er al ruim 700 convenanten met bewoners(groepen) afgesloten over het zelf beheren van een stukje openbare ruimte.

Beheren openbare verlichting
De vervanging van armaturen (op basis van leeftijd) door LED armaturen, die in 2014 is gestart, wordt in 2018 afgerond. De vervanging is steeds per buurt, wijk.

Beheren Bruggen en Viaducten
In 2017 zijn meerdere meerpalen gerepareerd door de toepassing van een innovatieve techniek. Door gebruik te maken van een speciaal ontwikkelde kunsthars is het mogelijk de meerpalen (remmingwerken) ter hoogte van de waterlijn te repareren. Dit betekent dat vervanging dan niet nodig is.

Verminderen van overlast in eigen wijk
Een positieve ontwikkeling is de trendbreuk dat alle effectindicatoren (op één na die in score gelijk is gebleven) die in de Stadsenquête van 2017 gemeten zijn, een lichte verbetering laten zien ten opzichte van voorgaande jaren. Ook de in 2017 uitgevoerde externe objectieve schouw bevestigt dat is voldaan aan het gewenste kwaliteitsniveau B conform CROW.

Prestatie 5A1.5 Bedrijfsafval
De inzameling van bedrijfsafval wordt sinds augustus 2016 niet meer uitgevoerd door de gemeente, maar door een particuliere inzamelaar. De prestatie maakt geen onderdeel meer uit van de begroting 2018.

Prestatie 5A1.7 Handhaven gebruik openbare ruimte
Het project afvaldumpingen heeft zichtbare resultaten opgeleverd. Van de 35 hotspots waar structureel vaak gedumpt werd zijn er 26 zichtbaar verbeterd of zelfs opgelost.

Effectindicatoren bij 5A Verharde openbare ruimte

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 5A1 Schoon, heel en veilig						
5A1.a Rapportcijfer onderhoud openbare ruimte	-	6,9		7,0	7,1	Stadsenquête
5A1.b Percentage inwoners dat 'behoorlijk wat' tot 'zeer ernstig' zwerfvuil ervaart	-	47%	-	43%	43%	Stadsenquête
5A1.c Gemeten kwaliteitsniveau 'zwerfvuil'				B	B	Beleidsmeting openbare ruimte
5A1.d Percentage inwoners dat 'behoorlijk wat' tot 'zeer ernstig' hondenpoep ervaart	-	36%	-	33%	33%	Stadsenquête
5A1.e Gemeten kwaliteitsniveau 'hondenpoep'				B	B	Beleidsmeting openbare ruimte
5A1.f Percentage inwoners dat 'behoorlijk wat' tot 'zeer ernstig' onkruid ervaart	-	28%	-	25%	30%	Stadsenquête
5A1.g Gemeten kwaliteitsniveau 'onkruid'				B	B	Beleidsmeting openbare ruimte
5A1.h Percentage inwoners dat 'behoorlijk wat' tot 'zeer ernstig' drijfvuil ervaart	-	29%	-	25%	30%	Stadsenquête
5A1.i Gemeten kwaliteitsniveau 'drijfvuil'				B	B	Beleidsmeting openbare ruimte
5A1.j Percentage inwoners dat het onderhoud van straten en wegen als 'uitstekend' of 'goed' beoordeelt	-	63%	-	67%	65%	Stadsenquête
5A1.k Gemeten kwaliteitsniveau 'verharding'				B	B	Beleidsmeting openbare ruimte
5A1.l Percentage inwoners dat het onderhoud van straatmeubilair als 'uitstekend' of 'goed' beoordeelt	-	65%	-	66%	67%	Stadsenquête
5A1.m Gemeten kwaliteitsniveau 'straatmeubilair'				B	B	Beleidsmeting openbare ruimte

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Beleidsterrein 5B Openbaar water

Doelen en prestaties bij 5B Openbaar water

Doel	Prestatie	
5B1 Waterkwantiteit op orde en verbeteren waterkwaliteit	5B1.1 Ontwikkelen beleid waterkwantiteit en waterkwaliteit	✓
	5B1.2 Beheren openbaar water en riolering	✓
5B2 Recreatieve waarde water vergroten	5B2.1 Ontwikkelen beleid gebruik openbaar water	÷
	5B2.2 Exploiteren havens en waterwegen	✓
	5B2.3 Behandelen ligplaatsvergunningen	✓
	5B2.4 Handhaven gebruik openbaar water	✓

Prestatie 5B1.1 Ontwikkelen beleid waterkwantiteit en waterkwaliteit
In 2017 is de Projectopdracht Klimaatbestendig Leiden opgesteld en vastgesteld. Onderdeel hiervan is het Europese SPONGE project. Hierin wordt samen met kennispartners uit Leiden, Nederland en Europa. Er is hiervoor gewerkt aan pilots in het Noorderkwartier, het Lakenplein en het stationsgebied. Aan de hand van klimaatkaarten wordt een klimaatadaptatiestrategie opgesteld. De Klimaatkaarten van de provincie Zuid-Holland en het Hoogheemraadschap van Rijnland waren in 2017 nog in ontwikkeling. Doordat er nog geen volledige klimaatkaarten beschikbaar waren, kon de klimaatadaptatiestrategie nog niet worden opgesteld. Op basis van de strategische samenwerkingsagenda met het Hoogheemraadschap van Rijnland is gewerkt aan efficiënter waterbeheer- en onderhoud.

Prestatie 5B2.1 Ontwikkelen beleid gebruik openbaar water
De bedrijfs- en pleziervaartuigenverordening Leiden 2017 heeft in de zomer van 2017 voor inspraak gelegen. Na verwerking daarvan is de conceptregelgeving begin 2018 ter besluitvorming aangeboden aan de gemeenteraad. Uitwerking van deze regelgeving volgt zodra door de raad vastgesteld in de loop van 2018.
In het najaar van 2017 is gestart met een drie jaar durend onderzoek naar de aantallen vaarbewegingen in het centrum van Leiden. Hiervoor zijn telinstrumenten geplaatst onder diverse bruggen. Op basis van de verzamelde gegevens kan worden bepaald of verkeersmaatregelen op het water in de toekomst nodig zijn.

Prestatie 52B.4 handhaven gebruik openbaar water
De in Leiden gestarte campagne "Vaar Goed & Vaar Veilig" is ook door andere gemeenten uitgedragen.

Effectindicatoren bij 5B Openbaar water

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 5B1 Waterkwantiteit op orde en verbeteren waterkwaliteit						
5B1.a Percentage inwoners dat het onderhoud van watergangen als 'uitstekend' of 'goed' beoordeelt	-	66%	-	66%	66%	Stadsenquête
Doel 5B2 Recreatieve waarde water vergroten						
5B2.a Rapportcijfer door Leidenaren voor de recreatieve kwaliteit van groen en water in Leiden	-	7,0	-	7,1	7,3	Stadsenquête

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Beleidsterrein 5C Openbaar groen

Doelen en prestaties bij 5C Openbaar groen

Doel	Prestatie	
5C1 Behoud van de kwaliteit van het openbaar groen	5C1.1 Doorontwikkelen beleid groen	÷
	5C1.2 Renoveren en herinrichten parken	✓
	5C1.3 Beheren openbaar groen	✓
	5C1.4 Behandelen kapvergunningen	✓
5C2 Verbeteren kwaliteit en vergroten recreatieve waarde openbaar groen	5C2.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid dierenwelzijn en biodiversiteit	✓
	5C2.2 Opvang zwerfdieren	✓
	5C2.3 Ontwikkelen en uitvoeren beleid regionaal groen	✓
	5C2.4 Uitvoeren ontwikkelplan Oostvlietpolder	✓
	5C2.5 Aanleggen Singelpark	✓

Prestatie 5C1.1 Doorontwikkelen beleid groen
Sinds 2013 wordt naar aanleiding van de nota versterken en verbinden van groen gewerkt aan het uitvoeringsplan groene hoofdstructuur. Vooruitlopend op de vaststelling is extra budget beschikbaar gesteld voor de uitvoering van diverse deelprojecten van de groene hoofdstructuur (150.000,- per jaar). Er is een aantal kleinschalige groene reconstructies uitgevoerd, met de planvorming van de herinrichting van de Korte Vlietzone is gestart. In het kader van het verbeterplan bomen zijn alle individueel beheerde bomen geïnventariseerd. Hierbij is onderzocht welke bomen in aanmerking komen voor plaatsing op de groene kaart van Leiden. Binnen de gemeentelijke organisatie zijn taken en verantwoordelijkheden geëvalueerd en is o.a. gewerkt aan een aanpassing van de Nadere regels uitvoering bomenverordening Leiden. Voor drie ontwikkelprojecten, te weten de woontoren Haagse Schouwweg, de Kopermolen en de Vlietzone is gewerkt aan het opstellen van een groenparagraaf bij de opdrachtomschrijving.

Prestatie 5C1.2 Renoveren en herinrichten parken
Het Van der Werfpark is vertraagd door een meer uitgebreide participatie met de buurt. Vanwege de reconstructie van de Garenmarkt wordt het project in twee fasen uitgevoerd. De reconstructie van de Bernardkade wordt geïntegreerd met het Sponge project in Leiden Noord en is nog niet uitgevoerd. De planvorming voor de Korte Vlietzone is in gang gezet. De herinrichting van het Morspark was vrijwel afgerond, er wordt nog gewerkt aan een beheerplan. Het project Rhijnhof is afgerond.

Prestatie 5C1.3 Beheren openbaar groen
Het groenbeheer is conform beheerplan uitgevoerd. Vanwege een heftige storm is het budget bomen overschreden. Het invoeren van het sinusbeheer bij bermen is goed gelukt. De uitvoering is met de aannemer en directievoerder geëvalueerd en zal de komende jaren een vervolg krijgen.

Prestatie 5C1.4 Behandelen kapvergunningen
Bomen in Leiden worden beter beschermd door de in 2016 vastgestelde bomenverordening Leiden. De verordening is geïmplementeerd binnen het 'verbeterplan bomen' en bomen hebben binnen en buiten de gemeentelijke organisatie meer aandacht gekregen. Resultaat is dat bomen op verschillende manieren beter worden beschermd. De 47.000 bomen in de openbare ruimte zijn geïnventariseerd en gevalideerd op basis van aangescherpte selectiecriteria voor plaatsing op de Groene Kaart. Hiermee is de basisinformatie rondom bomen aangevuld en zullen meer solitaire bomen worden beschermd op de Groene Kaart. De aangescherpte selectiecriteria zijn verwerkt in de Nadere Regels behorend bij de verordening en zijn door het college vastgesteld. In een leantraject zijn de interne werkprocessen beter op elkaar afgestemd, waardoor kapaanvragen eenduidiger en sneller kunnen worden beoordeeld. De processen rondom noodkap en het financieel beheer van het Bomenfonds zijn eveneens uitgewerkt en getoetst. In het bomenspreekuur wordt eerder aandacht besteed aan bomen in projecten, waardoor deze integraal onderdeel zijn van ruimtelijke ontwikkelingen. De voor een kapvergunning vereiste onderzoeken zijn verwerkt in het productenboek, het bomenproces is opgenomen in het OIB proces (ontwikkelen, inrichten en beheren) en de Tacor (ambtelijke adviescommissie openbare ruimte) neemt de bomen integraal mee in haar adviezen. Hierdoor wordt de onderbouwing van kapaanvragen eenduidiger opgebouwd. De externe communicatie over bomen is tenslotte beter afgestemd op de bomenverordening 2015 en heeft een prominente plek gekregen op de nieuwe website van de gemeente Leiden. Kortom, als een boom aantoonbaar niet behouden kan worden en kappen dus onvermijdelijk is, is inmiddels ook de compensatie goed geborgd.

Prestatie 5C2.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid dierenwelzijn en biodiversiteit
Er zijn verschillende projecten en campagnes over biodiversiteit uitgevoerd. Speciale aandacht vraagt de uitbreiding van het bijenlandschap. In de Oostvlietpolder is de bijenstal opgeleverd en in park Matilo en het Trigonpark zijn bijenidylles gerealiseerd. De knelpunten in het ecologisch netwerk van de gehele stad zijn in beeld gebracht. Hierin zijn voorstellen gedaan om de leefgebieden in Leiden te verbeteren en verbindingen te realiseren ter plekke van aanwezige barrières. Ook zijn deelprojecten aangewezen die een wezenlijke bijdrage kunnen leveren aan het ecologisch netwerk in Leiden. Om de overlast van meeuwen te beperken is dit jaar gestart met een onderzoek waarbij eieren worden gewisseld op overlastlocaties. Hiertoe heeft de RVO een onderzoeksontheffing verleend aan Leiden en haar partners, de gemeenten Haarlem en Alkmaar.

Prestatie 5C2.3 Ontwikkelen en uitvoeren beleid regionaal groen
De aanleg van de belevingsroutes is in Leiden uitgevoerd en zal komend jaar verder worden aangelegd in de regio. Samen met de klankbordgroep wandelen is het Leidse wandelroutenetwerk bepaald dat eveneens komend jaar wordt uitgevoerd. Binnen de Leidse Ommelanden is de nieuwe verbinding naar park Matilo opgeleverd en is de planvorming voor de stadsrand Stevenshof en de derde fase van de Oostvlietpolder opgestart. De tweede fase van de Oostvlietpolder is opgeleverd.

Effectindicatoren bij 5C Openbaar groen

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 5C1 Behoud van de kwaliteit van het openbaar groen						
5C1.a Percentage inwoners dat het onderhoud van groen als 'uitstekend' of 'goed' beoordeelt	-	72%	-	73%	72%	Stadsenquête
Doel 5C2 Verbeteren kwaliteit en vergroten recreatieve waarde groen						
5C2.a Rapportcijfer recreatieve kwaliteit van groen en water in de omgeving van Leiden*	-	7,6	-	7,7	7,6	Stadsenquête

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Beleidsterrein 5D Duurzaamheid

Doelen en prestaties bij 5D Duurzaamheid

Doel	Prestatie	
5D1 Leiden duurzame stad	5D1.1 Ontwikkelen duurzaamheidbeleid	✓
	5D1.2 Uitvoeren geluidsanering	✓
	5D1.3 Uitvoeren bodemsanering	✓
	5D1.4 Uitvoeren duurzaamheidbeleid	✓

Prestatie 5D1.1 Ontwikkelen duurzaamheidbeleid
Een toelichting over de behaalde resultaten is te vinden onder "Ontwikkelingen in 2017".

Prestatie 5D1.2 Uitvoeren geluidsanering
Geluidsanering is een continu proces waarbij projectmatig clusters van woningen worden opgepakt. De keuze van de projecten wordt mede bepaald door de planvorming van grote infrastructurele projecten. Het afgelopen jaar is volgens planning gewerkt aan de volgende geluidsaneringsprojecten: project Kort Rapenburg e.o. (53 monumentale panden, waaronder 42 woningen), project Levendaal (143 adressen, waaronder 133 woningen), drie projecten Hoge Rijndijk (resp. 40 woningen, 56 woningen, 20 woningen), Project Centrumroute deelproject 1 Jan van Hout (190 adressen, waaronder 172 woningen), Project Centrumroute deelproject 2 (306 woningen).

Prestatie 5D1.3 Uitvoeren bodemsanering
Het uitvoeringsprogramma bodemsanering is opgenomen in het Leids Uitvoeringprogramma Bodem en Ondergrond (LUBO). De uitvoering van bodemsanering vindt conform het uitvoeringsprogramma plaats.

Prestatie 5D1.4 Uitvoeren duurzaamheidbeleid
Een toelichting over de behaalde resultaten is te vinden onder "Ontwikkelingen in 2017".

Verbonden partijen
Omgevingsdienst West-Holland
In 2017 heeft de Omgevingsdienst verder gewerkt aan het in 2016 gestarte project ter verstreking van de robuustheid. Doel van Fase 1 is verbetering van de financiële situatie door een reorganisatie en financiële herstructurering: 'Programma P1720'. De reorganisatie heeft op 1 juli 2017 plaatsgevonden. Het project loopt door tot de begroting van 2020 en heeft reeds geleid tot stabilisering van de financiële situatie, maar blijft de komende jaren een belangrijk aandachtspunt. Fase 2 van het project Robuustheid betrof een bestuurlijke conferentie, gevolgd door een plan van aanpak gericht op het versterken van de onderlinge samenwerking, verbeteren van de kwaliteit en uitstippelen van een nieuwe koers voor de dienst. Na het vertrek van Derk Eskes in januari 2017 is een nieuwe directeur aangetrokken. Vanaf 2018 wordt de dienst geleid door Marlies Krul-Seen.
In 2017 is het rekenkamerrapport "binding met verbonden partijen"uitgebracht. De rekenkamercommissie heeft vier casus geselecteerd, waaronder de Omgevingsdienst.

Effectindicatoren bij 5D Duurzaamheid

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 5D1 Leiden duurzame stad						
5D1.a Totale CO2 uitstoot Leiden in mln kg	494,5	495,4	486,4	481,8	467,3	Energie in beeld
5D1.b Totaal gasverbruik in Leiden in mln m3	104,9	106,0	101,6	99,3	102,8	Energie in beeld
5D1.c Totaal elektraverbruik in Leiden in mln kWh	521,7	519,8	517,7	516,9	504,3	Energie in beeld
5D1.d Gasverbruik door bedrijven in mln m3	62,9	63,7	58,8	56,9	61,8	Energie in beeld
5D1.e Elektraverbruik door bedrijven in mln kWh	403,8	398,2	393,0	394,6	386,3	Energie in beeld
5D1.f Percentage hernieuwbare energie	1,5%	1,4%			12,2%	Klimaatmonitor RWS
5D1.g Percentage hernieuwbare elektriciteit	0,3%	0,5%			-	Klimaatmonitor RWS (via wsjg)
5D1.h Omvang huishoudelijk restafval in kg per inwoner	258	249	242		-	CBS (via wsjg)
5D1.i Aantal wegen met NO2 > 35 µg/m3*	10	6	7		5	Ministerie I en M

*) De stijging in 2016 is het gevolg van de hogere achtergrondconcentratie. De lokale verkeersbijdrage is in 2016 gedaald ten opzichte van 2015. Per saldo levert dit een lichte stijging van de concentratie. De achtergrondconcentratie kan niet worden beïnvloed door middel van lokale verkeersmaateregelen.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Kaderstellende beleidsstukken

In 2017 zijn de volgende kaderstellende beleidsstukken vastgesteld:

- RV 16.0127 Verordening tot wijziging van de ‘Verordening Duurzaamheidslening’ en tot wijziging van de ‘Stimuleringslening verduurzaming scholen’
- RV 16.0129 Aanvullend krediet voor verbetering kwaliteit openbare ruimte Leiden Noord in het kader van ISV3
- RV 17.0022 10e wijziging van de Gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst West-Holland
- RV 17.0039 Zienswijze Begroting 2018 en Meerjarenraming 2019-2021 Omgevingsdienst West-Holland
- RV 17.0023 Krediet verbeterplan bomen
- RV 17.0071 Technische wijziging wegsleepverordening 2014
- RV 17.0080 Krediet project klimaatadaptatie - Op weg naar klimaatbestendig Leiden
- RV 17.0084 Aanbevelingen Rapport Rekenkamercommissie ‘Binding met Verbonden Partijen'
- RV 17.0081 Beleidskader spelen en bewegen in de openbare ruimte
- RV 17.0087 Verordening afvalstoffenheffing 2018
- RV 17.0088 Verordening op de heffing en invordering van rioolheffing 2018
- RV 17.0089 Verordening op de heffing en invordering van binnenhavengeld 2018
- RV 17.0072 Vaststellen van de Leidse Warmtevisie (na inspraak)
- RV 17.0082 Verordening tot wijziging van de Algemene Plaatselijke Verordening 2015
- RV 17.0094 Verlenging ‘Deelverordening subsidiëring Wijkinitiatieven’ tot en met 2018

Programmabudget

Omgevingskwaliteit bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Verharde openbare ruimte	Lasten	45.842	38.832	-4.095	34.737	35.078	-341
	Baten	-18.313	-16.303	280	-16.023	-16.865	841
Saldo		**27.528**	**22.529**	**-3.815**	**18.714**	**18.214**	**500**
Openbaar water	Lasten	7.632	8.588	-1.302	7.286	7.463	-177
	Baten	-6.558	-6.602	-103	-6.705	-6.937	232
Saldo		**1.074**	**1.986**	**-1.405**	**581**	**525**	**55**
Openbaar groen	Lasten	7.628	9.875	-3.026	6.849	7.293	-445
	Baten	-1.061	0	-368	-368	-797	429
Saldo		**6.567**	**9.875**	**-3.394**	**6.481**	**6.497**	**-16**
Duurzaamheid	Lasten	6.797	5.313	2.491	7.804	7.240	564
	Baten	-901	-3	-530	-533	-919	386
Saldo		**5.895**	**5.310**	**1.961**	**7.271**	**6.321**	**950**
Programma	Lasten	**67.899**	**62.608**	**-5.932**	**56.676**	**57.075**	**-398**
	Baten	**-26.834**	**-22.908**	**-721**	**-23.629**	**-25.517**	**1.888**
Saldo van baten en lasten		**41.065**	**39.700**	**-6.653**	**33.047**	**31.557**	**1.490**
Reserves	Toevoeging	1.010	643	0	643	643	0
	Onttrekking	-20.239	-7.828	388	-7.440	-6.409	-1.030
Mutaties reserves		**-19.228**	**-7.185**	**388**	**-6.797**	**-5.767**	**-1.030**
Resultaat		**21.837**	**32.515**	**-6.265**	**26.250**	**25.790**	**460**

Reserves programma 5 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Reserve asbestsanering (P5)	Toevoeging	282	282	0	282	282	0
	Onttrekking	-176	-176	0	-176	-176	0
Saldo		**106**	**106**	**0**	**106**	**106**	**0**
Reserve groen Oostvlietpolder	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-76	0	-5	-5	-5	0
Saldo		**-76**	**0**	**-5**	**-5**	**-5**	**0**
Reserve groene singels	Toevoeging	150	150	0	150	150	0
	Onttrekking	-13.217	-4.076	3.476	-600	-409	-191
Saldo		**-13.067**	**-3.926**	**3.476**	**-450**	**-259**	**-191**
Reserve ontsluiting van groengebieden	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-158	0	-120	-120	-109	-11
Saldo		**-158**	**0**	**-120**	**-120**	**-109**	**-11**
Reserve ondergrondse afvalcontainers	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-280	0	0	0	0	0
Saldo		**-280**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Reserve duurzaamheidsfondsen	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-1.875	-1.345	-1.966	-3.311	-3.192	-119

Reserves programma 5 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Saldo		**-1.875**	**-1.345**	**-1.966**	**-3.311**	**-3.192**	**-119**
Reserve klimaatmaatregelen	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-1	0	-142	-142	0	-142
Saldo		**-1**	**0**	**-142**	**-142**	**0**	**-142**
Res.leefbaarh.projecten in de wijken P5	Toevoeging	578	211	0	211	211	0
	Onttrekking	-2.455	-25	-349	-374	-324	-49
Saldo		**-1.877**	**186**	**-349**	**-163**	**-114**	**-49**
Reserve gsb-middelen ISV/EZ P5	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-1.345	-100	-310	-410	-172	-237
Saldo		**-1.345**	**-100**	**-310**	**-410**	**-172**	**-237**
Reserve programma binnenstad P5	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-1.492	0	-1.492	-1.492	0
Saldo		**0**	**-1.492**	**0**	**-1.492**	**-1.492**	**0**
Reserve stedelijke ontwikkeling P5	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-655	-440	-185	-625	-344	-281
Saldo		**-655**	**-440**	**-185**	**-625**	**-344**	**-281**
Reserve parkeren P5	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	-11	-11	-11	0
Saldo		**0**	**0**	**-11**	**-11**	**-11**	**0**
Reserve verv.inv. maatschappelijk nut P5	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-174	0	-174	-174	0
Saldo		**0**	**-174**	**0**	**-174**	**-174**	**0**
Totaal	Toevoeging	**1.010**	**643**	**0**	**643**	**643**	**0**
	Onttrekking	**-20.239**	**-7.828**	**388**	**-7.440**	**-6.409**	**-1.030**
Reserves programma 5		**-19.228**	**-7.185**	**388**	**-6.797**	**-5.767**	**-1.030**

Toelichting op beleidsterreinen met financiële afwijkingen (op de lasten en/of baten) > € 250.000
Beleidsterrein Verharde Openbare Ruimte
Visie openbare ruimte
Eerder is voor de gehele periode 2016 – 2018 een incidenteel budget van € 1.286.000 beschikbaar gesteld voor het realiseren van de "Visie op de openbare ruimte". Een belangrijk onderdeel is het maken van "ruimte"door objecten uit de openbare ruimte te verwijderen. Met ingang van 2017 doen we dat op een andere manier dan voorheen. Hierdoor worden de kosten (€ 107.000) die gepland waren in 2017 grotendeels pas in 2018 gemaakt. De wijziging in de aanpak is dat eerst per wijkschouw de objecten werden verwijderd, nu worden per district structureel eerst alle paaltjes geïnventariseerd waarna alles ook districtsgewijs verwijderd wordt. De dekking van dit budget vindt plaats vanuit de reserve Stedelijke Ontwikkeling.

Kabels en leidingen
Kabelexploitanten hebben in 2017 meer werk aan kabels en leidingen (aanleg, vervanging, vernieuwing)uitgevoerd dan werd verwacht. Het dichtstraten van de verharding wordt door gemeneente uitgevoerd. Hierdoor zijn hiervoor meer kosten (€ 155.000 N) gemaakt dan begroot. Het dichtstraten van de verharding wordt vervolgens in rekening gebracht bij de kabelexploitanten en dit genereert zo ook opbrengsten (€ 125.000 V). Het nadeel in de kosten wordt daarmee nagenoeg gedekt door deze meeropbrengsten.

Werken voor derden verkeersmaatregelen
Verkeersmaatregelen zijn nodig bij werkzaamheden in de openbare ruimte of bij bijvoorbeeld evenementen. De omvang van de werkzaamheden hangt daarmee van de vraag uit de markt af. In 2017 zijn er hogere kosten gemaakt (€ 303.000 N) dan begroot, die kosten zijn uiteraard ook doorberekend aan de afnemers (€ 322.000 V).

De kosten worden doorberekend op basis van tarieven uit de Product- en Dienstcatalogus van cluster Beheer. Deze wordt periodiek geactualiseerd. Uitgangspunt is dat de tarieven tenminste kostendekkend zijn.

Onkruidbestrijding
Een van de maatregelen bij onkruidbestrijding is het omzetten van verhard (niet gebruikt) oppervlak naar groen. Dit gebeurt in overleg met omwonenden. Als gevolg van deze intensieve burgerparticipatie kon een aantal locaties niet meer die in 2017 van verhard naar groen omgezet worden. Dit wordt nu in meegenomen in 2018. Hierdoor is in 2017 een voordeel ontstaan van € 110.000.

Inzamelen huishoudelijk afval
Voor de Motie intelligente ophaalroutes en klachtafhandeling is in 2017 € 100.000 beschikbaar gesteld. Een deel van de uitvoering van de te nemen maatregelen, bijvoorbeeld de analyse van de klepbewegingen bij ondergrondse containers, loopt door in 2018. Dit leidt tot een voordeel van € 55.000 aan de lastenkant. Een nadeel van € 284.000 aan lasten is binnen deze prestatie te verklaren door een overschrijding van 5% op het budget. Dit wordt veroorzaakt door fluctuaties (van jaar tot jaar) in opgehaalde afvalhoeveelheden en vuilverwerkingstarieven.
Daarnaast is er een voordeel van € 106.000 in de baten. Dit betreft inzamelwerkzaamheden voor rekening van derden. Op basis van nacalculatie bleek meer inzet plaats te hebben gevonden, dan waar in de begroting rekening mee was gehouden. Tegenover dit voordeel op zijn voor eenzelfde bedrag extra kosten gemaakt die worden verantwoord binnnen programma Algemene Dekkingsmiddelen.
Tot slot is een voordeel van € 126.000 ontstaan dat wordt veroorzaakt door voordelen op diverse werkzaamheden zoals papieropbrengsten, ontruimingen en dergelijke.

Beleidsterrein Openbaar Water
Er zijn geen relevante afwijkingen in 2017.

Beleidsterrein Openbaar groen

Ontwikkelen beleid groen
Er is geconstateerd dat de (lopende en afgeronde) kredieten m.b.t. Rhijnhof niet juist in de Leidse administratie zijn verantwoord. Het betreft investeringen in eigendom van derden die niet voldoen aan de vereisten om deze te activeren en af te schrijven. In de exploitatie van 2017 heeft de afboeking plaatsgevonden die een overschrijding van € 650.000 veroorzaakt, waarvan de bedoeling is om deze te verrekenen met de reserve afschrijving investeringen.

Regionaal groenfonds
In 2017 is subsidie aangevraagd en gekregen van de provincie Zuid Holland voor het wandelknooppuntennetwerk in het kader van versterking van de recreatieven routenetwerken uit het Uitvoeringsprogramma Groen. De subsidie had een looptijd tot eind 2017 maar het bleek dat de afstemming en uitwerking langer duurde dan gepland. Hierdoor is slechts een deel van het budget in 2017 uitgegeven, waardoor de lasten en baten ruim € 100.000 lager uitvallen. Eind 2017 is uitstel aangevraagd en de looptijd is nu tot eind juni 2018. Het betreft een subsidie waarbij 100% van de kosten wordt vergoed.

Investeringen groenvoorziening
Omdat het project Singelpark nog geen (deel) opleveringen kent naar beheerstatus, zijn de gereserveerde middelen (€ 157.000) voor het toekomstig beheer in 2017 nog niet gebruikt.

Progr man en overkoepelende taken (LOL)
Het college heeft via voorstel 14.1137 de overeenkomst Leidse Ommelanden vastgesteld met de bijbehorende Samenwerkingsovereenkomst. De gemeente Leiden heeft voor het uitvoeringsprogramma een meerjarige projectsubsidie ontvangen van maximaal € 7.500.000. Ook bij Holland Rijnland is subsidie aangevraagd voor dit uitvoeringsprogramma. De gemeente Leiden heeft toegezegd jaarlijks € 70.000 beschikbaar te stellen voor de looptijd van 6 jaar. Van dit gezamenlijke budget is nog een deel (€ 130.000) over omdat de kosten niet gelijkmatig over de uitvoeringsperiode uitgegeven worden. Doordat de lasten lager uitvallen komt er ook minder subsidie van de provincie ZH binnen, aangezien zij 50% van de uitgaven dekken.

Ontwikkelen beleid groen
In 2017 is voor een bedrag van € 22.000 minder bijgedragen aan de projecten Verbetering wijk Transvaal en knelpunt fietspad Matilo. Dekking van deze bijdrage vindt plaats uit de reserve parkeren (€ 11.000) en de reserve Ontsluiting groengebieden (€ 11.000).
De bijdrage (€ 84.000) aan het project Groene daken heeft in 2017 niet plaatsgevonden. Deze bijdrage wordt gedekt uit de reserve Klimaatmaatregelen.

Spelen in de openbare ruimte
In 2017 zijn de laatste speeltuinen met achterstallig onderhoud aangepakt. Hier was een voorziening Spelen voor ingesteld. De voorziening kan nu vervallen. Dit leidt tot een incidenteel voordeel in de baten van € 70.000.

Bomenfonds
Leiden werkt hard aan het beter beschermen van haar bomen en het verbeteren van haar bomenbestand. Bomen die worden gekapt moeten in de meeste gevallen worden terug-geplant. Om dit financieel mogelijk te maken moet de waarde van de gekapte bomen in het zogenaamde Bomenfonds worden gestort. De Voorziening Boomregeling Wijk is op 31 december 2017 afgesloten met een bedrag van € 2.338.397. De stortingen in 2017 bedroegen € 457.000. Het grootste deel van de stortingen wordt gedaan door externen zoals aannemers en projectontwikkelaars. Bijna het gehele bedrag is gelabeld voor het terug-planten van bomen binnen de betreffende projecten. Pas als dit niet of slechts gedeeltelijk mogelijk blijkt kan het geld worden ingezet voor de verbetering van de groene hoofdstructuur. Het betreft in de meeste gevallen langdurige reserveringen voor onder meer Lorentz, Vlietweg, Oostvlietpolder, Morspart en omstreken en enkele kleinere bedragen.

Aanleggen Singelpark
De bijdrage (€ 191.000) aan het project Singelpark heeft in 2017 niet plaatsgevonden. Deze bijdrage wordt gedekt uit de reserve Groene Singels.

Beleidsterrein Duurzaamheid

Bijdrage Omgevingsdienst West Holland
De uitgaven en inkomsten zijn per saldo budgettair neutraal. Deze extra uitgaven (€ 126.000) betroffen de uitvoeringskosten van de Omgevingsdienst West Holland inzake duurzaamheid, deze kosten worden gedekt door de duurzaamheidsagenda.

Gevelsanering en Geothermie
In 2017 is voor een bedrag van € 261.000 minder bijgedragen aan de projecten voor Gevelsanering en Geothermie. Dekking van deze bijdrage vindt plaats uit de reserve GSB (€ 202.000) en de reserve klimaatmaatregelen (€ 59.000).

Uitvoeren Duurzaamheidsbeleid
Vanaf 2016 is er een programmaopbouw van het programma Duurzaamheid. Vorig jaar is er gestart met de uitwerking van de zestien duurzame doelstellingen, in 2017 is er een piek ontstaan in het uitvoeren van de doelstellingen en is er meer budget uitgegeven (€ 86.000).
In 2017 is voor een bedrag van € 409.000 minder bijgedragen aan de projecten voor Duurzaamheidsfonds (€ 69.000) en Duurzaamheidsagenda (€ 340.000). Dekking van deze bijdragen vindt plaats uit de reserve Duurzaamheidsfondsen.

Toelichting op afwijkingen Reserves

Reserve Groene Singels:
Het verschil van € 191.000 wordt veroorzaakt door een lagere onttrekking uit de reserve omdat het uitvoeringsplan Leidse Ommelanden 2014-2020 voor begrotingsjaar 2017 niet volledig is uitgevoerd.

Reserve ontsluiting groengebieden:
Het verschil van € 11.000 wordt veroorzaakt door een lagere onttrekking uit de reserve omdat het project knelpunt fietspad Matilo voor begrotingsjaar 2017 niet volledig is uitgevoerd.

Reserve Duurzaamheidsfondsen:
Het verschil van € 409.000 wordt veroorzaakt door een lagere onttrekking uit de reserve omdat de projecten Duurzaamheidsfondsen (€ 69.000) en de Duurzaamheidsagenda (€ 340.000) voor begrotingsjaar 2017 niet volledig zijn uitgevoerd.

Reserve klimaatmaatregelen:
Het verschil van € 142.000 wordt veroorzaakt door een lagere onttrekking uit de reserve omdat de projecten Groene Daken en Geothermie voor begrotingsjaar 2017 niet volledig zijn uitgevoerd.

Reserve leefbaarheidsprojecten in de wijken:
Het verschil van € 299.000 wordt veroorzaakt door een lagere onttrekking uit de reserve omdat het project Binnenste Beter vwb de Zeeheldenbuurt (€ 49.000)voor begrotingsjaar 2017 niet volledig zijn uitgevoerd. Een bedrag van € 250.000 heeft betrekking op de opgeheven bedrijfsactiviteit Bedrijfsafval waar in 2017 rekening was gehouden met frictiekosten.

Reserve GSB middelen ISV:
Het verschil van € 237.000 wordt veroorzaakt door een lagere onttrekking uit de reserve omdat de projecten Gevelsanering (€ 202.000) en verbeterprogramma Bomen (€ 34.000) voor begrotingsjaar 2017 niet volledig zijn uitgevoerd.

Reserve Stedelijke Ontwikkeling:
Het verschil van € 281.000 wordt veroorzaakt door een lagere onttrekking uit de reserve omdat de projecten aanlichten monumentale panden (€ 24.000) en visie op de openbare ruimte (€ 257.000) voor begrotingsjaar 2017 niet volledig zijn uitgevoerd.

INVESTERINGEN

Overschrijdingen op investeringskredieten

7100097 brug Poelgeest
De tot en met 2017 totaal geboekte kosten op het project 'Brug Poelgeest' bedragen € 643.000 en zijn daarmee meer dan het beschikbaar gestelde voorbereidingskrediet van € 550.000.
De overschrijding laat zich verklaren door de extra plankosten als gevolg van de complexiteit en vereiste zorgvuldigheid in de procedure om te komen tot het (in 2017) vastgestelde bestemmingsplan.
Tegenover deze overschrijding staan extra inkomsten vanuit de verrekening bijdrage algemene dienst (€ 380.000) en de bijdrage vanuit Oegstgeest (€ 100.000) conform de allonge op de bestuursovereenkomst .
In het eerste kwartaal van 2018 zal een uitvoeringsbesluit worden voorgelegd aan het college van B&W en de gemeenteraad. Daarmee wordt voorzien in de vrijgave van het totaal benodigde investeringskrediet voor het project.

7100487 aanschaf ondergrondse containers
De tot en met 2017 geboekte kosten op dit krediet bedragen € 2.398.500 en zijn daarmee hoger dan het beschikbaar gestelde krediet van € 2.280.000. Het verschil van € 118.500 wordt deels gedekt door niet geraamde opbrengsten van € 74.431 uit de doorbelasting van geplaatste ondergrondse containers voor derden en door doorbelasting naar het budget "reguliere vervanging inzamelmiddelen". Dit laatste omdat in het project Ondergrondse containers ook een aantal regulier te vervangen ondergrondse containers is meegenomen.

Toelichting op investeringskredieten die zijn afgesloten met een opvallend overschot
Niet van toepassing binnen programma Omgevingskwaliteit.

Toelichting op investeringskredieten ouder dan drie jaar die niet afgesloten worden bij de jaarrekening 2017

7100105 Rhijnhof overige werkzaamheden
Aan het bestaande krediet Rhijnhof is bij de programmabegroting 2015 een bedrag van € 812.000 beschikbaar gesteld voor het herinrichten en uitbreiden van Rhijnhof inzake projectfase 4, waaronder de aanleg van de brug en vijver. Dit op basis van de raadsbesluiten 01.0105 en 11.0064 waarin respectievelijk het Masterplan Rhijnhof en de herschikking van de kredieten is goedgekeurd. De verwachting was dat deze werkzaamheden rond 2017 zouden worden afgerond. Maar omdat er onduidelijkheid bestond met betrekking tot het planologisch mogelijk maken van het crematorium bij de begraafplaats en de diverse bezwaren die daarop zijn binnengekomen, zijn de planprocedures flink uitgelopen met extra in- en externe kosten als gevolg. Daarnaast is de markt flink aangetrokken waardoor ook de bouwkosten stijgen, via de 2e bestuursrapportage 2017 is daar een aanvullend budget van € 175.450 voor beschikbaar gesteld. Inmiddels is duidelijk dat conform planning de uitvoering alsnog in 2018 kan plaatsvinden.

7100107 Integraal Waterplan
Het krediet Integraal Waterplan was eerst gekoppeld aan het Waterplan Leiden 2009-2015 en later aan de Samenwerkingsagenda Hoogheemraadschap van Rijnland en de gemeente Leiden, 2014-2018. Hiervan is onder andere overdracht beheer en onderhoud water van een aantal polders aan het Hoogheemraadschap geregeld, speelwater- beheerplan opgesteld en de samenwerking in de afvalketen opgezet. Van het oorspronkelijke krediet staat nog € 230.000 open. Dit krediet willen we graag nog gebruiken. Een van de thema's uit de Samenwerkingsagenda is Recreatie en Waterbeleving. Er zijn nog een aantal voorzieningen gewenst om de recreatie en waterbeleving te bevorderen, zoals een kwaliteitsverbetering voor de passantenhaven (betere voorzieningen) en een steiger voor de sleepboothaven. De aanleg van de steiger is voorzien in 2018, omdat in het kader van SAIL Leiden er een reunie van historische schepen plaats vindt in Leiden. De afstemming met de verschillende partijen als HVOL en Waterambacht Leiden loopt nog. Ook het rondkrijgen van aanvullende financiering heeft meer tijd gekost.

Voor klimaatadaptatie is een Europese subsidieproject gestart: SPONGE. Inmiddels liggen hier concrete plannen voor de uitvoering van pilots in het Noorderkwartier, Stationsgebied en Lakenplein. We willen hier onder andere experimenteren met klimaatbomen. De klimaatadaptatieve maatregelen zijn onderdelen van het

herinrichtingsplan Noorderkwartier. De uitvoering van de herinrichting van het Noorderkwartier is voorzien in 2019. De herinrichting van het Lakenplein is voorzien in 2019-2020.

7100360 Heempark 2013
Als gevolg van gewijzigde prioritering is de planvorming en ontwerp van het Heempark pas in 2016 begonnen. Het Heempark is in 2017 gerenoveerd en opgeleverd. In 2018 wordt de laatste hand gelegd aan het beheerplan en zal de financiele afrekening plaatsvinden.

7100318 vervanging wijkcontainers
Het krediet kan nog niet worden gesloten omdat het momenteel nog in uitvoering is. In 2018 zullen de afrondende plaatsingen van ondergrondse containers worden verricht.

7100487 aanschaf ondergrondse containers
Het krediet kan nog niet worden gesloten omdat het momenteel nog in uitvoering is. In 2018 zullen de afrondende plaatsingen van ondergrondse containers worden verricht.

7100422 Kweeklust
Als gevolg van een herprioritering binnen het investeringsprogramma Parken is de planvorming en ontwerp van park Kweeklust nog niet begonnen. Medio 2017 zijn de stakeholders in beeld gebracht en is de opdrachtsomschrijving afgerond. Begin 2018 zal een start gemaakt worden met de planvorming, waarna de uitvoering van de renovatie van park Kweeklust naar verwachting in het najaar 2018 zal starten.

7100538 Aansluiting Kooilaan op de Willem de Zwijgerlaan
Dit krediet moet open blijven staan tot aan de realisatie van de deelgebieden 2A en 2B. Planvorming over deze deelgebieden kan eerst starten na besluitvorming over de Leidsche Ring Noord.

7100660 Bestrating parkeerplaatsen Stedelijk Gymnasium
Dit krediet kan niet worden afgesloten omdat het bestemd is voor het definitieve woonrijp maken na de realisatie van de Prinsenhoek en Kroon van Noord. Dit zal worden uitgevoerd einde 2017 / 2018.

7100749 Van der Werfpark
De planvorming en ontwerp van het Van der Werfpark is begin 2017 gestart. Tijdens het planvormingsproces is er vertraging geweest vanuit het participatietraject en de afstemming met de reconstructie Garenmarkt. Het project is daarom opgedeeld in twee fasen en zal eind 2018 worden opgeleverd.

7100095 vervanging openbare verlichting 2014 ev
De vervanging van armaturen (op basis van leeftijd) door LED armaturen welke in 2014 is gestart wordt in 2018 afgerond. De vervanging is steeds per buurt, wijk.

7100118 Vervanging installatie op inzamelvoertuig
In verband met een mogelijke wijziging van het inzamelsysteem in Zoeterwoude is nog niet duidelijk welk type weegsysteem ten behoeve van Diftar aangeschaft moet worden. Zolang er geen keuze is gemaakt en geen aanschaf heeft plaatsgevonden blijft het krediet benodigd.

7100119 Inzamelmiddelen 2014 ev
Het krediet is bestemd voor de vervanging van de afvalverzamelcontainers. Voor 2017 en verder is een vervangingsplan uitgewerkt dat momenteel wordt doorgevoerd.

7100420 Staatsspoorbrug
Het krediet is bestemd voor de uitvoering van de werkzaamheden aan de landhoofden van de Staatsspoorbrug. Dit zal in 2018 plaatsvinden.

7100514 vervangen val Churchillbrug
Het vervangen van de val van de Churchillbrug heeft een relatie met de ontwikkeling van het Wernink terrein en de toekomstige verkeersafwikkeling ter plaatse. Bij het vervangen van de val van de Churchillbrug wordt zo veel als mogelijk rekening gehouden met de toekomstige verkeerssituatie. Dit leidt tot enige vertraging in de voorbereiding van deze onderhoudswerkzaamheden.

7100608 t/m 7100620 Singelparkprojecten
In 2013 is het kaderbesluit (RV13.0098) Singelpark door de raad vastgesteld. In dit kaderbesluit zijn 10 deelprojecten geprioriteerd en zijn hier kredieten voor gereserveerd. De deelprojecten worden gefaseerd in uitvoeringsbesluiten aan de raad voorgelegd en ook gefaseerd uitgevoerd. De verwachte afronding van het totaal van de geprioriteerde projecten is rond eind 2019 voorzien. Zodra een deelproject wordt afgerond kan het bijbehorende krediet ook afgesloten worden.

7101154 Singelpark Restauratie aula Groenesteeg
Het deel-krediet voor de restauratie aula Groenesteeg werd begin 2017, ten laste van het totale krediet Singelpark, beschikbaar gesteld. Het werk is in november 2017 gestart, nog in uitvoering en zal naar verwachting april 2018 opgeleverd en financieel afgewikkeld worden.

7101180 Noorderkwartier West
Dit krediet kan nog niet worden afgesloten. De werkzaamheden zullen naar verwachting in 2018 worden afgerond.

7101181 Noorderkwartier Oost
De voorbereidingen voor de herinrichting zijn gestart in 2017. De verwachte doorloptijd van het project is tot 2021.

7100156 Tuin van Noord
In 2018 wordt nog een eindevaluatie van dit project gemaakt. Hierna kan dit krediet in 2018 worden afgesloten.

7100637 vervanging riolering Hooigracht, 7100639 verv.riolering Witte Singel-Bloemistenln, 7100640 verv.riolering Eimerspoelstraat, 7100925 verv.+renov.riolering Haagweg Zuid
Vervanging Hooigracht is een integraal project in de Centrumroute en zal naar verwacht 2018 aanvangen. Witte Singel Bloemistenlaan Eimerpoelstraat worden Q2 2018 in uitvoering genomen. Ver-Ren Haagweg Zuid is een integraal project en wordt voorbereid.

7100486 Rioolrenovatie zuid-west, 7100638 renovatie riolering Einsteijnweg, 7100641 ren.riolering Noord.str./ Oude V/WdZ, 7100643 renovatie riolering Vreewijk
Projecten worden in 2018 afgerond, de kredieten blijven benodigd.

7100924 aanp.kruising Oegstgeesterweg-Boerhaavelaan
Het project Oegstgeesterweg moet nog worden afgesloten, vervolgens kan de afrekening plaatsvinden met de gemeente Oegstgeest. In 2018 zal het project financieel worden afgewikkeld.

7101184 Boerhaavelaan
Vervanging wegen Boerhaavelaan is nog niet gestart. De bedoeling is dat het project eind 2018 start met uitvoering en gereed is in 2019. De werkzaamheden zijn uitgesteld in verband met de herontwikkelingwerkzaamheden in de wijk. Het krediet blijft daarom benodigd.

7101258 vervanging materialen Haagweg Zuid
Vervanging wegen Haagweg Zuid is nog niet gestart, de bedoeling is ook dat het project in 2018 start met uitvoering en gereed is in 2021. De werkzaamheden hebben de nodige voorbereiding nodig in verband met de complexiteit van de werkzaamheden. Andere opgaves, zoals energie transitie en klimaat adaptief, vragen de nodige afstemming en voorbereiding. Het beschikbare krediet is hiervoor benodigd.

7100120 Milieustraat
In verband met gewijzigde wetgeving moeten er meer afvalsoorten (fracties) op de milieustraat apart worden ingezameld. Hierdoor moet de inrichting van de milieustraat worden aangepast. Deze herinrichting van de milieustraat moet er tevens voor zorgen dat het gebruik en de doorstroming van particuliere voertuigen wordt verbeterd. Het beschikbare krediet is hiervoor benodigd.

7100721 Oostvlietpolder fase 2
De laatste werkzaamheden ten behoeve van de goede werking van het gemaal zijn begin 2018 afgerond. Het krediet zal in 2018 financieel worden afgewikkeld.

7100082 vervanging verkeerslichtinstallaties.
Jaarlijks wordt dit krediet bij de begroting opgehoogd voor de vervanging van de bestaande verkeerslichtinstallaties in de stad. Er wordt momenteel gewerkt aan een nieuw beheerplan voor de verkeerslichtinstallaties.

7100742 vri Rijnsburgerweg
Dit krediet is beschikbaar voor een verkeersregelinstallatie bij de Rijnsburgerweg en bedoeld voor capaciteitsverruimende maatregelen. Er wordt nog aan ontworpen en de vraag is of een verkeersregelinstallatie de beste oplossing hiervoor is. In 2018 wordt hierover beslist, waarna de maatregelen worden uitgevoerd.

7100761 laadpalen voor elektrisch vervoer
Dit krediet wordt ingezet voor het aanleggen van publieke laadinfra voor elektrische auto’s.

7100489 onderzoek geothermie regio Leiden
De gemeente heeft doelstellingen op gebied van opwekking van schone energie. In 2017 is een Regionaal Energieakkoord gesloten om daar versnelling in te brengen. In 2018 vindt nader onderzoek en opstart van projecten plaats o.a. naar geothermie. Daarvoor zijn deze middelen benodigd.

7100594 Duurzaamheidsfonds 2
Een deel van dit krediet moet nog uitgekeerd worden aan de projecten die in het kader van het fonds 'lokale initiatieven' subsidie hebben aangevraagd bij de gemeente. In het kader van de '80-20'-regeling wordt een resterend percentage van 20% pas na verloop van tijd (na uitvoering van het project) uitgekeerd. Het resterende deel van dit krediet moet besteed worden voor zonnepanelen op gemeentelijk vastgoed. Het krediet kan dus nog niet afgesloten worden.

7100667 groene daken
Voorstel voor verlenging van deze subsidieregeling tot 2021 is vastgesteld in B&W. Het besluit wordt voor de verkiezingen aan de raad voorgelegd. Dit krediet moet doorlopen tot 2021.

7100589 kwaliteitsverbetering Breestraat fase 2
Bij het uitvoeringsbesluit van de Breestraat is destijds besloten om al een krediet beschikbaar te stellen voor de tweede fase. Deze fase treedt in werking als de nieuwe busconcessie er is, en nadat er minder dan 325 bussen over de straat gaan rijden. De centrumroute moet dan gereed zijn. Het asfalt wordt dan vervangen door klinkers. Naar verwachting is dit in 2021

7100323 herinr.Marnixstr.Molenstr.Past.str.Mus.s
Het krediet wordt in 2018 samengevoegd met het restkrediet Nieuw Leyden.

7100626 Wateroverlast Oude Kooi
Het project is vertraagd door bomenproblematiek daardoor kan het krediet nog niet worden afgesloten, verwacht wordt dat het in 2018 wel afgesloten kan worden.

6

Stedelijke ontwikkeling

Stedelijke ontwikkeling

Programmanummer	6
Commissie	Stedelijke Ontwikkeling
Portefeuille(s)	Bouw en Openbare Ruimte

De missie van het programma Stedelijke ontwikkeling luidt:
De gemeente Leiden staat voor een optimale ruimtelijke ontwikkeling van de beschikbare, schaarse ruimte van stad en regio die gericht is op een kwalitatief hoogwaardige woon-, werk- en leefomgeving.

Ontwikkelingen in 2017

Het programma Stedelijke Ontwikkeling omvat prestaties op de beleidsterreinen ruimtelijke planvorming en plantoetsing, het gemeentelijk vastgoed en wonen. Om de doelen op deze 3 beleidsterreinen te behalen zijn 27 concrete prestaties in de begroting 2017 opgenomen. Enkele prestaties zijn ook weer nader onderverdeeld in bijvoorbeeld te realiseren projecten. Aan al deze belangrijke prestaties en projecten is volop gewerkt, vele nieuwe woningen zijn opgeleverd en met de stad en de regio is intensief samengewerkt. Het merendeel van de prestaties - in totaal 23 - krijgt dan ook een groen stoplicht omdat de in de begroting genoemde acties en resultaten zijn behaald. Een aantal prestaties bij het beleidsterrein 6 C Wonen heeft een oranje stoplicht gekregen. Oorzaken hiervan zijn onder meer dat door complexe bestuurlijke besluitvormingstrajecten, complexe uitvoering van projecten en noodzakelijke participatie en samenwerking meer tijd nodig was dan vooraf ingeschat. Er zijn ook projecten die zijn heroverwogen en aangepast. Zie verder de afzonderlijke toelichting bij de verschillende prestaties.

Een belangrijke integrale opgave voor het programma Stedelijke Ontwikkeling is het in de toekomst zorgen voor voldoende, juiste en duurzame woningen en de daarbij behorende voorzieningen. De opgave om voldoende en juiste woningen te realiseren moet plaatsvinden in een duurzame omgeving die leefbaar, goed bereikbaar en economisch krachtig is en blijft. Nieuwe woningen moeten klimaatbestendig zijn met het oog op klimaatverandering en gezien de landelijke en lokale ambitie voor een energie neutrale gebouwde omgeving in 2050 voldoen aan hoge energienormen. behoud van waardevolle landschappen. Uit demografische en planologische analyses van de provincie Zuid-Holland blijkt dat tot 2030 circa 30.000 woningen nodig zijn in het Hart van Holland. De verstedelijkingsopgave voor Leiden is hierop gebaseerd. Deze verstedelijkingsopgave moet integraal en gebiedsgericht opgepakt worden. Medio 2018 zal daarvoor een Verstedelijkings(OpgavePotentie)notitie worden opgesteld.

In 2017 is de Regionale Agenda Omgevingsvisie 2040 ‘Het Hart van Holland’ door de deelnemende gemeenten vastgesteld en zijn de noodzakelijke onderzoeken op de terreinen verstedelijking, mobiliteit, energie, groene leefomgeving en bodemdaling van start gegaan. Met de regionale omgevingsvisie als kader is de ontwikkeling van de Leidse Omgevingsvisie Leiden 2040 in 2017 van start gegaan. In het voorjaar van 2018 is de participatie gestart. in de tweede helft van 2018 zal een uitwerking in meerdere scenario’s voor de stad beschikbaar komen. Gedurende het hele proces tot aan beoogde vaststelling in de eerste helft van 2019 zal de stad en de raad op verschillende manieren betrokken worden. Tegelijk met de Omgevingsvisie is vanwege de hoge dynamiek Leiden Zuid-West aangewezen als pilot-gebied om met een gebiedsgerichte uitwerking ervaring op te doen. Als tussenniveau tussen omgevingsvisie en omgevingsplan (plan als bedoeld in de per 1-1-2021 in te voeren

Omgevingswet) zijn ontwikkelperspectieven per gebied van belang. Deze GebiedsOntwikkelPerspectieven (GOP's) zijn bedoeld als kaderstellend instrument voor initiatiefnemers en de raad. De voorbereidingen om te komen tot GOP's zijn in 2017 met de pilot Zuid-West van start gegaan. Deze GOP-pilot trekt overigens gelijk op met een pilot voor het klimaatbestendig en aardgasvrij maken en civieltechnisch beheer. Bij alle hiervoor genoemde punten wordt gezorgd voor goede publieksparticipatie en actieve betrokkenheid van de raad.

In 2018 wordt een nieuwe programmatische aanpak opgezet voor de (1) duurzame verstedelijking van Leiden en (2) de voorbereiding voor de implementatie van de Omgevingswet. Het merendeel van de hierboven genoemde ontwikkelingen zal onder de vlag van dit Programma Leiden 2040 vallen. Voor een uitgebreidere toelichting en planning over bovengenoemde onderwerpen kan worden verwezen naar de actuele ontwikkelingen hieromtrent.

Overzicht van de belangrijkste overige ontwikkelingen en resultaten in 2017

- binnen het Aalmarktproject is de Catharinasteeg voltooid en in gebruik genomen
- de stadsstedenbouwer, Hilde Blank, is aangesteld
- na fase 1 is nu ook de bouw van fase 1A bij de Meelfabriek van start gegaan
- met de bouw van parkeergarage Garenmarkt is gestart
- de parkeergarage Lammermarkt is opgeleverd en inmiddels voorzien van prijzen en onderscheidingen
- er is een toename te zien van marktinitiatieven; zo is aan de Toussaintkade Steenvlinder gestart met een plan voor verbouwing en nieuwbouw en de Meyer Bergman Groep kwam met een ambitieus plan voor de omvorming van Energiepark en Scheltemacomplex tot een cultuurpark 'Creativiteit met een groen Aureool
- er is een begin gemaakt met de verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed
- binnen het project Kooiplein zijn de deelgebieden 3 en 5 opgeleverd met onder andere woningen, parkeergarage, supermarkt en diverse andere voorzieningen
- in totaal zijn in 2017 netto 796 nieuwe woningen toegevoegd aan de woningvoorraad van de stad

Beleidsterrein 6A Ruimtelijke planvorming en plantoetsing

Doelen en prestaties bij 6A Ruimtelijke planvorming en plantoetsing

Doel	Prestatie	
6A1 Toedelen van ruimte	6A1.1 Opstellen structuurvisies en gebiedsvisies als kaderstelling voor de ruimtelijke ontwikkeling	✓
	6A1.2 Opstellen thematisch ruimtelijk beleid	✓
	6A1.3 Stimuleren ruimtelijke kwaliteit	✓
	6A1.4 Adviseren complexe ruimtelijke initiatieven	✓
	6A1.5 Opstellen van bestemmingsplannen	✓
	6A1.6 Actualiseren ruimtelijk instrumentarium	✓
6A2 Ruimtelijke kwaliteit van de bebouwde ruimte	6A2.1 Behandeling verzoeken van omgevingsvergunningen	✓
	6A2.2 Het voeren van vooroverleg	✓
6A3 Veilig bouwen en veilig gebruiken van bebouwde ruimte	6A3.1 Toezicht en handhaving op veilig bouwen en gebruiken	✓
6A4 Aantrekkelijke binnenstad door ruimtelijke ontwikkeling	6A4.1 Uitvoeren Aalmarktproject	✓
	6A4.2 Wonen boven winkels	✓
	6A4.3 Ontwikkeling stationsgebied	✓
	6A4.4 Ontwikkeling Meelfabriek	✓
	6A4.5 Bouw parkeergarages Garenmarkt en Lammermarkt	✓

Prestatie 6A1.1 Opstellen structuurvisies en gebiedsvisies als kaderstelling voor de ruimtelijke ontwikkeling
Voor deze prestatie staat het stoplicht op groen. In 2017 is de Agenda voor de regionale Omgevingsvisie 2040 het Hart van Holland door 9 gemeenteraden van de deelnemende gemeenten vastgesteld. In Wassenaar heeft het college besloten de Agenda vast te stellen. Er zijn trekkers benoemd voor de noodzakelijke onderzoeken op verstedelijking (Leiden en Katwijk), mobiliteit (Katwijk), energie (Holland Rijnland) de groene leefomgeving (Zoeterwoude) en bodemdaling (Leiden en het Hoogheemraadschap van Rijnland). Aan de deelnemende gemeenten is een voorstel gepresenteerd om de noodzakelijke mensen en middelen vrij te maken. Naar verwachting worden deze onderzoeken in 2018 afgerond en vindt de noodzakelijk integratieslag plaats in 2019. Deze thema's worden onderzocht in de geest van de Omgevingswet. Dat betekent dat in alle onderzoeken

aandacht moet zijn voor de kwaliteit van de leefomgeving en onderwerpen als economie, gezondheid, lucht- en waterkwaliteit.

Deze regionale studies zijn directe input voor de Leidse Omgevingsvisie. Omgekeerd zijn de belangrijke Leidse programma's Binnenstad, Bereikbaarheid, Kennisstad en Duurzaamheid input voor regionale onderzoeken. Door deze in een regionale context te plaatsen en te verbinden met de ambities van onze regionale samenwerking wordt het draagvlak voor de Leidse programma's verbreed. Dat versterkt onze positie als regio en als Leiden. In de tijd waarin de Rijksoverheid steeds vaker naar de regio's kijkt als uitvoeringspartner zitten wij steeds vaker aan de landelijke tafels omdat we een sterke, goed samenwerkende regio zijn. De voorbereiding voor de Leidse Omgevingsvisie is in 2017 gestart. Daarbij wordt in de geest van de nieuwe Omgevingswet gewerkt, zodat bij de inwerkingtreding van de Wet de Leidse ruimtelijke ambities hierop zijn voorbereid. In dit proces wordt dankbaar gebruik gemaakt van de inzichten die zijn verworven en het onderzoek dat is verricht in het kader van de regionale samenwerking voor het Hart van Holland. Zo is inmiddels duidelijk dat thema's als de verstedelijking, de energietransitie en de klimaatadaptatie ruimte vragen. Ook is duidelijk dat de nieuwe boven en ondergrondse infrastructuur die hiervoor nodig goed ingepast moeten worden in het al dichtbebouwde Leiden.

Er wordt interactief gewerkt aan een visie voor de stad en tegelijkertijd is Leiden Zuid-West aangewezen als pilot-gebied om met de gebiedsgerichte uitwerking van de wet ervaring op te doen. Door op twee niveaus met de wet aan de slag te gaan kunnen beide processen van elkaar leren en ontstaat er een beter beeld van wat nodig is om op het niveau van de stad en in de wijk. Participatie is een belangrijk onderdeel van het proces. In november zijn de grove contouren van deze aanpak met de gemeenteraad besproken en heeft de wethouder de werkwijze in een brief aan de raad uiteen gezet.

Prestatie 6A1.3 Stimuleren ruimtelijke kwaliteit
Deze prestatie krijgt een groen stoplicht. Het stimuleren van de ruimtelijke kwaliteit loopt over meerdere sporen; via (bijdragen aan) het Rijnlands Architectuur Platform (RAP) en invulling van de rol van stadsstedenbouwer. De gemeentelijke subsidie is ook in 2017 aan het RAP verleend. Het RAP heeft een stadsprogramma in de Architectuurweek verzorgd en heeft daarnaast een podium geboden voor verschillende onderwerpen tijdens de stadscafés. Na meerdere oriënterende gesprekken is Hilde Blank medio 2017 begonnen als kwartiermaker stadsstedenbouwer. Eind 2017 heeft ze haar inzichten gedeeld in een plan van aanpak waarin de Verstedelijkingsopgave en de invulling als stadsstedenbouwkundige wordt beschreven. Op basis van dit plan van aanpak is Hilde Blank aangesteld. Tot slot kan nog worden genoemd dat binnen het cluster Stedelijke Ontwikkeling een start is gemaakt met het houden van ateliers over de ruimtelijke opgaven van de stad.

Prestatie 6A1.5 Opstellen van bestemmingsplannen
Stoplicht staat hiervoor op groen. Afgezien van de al in de brief 'Actualisatie bestemmingsplannen' van 31 januari 2017 genoemde uitzonderingen Loswal, Haarlemmertrekvaart, Hippocrates en Merenwijk verloopt het tijdig actualiseren van bestemmingsplannen volgens planning. Zoals eerder gemeld is er om uiteenlopende redenen bewust voor gekozen de actualisatie van deze vier gebieden te temporiseren

Prestatie 6A1.6 Actualiseren ruimtelijk instrumentarium
Deze prestatie krijgt een groen stoplicht. Het kabinet Rutte-II heeft in juni 2014 het wetsvoorstel voor een nieuwe Omgevingswet aangeboden aande Tweede Kamer. De wet vervangt 26 wetten die het kader vormen voor ruimtelijke ontwikkelingen en zal uiteindelijk de wetgeving voor ruimtelijke ordening, water, milieu, natuur en de bouwregelgeving omvatten, evenals delen van de monumentenwetgeving. Daarmee worden de verschillende deelonderwerpen waaruit het omgevingsbeleid nu bestaat met elkaar verbonden. Het wetsvoorstel voorziet in een integraal kader voor plaatsgebonden activiteiten van burgers, bedrijven en overheden in de fysieke leefomgeving. Het biedt onder meer regelingen voor taaktoedeling aan overheden, normstelling, visie- en planvorming, algemene regels, besluitvorming, bijzondere omstandigheden, toezicht en handhaving. De omgevingswet treedt op 1 januari 2021 in werking. Gemeente Leiden is in 2017 gestart met het bijzonder programma Omgevingswet om de organisatie voor te bereiden op de komst van de Omgevingswet. Zie verder ook de toelichting bij dit programma elders in de jaarstukken.

Prestatie 6A4.1 Uitvoeren Aalmarktproject
Stoplicht op groen. Het Stadsgehoorzaalblok (Catharinasteeg) is gereed en in gebruik genomen. Het gemeentelijke vastgoed voor de ontwikkeling van het Haarlemmerstraatblok is geleverd. De ontwikkelaar heeft de uitvoering in voorbereiding.

Prestatie 6A4.2 Wonen boven winkels
Groen stoplicht. In het project 'Wonen boven Winkels' zijn tot nu toe 77 woningen gerealiseerd en voor 75 woningen is de voorbereiding gestart.

Prestatie 6A4.4. Meelfabriek
Stoplicht op groen. De omgevingsvergunning voor fase 1 (57 twee- en driekamer studentenappartementen, inclusief ondergrondse parkeergarage) is in april 2015 verleend. Bewoners hebben diverse bezwaar en beroepsprocedures opgestart tegen de vergunning. Dit heeft voor behoorlijke vertraging van de start bouw gezorgd, maar inmiddels is de bouw halverwege 2017 echt van start gegaan. Naar verwachting worden de studentenwoningen in het najaar van 2018 opgeleverd.Voor het volgende deel, fase 1A, is in 2017 ook een omgevingsvergunning verleend. Ook hier is de bouw gestart. Volgens planning worden de bouwwerken (restauratie van het monumentale kantoor en poortgebouw, grote ondergrondse garage met ca 300 parkeerplaatsen, ca 60 appartementen in de nieuwe Singeltoren en het monumentale Riffellokaal) in de loop van 2019 opgeleverd. De aanvraag omgevings-vergunning voor de derde fase (ontwikkeling Meelfabriek hotel, spa & wellness en kantoren) wordt in 2018 verwacht.

Prestatie 6A4.5 Bouw parkeergarages Garenmarkt en Lammermarkt
Groen stoplicht. Zie programma Bereikbaarheid, prestaties 4D1.3 en 4D1.4.

Beleidsterrein 6B Gemeentelijk vastgoed

Doelen en prestaties bij 6B Gemeentelijk vastgoed

Doel	Prestatie	
6B1 Optimale exploitatie van gemeentelijk vastgoed	6B1.1 Voeren van een erfpachtbedrijf	✓
	6B1.2 Opstellen Meerjarenperspectief Grondexploitaties 2017 en Vermogensbeheer Grondexploitaties 2017-2021	✓
	6B1.3 Exploiteren van gemeentelijk vastgoed	✓

Prestatie 6B1.3 Exploiteren van gemeentelijk vastgoed
Deze prestatie krijgt een groen stoplicht en kan als volgt worden toegelicht. Er is een start gemaakt met het verduurzamen van het gemeentelijk vastgoed. In 2017 zijn vier gymzalen verbouwd waarbij tegelijkertijd verduurzamingsmaatregelen zijn meegenomen. Op twee gymzalen zijn zonnepanelen geplaatst en er zijn maatregelen genomen om tot een gunstig energielabel te komen. De verbouwing zal binnenkort worden afgerond. In 2018 zal een plan worden uitgewerkt voor de verduurzaming van ongeveer 20 panden. Daarnaast is gewerkt aan de lancering van een makelpunt, Buurtruimte071. De website is gereed en de officiële lancering zal binnenkort plaatsvinden. Maatschappelijke organisaties kunnen hun ruimten hierop te huur aanbieden zodat iedereen gebruik kan maken van deze ruimten. Op deze manier kunnen maatschappelijke organisaties hun eigen ruimten efficiënter gebruiken. Buurtruimte071 zal bijdragen aan een intensiever gebruik van het maatschappelijk vastgoed.

Beleidsterrein 6C Wonen

Doelen en prestaties bij 6C Wonen

Doel	Prestatie	
6C1 Hogere kwaliteit en toename van de woningvoorraad	6C1.1 Uitvoeren van de nota Wonen	✓
	6C1.2 Actualiseren van de prestatieafspraken met corporaties	✓
	6C1.3 Uitvoeren van de regionale woonagenda en bijdrage leveren aan woonruimteverdeling	÷
	6C1.4 (Laten) uitvoeren van woningbouwprojecten (inclusief studentenhuisvesting)	÷
6C2 Opheffen illegale huisvesting	6C2.1 Toezien en handhaven op onrechtmatige bewoning	✓
6C3 Beter leefklimaat in Leiden Noord	6C3.1 Kooiplein	÷
	6C3.2 Van Voorthuijsenlocatie	✓
	6C3.3 Groenoordhallen e.o.	÷
	6C3.4 Oude Kooi	✓
	6C3.5 Programmasturing WOP Leiden Noord	✓

Prestatie 6C1.1 Uitvoeren van de nota Wonen
Groen stoplicht. Er waren en zijn diverse onderzoeken (ook regionaal), bijeenkomsten (o.a. woondebatten) en activiteiten nodig voor de uitvoering van de nota wonen en het aandeel wonen in de verstedelijkingsopgave. Voorbeelden hiervan zijn de thema's wonen en zorg (o.a. wooncoach), jaarlijkse bijdrage aan de Provada, betaalbaarheid, verduurzaming, onderdeel wonen in de samenwerkingsovereenkomst met de universiteit, etc.

De uitvoering van de Nota Wonen bestrijkt een breed spectrum. Een onderdeel daarvan is de huisvesting van kwetsbare groepen. Hiervoor is onder programma 9 een eigen prestatie opgenomen (9D1.3 Uitvoering geven aan opvang en huisvesting van kwetsbare groepen). Deze prestatie 9D1.3 staat op oranje.

Prestatie 6C1.3 Uitvoeren van de regionale woonagenda en bijdrage leveren aan woonruimteverdeling.
Deze prestatie krijgt een oranje stoplicht. De vaststelling van de regionale woonagenda (RWA) door Holland Rijnland heeft vertraging opgelopen, waardoor deze niet in 2017 is vastgesteld. Reden hiervoor is dat er meer tijd nodig was voor het bestuurlijke besluitvormingstraject, er discussie was met de provincie over de zogenaamde categorie 4 projecten (projecten met bestuurlijke afspraken: in hoeverre dienen deze projecten wel of niet onder de geraamde woningbehoefte te vallen) en discussie over het percentage sociaal (Er was verschil van mening over het vast te stellen percentage voor sociale huurwoningen). Vaststelling in het AB van Holland Rijnland is gebeurd in het eerste kwartaal 2018.

Prestatie 6C1.4 (Laten) uitvoeren van woningbouwprojecten (inclusief studentenhuisvesting).
Deze prestatie bestaat uit 13 verschillende projecten. Marktpartijen hebben de primaire verantwoordelijkheid voor 7 projecten, de gemeente voor 6 projecten. Bouwprojecten worden in toenemende mate door marktpartijen opgepakt. Het gemeentebestuur heeft daarbij een meer faciliterende rol. In de begroting 2018 (pagina 106) is de verdeling van verantwoordelijkheid voor belangrijke projecten 2018 duidelijk aangegeven in een tabel en toegelicht. In de begroting 2017 was dat nog niet het geval. Voor de duidelijkheid nemen wij nu ook in de jaarrekening 2017 een dergelijke tabel met toelichting op.

Bij de 13 verschillende projecten in de begroting 2017 is de verantwoordelijkheid overwegend als volgt :

Markt	Gemeente
Ananasweg Haagwegterrein de Verleyding Lakenplein Lammenschansdriehoek Van Vollenhovenkade Nieuw Leyden Rijkswaterstaatlocatie	Dieperhout Haagwegkwartier-west Nieuweroord Onderzoek nieuwbouw universiteit Leiden Oppenheimstraat Uitvoeringsprogramma Zeeheldenbuurt

In totaal krijgen 6 projecten een groen stoplicht omdat ze goed verlopen. Deze projecten worden verder niet toegelicht. Van de resterende projecten met een oranje stoplicht zijn er 4 met een verantwoordelijkheid vanuit de markt en 3 vanuit de gemeente. In algemene zin krijgen deze projecten een oranje stoplicht omdat het gaat om complexe projecten waarvoor meer tijd nodig is in verband met zorgvuldige uitwerking, participatie en samenwerking dan vooraf voorzien. Per project kan het volgende worden toegelicht :

Ananasweg
Ten gevolge van aanvullende onderzoeken (b.v. verkeersonderzoek) behorend bij het bestemmingsplan, is er een vertraging in de bestemmingsplanprocedure waardoor de verwachte start bouw van de ca. 370 woningen opschuift naar eind 2018.

Lammenschansdriehoek (vh Lammenschanspark)
De start bouw van de (zorg)woningen in de Leidse Schans en Kanaalpark en de herinrichting van het Bètaplein Fase 2 was eind 2017/begin 2018 voorzien. Ten gevolge van vertraging in de afname van de Leidse Schans blokken E, F en A, verschuift de start bouw naar begin 2018. Op het Kanaalpark 141, 147 en 159 zal de start bouw ten gevolge van vertraging in de procedure van het bestemmingsplan en de daarbij horende overeenkomsten met de ontwikkelaars, opschuiven naar eind 2018. Door de langere doorlooptijd van de onteigeningsprocedure bij de Kroon is de verwachte start herinrichting Bètaplein Fase 2 verschoven naar eind 2018. De bouw van de Alphatoren is later gestart en zal daardoor medio 2018 opgeleverd worden.

Onderzoek nieuwbouw Universiteit Leiden Witte Singel / Doelencomplex
Het college heeft in 2017 geconstateerd dat het proces om te komen tot de ontwikkeling van een stedenbouwkundig plan onder regie van de universiteit is gestagneerd en heeft de gemeenteraad in de zomer van 2017 een vervolgaanpak voorgesteld om de ontwikkeling verder te kunnen brengen. Op basis van een inhoudelijke beoordeling van de opgeleverde stedenbouwkundige modellen en de bevindingen van de procesbegeleider en universiteit pakt de gemeente daarom de regierol van de universiteit over. In de zomer van 2017 is de vervolgaanpak door de raad goedgekeurd. In 2018 wordt het stedenbouwkundig plan en beeldkwaliteitsplan Humanities Campus opgeleverd en aan de raad voorgelegd ter besluitvorming.

Oppenheimstraat
Het uitvoeringsbesluit Oppenheimstraat fase 2 uit 2013 ziet op de bouw van 27 zorgappartementen met activiteitencentrum voor Gemiva, een gemeentelijke gymzaal, herhuisvesting van twee peuterspeelzalen van SPL, herhuisvesting van drie ruimtes voor buitenschoolse opvang en uitbreiding van kinderopvang met twee

ruimtes voor voorschoolgroepen (voor Smallsteps). Mede naar aanleiding van een groot aantal ontvangen zienswijzen is onderzocht of het programma van Gemiva elders in de stad kan worden gerealiseerd, en die ruimte is inmiddels gevonden op het Kanaalpark. SPL en Smallsteps hebben daarnaast aangegeven het aantal groepsruimten niet langer te willen uitbreiden aan de Oppenheimstraat. Als gevolg hiervan is door het college aan de raad voorgesteld om de bestaande kinderopvanglocatie Oppenheimstraat 2 te renoveren en ter plaatse van het te slopen oude schoolgebouw Oppenheimstraat 4 een nieuwe gymaccommodatie te bouwen met twee zaaldelen. In het raadsvoorstel 'Herijking bouwprogramma Oppenheimstraat' is daarnaast direct om het benodigde krediet voor dit nieuwe programma gevraagd, en om afsluiting van de kredieten in het aanvankelijke project. De raad heeft inmiddels ingestemd met dit voorstel. De renovatie is in het najaar van 2018 voorzien en de start bouw van de nieuwe gymaccommodatie medio 2019.

Van Vollenhovenkade (grondexploitatie Lorentzschool)
De ontwikkelaar heeft medio 2016 een nieuw bouwplan ingediend voor 69 appartementen, in 2 gebouwen met ondergrondse parkeergarages, waarvoor op 30 juni 2017 de omgevingsvergunning door het college is afgegeven. Er zijn in het najaar circa 500 bezwaarschriften ingediend op de omgevingsvergunning voor het bouwplan. De omgevingsvergunning is door het college in bezwaar herroepen en geweigerd op 16 januari 2018. Bij de weigering is vastgesteld dat onder meer het bouwplan van Niersman niet voldeed aan het bouwbesluit. De koopovereenkomst en de uitvoeringsovereenkomst worden ontbonden en de 'oude' omgevingsvergunning wordt door het college ingetrokken.

Nieuw Leyden (Skyline next)
De realisatie van de velden 3&4 door ERA, in opdracht van Portaal, is medio 2017 helemaal afgerond met de oplevering van de 13 aangrenzende grond gebonden koopwoningen. Het laatste project dat nog moest worden afgerond, is de uiteindelijke invulling van het voormalige 50KV-station, dat aan Skyline next grenst. De start bouw heeft ernstige vertraging opgelopen doordat het een voor Leiden nieuw bouwmethode betrof waarbij strenge eisen aan de omgevingsvergunning werden gesteld. Die vergunning is inmiddels verleend, de bouw is gestart en medio 2018 worden de laatste 24 woningen opgeleverd. Na de realisatie van deze laatste woningbouwlocatie zal het nog resterende openbare gebied worden ingericht

Uitvoeringprogramma Zeeheldenbuurt, ontwikkeling van de locatie Dolfijn/Schippertje/Oosterhof
Project Dolfijn 't Schippertje betreft de verkoop en herontwikkeling van gemeentelijk eigendom, al dan niet in combinatie met eigendom van Portaal. In 2017 zijn functioneel-ruimtelijke, financiële en andere uitgangspunten voor herontwikkeling van Dolfijn 't Schippertje verkend. Eind 2017 zijn deze uitgangspunten gedeeld met de wijk en is gestart met het voorbereiden van de marktselectieprocedure. Hierbij wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van aanwezige kennis bij de marktpartijen. Na afronding van de kwalificatieronde zal een kaderbesluit worden voorgelegd. Na vaststelling van het kaderbesluit wordt de gunningsprocedure voorbereid en doorlopen voor de verkoop van het gemeentelijk eigendom. Samenwerking en participatie met vertegenwoordigers uit de Zeeheldenbuurt staat hierin voorop.

Krediet van binnen naar buiten werken
Tot slot bij deze prestatie nog de volgende informatie. Bij de behandeling van de 'Decemberwijziging Krediet van binnen naar buiten werken ad € 350.000 ' (rv 17.0108), in de raadscommissie Stedelijke Ontwikkeling van 14 december 2017 is toegezegd dat de raad bij de jaarrekening geïnformeerd zal worden over de besteding van dit krediet dat bestemd is om initiatieven uit de markt mogelijk te maken. In onderstaande tabel is de besteding opgenomen:

Project	Begroting 2017
911345 Nog te verdelen	63.680,00
917764 Plankosten Robijnhof	12.314,00
917765 Plankosten Plesmanlaan-Jacobs eo	13.078,00
917766 Plankosten Steenvlinder/Toussaintkade	24.962,00
917767 Plankosten Ter Haarkade 1	7.888,00
917768 Plankosten Lorentzkade fase 2	4.033,00
917769 Plankosten Rhijnvreugd	12.829,00
917770 Plankosten Sumatra	31.159,00
917771 Plankosten Scal-locatie	10.057,00
LEAD Monuta	170.000,00
Totaal	350.000,00

Prestatie 6C3.1 Kooiplein
Deze prestatie krijgt een oranje stoplicht. Het project Kooiplein e.o. is een speerpunt binnen het WOP Noord. In het verlengde hiervan heeft de gemeente in 2010 met de marktpartij Proper-Stok/Heijmans en woningbouwcorporatie de Sleutels (verenigd in een CV/BV) een raamovereenkomst gesloten t.b.v. de planvorming en de realisatie van het project. Een viertal deelgebieden binnen de gebiedsontwikkeling is reeds in uitvoering genomen en grotendeels opgeleverd. De realisatie van deelgebieden 3 en 5 is in 2014 gestart en zijn vanaf eind 2016 tot het tweede kwartaal van 2017 gefaseerd opgeleverd. In december 2016 zijn de commerciële plint met diverse voorzieningen, inclusief supermarkt, en de openbare parkeergarage met 214 parkeerplekken opgeleverd. De woningen volgden vanaf begin 2017. In november 2017 waren de werkzaamheden aan Het Plein afgerond en was het winkelgebied weer volledig toegankelijk. Samen met de ontwikkelaar, de ondernemers en de bewoners is deze mijlpaal gevierd.

De realisatie van deelgebied 4 is het derde kwartaal van 2016 van start gegaan. In het eerste kwartaal van 2018 wordt dit deelgebied, met een feestelijk opening, opgeleverd. De tweede supermarkt, de tweede openbare parkeergarage met 142 parkeerplekken en de woningen zijn dan beschikbaar. Ook wordt het openbaar dakpark, een uniek project in Leiden, opgeleverd. Het zuidelijk deel van het project is dan geheel afgerond.

Het project staat aan de start van een nieuwe uitdaging: het noordelijk deel (deelgebied 1 en 2) van het project. Sinds de start van het project is de maatschappij ontzettend veranderd door ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid, mobiliteit, digitalisering en individualisering. De plannen voor deze deelgebieden, passen daar niet goed meer bij. Daarom wordt het plan sinds eind 2017, in samenwerking met de marktpartij en de verschillende afdelingen binnen de Gemeente, opnieuw getoetst. Ook de ontwikkelingen rondom de Leidse Ring Noord worden hierin meegenomen. Doel is dat er in 2018 een gedragen ontwerp komt wat past binnen de huidige maatschappij.

Prestatie 6C3.3 Groenoordhallen e.o
Oranje stoplicht. De overdracht van de 2e fase van het Groenoordhallenterrein van Ymere naar een andere ontwikkelaar en daarbij het vaststellen van het geactualiseerde masterplan is vertraagd naar medio 2018 omdat de onderhandelingen met Ymere meer tijd vergen.

Verbonden partijen
Bij het beleidsterrein wonen zijn in de begroting de volgende verbonden partijen opgenomen : stichting Boerhaave en de Stichting stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten .

Effectindicatoren bij 6C Wonen

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 6C1 Hogere kwaliteit en toename woningvoorraad						
6C1.a Toename aantal huurwoningen (inclusief studentenhuisvesting)	171	1.193	930	702	1.285	Nieuwbouwmonitor
6C1.b Toename aantal koopwoningen	164	380	377	250	447	Nieuwbouwmonitor
6C1.c Aantal vernietigde woningen	261	281	393	156	92	Nieuwbouwmonitor
6C1.d Gemiddelde WOZ waarde	211.000	202.000	209.000	218.000	-	CBS (via wsjg)*
6C1.e Nieuw gebouwde woningen per 1.000 woningen	1,6	21,6			-	CBS (via wsjg)*
6C1.f Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	573	575	566	572	-	COELO (via wsjg)*
6C1.g Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	755	759	752	760	-	COELO (via wsjg)*
Doel 6C3 Beter leefklimaat in Leiden Noord						
6C3.a Rapportcijfer woonomgeving Leiden Noord	-	6,9	-	6,8	6,9	Veiligheidsmonitor

* Het herziene Besluit Begroting en Verantwoording (BVV) 2015 stelt een aantal indicatoren voor alle gemeenten verplicht. Deze zijn te herkennen aan de wsjg aanduiding. Dit verwijst naar de plek waar alle indicatoren van alle gemeenten te vinden zijn: waarstaatjegemeente.nl Gemeenten zijn verplicht de bron te hanteren die daar aangegeven staat. Dat maakt vergelijking tussen gemeenten mogelijk. Vanwege deze wettelijk opgelegde werkwijze zie we af van het opnemen van streefwaarden.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op LeideninCijfers.

Kaderstellende beleidsstukken

In 2017 zijn de volgende kaderstellende beleidsstukken vastgesteld:

- RV 17.0005 VVGB omgevingsvergunning ‘terras binnenterrein Haagweg 4A’
- RV 17.0018 Kaderbesluit Lammenschans – Ananasweg
- RV 17.0019 VVGB MEAS-locatie
- RV 17.0026 Vaststelling bestemmingsplan Zuidwest
- RV 17.0030 Kaderbesluit Oude Rijnlocatie (voorheen Rijkswaterstaatlocatie)
- RV 17.0031 Uitvoeringsbesluit Rijnsburgerblok
- RV 17.0033 VVGB omgevingsvergunning Zoeterwoudsesingel 33-34
- RV 17.0047 Vervolgaanpak en uitwerkingsthema's voor de ontwikkeling van het stedenbouwkundig model tot een stedenbouwkundig plan Humanities Campus, herontwikkeling Witte Singel – Doelencomplex
- RV 17.0028 Vaststelling bestemmingsplan Nieuweroord
- RV 17.0029 Het Hart van Holland regionale agenda Omgevingsvisie 2040
- RV 17.0055 Vermogensbeheer grondexploitaties 2017-2021
- RV 17.0052 Meerjarenperspectief grondexploitaties 2017
- RV 17.0065 Gemeentegarantie SHWJ financiering 43 starterswoningen Ter Haarkade 1
- RV 17.0058 VVGB omgevingsvergunning naast Zoeterwoudsesingel 2
- RV 17.0059 Vaststelling bestemmingsplan Stationsbuurt
- RV 17.0057 Vaststelling bestemmingsplan Binnenstad
- RV 17.0097 Voorbereidingsbesluit Haarlemmertrekvaart
- RV 17.0083 Vaststelling bestemmingsplan Brug Poelgeest 2017
- RV 17.0100 Aanpassing VVGB-lijst en delegatiebesluit exploitatieplannen bij reguliere WABO-procedures
- Rv 17.0104 Vaststelling bestemmingsplan LBSP-Gorlaeus
- RV 17.0107 Zienswijze Leiden op de Regionale Woonagenda 2017 Holland Rijnland

Programmabudget

Stedelijke ontwikkeling bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Ruimtelijke planvorming en plantoetsing	Lasten	8.853	6.226	1.263	7.489	6.405	1.084
	Baten	-3.489	-4.195	681	-3.515	-4.267	752
Saldo		**5.365**	**2.031**	**1.944**	**3.974**	**2.138**	**1.836**
Gemeentelijk vastgoed	Lasten	50.370	34.904	-995	33.910	27.951	5.959
	Baten	-49.014	-33.922	800	-33.122	-28.823	-4.298
Saldo		**1.356**	**983**	**-195**	**788**	**-873**	**1.661**
Wonen	Lasten	839	401	142	542	1.274	-732
	Baten	-12	-99	86	-13	-6	-7
Saldo		**827**	**301**	**228**	**529**	**1.268**	**-739**
Programma	Lasten	**60.063**	**41.531**	**409**	**41.941**	**35.630**	**6.311**
	Baten	**-52.515**	**-38.217**	**1.567**	**-36.650**	**-33.097**	**-3.553**
Saldo van baten en lasten		**7.548**	**3.315**	**1.977**	**5.291**	**2.534**	**2.758**
Reserves	Toevoeging	16.974	8.023	8.764	16.788	17.127	-339
	Onttrekking	-27.393	-11.392	-2.286	-13.677	-13.508	-170
Mutaties reserves		**-10.419**	**-3.369**	**6.479**	**3.110**	**3.619**	**-509**
Resultaat		**-2.870**	**-54**	**8.455**	**8.401**	**6.152**	**2.249**

Reserves programma 6 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
reserve grondexploitaties P6	Toevoeging	11.627	4.497	7.199	11.696	11.678	19
	Onttrekking	-9.823	-5.665	-991	-6.657	-8.378	1.721
Saldo		**1.805**	**-1.168**	**6.208**	**5.040**	**3.300**	**1.740**
Reserve bovenwijkse voorz. grondbedrijf	Toevoeging	135	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	-30	-30	-30	0
Saldo		**135**	**0**	**-30**	**-30**	**-30**	**0**
Reserve afkoopsommen erfpacht	Toevoeging	2.510	3.000	-1.000	2.000	2.016	-16
	Onttrekking	-1.907	-1.450	0	-1.450	-1.569	119
Saldo		**603**	**1.550**	**-1.000**	**550**	**447**	**104**
Reserve afkoop adm.kst. Erfpacht	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-4	-3	0	-3	-3	0
Saldo		**-4**	**-3**	**0**	**-3**	**-3**	**0**
Egalisatiereserve inkomsten bouwleges P6	Toevoeging	0	0	400	400	1.164	-764
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		**0**	**0**	**400**	**400**	**1.164**	**-764**
Reserve sociale huurwoningen	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-10	0	-98	-98	-19	-78
Saldo		**-10**	**0**	**-98**	**-98**	**-19**	**-78**

Reserves programma 6 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Reserve herstruct. Woongebieden Portaal	Toevoeging	104	29	-25	4	4	0
	Onttrekking	-2.642	0	0	0	0	0
Saldo		**-2.538**	**29**	**-25**	**4**	**4**	**0**
Reserve strategische aankopen	Toevoeging	136	198	55	252	155	98
	Onttrekking	-353	-100	-72	-172	-125	-48
Saldo		**-218**	**97**	**-17**	**80**	**30**	**50**
Reserve Leids uitvoeringspr LUBO 2016 P6	Toevoeging	309	130	-1	129	129	0
	Onttrekking	-1.739	0	-1.887	-1.887	-1.114	-773
Saldo		**-1.430**	**130**	**-1.888**	**-1.758**	**-985**	**-773**
Reserve herstruct.woongebieden SvZ&V	Toevoeging	204	7	414	421	421	0
	Onttrekking	-5.896	0	-411	-411	-391	-20
Saldo		**-5.692**	**7**	**3**	**11**	**31**	**-20**
Reserve herstruct.woongebieden Ons Doel	Toevoeging	956	45	17	63	63	0
	Onttrekking	-210	-2.095	1.245	-850	0	-850
Saldo		**746**	**-2.049**	**1.262**	**-787**	**63**	**-850**
Reserve risico's projecten in uitvoering	Toevoeging	368	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	-905	-905	-905	0
Saldo		**368**	**0**	**-905**	**-905**	**-905**	**0**
Reserve risico's bijzondere projecten P6	Toevoeging	75	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-925	0	-420	-420	-420	0
Saldo		**-850**	**0**	**-420**	**-420**	**-420**	**0**
Reserve Lammenschanspark	Toevoeging	47	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-2.406	-1.400	1.400	0	0	0
Saldo		**-2.359**	**-1.400**	**1.400**	**0**	**0**	**0**
Reserve exploitatie Oppenheimstraat	Toevoeging	103	66	0	66	63	3
	Onttrekking	-29	-29	0	-29	0	-29
Saldo		**75**	**38**	**0**	**38**	**63**	**-25**
Reserve Stedelijke Ontwikkeling P6	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-150	-500	500	0	0	0
Saldo		**-150**	**-500**	**500**	**0**	**0**	**0**
Res. Leefbaarh.projecten in de wijken P6	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-1.050	-150	30	-120	-120	0
Saldo		**-1.050**	**-150**	**30**	**-120**	**-120**	**0**
Reserve gsb-middelen ISV/EZ P6	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-249	0	-368	-368	-215	-153
Saldo		**-249**	**0**	**-368**	**-368**	**-215**	**-153**
Reserve asbestsanering (P6)	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	-133	-133	-133	0
Saldo		**0**	**0**	**-133**	**-133**	**-133**	**0**
Reserve fietsenstalling station P6	Toevoeging	400	50	0	50	50	0

Reserves programma 6 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		**400**	**50**	**0**	**50**	**50**	**0**
Reserve herontw. Stationsgebied eo	Toevoeging	0	0	1.295	1.295	1.295	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		**0**	**0**	**1.295**	**1.295**	**1.295**	**0**
Reserve parkeren P6	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	-26	-26	0	-26
Saldo		**0**	**0**	**-26**	**-26**	**0**	**-26**
Reserve economische impulsen Kennisst P6	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	-120	-120	-86	-34
Saldo		**0**	**0**	**-120**	**-120**	**-86**	**-34**
Res.bedr.voer.plankosten P6	Toevoeging	0	0	90	90	90	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		**0**	**0**	**90**	**90**	**90**	**0**
Res.bereikbaarheidsprojecten P6	Toevoeging	0	0	321	321	0	321
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		**0**	**0**	**321**	**321**	**0**	**321**
Totaal	Toevoeging	**16.974**	**8.023**	**8.764**	**16.788**	**17.127**	**-339**
	Onttrekking	**-27.393**	**-11.392**	**-2.286**	**-13.677**	**-13.508**	**-170**
Reserves programma 6		**-10.419**	**-3.369**	**6.479**	**3.110**	**3.619**	**-509**

Toelichting op beleidsterreinen met financiële afwijkingen (op de lasten en/of baten) > € 250.000
Ruimtelijke planvorming en plantoetsing
De inkomsten uit Wabo-leges zijn € 770.000 hoger. Dat komt grotendeels omdat een aanvraag met een grote bouwsom is ontvangen in december, die pas verwacht werd in 2018. De extra inkomsten zijn gestort in de egalisatie-reserve inkomsten bouwleges. De inkomsten uit Wabo-leges met betrekking tot de Rijnlandroute zijn € 32.000 lager. De toe te rekenen kosten aan de Rijnlandroute zijn € 38.000 lager. De lasten op deze prestatie zijn in 2017 € 1.084.000 lager. Dit komt enerzijds tot stand doordat de invoering van de omgevingswet in 2017 minder inzet heeft gevraagd. De invoeringsdatum van de nieuwe Omgevingswet is verschoven van 1 juli 2019 naar 1 januari 2021. Hierdoor is in 2017 op de te besteden middelen geanticipeerd met als gevolg lagere kosten in 2017. Anderzijds is met ingang van 2017 de financiële wetgeving (BBV) voor de verslaglegging van de overhead gewijzigd, waardoor deze voortaan moet worden verantwoord op het programma overhead, Vpb en onvoorzien. Dit heeft tot de opgave geleid om in de realisatie binnen de betreffende programma's de overhead te elimineren uit uurtarieven voor investeringen en/of overige projecten waar dit niet meer is toegestaan.
Dit leidt in 2017 tot een per saldo neutrale correctie op de gerealiseerde lasten binnen enerzijds de relevante programma's en anderzijds het programma Overhead, Vpb en onvoorzien. Binnen die relevante programma's ontstaan nu voordelen omdat er minder mag worden doorbelast dan begroot. Op het programma Overhead, Vpb en onvoorzien ontstaat het corresponderende nadeel.

Gemeentelijk vastgoed
Uitsplitsing beleidsterrein naar prestaties:

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Lasten 2017	baten 2017	saldo 2017	begroting 2017	verschil 2017
voeren erfpachtbedrijf	1.960	-3.207	-1.247	-518	729
opstellen MPG 2017 en Vermogensbeheer grondexploitaties 2017-2021	16.812	-13.335	3.477	4.782	1.305
exploiteren van gemeentelijk vastgoed	9.179	-12.282	-3.103	-3.476	-373
totaal	*27.951*	*-28.824*	*-873*	*788*	*1.661*

Prestatie Voeren Erfpachtbedrijf
De presatie Voeren Erfpachtbedrijf heeft een voordelig saldo van € 729.000. Dit saldo is voornamelijk het gevolg van incidentele opbrengsten door verkoop van erfpachtgronden naar volledig eigendom en eerste uitgifte van gronden in erfpacht. Daarnaast zijn er suppletievergoedingen ontvangen van woningbouwverenigingen Portaal en Ons Doel voor het omzetten van erfpachtpercelen met sociale huurwoningen naar erfpachtpercelen met koopwoningen.

Prestatie Exploiteren van gemeentelijk vastgoed
De prestatie Exploiteren van gemeentelijk vastgoed heeft een nadelig saldo van € 373.000 dat als volgt kan worden toegelicht. Het budget exploitatiebijdragen aan investeringen heeft een nadeel van circa € 200.000. Het betreft hier een niet geraamde afboeking van de boekwaarde van het project Oppenheimstraat. In het bestemmingsvoorstel bij deze jaarstukken wordt voorgesteld dit nadeel te dekken door een onttrekking aan de reserve Exploitatie Oppenheimstraat. De gerealiseerde huurinkomsten in 2017 blijven circa € 140.000 achter ten opzichte van de begroting. Als gevolg van een brand en nieuwe huurders zijn tijdelijke huuraanpassingen doorgevoerd. Daarnaast is de doorbelasting OZB van de panden maatschappelijk vastgoed circa € 150.000 hoger. Het effect als gevolg van correctie overhead is voor de prestatie Exploiteren van gemeentelijk vastgoed circa € 130.000 voordelig.

Prestatie Opstellen Meerjarenperspectief Grondexploitaties 2017 en Vermogensbeheer Grondexploitaties 2017-2021
Onderdeel van deze prestatie zijn naast de actuele grondexploitaties de beschikbare budgetten voor grondexploitatie algemene dienst en de beheerskosten van strategisch vastgoed. De prestatie Opstellen Meerjarenperspectief Grondexploitaties en Vermogensbeheer Grondexploitaties heeft een voordelig saldo van € 1,3 miljoen. Dit saldo is voornamelijk het gevolg van:

E*xploitatiebijdragen*
Het budget exploitatiebijdragen aan investeringen heeft een voordeel van € 1,2 miljoen. Het gaat hierbij om verschillende reservebijdragen aan kredieten die nog niet volledig zijn uitgegeven en worden doorgeschoven naar 2018. Het volledige bedrag zal worden opgenomen in een bestemmingsvoorstel om te worden overgeheveld naar 2018.

Onderhandelingsakkoord Ons Doel
In het Onderhandelaarsakkoord Ons Doel – gemeente Leiden d.d. 6 april 2016 (RV 16.0044) is vanuit de reserve herstructurering woongebieden Ons Doel voor 2017 een bedrag beschikbaar gesteld van € 2.094.736. In 2017 is door woningstichting Ons Doel slechts een gedeelte van de bijbehorende prestatie gerealiseerd. Echter, de betreffende betaling door de gemeente schuift door naar 2018. Daarnaast schuiven de prestaties die niet in 2017 gerealiseerd zijn door naar 2018. Hierdoor is het restant budget 2017 van € 850.000 vanaf 2018 beschikbaar. Voorwaarde voor inzet middelen Onderhandelaarsakkoord is dat de bouw start in 2020.

Achterstallig onderhoud Haarlemmertrekvaart
In de 2017 is de nog te betalen btw voor achterstallig onderhoud Haarlemmertrekvaart voldaan. Hierdoor ontstaat in 2017 in de administratie van de gemeente Leiden een nadeel van € 237.500.

Beheerskosten strategisch vastgoed
De beheerskosten van strategisch vastgoed zijn in 2017 € 130.000 hoger dan geraamd. Oorzaak hiervan is het wegwerken van achterstallig onderhoud in een aantal panden op het terrein van de NUON-locatie en mede als gevolg van lekkage onvoorziene reparatiekosten. Vanuit de reserve Grondexploitaties wordt structureel een budget beschikbaar gesteld voor beheerskosten strategisch vastgoed.

Voorziening negatieve grondexploitaties
Als gevolg van het afsluiten van een aantal grondexploitaties en het actualiseren van de actieve grondexploitaties is het totale tekort van de actieve grondexploitaties met een negatief exploitatiesaldo hoger. Voor de grondexploitatie algemene dienst is het totale negatieve effect circa € 480.000. Hiervan is afgerond € 419.000 te verklaren door de resultaatontwikkeling van Stationsgebied - Rijnsburgerblok K1-5. Het resultaat van het Stationsgebied – Rijnsburgerblok K1-5 is met ruim € 0,9 mln. verslechterd en heeft voor het eerst een negatief saldo. Hiervoor wordt een voorziening getroffen van € 419.869. Deze achteruitgang van het resultaat wordt voornamelijk veroorzaakt doordat het risico dat de 50KV-leiding moet worden verplaatst, bewaarheid lijkt te worden. Daarnaast heeft de provincie een beschikking afgegeven waarin bepaald is dat in verband met het verstoren van de molenbiotoop deze grondexploitatie een bijdrage moet leveren aan de Molenbiotoop van molen de Valk. Bovendien is gebleken dat de fiscale afwikkeling van de niet-verrekenbare BTW niet juist was geadministreerd, dat is nu hersteld. Zie voor een nadere toelichting van alle gemeentelijke grondexploitaties paragraaf 2.3.7 Grondbeleid.

Correctie overhead op uren plankosten naar prestaties
Met ingang van 2017 is de financiële wetgeving (BBV) voor de verslaglegging van de overhead gewijzigd, waardoor deze voortaan moet worden verantwoord op het programma overhead, Vpb en onvoorzien. Dit heeft tot de opgave geleid om in de realisatie binnen de betreffende programma's de overhead te elimineren uit uurtarieven voor investeringen en/of overige projecten waar dit niet meer is toegestaan. Dit leidt in 2017 tot een per saldo neutrale correctie op de gerealiseerde lasten binnen enerzijds de relevante programma's en anderzijds het programma Overhead, Vpb en onvoorzien. Binnen die relevante programma's ontstaan nu voordelen omdat er minder mag worden doorbelast dan begroot. Op het programma Overhead, Vpb en onvoorzien ontstaat het corresponderende nadeel. Voor de prestatie Opstellen Meerjarenperspectief Grondexploitaties 2017 en Vermogensbeheer Grondexploitateis 2017-2021 betekent dit een voordeel van circa € 150.000.
In onderstaande tabel is het voordelige saldo van € 1,3 miljoen van de prestatie Opstellen Meerjarenperspectief Grondexploitaties en Vermogensbeheer Grondexploitaties samengevat.

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Voordeel	Nadeel	Resultaat
exploitatiebijdragen aan investeringen	1.200		
onderhandelingsakkoord Ons Doel	850		
achterstallig onderhoud Haarlemmertrekvaart		240	
beheerskosten strategisch vastgoed		130	
correctie overhead	150		
voorziening negatieve grondexploitaties		480	
totaal	*2.200*	*850*	*1.350*

Wonen
Het nadeel van € 739.000 op beleidsterrein Wonen wordt vrijwel geheel verklaard door het definitief afboeken van een vordering vanwege het ontbinden van een uitvoeringsovereenkomst. Hier staat een voordeel van hetzelfde bedrag tegenover, dat onder programma Algemene dekkingsmiddelen is verantwoord. De afboeking is dus budgetneutraal omdat we al in eerdere jaren hebben ingeschat dat deze vordering niet zou kunnen worden geïnd, en het verliestoen al is genomen.

Toelichting op afwijkingen Reserves
Reserve grondexploitaties
In 2017 is € 1.721.000 meer onttrokken aan de reserve dan begroot. Reden is dat, conform de financiële verordening, de mutatie in de voorziening negatieve grondexploitaties verrekend is met de reserve Grondexploitaties (€ 2.121.374). Bij de rapportage Meerjarenperspectief Grondexploitaties (MPG) worden de grondexploitaties nader toegelicht. Daarnaast komt het verschil in realisatie door geraamde exploitatiebijdragen aan investeringen die nog niet volledig zijn uitgevoerd en dus ook niet volledig worden onttrokken (in totaal een bedrag van € 400.448).

Reserve afkoopsommen erfpacht
De onttrekking aan de reserve afkoopsommen erfpacht is € 119.000 hoger door vrijvallend saldo uit de reserve als gevolg van verkoop blooteigendom van erfpachtgronden.

Egalisatiereserve inkomsten bouwleges
De inkomsten uit de Wabo-leges zijn € 770.000 hoger. Dat komt omdat een aanvraag met een grote bouwsom is ontvangen in december, die pas verwacht werd in 2018. De inkomsten uit de Wabo-leges en de daaraan toe te rekenen kosten met betrekking tot de Rijnlandroute zijn per saldo € 6.000 lager. De verschillen zijn verrekend met de egalisatie-reserve inkomsten bouwleges. Het deel wat beschikbaar is voor de Rijnlandroute worden binnen de reserve apart geoormerkt.

Reserve sociale huurwoningen
De reserve sociale huurwoningen wordt ingezet voor de uitvoering van de Nota wonen. In 2017 is hiervoor € 19.000 besteed.

Reserve strategische aankopen
De storting in de reserve strategische aankopen is € 97.750 lager aangezien een geraamde bijdrage van het LUMC aan het project Lammenschanspark onterecht is opgenomen. De onttrekking is € 48.000 lager aangezien de werkelijk kosten van het project onteigening Lammenschansweg 128 in 2017 lager zijn. De niet gemaakte kosten in 2017 schuiven door naar 2018.

Reserve Leids uitvoeringsprogramma LUBO 2016
De onttrekking aan de reserve Leids uitvoeringsprogramma LUBO 2016 is € 800.000 lager als gevolg van exploitatiebijdragen aan investeringen die nog niet volledig zijn uitgevoerd, dus ook niet volledig worden onttrokken. Dit betreft de projecten bodemsanering (algemeen), sanering gasfabriekterrein Langegracht en Dieperhout.

Reserve herstructurering woongebieden SvZ&V
De onttrekking aan de reserve is € 20.000 lager als gevolg van exploitatiebijdragen aan investeringen die nog niet volledig zijn uitgevoerd, dus ook niet volledig worden onttrokken. Dit betreft het project Kooiplein.

Reserve herstructurering woongebieden Ons Doel
In het Onderhandelaarsakkoord Ons Doel – gemeente Leiden d.d. 6 april 2016 (RV 16.0044) is vanuit de reserve herstructurering woongebieden Ons Doel voor 2016 een bedrag beschikbaar gesteld van € 2.094.736. In 2017 is door woningstichting Ons Doel slechts een gedeelte van de bijbehorende prestatie gerealiseerd. Echter, de betreffende betaling door de gemeente schuift door naar 2018. De prestaties die niet in 2017 gerealiseerd zijn schuiven door naar 2018. Hierdoor is het restant budget 2017 van € 850.000 vanaf 2018 wederom beschikbaar.

Reserve exploitatie Oppenheimstraat
De geraamde onttrekking van € 29.000 heeft betrekking op een exploitatiebijdrage aan een nieuw te bouwen gebouw ten behoeve van kinderopvang (BSO, KDV, PSL). Aangezien de bouwplannen zijn gewijzigd is deze onttreking in 2017 niet nodig.

Reserve GSB-middelen ISV/EZ
Het verschil in realisatie is het gevolg van geraamde exploitatiebijdragen aan investeringen die nog niet volledig zijn uitgevoerd, dus ook niet volledig worden onttrokken (in totaal een bedrag van € 153.000, betreft bijdragen opstellen gebiedsvisies).

Reserve parkeren (pgm6)
In 2017 zijn voor de openbare parkeerplaatsen sportzalen Houtkwartier geen beheerkosten gemaakt. Hierdoor is het beschikbaar budget van € 26.000 in 2017 niet ingezet.

Reserve economiche impulsen Kennisstad (pgm6)
Voor de afronding van de definitiefase voor Humanitas Campus is € 470.000 beschikbaar gesteld in 2017. De definitiefase loopt in 2018 ook nog door. In 2017 is € 86.000 uitgegeven en voor de resterende € 384.000 wordt een resultaatbestemming voorgesteld.

Reserve bereikbaarheidsprojecten (pgm6)
De geraamde toevoeging van € 320.500 betreft het verkopen van grond (snippergroen) van de gemeente Leiden aan de provincie. In het kader van de RijnlandRoute heeft de provincie aangegeven grond (snippergroen) te kopen van de gemeente. Dit zou in 2017 met een overeenkomst afgerond worden. Het opstellen van de overeenkomst voor de grondaankoop is vertraagd en vindt nu plaats in 2018. Voorgesteld wordt om de opbrengsten van het snippergroen over te hevelen naar 2018.

Kredieten die afgesloten zijn met een overschot van € 50.000 of meer dan 10% van het investeringskrediet worden hieronder toegelicht.
7100126 plankosten woningen Van Vollenhovenkade en Du Rieustraat
In de Grondexploitatie Lorentzschool is voor het deelproject grondexploitatie van Vollenhovenkade een krediet opgenomen voor de plankosten, omdat de kosten voor de baten vanuit grondverkoop uit zouden gaan. De omgevingsvergunning voor het project van Vollenhovenkade is door het college in bezwaar herroepen en geweigerd op 16 januari 2018. Tevens is besloten om de koopovereenkomst en de uitvoeringsovereenkomst te ontbinden en de 'oude' bouwvergunning in te trekken. Met het ontbinden van de uitvoeringsovereenkomst is de huidige vordering afgeboekt en het krediet afgesloten.

7100144 Taxeren panden
In de exploitatie is vanaf 2016 structureel budget opgenomen om de vastgoedportefeuille periodiek te kunnen taxeren. Hierdoor kan dit krediet worden afgesloten met een positief saldo van € 49.250.

7100515 Technische installaties De Waag
Als gevolg van een gunstige aanbesteding kan dit krediet afgesloten worden met een voordeel van € 293.000. Doordat in de bouw een vertraging is opgetreden is de betreffende huurruimte later beschikbaar gesteld aan de huurder. Hierop heeft de huurder een claim ingediend bij de gemeente. In hoeverre deze claim door de gemeente geëffectueerd moet worden hangt af van rechtelijke uitspraak.

7101056 voorbereiding STEO-Rijnsburgerblok K3-4
In mei 2017 is het uitvoeringsbesluit Rijnsburgerblok K 3,4 (RB 17.0031) vastgesteld en daarmee ook de grondexploitatie Rijnsburgerblok K 3,4. Hierop worden de plankosten t.b.v. Rijnsburgerblok K 3,4 vanaf 2017 begroot. Het krediet "voorbereiding STEO-Rijnsburgerblok K3-4" waarop voorbereidende plankosten tot en met 2016 zijn geboekt kan hierdoor worden afgesloten. Het positief saldo van € 477.782 op dit krediet wordt hoofdzakelijk veroorzaakt doordat begrote bedragen voor plankosten 2017 (€ 220.252) en 2018 (€ 233.405) vrijvallen.

Toelichting op investeringskredieten ouder dan drie jaar die niet afgesloten worden bij de jaarrekening 2017
7100139 Bodemsanering
Dit krediet kan niet worden afgesloten vanwege (doorlopende) verplichtingen van het Leidse Uitvoeringsprogramma Bodem en Ondergrond (LUBO) 2016-2020.

7100622 Kunst in openbare ruimte
Het krediet moet nog beschikbaar blijven aangezien gewerkt wordt aan de plaatsing van een aantal beelden in het Singelpark. In 2018 wordt dit krediet verder aangesproken.

7100459 Wonen boven winkels
Project is in 2016 uitgebreid en het budget is verhoogd en loopt de komende jaren door. Er is geen strikte termijn aan te hangen aangezien inzet van het krediet afhankelijk is van het aantal aanvragen.

7100154 Kooiplein uitvoering
Het project Kooiplein is volop in uitvoering en zal nog een aantal jaar doorlopen.

7100316 Planvoorbereiding Kaasmarkt
Het plan behelst de herinrichting van de openbare ruimte. In 2016 is een hernieuwde projectopdracht door het college vastgesteld waarbij het restant krediet Kaasmarkt voor onderzoeken in de definitiefase gebruikt wordt. Het planproces is nu in de fase na projectopdracht.

7100519 Bodemsanering voormalige ROC locatie Dieperhout
De bodemsanering op de voormalige parkeerplaats van Alrijne is uitgevoerd in 2017, maar het krediet dient nog open te blijven staan. Mogelijk komt er bij het ontgraven van rioolsleuven, verleggen gasleiding en cunetten bij de aanleg van het woonrijp maken door Smits Bouwbedrijf, Beverwijk, nog vervuiling te voorschijn. In Q3 2018 is dat duidelijk.

7100135 Exploitatieovereenkomst Haagwegterrein (La Linea)
Het project Haagwegterrein loopt nog door tot in 2018. Oplevering van het laatste deelproject 'De Verleyding' staat in april gepland. Hierna worden nog enkele resterende werkzaamheden uitgevoerd.

7100136 Leiden Bio Science Park: Externe Plankosten
Dit krediet is nodig voor een (verlengde) projectopdracht Leiden Bio Science Park. Het betreft werkzaamheden (ontwikkeling en uitvoering van het Masterplan) die in de periode 2017 t/m 2019 worden uitgevoerd.

7100153 planvoorbereiding Leiden Bio Science Park
Dit krediet is nodig voor een (verlengde) projectopdracht Leiden Bio Science Park. Het betreft werkzaamheden die in de periode 2017 t/m 2019 worden uitgevoerd.

7100535 Coördinatie uitvoering WOP Noord
Krediet WOP Noord kan niet worden afgesloten. Bij de programmabegroting 2017-2020 (RV 16.0101) is besloten om een aanvullende bijdrage van in totaal € 440.000 voor de voortzetting van het wijkontwikkelingsplan Leiden Noord 2017-2020 beschikbaar te stellen.

7100526 BSO Oppenheimstraat
Begin 2018 wordt het voorstel Herijking bouwprogramma Oppenheimstraat aan de raad voorgelegd, waarin ook de afsluiting van dit krediet wordt besloten.

7100527 peuterspeelzaal Oppenheimstraat
Begin 2018 wordt het voorstel Herijking bouwprogramma Oppenheimstraat aan de raad voorgelegd, waarin ook de afsluiting van dit krediet wordt besloten.

7100528 kinderdagverblijf Oppenheimstraat
Begin 2018 wordt het voorstel Herijking bouwprogramma Oppenheimstraat aan de raad voorgelegd, waarin ook de afsluiting van dit krediet wordt besloten.

7100129 planvoorbereiding reconstructie Haarlemmerweg/-dijk
Het krediet zal worden afgesloten bij het in 2018 aan de gemeenteraad aan te bieden Uitvoeringsbesluit Haarlemmerweg. Naar verwachting zal dit in het eerste kwartaal van 2018 worden aangeboden.

7100152 Gevelsanering woningen
De gemeente heeft vanuit de rijksoverheid de verplichting om met dit krediet de zogenaamde A-lijstwoningen geluid te saneren en heeft hiervoor de tijd tot 2020. Daarnaast zal in 2018 op rijksniveau nieuw geluidsbeleid worden vastgesteld en naar verwachting wordt de termijn waar binnen woningen gesaneerd mogen worden met dertig jaar verlengd.

7100536 Uitvoering nota wonen
Er lopen (ook regionaal) diverse woononderzoeken (bv. actualisering leefstijlenonderzoek Smart Agent) waarvoor budget benodigd is. Daarnaast wordt bijgedragen aan experimenten en initiatieven ter uitvoering van de woonvisie (onder meer via de organisatie van woondebatten). De ervaring leert dat er in de loop van het jaar nieuwe initiatieven voor het bevorderen van de leefbaarheid zich aandienen, waarvoor een bijdrage vanuit het woonbudget noodzakelijk is.

7100666 Bijdragen opstellen gebiedsvisie
Er wordt ingezet op intensieve integrale gebiedsaanpakken. Naast inzet op sociale vraagstukken volgt soms ook de noodzaak tot investeringen in de fysieke omgeving. Hiervoor is meestal nodig dat er een visie op een buurt of gebied wordt gemaakt, wat soms langer duurt dan gedacht, rekening houdend met de kans en uitdaging die er ligt. Ook bepaalde ontwikkelingen hebben het nodig dat er eerst geïnvesteerd wordt in het opstellen van een visie.

7

Jeugd en onderwijs

Jeugd en onderwijs

Programmanummer	7
Commissie	Onderwijs en samenleving
Portefeuille(s)	Jeugd, Welzijn & Zorg Onderwijs, Sport en Milieu

De missie van het programma Jeugd en onderwijs luidt:
In Leiden krijgen kinderen en jongeren de kans gezond en veilig op te groeien in een stimulerende omgeving, zodat zij hun talenten kunnen ontwikkelen en volwaardig aan de samenleving kunnen deelnemen.

Ontwikkelingen in 2017

JEUGD EN ONDERWIJS

Het programma Jeugd en Onderwijs is in samenhang met andere programma's uitgevoerd, m.n. programma 9 (Maatschappelijke ondersteuning) en programma 10 (Werk en inkomen).
Gebiedsgerichte Sociale Wijkteams (SWT's) en Jeugd- en Gezinsteams (JGT's) werken, samen met vrijwilligers en basisvoorzieningen – waaronder scholen en voorschoolse voorzieningen – aan het ondersteunen van inwoners bij het vinden van oplossingen voor ervaren problemen.
De samenwerking binnen het programma Jeugd en Onderwijs werd met name gevonden binnen de aansluiting passend onderwijs – (transformatie) jeugdhulp (onderwijszorgarrangementen, projecten in het kader van het Tijdelijk Fonds Jeugdhulp), bij het jeugdhulpvervoer in relatie tot het leerlingenvervoer en bij de ontwikkeling en uitvoering van het cliëntervaringsonderzoek jeugdhulp.

Jeugdparticipatie en verbinding
Jeugdparticipatie kreeg in 2017 nog meer aandacht. Zo is niet alleen de 'Overkoepelende visie jeugdbeleid en participatie' vastgesteld, maar is er ook een begin gemaakt met een aantal (nieuwe) partners waarbij de nadruk ligt op gezamenlijk werken aan de ambitie om meer de vraaggerichte jeugdparticipatie vorm te geven. Zo kreeg de jeugdparticipatie meer gestalte door inzet van King for a Day. Ook in 2017 gaven zij vele jongeren en kinderen de kans hun mening te uiten en advies te geven over de stad. Zo gaven klassen bij Burgertoplessen aan wat zij graag verbeterd zien in Leiden. Basisschoolkinderen uit de bovenbouwklassen gaven aan hoe zij het liefst buitenspelen en deden aanbevelingen voor verbeteringen in de buitenruimte. King for a Day's jongste jongerenambassadeurs namen deel aan het 'Go4IT-traject' van Jongeren op Gezond Gewicht. Ook presenteerden kinderen hun ideeën "Aan Tafel" aan de gemeenteraad en het College van B&W. Er waren wederom twee grote debatten met VMBO en MBO scholieren. Daarnaast ging in 2017 de Leidse kinderraad van start, waarin kinderen oplossingen verzinnen voor kinderarmoede.

Speelruimte en buurtfunctie
In 2017 is het beleidskader 'Spelen en bewegen' vastgesteld door de Raad. Dit beleidskader is integraal met afdelingen Ruimtelijke ordening en Stedelijk beheer opgesteld en heeft betrekking op sporten, spelen en bewegen in de openbare ruimte voor alle Leidenaren.
De speeltuinen die in 2017 zijn verbouwd, laten zien dat zij een waardevolle functie in de wijk hebben.
Het uitvoeringsplan dat in het vervolg hiervan wordt opgesteld is het 'Uitvoeringsplan Spelen (0-18 jaar)', dat oplossingen omvat voor knelpunten die in de stad zijn gesignaleerd op het gebied van spelen en bewegen voor kinderen en jongeren.

Jongerenwerk
Ook in 2017 organiseerde het Jongerenwerk samen met de jongeren diverse succesvolle activiteiten, zowel in de Jongerenontmoetingsruimtes en sportzalen als buiten op straat (op de pleintjes).
Daarnaast leverde het Jongerenwerk een substantiële bijdrage aan de door de gemeente geïnitieerde ‘Groepsaanpak Jacques Urlusplantsoen’.
Tot slot was er veel aandacht voor het verbeteren van de samenwerking op uitvoeringsniveau met de Politie. Hiermee samenhangend wordt voortdurend gestreefd naar het zo flexibel mogelijk inzetten van jongerenwerk in de stad op die plekken (in de wijken) waar het op dat moment het hardst nodig is.

Jongeren 16-27 jaar
Het jaar 2017 is gebruikt om de aanpak 16 – 27 jarigen en de overgang van 18- naar 18+ (“Voor alle jongeren perspectief”) verder te implementeren. Er is onder meer ingezet op het in gebruik nemen van het integrale Perspectiefplan. Daarbij wordt de jongere ruim voor zijn 18e verjaardag voorbereid om op eigen benen te staan. Waar nodig wordt een warme overdracht naar hulp geboden in het volwassen kader. Alle uitvoerende partijen in het sociaal domein zijn hierin getraind tijdens inspiratiesessies 18-/18+. Ook is de integrale toegang in stedelijk jongerencentrum Nieuw Pancrat verder ontwikkeld. Ingewikkelde casuïstiek wordt met partners besproken en doorbroken, en jongeren krijgen ook zelf de gelegenheid gesteld een casus in te brengen. Tot slot ontvangt sinds dit jaar elke jongere woonachtig in de gemeente Leiden op zijn 17e een flyer met daarin informatie waar hij om moet denken en regelen bij het meerderjarig worden.

Ondersteuning en hulp aan jeugd en gezin
Dankzij extra middelen die de raad hiervoor via een motie (M16.0064/7) beschikbaar gesteld heeft, hebben de Leidse CJG’s (Jeugdgezondheidszorg en Jeugd-en Gezinsteams) gerichte aandacht kunnen geven aan kinderen van statushouders en asielzoekers. Ook vanuit het onderwijs was hier speciale aandacht voor. De Jeugd- en Gezinsteams (JGT's) zijn dankzij de extra financiële inzet ook al grotendeels als team geschoold in de methodiek Signs of Safety, een oplossingsgerichte benadering voor gezinnen waar de veiligheid van een kind een probleem vormt.
Ouders weten de JGT’s goed te vinden. Dat de JGT’s door ouders en jongeren ook goed gewaardeerd worden bleek tijdens 'Verteltafels' die georganiseerd zijn in een samenwerking tussen het Cliëntervaringsonderzoek en de Academische Werkplaats Gezin aan Zet. Uiteindelijk koos Leiden er samen met de regio voor aan te sluiten bij het landelijke ‘model’ cliëntervaringsonderzoek. Er is gekozen voor een methodiek waarbij verhalen, en daarmee de context van ervaringen, centraal staan. Het is gelukt om de opzet van het onderzoek, en de duiding hiervan, samen met onderwijspartners vorm te geven.
De middelen die beschikbaar gesteld zijn via het Tijdelijk Fonds Jeugdhulp hebben op diverse vlakken de samenwerking gestimuleerd (bijvoorbeeld die tussen aanbieders van 24-uurs hulp, of tussen onderwijs en jeugdhulp), en zullen hopelijk leiden tot meer effectieve hulp. Het al eerder geconstateerde verschil tussen beschikbaar budget en benodigd budget om te kunnen voldoen aan het geven van ondersteuning aan iedereen die hulp nodig heeft, bleek nog steeds een tekort. Vandaar dat het niet gelukt is om zonder extra financiën de benodigde hulp te leveren. Een deel van het Tijdelijk Fonds Jeugdhulp is ingezet om het tekort van 2017 niet verder te laten oplopen.
Daarnaast is er vanuit de regio een lobby gestart om op rijksniveau aandacht voor dit probleem te vragen, en is er ook voor gekozen om de sturing vanuit gemeenten te intensiveren. Dit laatste in de vorm van een regionaal beleidsteam, dat samen met gemeenten en TWO jeugdhulp, de sturingsopgaven oppakt.

Peuterspeelzalen en Kinderopvang
De harmonisatie van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven is voltooid. Er is een kwalitatief goed netwerk van voorschoolse voorzieningen dat een adequate voorbereiding op het primair onderwijs ondersteunt.
In 2016 is de subsidieregeling peuterspeelopvang en VVE vastgesteld en in 2017 ten uitvoer gebracht.
Op alle peuterspeelzalen wordt nu volgens een VVE-programma gewerkt. Dat geldt ook voor sommige kinderdagverblijven. De organisaties voor kinderopvang en SPL nemen deel aan de beleidsontwikkeling van onderwijskansen naar gelijke kansen. Het bereik van de doelgroep staat daarbij centraal evenals het ontwikkelen van de juiste interventies.

Passend Onderwijs
Passend Onderwijs is een taak voor de samenwerkingsverbanden en jeugdzorg is een taak van de gemeente.
In het verslagjaar zijn drie prioritaire thema’s benoemd: ‘het jonge kind’, ‘doorgaande leerlijn VSO-MBO’ en

‘samenwerking onderwijs-jeugd’. Een van de projecten is het gezamenlijk financieren van een gemakkelijker overgang naar het MBO van leerlingen met aandoeningen in het autismespectrum (Leo Kanner VMBO TL).

Gezamenlijke doelen en innovatie
In de onderwijsstad Leiden neemt samenwerking met en tussen onderwijsinstellingen, van primair onderwijs tot de universiteit, een belangrijke plaats in. Gezamenlijk wordt gewerkt aan een Lokaal Educatieve Agenda, die richting geeft aan de ontwikkeling van het onderwijs in de stad.
Onderwijsinstellingen kunnen projectaanvragen doen voor innovatie projecten. Op basis van de aanvragen voor deze jaarlijkse onderwijsinnovatie subsidie zijn 20 projecten toegewezen. Een belangrijke voorwaarde is dat minimaal twee scholen of maatschappelijke organisaties in het project samenwerken en waarvoor leerlingen, studenten en docenten de doelgroep vormen.
Op basis van de versnelde ontwikkeling van het Leiden Bio Science Park, de kansen die de komst van EMA naar Nederland en landelijk onderzoek naar de behoefte aan internationale scholen is gestart met verkennen welke actuele behoefte aan internationaal primair onderwijs in de Leidse regio leeft.

Leidse accenten
Het college voert een onderwijsbeleid waarin de samenwerking onderling tussen scholen en tussen scholen en partijen in de stad een belangrijke plaats inneemt. In 2017 is er voor de tweede keer het Leids Onderwijsfestival georganiseerd voor docenten en treffen schoolbestuurders elkaar drie keer per jaar aan de Onderwijstafel. In de Leidse Aanpak voor Talent Ontwikkeling worden programma’s en aanpakken ontwikkeld die docenten van dienst zijn bij het ontdekken van talent in de klas.

Onderwijskansenbeleid
Ten behoeve van het Onderwijskansenbeleid ontvangt Leiden een doeluitkering van het Rijk. In 2017 is daar voor het tweede jaar op rij op bezuinigd. Het effect van deze bezuiniging is tot op heden beperkt gebleven als het gevolg van lokaal beschikbare middelen. Voor 2018 en verder is het onduidelijk hoe dit rijksbudget wordt verdeeld over gemeenten. Om die reden is besloten om het beleidskader 2014-2017 nog een jaar te verlengen en 2018 te gebruiken, in afwachting van duidelijkheid over het rijksbudget, als overgangsjaar naar nieuw beleid. Samen met de partners in de stad die dit beleid mede uitvoeren wordt in 2018 dus een nieuw beleidskader uitgewerkt, dat breder wordt opgezet richting een Gelijke Kansen beleidskader.

Uitval en verzuim
In de systematiek van rapporteren lopen de definitieve Voortijdig Schoolverlaters cijfers (VSV) een jaar achter, dit jaar zijn dus de cijfers van schooljaar 2015-2016 gepubliceerd. Tevens zijn de voorlopige cijfers van 2016-2017 gepubliceerd. Daaruit valt op te maken dat het voortgezet onderwijs binnen de landelijke normdoelstellingen scoort. De VSV cijfers van het MBO liggen echter nog boven de norm. In 2017 is het nieuwe regionale vsv-programma ‘Op naar de finish – succesvolle aanpak 2017-2020’ van start gegaan. Van de maatregelen uit het regionale programma wordt verwacht dat deze met name op het MBO tot verder dalende uitval en verzuimcijfers gaat leiden. Het streven is om het aantal thuiszitters zover mogelijk terug te dringen. Uit het jaarverslag van het RBL 2016-2017 blijkt dat het aantal absoluut verzuimers (niet ingeschreven bij school) flink gedaald is. De regionale aanpak - Op naar de finish - succesvolle aanpak 2017-2020 - is aanvullend op het beleid van het MBO zelf. Er werd gestuurd op het tegengaan van verzuim en schooluitval, maar ook op het gebied van de ontwikkeling van het leer- en onderwijsplan, met de blik op de veranderende arbeidsmarkt.

Huisvesting
Ter vervanging van het bestaande Integraal Huisvestingsplan (IHP) is met de scholen goed samengewerkt om tot een nieuw meerjarenbeeld te komen voor vervanging van de scholenvoorraad. In november heeft het college er voor gekozen de vaststelling van het plan aan het nieuwe college en de raad over te laten vanwege de financiële implicaties van het nieuwe plan. Door de sterk stijgende bouwkosten bleek het lopende meerjaren investeringsplan voor de scholenbouw niet meer toereikend. Er zijn aanvullende kredieten vrijgemaakt om de voorgenomen bouwplannen uit te kunnen voeren (Leonardo, VMBO en het Stedelijke Gymnasium). Er is gestart met de renovatie en verduurzaming van vier gymzalen. Er is voortgang geboekt met een doelmatiger exploitatie voor de multifunctionele accommodatie 'de Brede School Leiden Noord' met als doel de maatschappelijke opgaven meer op de voorgrond te krijgen.

Beleidsterrein 7A Jeugd

Doelen en prestaties bij 7A Jeugd

Doel	Prestatie	
7A1 Een krachtige pedagogische samenleving	7A1.1 Betrekken van de jeugd via jeugdparticipatie	✓
	7A1.2 Waarborgen kwaliteit (openbare) speelruimte	✓
	7A1. 3 Ondersteunen spelbevordering	✓
7A2 Goede (gebiedsgerichte) ondersteuning en hulp aan jeugd en gezin	7A2.1 Vanuit het CJG uitvoeren Wet Publieke Gezondheid	✓
	7A2.2 Vanuit het CJG organiseren van informatie en advies en opvoedingsondersteuning	✓
	7A2.3 Vanuit het CJG organiseren van jeugdhulp door middel van jeugd & gezinsteams	✓
7A3 Goede specialistische hulp beschikbaar	7A3.1 Het doen organiseren van specialistische hulp	÷

Toelichting bij de prestatieverantwoording:
7A1.2 Waarborgen kwaliteit (openbare) speelruimte
Er is een nieuw beleidskader vastgesteld voor spelen en bewegen in de openbare ruimte voor alle Leidenaren. De uitgangspunten in het beleidskader zijn dat de hele openbare ruimte een potentiële speel- en beweegruimte is, deze uitnodigt tot spelen en bewegen door alle Leidenaren, dat bewoners worden betrokken bij de inrichting van de openbare ruimte en dat bij stedelijke ontwikkelingen rekening wordt gehouden met voldoende speel- en beweegruimte.
Conform RV 13.00.80 en RV15.00.10 is besloten geld beschikbaar te stellen voor de verbouwing/renovatie van 8 speeltuingebouwen met als doel deze multifunctioneel te maken. De verbouwing van 3 speeltuingebouwen is inmiddels afgerond en van 1 speeltuingebouw in volle gang. Dankzij de verbouwing kunnen deze speeltuinen hun buurtfunctie beter vervullen, hetgeen resulteert in een divers activiteitenaanbod voor de buurt.
Het proces van de planvorming bij 4 speeltuinen is heel complex (oa. Bouw-en beheertechnisch, wijkontwikkeling) en duurt daardoor langer dan voorzien. Daarnaast is een aantal gebouwen onderdeel geworden van wijkgericht uitvoeringsprogramma. De verwachting is dat de verbouwing van de resterende speeltuinen in 2018 zullen worden uitgevoerd.

7A3.1 Het doen organiseren van specialistische hulp
De prestatie is gerealiseerd, zij het voor meer middelen dan oorspronkelijk beschikbaar gesteld.

Effectindicatoren bij 7A Jeugd

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 7A1 Een krachtige pedagogische samenleving						
7A1.a Percentage inwoners dat vindt dat er goede speelplekken zijn	60%	58%	59%	59%	60%	Veiligheidsmonitor*
7A1.b Percentage inwoners dat vindt dat er goede voorzieningen voor jongeren zijn	22%	25%	27%	26%	26%	Veiligheidsmonitor*
Doel 7A2 Goede (gebiedsgerichte) ondersteuning en hulp aan jeugd en gezin						
7A2.a Percentage ouders met kinderen t/m 24 jaar die contact met het CJG (zouden) opnemen bij vragen over opgroeien en opvoeden	-	66%	-	69%	67%	Stadsenquête
7A2.b Percentage dat het eens is met de stelling: "Ik werd snel, adequaat en op een prettige wijze geholpen door het JGT"	-	-	-	-	-	Monitor JGT**
7A2.c Percentage plannen waarin het sociaal netwerk van de client ingezet wordt	-	-	-	-	-	Monitor JGT**
7A2.d Percentage dat het eens is met de stelling: "De ondersteuning die ik heb kunnen bieden aan cliënten van het JGT was snel en adequaat"	-	-	-	91%	-	Medewerkersenquête JGT***
7A2.e Percentage dat het eens is met de stelling: "Cliënten van het JGT zijn tevreden over de ondersteuning die ik heb geboden"	-	-	-	92%	-	Medewerkersenquête JGT***

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
7A2.f Percentage dat het eens is met de stelling: "Ik ervaar de balans tussen administratief en zorginhoudelijk werk als goed"	-	-	-	42%	-	Medewerkersenquête JGT***
Doel 7A3 Goede specialistische hulp beschikbaar						
7A3.a Percentage vaak & altijd: "Beslissingen over de hulp worden samen met mij genomen"	-	-	-	-	-	CEO jeugd****
7A3.b Percentage beter geworden: "Door de hulp heb ik meer vertrouwen in de toekomst"	-	-	-	-	-	CEO jeugd****
7A3.c Percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp	-	13,2%	14,5%	11,5%	-	CBS***** (wsjg-BBV)
7A3.d Percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdbescherming	-	1,1%	0,9%	-	-	CBS***** (wsjg-BBV)
7A3.e Percentage jongeren 12 t/m 23 jaar met jeugdreclassering	-	0,3%	0,3%	0,3%	-	CBS***** (wsjg-BBV)
7A3.f Percentage jongeren 12 t/m 21 jaar dat met een delict voor de rechter heeft gestaan	1,7%	1,3%	-	-	-	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel***** (wsjg-BBV)

*Zoals besproken in de Raad is in het kader van de 'vergelijkbaarheid' besloten dezelfde bron aan te houden.
De Veiligheidsmonitor omvat een gestandaardiseerde vragenlijst die verplicht in zijn geheel moet worden afgenomen door de deelnemende gemeenten met 12 vraagblokken; 1. Leefbaarheid woonbuurt 2. Beleving overlast in de buurt 3. Veiligheidsbeleving 4. Slachtofferschap (inclusief cybercrime) en aangiftegedrag 5. Tevredenheid laatste politiecontact 6. Oordeel functioneren politie in de buurt 7. Oordeel functioneren politie algemeen 8. Oordeel functioneren gemeente 9. Preventie 10. Onveilige plekken 11. Respectloos gedrag 12. Achtergrondkenmerken.
**Indicatoren zijn niet opgenomen in de monitor Jeugd. Verwijzing naar landelijke monitor Jeugd 2017 op www.landelijkejeugdmonitor.nl Geen streefwaarden beschikbaar.
***Aangenomen amendement Raadsvoorstel 16.0054 indicator oordeel professionals. Onderzoek Leiden in cijfers 2017 werknemers JGT en SWT. Geen streefwaarden beschikbaar.
**** CEO Jeugd zijn regionale cijfers. Zie hiervoor Rappportage Cliëntervaringsonderzoek Jeugd Holland Rijnland. Geen streefwaarden beschikbaar
*****Het herziende Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) 2015 stelt een aantal indicatoren voor alle gemeenten verplicht. Bij 7A Jeugd zijn er 4 opgenomen, te herkennen aan de aanduiding (wsjg.nl - BBV) bij de bron. Dit verwijst naar de plek waar alle indicatoren voor alle gemeenten te vinden zijn: www.waarstaatjegemeente.nl. Gemeenten zijn verplicht de bron te hanteren die daar aangegeven staat, maar hebben geen invloed op de verwerking ervan. Wsjg.nl maakt vergelijking tussen gemeenten mogelijk. Geen streefwaarden beschikbaar

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Beleidsterrein 7B Peuterspeelopvang en kinderopvang

Doelen en prestaties bij 7B Peuterspeelzalen en kinderopvang

Doel	Prestatie	
7B1 Kwalitatief goed en toegankelijk aanbod van kindercentra	7B1.1 Zorgdragen voor voldoende aanbod peuterspeelopvang	✓
	7B1.2 Waarborgen kwaliteit kinderopvang / peuterspeelopvang	✓

Toelichting bij de prestatieverantwoording:
Er zijn geen afwijkingen ten opzichte van begroting.

Effectindicatoren bij 7B Peuterspeelopvang en kinderopvang

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 7B1 Kwalitatief goed en toegankelijk aanbod van kindercentra						
7B1.a Percentage 2- en 3-jarigen dat gebruikmaakt van een kinderdagverblijf of peuterspeelopvang*	80%	92%	93%	86%	95%	Smallsteps, SPL, BRP, LRKP

* Deze indicator is slechts beperkt beïnvloedbaar door de gemeente.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Beleidsterrein 7C Onderwijsbeleid

Doelen en prestaties bij 7C Onderwijsbeleid

Doel	Prestatie	
7C1 Goede onderwijskansen voor doelgroepkinderen tot twaalf jaar	7C1.1 Waarborgen van aanbod, kwaliteit en deelname aan voor- en vroegschoolse educatie	✓
	7C1.2 Stimuleren hoogwaardig taalaanbod op onderwijskansenscholen	✓
	7C1.3 Doen bevorderen ouderbetrokkenheid bij doelgroepkinderen	✓
7C2 Goede onderwijs-ondersteuning en samenwerking in het onderwijs	7C2.1 Ondersteunen zorg voor leerlingen met specifieke behoeften	✓
	7C2.2 Stimuleren samenwerking en voorzieningen in het onderwijs	✓
7C3 Leidse accenten	7C3.1 Stimuleren van het aanbod waarin leerlingen hun eigen talenten kunnen ontwikkelen in een doorlopende leerlijn	✓
	7C3.2 Stimuleren dat leerlingen worden voorbereid op een internationale samenleving	✓
	7C3.3 Bevorderen van buitenschools leren door samenwerking van onderwijs, bedrijven en instellingen	✓
7C4 Zo veel mogelijk leerlingen worden behouden voor het onderwijs en halen een startkwalificatie	7C4.1 Sturing geven op uitvalcijfers met RMC werkplan en het gericht inzetten van projecten	✓
	7C4.2 Tegengaan verzuim leerplichtigen	÷

Toelichting bij de prestatieverantwoording:

7C1.1 Waarborgen van aanbod, kwaliteit en deelname aan voor- en vroegschoolse educatie

Rond het onderwijskansenbeleid is veel in beweging; veranderende en onzekere rijksfinanciering (bezuiniging), verandering van doelgroepen, verbreding van het onderwijskansenbeleid naar gelijke kansen, en de voorbereiding van een nieuwe beleidsperiode (gestart met een evaluatie). Daarmee hangt samen de gedeeltelijke financiering vanuit het onderwijskansenbudget van het SPL, die ook onder druk staat.

7C4.2 Tegengaan verzuim leerplichtigen

De vsv-percentages voor het VO zijn voor alle subcategorieën binnen de norm. De vsv-percentages voor het MBO zijn niet binnen de norm. Alleen bij MBO niveau 2 is er sprake van een forste daling van 15,78 naar 10,2, waardoor de normdoelstelling van 9,5 bijna gehaald is. Betreft voorlopige cijfers over schooljaar 2016/2017. Definitieve cijfers worden eind maart verwacht.

Effectindicatoren bij 7C Onderwijsbeleid

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 7C1 Goede onderwijskansen voor doelgroepkinderen tot twaalf jaar						
7C1.a Percentage achterstandsleerlingen in de leeftijd van 4 t/m 12 jaar*	-	-	-	-	-	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel**** (wsjg-BBV)
7C1.b Gemiddelde CITO-score van de onderwijskansenscholen	530,6	530,5	528,6	529,9	535,0	PLATO
7C1.c Percentage gewichtenpeuters dat deelneemt aan VVE-voorzieningen (lokale meting)**	73%	47%	58%	45%	80%	PLATO
Doel 7C4 Zo veel mogelijk leerlingen worden behouden voor het onderwijs en halen een startkwalificatie**						
7C4.a Gemiddelde uitval onderbouw VO	0,2%	0,2%	0,1%	0,4%	0,75%	VSV Verkenner
7C4.b Gemiddelde uitval bovenbouw VMBO	3,3%	2,3%	1,4%	2,2%	3,0%	VSV Verkenner
7C4.c Gemiddelde uitval bovenbouw HAVO/VWO	0,5%	0,4%	0,7%	0,3%	0,5%	VSV Verkenner
7C4.d Gemiddelde uitval MBO niveau 1	26,6%	46,7%	31,7%	36,5%	27,5%	VSV Verkenner
7C4.e Gemiddelde uitval MBO niveau 2	14,7%	14,5%	15,8%	10,2%	9,4%	VSV Verkenner
7C4.f Gemiddelde uitval MBO niveau 3***	9,2%	10,1%	5,8%	5,3%	3,5%	VSV Verkenner
7C4.g Gemiddelde uitval MBO niveau 4***	5,0%	6,7%	4,9%	4,3%	2,75%	VSV Verkenner

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
7C4.h Absoluut verzuim per 1.000 leerlingen	1,9	3,0	4,1	2,3	-	DUO**** (wsjg-BBV)
7C4.i Relatief verzuim per 1.000 leerlingen	38,7	26,5	9,8	8,9	-	DUO**** (wsjg-BBV)
7C4.j Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie VO en MBO	2,8%	2,9%	2,3%	-	-	DUO**** (wsjg-BBV)

* Vervallen (november 2017) conform wijziging Regeling beleidsindicatoren gemeenten (VNG)
** Mogelijke verklaring van de afname van het aantal peuters dat deelneemt aan VVE, is dat er ook veel peuters zijn die deelnemen aan programma's die aangeboden worden in de thuissituatie (met name uitgevoerd door JES Rijnland). Deze peuters zijn niet opgenomen in de indicator. Deze indicator zal overigens bij de begroting 2019 komen te vervallen c.q. vervangen worden. De monitor van PLATO is inmiddels gestopt, omdat deze niet voldeed.
*** Op het gebied van gemiddelde uitval voortgezet onderwijs zijn met het Rijk nieuwe normen afgesproken. Deze staan vermeld bij de streefwaarden in de tabel. 2017 staat voor het schooljaar 2016/2017, 2018 voor 2017/2018 enzovoort. Een verandering is dat MBO niveau 3 en 4 vanaf nu zijn gesplitst. Daarom zijn er alleen realisatiewaarden voor beide niveaus samen. In de toekomst komen deze beschikbaar voor de niveaus apart. De normen en realisatiewaarden zijn te volgen via www.vsvverkenner.nl/gemeente/0546/leiden.
**** Het herziende Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) 2015 stelt een aantal indicatoren voor alle gemeenten verplicht. Bij 7C Onderwijsbeleid zijn er drie opgenomen, te herkennen aan de aanduiding (wsjg.nl - BBV) bij de bron. Dit verwijst naar de plek waar alle indicatoren voor alle gemeenten te vinden zijn: www.waarstaatjegemeente.nl. Gemeenten zijn verplicht de bron te hanteren die daar aangegeven staat. Dat maakt vergelijking tussen gemeenten mogelijk.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Beleidsterrein 7D Onderwijshuisvesting

Doelen en prestaties bij 7D Onderwijshuisvesting

Doel	Prestatie	
7D1 Goede kwantiteit en kwaliteit van onderwijshuisvesting	7D1.1 Realisatie van nieuwbouw, uitbreiding en vervanging van lesgebouwen en gymnastieklokalen	✓
	7D1.2 In stand houden van de bestaande gebouwenvoorraad door onderhoud en aanpassingen	✓
	7D1.3 Uitvoering van de overige wettelijke taken zoals OZB, schadeherstel en bekostiging gymnastiekonderwijs	✓

Toelichting bij de prestatieverantwoording:
Er zijn geen afwijkingen ten opzicht van de begroting.

Effectindicatoren bij 7D Onderwijshuisvesting

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
7D1 Goede kwantiteit en kwaliteit van onderwijshuisvesting						
7D1.a Rapportcijfer inwoners voor de kwaliteit van schoolgebouwen	-	7,4	-	7,4	7,5	Stads- en wijkenquête*

*De Stads- en wijkenquête wordt alleen in de oneven jaren gehouden.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Kaderstellende beleidsstukken

In 2017 zijn de volgende kaderstellende beleidsstukken vastgesteld;

- RV 17.0081 Beleidskader spelen en bewegen in de openbare ruimte
- RV 17.0020 Overkoepelende visie jeugdbeleid en participatie
- RV 17.0079, A17.0079/1 Amendement vraaggerichte jongerenparticipatie
- RV 17.0122 Programmabegroting Jeugdhulp Holland Rijnland 2018
- BW 17.0476 Accenten voor Onderwijskansenbeleid voor 2019 en verder

Programmabudget

Jeugd en onderwijs bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Jeugd	Lasten	29.078	28.594	2.144	30.738	30.961	-223
	Baten	-29	-36	-1	-37	-40	3
Saldo		**29.048**	**28.558**	**2.143**	**30.701**	**30.921**	**-220**
Peuterspeelzalen en kinderopvang	Lasten	1.683	1.622	6	1.628	1.599	29
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		**1.683**	**1.622**	**6**	**1.628**	**1.599**	**29**
Onderwijsbeleid	Lasten	8.886	7.354	2.023	9.377	9.227	150
	Baten	-4.233	-2.930	-1.848	-4.778	-4.801	24
Saldo		**4.654**	**4.424**	**175**	**4.599**	**4.426**	**173**
Onderwijshuisvesting	Lasten	12.694	10.273	511	10.784	11.006	-223
	Baten	-689	-758	379	-379	-424	45
Saldo		**12.005**	**9.515**	**890**	**10.405**	**10.582**	**-178**
Programma	Lasten	**52.341**	**47.843**	**4.683**	**52.527**	**52.794**	**-267**
	Baten	**-4.951**	**-3.724**	**-1.470**	**-5.194**	**-5.266**	**72**
Saldo van baten en lasten		**47.390**	**44.120**	**3.213**	**47.333**	**47.528**	**-195**
Reserves	Toevoeging	0	0	2.475	2.475	2.475	0
	Onttrekking	-453	-1.931	-1.244	-3.175	-3.109	-66
Mutaties reserves		**-453**	**-1.931**	**1.231**	**-700**	**-634**	**-66**
Resultaat		**46.938**	**42.189**	**4.444**	**46.633**	**46.894**	**-261**

Reserves programma 7 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Reserve combinatiefuncties	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-121	-150	0	-150	-134	-16
Saldo		**-121**	**-150**	**0**	**-150**	**-134**	**-16**
Reserve onderwijshuisvesting	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	-1.107	-1.107	-1.083	-24
Saldo		**0**	**0**	**-1.107**	**-1.107**	**-1.083**	**-24**
reserve grondexploitaties P7	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-84	-54	0	-54	-54	0
Saldo		**-84**	**-54**	**0**	**-54**	**-54**	**0**
Reserve soc.-maatsch. En cult. Voorz. P7	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-57	0	-137	-137	-111	-26
Saldo		**-57**	**0**	**-137**	**-137**	**-111**	**-26**
Reserve zachte landing 3D's P7	Toevoeging	0	0	2.475	2.475	2.475	0
	Onttrekking	-190	-1.727	0	-1.727	-1.727	0
Saldo		**-190**	**-1.727**	**2.475**	**747**	**747**	**0**
Totaal	Toevoeging	**0**	**0**	**2.475**	**2.475**	**2.475**	**0**
	Onttrekking	**-453**	**-1.931**	**-1.244**	**-3.175**	**-3.109**	**-66**

Reserves programma 7 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Reserves programma 7		**-453**	**-1.931**	**1.231**	**-700**	**-634**	**-66**

Toelichting op beleidsterreinen met financiële afwijkingen (op de lasten en/of baten) > € 250.000

BELEIDSTERREIN

Jeugd
Er zijn geen relevante afwijkingen op dit beleidsterrein in 2017.

Peuterspeelzalen en kinderopvang
Er zijn geen relevante afwijkingen op dit beleidsterrein in 2017.

Onderwijsbeleid
Er zijn geen relevante afwijkingen op dit beleidsterrein in 2017.

Onderwijshuisvesting
Er zijn geen relevante afwijkingen op dit beleidsterrein in 2017.

Toelichting op afwijkingen Reserves

Reserve combinatiefuncties
De kosten van de combinatiefunctionarissen zijn € 15.932 lager uitgevallen dan begroot o.a. omdat er enkele afrekeningen van subsidies uit 2016 zijn ontvangen.

Reserve Onderwijshuisvesting
Bij Rb 17.0053 (1e berap 2017) is besloten de restant boekwaarde van het Kiljanpad 2 af te boeken ten laste van de reserve Onderwijshuisvesting. Als gevolg van de jaarlijkse afschrijving is de benodigde onttrekking € 23.702 lager dan begroot.

Reserve sociaal- maatschappelijke- en culturele voorzieningen
Via raadsbesluiten 13.0080 en 15.0010 zijn er incidenteel middelen beschikbaar gesteld voor de uitvoering van het project "versterking buurtfuncties speeltuinen". Het planvormingsproces bij een aantal speeltuinen is heel complex voor de verbouwing/ renovatie van het multifunctioneel maken van de speeltuingebouwen. Hierdoor blijven de kosten € 26.239 achter. Het restant budget is nodig voor de kosten die doorlopen.

INVESTERINGEN

Overschrijdingen op investeringskredieten
Binnen dit programma zijn per 31 december 2017 geen overschrijdingen op investeringskredieten.

Kredieten die afgesloten zijn met een overschot van € 50.000 of meer dan 10% van het investeringskrediet worden hieronder toegelicht.

7100190 aankoop nieuwbouw Da Vinci Lammenschans
In 2017 is een factuur betaald van € 54.450,00 die de afhandeling van de verkoop Lammenschanspark / Da Vinci heeft gecompleteerd. Hierdoor is aan alle verplichtingen over en weer van de projectovereenkomst ROC Da Vinci voldaan. Hiermee kan bij de jaarrekening 2017 dit krediet worden afgesloten. Hierna resteert op het krediet een positief saldo van € 81.944,07 dat vrijvalt.

7100573 openbare voorzieningen sportzaal Houtkwartier
Voor de openbare voorzieningen bij de nieuwe sportzaal Houtkwartier was een krediet opgenomen van € 476.000. Hierin was rekening gehouden met de aanleg van de openbare ruimte. Daarna is de Grondexploitatie Dieperhout-Agneslocatie geopend. De aanleg van een deel van de openbare ruimte is vanuit de Grex aangelegd met een beperkte bijdrage uit het krediet Openbare voorzieningen sportzaal Houtkwartier waardoor er nu een voordeel ontstaan is.

Toelichting op investeringskredieten ouder dan drie jaar die niet afgesloten worden bij de jaarrekening 2017

7100196 Vennemeerstraat 1, nieuwbouw 4 gymzalen
De bouw van de gymzalen aan de Vennemeerstraat is in 2016 afgerond. De gymzalen zijn in het najaar opgeleverd. De laatste aanpassingen vinden nog in 2018 plaats. In de 1e bestuursrapportage 2017 is aangegeven dat er ten behoeve van BSLeiden extra voorzieningen getroffen zullen worden in de sportzalen Houtkwartier voor de toegankelijkheid van rolstoelbasketballers met wedstrijdrolstoelen. De uitvoering van deze werkzaamheden staan gepland in Q1 van 2018.

7100561 parkeervoorziening Houtkwartier
In 2017 is gebleken dat de brandmeldinstallatie van de parkeervoorziening voor (en onder) de nieuwbouw school Houtkwartier niet voldoet. Het programma van eisen en de gebruiksvergunning dienen in Q1 van 2018 te worden aangepast.

7100313 Oegstgeesterweg nieuwbouw 2 gymzalen
De bouw van de gymzalen aan de Oegstgeesterweg (Kikkerpolder) is in 2016 afgerond. De gymzalen zijn in het najaar opgeleverd, nazorg m.b.t. garanties en herstel van bouwkundige zaken hebben geleid tot werkzaamheden in Q2 van 2017. Het laatste werk betreft de aanleg van de buitenruimte in 2017 t/m Q1 van 2018. Hierna kan in Q3 2018 het krediet afgesloten worden.

7100518 Nieuwbouw Lage Mors (Pacelli/Morskring)
Het krediet maakt integraal onderdeel uit van de uitbreiding en renovatie van het schoolgebouw van de basisschool Pacelli aan de Damlaan 22. Dit samen met kredietnummer 7100400 2016.018 Pacelli Damlaan22 ingebr+uitbr. De bouw is in volle gang. De eerste betalingen van in totaal € 313.514 zijn gedaan. De oplevering van de bouw is in het derde kwartaal van dit jaar gepland. Naar verwachting kan het krediet per 1 januari 2019 worden afgesloten.

7100565 2014. 008/009 Telders/Sleutelbloem Kiljanpad nieuwbouw / 7100659 2014.008/009 grond Kiljanpad 2
Beide kredieten zijn bedoeld voor de nieuwbouw van 2 basisscholen en een gymnastieklokaal aan het Kiljanpad 2 te Leiden. Ook hier is de bouw nu in volle gang en is er tot nu toe € 1.321.116 uit gegeven. Ook hier is de geplande oplevering na de zomervakantie van 2018 en zal het gebouw in de herfst van dit jaar in gebruik worden genomen. Naar verwachting kunnen ook deze kredieten per 1 januari 2019 worden afgesloten.

7100186 2007.056 St. Joseph Oppenheimstraat nieuwbouw
Naar aanleiding van Rv 18.0010 'Herijking bouwprogramma Oppenheimstraat' is inmiddels door de Raad op 15 maart besloten het krediet af te sluiten. Hierbij is tevens besloten de resterende vrije ruimte op het krediet (€ 659.462) op te nemen in het MIP onder prestatie 7D 1.3 ten behoeve van het realiseren van de gymaccommodatie met twee zaaldelen.

7100525 Oppenheimstraat nieuwbouw 2e gymzaal
De bouw van de gymzaal is vertraagd met de herijking van het bouwprogramma Oppenheim.

8

Cultuur, sport en recreatie

Cultuur, sport en recreatie

Programmanummer	8
Commissie	Onderwijs en Samenleving, Werk en Middelen
Portefeuille(s)	Cultuur, Werk en Inkomen Onderwijs, Sport en Milieu

De missie van het programma Cultuur, sport en recreatie luidt:
"Cultuur, cultuurhistorie, sport en evenementen zijn van grote waarde voor de versterking van de positie van Leiden in de regio Randstad. Bovendien zijn sport, recreatie, evenementen en cultuur, belangrijk voor de sociale structuur van de stad. Het aanbod van voorzieningen zal toegankelijk zijn om de ontwikkeling en ontspanning van inwoners te verzekeren en onderscheidend om de centrumfunctie voor bezoekers te benutten."

Ontwikkelingen in 2017

ONTWIKKELINGEN CULTUUR
De ontwikkelingen op het gebied van kunst en cultuur zijn bij het beleidsterrein 8A toegelicht.

ONTWIKKELINGEN CULTUREEL ERFGOED
Ondanks het toenemend gebruik van digitale middelen blijft het 'analoog' werken (onderwijs én onderzoek) met collecties noodzakelijk. 75 % van de bezoekers aan de Boisotkade komt voor educatie, voorlichting of een andere fysieke ontmoeting met de collectie. Het is daarnaast de verwachting dat in de komende jaren de regionale positie van Erfgoed Leiden nog meer bestendigd en uitgebreid wordt binnen de daarvoor afgesproken grenzen. Niet alleen op het gebied van archiefzorg is Erfgoed Leiden een belangrijke partner voor regiogemeenten, ook voor de andere erfgoeddisciplines wordt steeds vaker een beroep gedaan op de professionals van Erfgoed Leiden. Ook de komst van de Omgevingswet zal hierbij in de toekomst van invloed kunnen zijn. Een vernieuwde publieksfunctie moet hierop aansluiten, zodat Erfgoed Leiden steeds meer zichtbaar actief kan zijn in de Leidse regio
In 2013 heeft de gemeenteraad met RV13.0089 Erfgoed Leiden de opdracht gegeven plannen te ontwikkelen voor een publieksruimte die aansluit op actueel bezoek en ambities.

ONTWIKKELINGEN SPORT
De gemeente Leiden streeft er naar dat meer inwoners gaan sporten en bewegen. Om dat te realiseren zorgt de gemeente voor voldoende en kwalitatief goede sportvoorzieningen, waardeert en stimuleert zij initiatieven en ondersteunt zij sportverenigingen om naast hun sportfunctie ook maatschappelijk van waarde te zijn.

Voortgang sportaccommodatieprojecten
In 2017 zijn de besluiten aan de gemeenteraad voorgelegd voor de noodzakelijke realisatie van drie nieuwe sportaccommodaties als vervanging van de huidige verouderde sportaccommodaties. De bouw van de nieuwe ijshal, zwembad en sporthal starten naar verwachting in 2019.

Voetbal Vitaal
De voetbalsport in Leiden streeft er samen met de gemeente naar sterke en vitale verenigingen. Hiertoe zijn gezamenlijk en in overleg met de KNVB criteria vastgesteld voor vitale voetbalverenigingen en zijn er

consequenties verbonden aan het niet voldoen aan deze criteria. Door middel van verenigingsondersteuning staat de gemeente voetbalverenigingen ten dienste bij deze vitalisering.

Contourenplan buitensportaccommodaties
Na de besluiten voor de vernieuwing van de binnensportaccommodaties wil Leiden komende jaren ook de buitensportaccommodaties moderniseren. In een visie op sportparken is dit verwoord, het contourenplan buitensportaccommodaties. De gemeente streeft naar multifunctionele, eigentijdse en open sportparken die intensief gebruikt worden door mensen uit de buurt en door vitale sportverenigingen.
Het contourenplan biedt een richtinggevend kader voor ruimtelijke ontwikkelingen op het gebied van de sport. Hiermee is verenigingen duidelijkheid gegeven over hun toekomstige plek in de stad indien zij vitaal zijn.

Verzelfstandiging tennis
In 2017 is de voorbereiding van de verzelfstandiging van TC Unicum ter hand genomen. In het voorjaar van 2018 wordt deze voorgenomen verzelfstandiging geëffectueerd. De overige tennisverenigingen hebben vooralsnog aangegeven niet te gaan verzelfstandigen. Met hen is de gemeente in gesprek over mogelijkheden om hun seizoen te verlengen, bijvoorbeeld door LTV de keuze te bieden (om bij einde levensduur van de huidige tennisbanen) de tennisbanen te vervangen voor een baansoort waarop ook 10 maanden gespeeld kan worden. Dit gebruiksmodel is bij TC De Leidse Hout reeds enkele jaren geleden geïntroduceerd.

Beleidsterrein 8A Cultuur

Doelen en prestaties bij 8A Cultuur

Doel	Prestatie	
8A1 Cultuur heeft een breed en divers aanbod met meer kwaliteit en vernieuwing; musea en podia zetten Leiden nationaal en regionaal op de kaart	8A1.1 Doen aanbieden van een breed en divers kunst- en cultuurprogramma door de gesubsidieerde kunst- en cultuurinstellingen; verbeteren van het aanbod met (pop)muziek en film	✓
	8A1.2 Exploitatie Museum De Lakenhal	✓
	8A1.3 Restauratie en nieuwbouw Museum De Lakenhal	✓
8A2 Cultuur versterkt de levendigheid en identiteit van de (binnen)stad	8A2.1 Doen bevorderen van de culturele levendigheid van de (binnen)stad door met de gemeentelijke en/of gesubsidieerde kunst- en cultuurinstellingen afspraken te maken over: 1. het gebruik van de stad als podium, 2. het ontwikkelen van het Cultuurkwartier als kloppend hart, 3. het verbinden van cultuur met kennis en historie, 4. het aangaan van partnerschappen met andere sectoren	✓
	8A2.2 Meer plek en aandacht creëren voor beeldende kunst in de openbare ruimte	✓
	8A2.3 Beschikbaar stellen van incidentele subsidie voor bijzondere kunst- en cultuurprojecten en -initiatieven	✓
8A3 Cultuur (ver)bindt en ontwikkelt talenten en activiteiten die passen bij Leiden, Stad van ontdekkingen	8A3.1 Doen aanbieden van een breed en divers cultuureducatief programma door de gemeentelijke en/of gesubsidieerde kunst- en cultuureducatie-instellingen	✓
	8A3.2 Afspraken maken met de gemeentelijke en/of gesubsidieerde kunst- en cultuureducatie-instellingen over: 1. speciale aandacht voor de ontdekking en ontwikkeling van talent en 2. speciale aandacht voor jongeren, kenniswerkers en expats	✓
	8A3.3 Bevorderen van een productieklimaat waarin makers en amateurkunst zichtbaar zijn in de stad	✓

Prestatie 8A1.1 Doen aanbieden van een breed en divers kunst- en cultuurprogramma door de gesubsidieerde kunst- en cultuurinstellingen; verbeteren van het aanbod met (pop)muziek en film
- De culturele instellingen hebben - mede op basis van gemeentelijke subsidies - voor een divers en interessant cultureel aanbod gezorgd. De bezoekersaantallen tonen een positieve ontwikkeling.
- Het Leiden International Film Festival heeft 2017 met Brave New World voor de tweede keer een succesvolle, nieuwe dimensie aan het festival toegevoegd.
- De Leidse Schouwburg en de Stadsgehoorzaal zoeken in toenemende mate de verbinding met andere initiatieven in de stad en bieden ook steeds meer programma's voor publiek dat niet tot de regelmatige theater- en concertzaalbezoekers behoort.
- Theater Ins Blau heeft het afgelopen theaterseizoen voor het eerst van haar nieuwe foyer kunnen profiteren.
- Na een succesvol eerste jaar, een terugval in het aantal bezoekers in het tweede jaar, heeft een stijgend aantal bezoekers Gebr. De Nobel bezocht. Tevens heeft de organisatie een nieuw beleidsplan 2017- 2021 geschreven om verder richting te geven aan het relatief jonge poppodium.

8A1.2 Exploitatie Museum De Lakenhal
Het museum wordt gerestaureerd en uitgebreid waardoor het gebouw in 2017 voor publiek gesloten was. In de stad zijn wel tentoonstellingen ("Museum De Lakenhal op locatie: Natuurlijk" in het LUMC en

“OpenluchtMuseum De Lakenhal: 100 jaar ná De Stijl” op het Pieterskerkplein en ‘t Gerecht) en evenementen (o.a.Grote Kunstshow, Kunstroute) georganiseerd ook zijn diverse collectiestukken in andere musea te bewonderen. Het museum is iets minder zichtbaar, maar er werd in 2017 des te harder gewerkt: aan restauratie- en bouwbegeleiding, interieurontwerp, herinrichtingsplannen, programmering vanaf 2019, publieksplannen en educatieve projecten. Tegenover het wegvallen van de inkomsten uit toegangsgelden en winkelverkopen stonden lagere kosten voor bijvoorbeeld schoonmaak en energie. Het jaar is met een klein tekort afgesloten dat ten laste van de bedrijfsreserve komt.

8A1.3 Restauratie en nieuwbouw Museum De Lakenhal
Op 16 oktober 2016 sloot het museum tijdelijk haar deuren en kon de uithuizing en bouwvoorbereiding beginnen. Deze zijn voorspoedig verlopen. Begin 2017 zijn de bouwwerkzaamheden, volgens planning, gestart. Bij de demontagewerkzaamheden in het bestaande gebouw zijn verschillende ontdekkingen gedaan, zoals oude vensters en waterkelders. Van de nieuwbouw is op 6 maart de feestelijke eerste paal geslagen en worden inmiddels de contouren van de ruwbouw zichtbaar. De bouwwerkzaamheden zijn tot op heden zonder grote tegenvallers verlopen en de benodigde extra werkzaamheden kunnen worden opgevangen binnen de daarvoor bestemde post onvoorzien. De voornaamste risico’s op dit moment hebben dan ook voornamelijk betrekking op de planning.

8A2.1 Doen bevorderen van de culturele levendigheid van de (binnen)stad door met de gemeentelijke en/of gesubsidieerde kunst- en cultuurinstellingen afspraken te maken over: 1. het gebruik van de stad als podium, 2. het ontwikkelen van het Cultuurkwartier als kloppend hart, 3. het verbinden van cultuur met kennis en historie, 4. het aangaan van partnerschappen met andere sectoren
- De culturele instellingen benutten steeds meer de (binnen)stad als cultureel podium. De succesvolle Signatures Cultuurweken werden voor de vijfde keer georganiseerd.
- De concerten in de Leidse hofjes, de Leidse Olympus bij de Burcht, Beelden in Leiden op de Hooglandse Kerkgracht, Schemerstad op de Leidse grachten en singels, Openlucht hotel op diverse plaatsen in de stad, etc. waren een groot succes. Dit jaar fungeerde sociëteit De Burcht als festivalhart, waar aan het eind van iedere festival-dag een talkshow werd gepresenteerd.
- Er werd voor het tweede jaar in het Openlucht Theater Leidse Hout - het “groenste theater in de regio” - een interessant en verrassend programma gepresenteerd.
- Het openlucht theater blijkt een unieke toevoeging aan het theater- en cultuuraanbod in het Leidse. Met voorstellingen zoals midzomernachtdroom en een Veennacht door de Veenfabriek; het vervolgverhaal ‘Boer op zee’ door Gideon Roggeveen en ‘Poelgeest’ door Fields of Wonder.
- De Vereniging Cultuurplein Lammermarkt is opgericht. Er is een pleinprogrammeur, die vanaf de opening van het plein - in samenwerking met organiserende instellingen zo als Museum De Lakenhal, Gebr. de Nobel, Scheltema, BiL, Cultuurfonds Leiden - de programmering op het nieuwe cultuurplein invulling zal geven.
- Het Leids Amateurkunstfestival 2017 is als het eerste cultureel evenement op het vernieuwde plein neergestreken, gevolgd door de voorstellingen De Bubbel van PS|theater.
- Met deze voorstellingen en de opening van de nieuwe culturele locatie Marktsteeg 10 werd een eerste aanzet gegeven tot een aanvullende invulling van het Cultuurkwartier.
- Ook is uitbreiding gegeven aan de activiteiten op het raakvlak van kennis, cultuur en historie. Zo is de vierder editie van de Nacht van Kunst en Kennis verder doorontwikkeld. Dit jaar geconcentreerd rond het Rapenburg, waar o.a. musea, huiskamers en studentenverenigingen hun deuren openden.
- Voorts zijn nieuwe muurformules als “bèta-tegenhanger” van de muurgedichten aangebracht op de wanden van drie panden in de binnenstad.
- De Meyer Bergman Erfgoed Groep (MBEG) meldde zich met plannen voor het Scheltema-complex en het Energiepark. Hun missie is de oude gebouwen weer nieuw leven te geven. Rond de zomer heeft de MBEG een stadsdialoog gevoerd en de aansluiting op wettelijke kaders en beleid in beeld gebracht. Uiteindelijk heeft dit geleid tot een haalbaarheidsplan dat door de gemeente getoetst moet worden.
- Er zijn diverse initiatieven ontplooid (waaronder een burgemeesterslunch voor CEO’s van grote Leidse bedrijven en organisaties) om nieuwe co-financiers aan te trekken voor het Cultuurfonds Leiden. Tot op heden hebben deze initiatieven niet tot extra financiering geleid, maar zijn wel interessante en waardevolle contacten met bedoelde organisaties gelegd;
- Er zijn door de Cultuurmakelaar zgn. tafelsessies belegd met vele sleutelpersonen uit diverse disciplines over de toekomst van cultuur in Leiden;
- Het regionale cultuuroverleg (zowel op wethouders niveau, als ambtelijk en met de culturele instellingen) kreeg een structureel karakter;
- Er is uitgebreid met festivalorganisatoren gesproken over en een begin gemaakt met het gebruik van ECO-glazen.

8A2.2 Meer plek en aandacht creëren voor beeldende kunst in de openbare ruimte
- Leiden stond in het teken van 100 jaar De Stijl. Buiten de grote tentoonstelling op het Pieterskerkplein en de Maison d'Artiste op het Gerecht, die tienduizenden bezoekers heeft getrokken, waren ook op tal van andere plaatsen in de stad Stijl-uitingen zichtbaar.

- De in de Haagwegtunnel en de Churchilllaantunnel aangebrachte kunstwerken van kunstenaar Barbara van Druten werden dusdanig vaak beschadigd, dat helaas tot verwijdering moest worden besloten.
- De op de taludwanden van deze tunnels aangebrachte schilderingen van Judith van der Meer bleven van vandalisme gespaard.
- In de nieuwe parkeergarage onder de Lammermarkt werden de “glas-in-lood” wandelementen van kunstenaar/vormgever Tom van der Heiden aangebracht.
- Na heel veel jaren van niet aflatende inspanning van de Stichting Vierkant in Vierkant kon dit jaar dan toch het kunstwerk Vierkant in Vierkant van Theo van Doesburg op de hoek van het Stationsplein Morschsingel door raadslid Walter van Peijpe worden onthuld.
- Ter gelegenheid van het 70-jarig bestaan van de stedenband tussen Leiden en Oxford heeft Burgemeester Lenferink op 11 november 2017 een mozaïek aangeboden aan de stad Oxford.
- Het mozaïek is geplaatst in het winkelcentrum, The Westgate Mall. Het samenwerkingsverband van Leidse en Oxonian kunstenaars, KLICK had daartoe de opdracht gekregen.
- In oktober werd door het College de visienota Beeldende Kunst in de openbare Ruimte vastgesteld. Raadsbehandeling van het besluit kon in het verslagjaar nog niet plaatsvinden.

8A2.3 Beschikbaar stellen van incidentele subsidie voor bijzondere kunst- en cultuurprojecten en -initiatieven
Er zijn in het kader van de subsidieregeling voor culturele projecten en –evenementen weer vele interessante culturele activiteiten mogelijk gemaakt. Daaronder waren bijzondere initiatieven, zoals het muziekaanbod van Peel Slowly and See; Leiden Festival van het Levenslied, Nieuwplaatz festival Amuse; Global week for Syria van Music and Beyond; Dansblok in de Old School; Gospelsongs tijdens Songs of Freedom; de Chrismast Tattoo; Young Stars van ARS; Gluren bij de buren; het huis aan huis bezorgde stripboek "De Ziel van Leiden"; de start van de Leidse afdeling van 3voor12 etc., etc.

8A3.1 Doen aanbieden van een breed en divers cultuureducatief programma door de gemeentelijke en/of gesubsidieerde kunst- en cultuureducatie-instellingen
- Leiden had een breed palet aan cultuureducatief aanbod, zowel binnen- en buitenschools bij BplusC, de Cultuureducatiegroep, Ars Aemula en de jeugdtheaterscholen.
- In het kader van de landelijke regeling Cultuureducatie met Kwaliteit, ondersteunt de Cultuureducatiegroep de scholen in Leiden om kwalitatief goede cultuureducatie duurzaam op te nemen in hun schoolprogramma. Ook hebben de basisschoolleerlingen de gelegenheid gehad de Leidse musea te bezoeken.
- BplusC heeft een breed aanbod van activiteiten verzorgd. Binnen de bibliotheek, op het gebied van cursussen en lessen, met het Taalhuis, etc. In het centrum en in de wijken.
- De versterking van de Merenwijkvestiging (een verbreding van activiteiten, samen met de buurt) is ingezet. De gemeente heeft hieraan € 75.000 bijgedragen.
- Het Muziekhuis wordt beheerd door BplusC. Dit podium is daarmee beschikbaar gebleven voor optredens en concerten (binnen geluids- en tijdsnormen).
- BplusC heeft gewerkt aan de nadere invulling van de Toekomstvisie, met name de door de gemeente gevraagde bibliotheekvernieuwing. Dit heeft nog niet geleid tot een plan waarover de gemeente geheel tevreden is. Het nu voorliggende plan geeft de gemeente nog onvoldoende inzicht in hoe BplusC de komende jaren de vernieuwing in gaat vullen. Daarnaast blijven er vragen over een aantal financiële knelpunten. Een extern bureau is gevraagd te adviseren. Voor 2018 is slechts voor één jaar een UVOK met BplusC afgesloten.

8A3.2 Afspraken maken met de gemeentelijke en/of gesubsidieerde kunst- en cultuureducatie-instellingen over: 1. speciale aandacht voor de ontdekking en ontwikkeling van talent en 2. speciale aandacht voor jongeren, kenniswerkers en expats
- Beelden in Leiden, Leiden International Photo Festival, het Leids Cabaret Festival, de Leidse Jazz Award, etc. zijn voorbeelden van culturele activiteiten die in belangrijk mate gericht zijn op jong talent en ook in 2017 weer succesvol waren.
- Muziektheater De Veenfabriek speelt een belangrijke rol bij de ondersteuning en ontwikkeling van jong talent, o.a. via de masteropleiding TIME en de jonge muziektheatergroep MC Kassett met Scheltema als thuisbasis. PS|theater is een jongeren afdeling gestart: PS|jong, die eigen voorstellingen maakt.
- Gebr. De Nobel bood podium aan jonge talentvolle jonge muzikanten uit de Leidse regio en verder. O.a. werd Bandtalent, de Grote Prijs van de Bollen, de Popronde en de Herman Broodacademie een podium geboden.
- Het Jeugdtheaterhuis en de Jeugdtheaterschool hebben een breed palet aan musical- en toneellessen en theaterworkshops verzorgd aan kinderen en jongeren in Leiden.
- Voor en door expats werd de Leiden International Short Film Experience georganiseerd; dit jaar in het Volkshuis in Leiden.
- We are Leiden had zijn kick-off: 150 Leidenaren laten statushouders, internationale studenten en expats. kennismaken met de stad en cultuur van Leiden.

8A3.3 Bevorderen van een productieklimaat waarin makers en amateurkunst zichtbaar zijn in de stad

- De Veenfabriek, PS|Theater; Fields of Wonder; De Generator en Peen & Ui zijn actief in de stad aanwezig geweest.
- PS|Theater profileert zich steeds nadrukkelijker als hét stadgezelschap van Leiden (waarbij voorstellingen op basis van verhalen uit en over de stad de rode draad vormen) en heeft o.a. een maand met en in de wijk Leiden Zuidwest de voorstelling Droomland opgevoerd.
- De Veenfabriek heeft o.a. een aantal smakelijke Veenproeven en verrassende Veennachten georganiseerd en sloot het jaar in Leiden af met de voorstelling Ophelia. Fields of Wonder was aanwezig bij vele culturele activiteiten, zoals Signatures, Singelspark, etc. En Peen & Ui positioneert zich als netwerkorganisatie die kunstenaars bindt aan activiteiten in de stad, zoals met het Vet Groot Mobiel op de Beestenmarkt.
- De Veenfabriek en PS|theater krijgen een financiële bijdrage van het Fonds Podiumkunsten. PS|theater heeft vernomen voor het eerst een meerjarige subsidie toegekend gekregen te hebben. Beide gezelschappen worden ook door de gemeente Leiden gesubsidieerd.
- De nieuwe theatergroep De Generator (idealistisch performance theater en productiehuis met de Vrijplaats aan de Middelstegracht als thuisbasis) heeft een plaats in het Leidse culturele landschap verworven. Gestart is met het verder vormgeven van de theaterzaal.
- Helaas heeft Moeremans & Sons (een jong twaalfkoppig theatercollectief) besloten eind 2017 te stoppen.
- Eind 2017 verhuisde broedplaats Nieuwplaatz van de Ter Haarkade naar de Sumatrastraat. Deze locatie biedt kunstenaars, theatermakers, muzikanten en cultureel ondernemers de gelegenheid om in samenwerking nieuwe culturele activiteiten te ontplooien
- Het amateurkunstcircuit mag als succesvol worden gekwalificeerd. Talloze optredens van amateurkunst instellingen waren te bewonderen, onder andere tijdens de Open Monumenten dagen en de Kerstmarkt.
- Het Leids Amateurkunst Festival 2017 in de Spiegeltent op de Lammermarkt was een hoogtepunt voor de amateurkunst. Tijdens de drie dagen met voorstellingen kwamen 1600 bezoekers.
- De Werkgroep Amateurkunst Leiden (de WAK, waarin alle gesubsidieerde amateurkunstinstellingen zijn verenigd) kreeg eind 2017 een nieuwe voorzitter.
- De ondersteuning van de WAK werd wederom vanuit het - bij BplusC ondergebracht - Centrum voor Amateurkunst Leiden (CAL) verzorgd.

Verbonden partijen
Effectindicatoren bij 8A Cultuur

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 8A1 Cultuur heeft een breed en divers aanbod met meer kwaliteit en vernieuwing; musea en podia zetten Leiden nationaal en regionaal op de kaart						
8A1.a Aantal culturele bezoeken door Nederlanders aan Leiden (x 1.000)					800	Continu Vakantie Onderzoek
8A1.b Percentage inwoners dat per jaar een culturele voorstelling of voorziening bezoekt					80%	Stadsenquête
8A1.c Aantal bezoeken aan gemeentelijke en/of gesubsidieerde kunst- en cultuurinstellingen (x 1.000)	124	207	250	282	200	Jaaropgave culturele instellingen
8A1.d Rapportcijfer voor de kwaliteit van concerten en voorstellingen					7,5	Stadsenquête
8A1.e Rapportcijfer voor de variatie in het aanbod van concerten en voorstellingen					7,5	Stadsenquête
Doel 8A2 Cultuur versterkt de levendigheid en identiteit van de (binnen)stad						
8A2.a Percentage inwoners dat vindt dat er voldoende te beleven is in Leiden					80%	Stadsenquête
8A2.b Rapportcijfer voor de levendigheid van Leiden					7,5	Stadsenquête
Doel 8A3 Cultuur (ver)bindt en ontwikkelt talenten en activiteiten die passen bij Leiden, Stad van ontdekkingen						
8A3.a Percentage inwoners dat actief participeert in kunst en cultuur					45%	Stadsenquête

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Beleidsterrein 8B Cultureel erfgoed

Doelen en prestaties bij 8B Cultureel erfgoed

Doel	Prestatie	
8B1 Het Leids verleden wordt duurzaam ingezet als onderscheidende kracht: kennis en collecties op het gebied van cultureel erfgoed zijn bruikbaar voor diverse groepen en het cultureel erfgoed wordt behouden voor toekomstige generaties. Leiden staat met al haar erfgoedkennis en -collecties nationaal en internationaal aan de top (ambitie I); Leiden wil haar historische omgevingskwaliteit behouden, benutten en versterken voor een aantrekkelijke, vitale en toekomstbestendige stad (ambitie II); Leiden bruist van erfgoedbeleving voor en door bewoners en bezoekers (ambitie III).	8B1.1 Exploitatie en beheer Erfgoed Leiden en Omstreken	✓
	8B1.2 Exploitatie en beheer Molen de Valk	✓
	8B1.3 Toezicht en handhaven op monumenten	✓
	8B1.4 Uitvoeren erfgoedbeleid met partners	✓

Prestatie 8B1.1 Exploitatie en beheer Erfgoed Leiden en Omstreken
Erfgoed Leiden en Omstreken heeft een vernieuwde missie die het gevolg is van het nieuwe Beleidsplan 2017-2020.

Vanuit de overtuiging dat erfgoed bijdraagt aan de kwaliteit en de identiteit van de moderne samenleving, brengt Erfgoed Leiden en Omstreken kennis bij elkaar en maakt deze bruikbaar voor iedereen. Het motto is vanaf 2017 *Ontdek meer in ons verleden*! en iedereen is hiertoe uitgenodigd, collega ambtenaren en professionals uit het veld en inwoners van Leiden, de Omstreken en de rest van de wereld.

Ambitie I - Kennis en collecties
- De relatie met universiteit Leiden wordt steeds intensiever blijkt uit een groeiend aantal colleges dat op locatie Erfgoed Leiden wordt gegeven en uit de samenwerking bij projecten om informatie op kaarten te ontsluiten. Het onderschrijft de visie dat direct contact met de collecties (op locatie) noodzakelijk is voor onderzoek en verhaal.

Ambitie II – Historische omgevingskwaliteit
- Continuering Subsidieregeling Historisch Stadbeeld
- Continuering Subsidieregeling Duurzame Monumentenzorg. 80% van de adviezen wordt overgenomen en uitgevoerd.

Ambitie III - Erfgoedbeleving
- Het beleidsplan voor 2017-2020 is vastgesteld. Het accent ligt de komende jaren op het vergroten van de relevantie van de organisatie door bestendiging van de hoge kwaliteit van dienstverlening, ook aan de regio, digitale innovatie,aandacht voor nieuwe doelgroepen.
- Het gebruik van de digitale bronnen op de websites is exponentieel gegroeid. Dat is niet direct te zien aan het bezoek van de websites. Wel aan de ruim 2.500.000 raadplegingen die via websites als *Open Archieven, Ancestry, My Heritage, WieWasWie, Europeana, Archives Portal Europe* en *Wikimedia* zijn gedaan. Hier wordt rechtstreeks een digitaal document of bron geraadpleegd doordat Erfgoed Leiden deze als OpenData beschikbaar stelt.
- Steeds meer samenwerkingsrelaties met culturele partners in de stad (o.a. PS|Theater) en deelname aan evenementen als de Museumnacht (800 bezoekers) en de Nacht van Kunst en Kennis (400 contacten).
- Relevantie wordt zichtbaar door bezoek aan de Boisotkade waar men in direct contact komt met de collecties.

8B1.2 Exploitatie en beheer Molen de Valk
Molenmuseum De Valk heeft in 2017 bijna voor het derde achtereenvolgende jaar een bezoekersrecord kunnen breken. De laatste maanden van het jaar hebben afrondende werkzaamheden van het Lammermarktplein de toegankelijkheid belemmerd waardoor het bezoekersaantal op 29.683 is blijven steken.

8B1.3 Toezicht en handhaven op monumenten
De taken zijn conform de begroting 2017 uitgevoerd.

8B1.4 Uitvoeren erfgoedbeleid met partners
In aanvulling op het bovenstaande was 2017 - met de input van diverse erfgoedpartners – onder meer ook het jaar van de vernieuwde Erfgoedverordening, het beleid voor de monumentale kunstwerken, een thematisch programma voor cultuurhistorische onderzoek (zoals wederopbouw) en gesprekken met erfgoedpartners met het oog op een tussentijdse lichte evaluatie van de Erfgoednota (deze tussentijdse rapportage is wel uitgesteld

in verband met meer dringende werkzaamheden). Gezien de bijdragen die op grond van al het bovenstaande zijn geleverd aan de uitvoering van de ambities uit de Erfgoednota is het licht wel op groen gezet.

Verbonden partijen

Effectindicatoren bij 8B Cultureel erfgoed

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 8B1 Het Leids verleden wordt duurzaam ingezet als onderscheidende kracht: kennis en collecties op het gebied van cultureel erfgoed zijn bruikbaar voor diverse groepen en het cultureel erfgoed wordt behouden voor toekomstige generaties						
8B1.a Percentage Leidenaren met belangstelling voor cultureel erfgoed	-	75%	-	75%	75%	Stadsenquête
8B1.b Aantal bezoekers websites (x 1.000)	495	1.646	1.340	1.313	1.000	Erfgoed Leiden en Omstreken
8B1.c Aantal bezoekers Boisotkade	6.879	6.624	6.060	9.521	7.000	Erfgoed Leiden en Omstreken

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Beleidsterrein 8C Sport

Doelen en prestaties bij 8C Sport

Doel	Prestaties	
8C1 Leiden zorgt voor voldoende en kwalitatief goede sportvoorzieningen	8C1.1 Exploiteren, beheren en onderhouden van de gemeentelijke sportaccommodaties	✓
	8C1.2 Uitvoering geven aan het sportaccommodatieplan	✓
8C2 Leiden ondersteunt haar sportverenigingen zodat ze sterk zijn en naast hun sportfunctie ook een maatschappelijke functie vervullen	8C2.1 Ondersteunen van sportverenigingen	✓
8C3 Leiden stimuleert dat alle inwoners meer sporten en bewegen	8C3.1 Organiseren van kennismakingscursussen	✓
	8C3.2 Stimuleren en faciliteren van sportevenementen door subsidiering	✓
	8C3.3 Verstrekken van sportstimuleringssubsidies	✓
	8C3.4 Ondersteunen en faciliteren topsport	✓

8C1.1 Exploiteren, beheren en onderhouden van de gemeentelijke sportaccommodaties

- Het beheer en onderhoud is volgens plan uitgevoerd, de kosten voor instandhouding van de nog te verkopen panden zijn dit jaar opgevangen binnen de exploitatie en voorziening
- De tarievenlijst 2018 kent 67 minder tarieven dan in 2017. Deze budgettair neutrale wijziging is een stap in de vereenvoudiging van de sporttarieven.
- In 2017 is er overeenstemming gekomen met de tennisvereniging Unicum om te verzelfstandigen in 2018.

8C1.2 Uitvoering geven aan het sportaccommodatieplan

De taken zijn conform de begroting 2017 uitgevoerd.

8C2.1 Ondersteunen van sportverenigingen

De breedtesportcoördinator heeft samenwerking tussen verenigingen gestimuleerd, expertise gedeeld en scholing georganiseerd. Elf (potentiële) jongere verenigingsbestuurders hebben de cursus ‘modern besturen’ gevolgd. De breedtesportcoördinator heeft maandelijks een sportcafé georganiseerd, waar de sport, politiek en het bedrijfsleven samenkomen en inhoudelijke thema’s zijn behandeld zoals ‘de rookvrije sportaccommodatie’. In 2017 heeft de breedtesportcoördinator het Sportcongres georganiseerd, waar sportbestuurders presentaties en workshops hebben bijgewoond over onder anderen het werven van fondsen en subsidies en het krijgen van meer vrijwilligers. Deze keer waren ook vertegenwoordigers van het Leidse onderwijs aanwezig om het netwerk tussen sportvereniging en school en wijk te activeren.
Op grond van de deelverordening combifuncties zijn in 2017 aan 9 maatschappelijke organisaties subsidies toegekend voor het aanstellen van in totaal 14,2 fte combinatiefunctionarissen verspreid over de stad. De combinatiefunctionarissen organiseren tientallen sport- en beweegactiviteiten voor kinderen in de leeftijd 4-18 jaar. Zij vergroten hiermee het sport- en cultuuraanbod op en rond school en in de wijk en proberen kinderen structureel aan het bewegen te krijgen en door te laten stromen naar sport- of cultuurverenigingen.

8C3.1 Organiseren van kennismakingscursussen
De gemeentelijke schoolsportcommissie heeft een subsidie ontvangen voor het organiseren, coördineren en stimuleren van (school)sport. De commissie organiseert schoolsporttoernooien en biedt kennismakingscursussen voor schoolgaande jeugd aan. In schooljaar 2016/2017 deden er 1.483 kinderen mee aan diverse cursussen en vertegenwoordigden 6.737 leerlingen hun school bij de Leidse toernooien. De deelname aan de cursussen laat hiermee, net als vorig jaar, een stijging zien.

8C3.2 Stimuleren en faciliteren van sportevenementen door subsidiering
Voor het stimuleren van sportevenementen is jaarlijks een subsidiebudget beschikbaar. Stichting Leiden Marathon ontvangt een subsidie. Aan de Leiden marathon deden in 2017 bijna 12.000 deelnemers mee. In 2017 zijn voor de vierde keer op rij de Koningsspelen georganiseerd. 8.735 kinderen van 31 Leidse bassischolen deden hieraan mee, de organisatie was mede mogelijk door betrokkenheid van leerlingen en studenten van het Leonardo College en mbo Rijnland. In samenwerking met de Leidse Sportfederatie is het sportgala georganiseerd. Hier vindt de uitreiking van de Leidse sportprijzen plaats.

8C3.3 Verstrekken van sportstimuleringssubsidies
Om de sport een extra impuls te geven is per 2017 de subsidieregeling sportstimulering in het leven geroepen. In het kader van deze subsidieregeling zijn 11 subsidies verstrekt aan diverse partijen, variërend van sportverenigingen tot aan coalities van maatschappelijke organisaties. Een greep uit de gehonoreerde initiatieven: extra beweegfaciliteiten in de openbare ruimte, sport- en spelbegeleiding voor drie basisscholen, introductie van padel (een mix van tennis en squash), aanwijsapparatuur om een breed publiek kennis te laten maken met de schermsport en een extra impuls voor een structureel sportaanbod voor inwoners in een kwetsbare positie.
In het kader van de deelverordening subsidiëring jeugdsport zijn waarderingssubsidies toegekend aan organisaties met jeugdleden.

8C3.4 Ondersteunen en faciliteren topsport
De Stichting Topsport Leiden heeft een subsidie ontvangen voor het ondersteunen en faciliteren van topsport in Leiden. In het najaar 2017 is het topsportbeleid en de uitvoering ervan door Stichting Topsport Leiden geëvalueerd, waarvan de belangrijkste conclusie is dat Stichting Topsport Leiden de overeengekomen taken naar behoren uitvoert. Uit de evaluatie komt tevens naar voren dat niet goed valt te herleiden in hoeverre er door de ondersteuning van sportclubs daadwerkelijk meer Leidenaren gaan sporten.

Verbonden partijen

Effectindicatoren bij 8C Sport

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 8C1 Leiden zorgt voor voldoende en kwalitatief goede sportvoorzieningen						
8C1.a Rapportcijfer van inwoners voor de hoeveelheid sportaccommodaties		7,3			7,4	Stadsenquête
8C1.b Rapportcijfer van inwoners voor de kwaliteit van de sportaccommodaties		7,1			7,4	Stadsenquête
8C1.c Aantal bezoekers zwembaden	414.000	401.000	390.000	400.000	420.000	Sportbedrijf Leiden
Doel 8C3 Leiden stimuleert dat alle inwoners meer sporten en bewegen						
8C3.a Percentage inwoners dat niet wekelijks sport	-	-	-		47%	RIVM (via wsjg)
8C3.b Percentage volwassen Leidenaren dat voldoet aan de norm gezond bewegen	-	-	-		60%	Stadsenquête

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op LeidenInCijfers.

Beleidsterrein 8D Recreatie

Doelen en prestaties bij 8D Recreatie

Doel	Prestaties	
8D1 Voldoende recreatieve mogelijkheden voor Leidenaren	8D1.1 Beheer en exploitatie van Jeugddorp Zuid-west	✓
	8D1.2 Beheer en exploitatie van volkstuinen	✓
	8D1.3 Verstrekken van subsidie aan amateurtuinders	✓

Doel	Prestaties	
8D2 Voldoende onderscheidende evenementen ter versterking van de levendigheid in de stad, het aantrekken van extra bezoekers en versterking van de lokale economie	8D2.1 Evenementencoördinatie	✓
	8D2.2 Be/afhandelen van aanvragen evenementenvergunning	✓
	8D2.3 Ondersteunen van de drie grootschalige en overige evenementen	✓
	8D2.4 Verstrekken van evenementensubsidie	✓
	8D2.5 Meerjarige resultaatafspraken met organisatoren van identiteitversterkende evenementen	✓

Prestaties 8D Recreatie
Alle presentaties zijn conform de begroting 2017 uitgevoerd.

Effectindicatoren bij 8D Recreatie

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 8D2 Voldoende onderscheidende evenementen ter versterking van de levendigheid in de stad, het aantrekken van extra bezoekers en versterking van de lokale economie						
8D2.a Rapportcijfer levendigheid van de stad door Leidenaren					7,3	Stadsenquête

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Kaderstellende beleidsstukken

In 2017 zijn de volgende kaderstellende beleidsstukken vastgesteld:

- RV17.0003 Vitalisering voetbalsport
- RV17.0056 Afweging sportaccommodaties Leiden
- RV17.0062 Contourenplan buitensportaccommodaties
- RV17.0064 Erfgoedverordening Leiden 2017

Programmabudget

Cultuur, sport en recreatie bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Cultuur	Lasten	15.842	14.650	221	14.871	16.905	-2.034
	Baten	-414	-343	-89	-432	-2.551	2.119
Saldo		**15.428**	**14.307**	**132**	**14.439**	**14.354**	**85**
Cultureel erfgoed	Lasten	6.369	3.778	692	4.469	4.240	229
	Baten	-504	-375	-151	-526	-829	303
Saldo		**5.865**	**3.403**	**541**	**3.943**	**3.411**	**532**
Sport	Lasten	12.153	10.080	-23	10.057	9.843	214
	Baten	-3.100	-3.485	200	-3.285	-3.248	-36
Saldo		**9.053**	**6.596**	**177**	**6.773**	**6.595**	**178**
Recreatie	Lasten	1.202	947	43	990	1.123	-132
	Baten	-459	-352	-15	-367	-417	50
Saldo		**742**	**595**	**28**	**623**	**706**	**-82**
Programma	Lasten	**35.564**	**29.455**	**932**	**30.387**	**32.110**	**-1.723**
	Baten	**-4.477**	**-4.555**	**-55**	**-4.609**	**-7.044**	**2.435**
Saldo van baten en lasten		**31.088**	**24.900**	**878**	**25.778**	**25.066**	**712**

Cultuur, sport en recreatie bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Reserves	Toevoeging	568	500	208	708	719	-11
	Onttrekking	-853	-154	-638	-792	-314	-478
Mutaties reserves		**-285**	**346**	**-430**	**-84**	**405**	**-489**
Resultaat		**30.803**	**25.247**	**447**	**25.694**	**25.471**	**223**

Reserves programma 8 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Reserve publicaties Erfgoed Leiden e.o.	Toevoeging	0	0	15	15	15	0
	Onttrekking	-2	0	0	0	0	0
Saldo		**-2**	**0**	**15**	**15**	**15**	**0**
Bedrijfsreserve Museum De Lakenhal	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-199	0	0	0	-15	15
Saldo		**-199**	**0**	**0**	**0**	**-15**	**15**
Reserve Archeologischpark Matilo	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-12	0	0	0	0	0
Saldo		**-12**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Reserve exploitatie De Nobel	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-12	-11	0	-11	-11	0
Saldo		**-12**	**-11**	**0**	**-11**	**-11**	**0**
Reserve Pieterskerk	Toevoeging	172	0	193	193	193	0
	Onttrekking	-290	-123	0	-123	-123	0
Saldo		**-118**	**-123**	**193**	**70**	**70**	**0**
Reserve bedrijfsvoering ELO	Toevoeging	396	0	0	0	11	-11
	Onttrekking	0	-19	0	-19	-13	-7
Saldo		**396**	**-19**	**0**	**-19**	**-1**	**-18**
Reserve stedelijke ontwikkeling P8	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-72	0	-228	-228	-102	-126
Saldo		**-72**	**0**	**-228**	**-228**	**-102**	**-126**
Reserve Leids uitvoeringspr LUBO 2016 P8	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-266	0	0	0	0	0
Saldo		**-266**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Reserve sportstimuleringsfonds	Toevoeging	0	500	0	500	500	0
	Onttrekking	0	0	-250	-250	-50	-200
Saldo		**0**	**500**	**-250**	**250**	**450**	**-200**
Reserve economische impulsen Kennisst P8	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	-160	-160	0	-160
Saldo		**0**	**0**	**-160**	**-160**	**0**	**-160**
Totaal	Toevoeging	**568**	**500**	**208**	**708**	**719**	**-11**
	Onttrekking	**-853**	**-154**	**-638**	**-792**	**-314**	**-478**
Reserves programma 8		**-285**	**346**	**-430**	**-84**	**405**	**-489**

Toelichting op beleidsterreinen met financiële afwijkingen (op de lasten en/of baten) > € 250.000

Cultuur
Op 1 maart 2017 heeft Museum De Lakenhal, met steun van de Vereniging Rembrandt, de BankGiro Loterij, het Mondriaanfonds, het VSBfonds, de Vereniging van Belangstellenden in Museum De Lakenhal, het Lucas van Leydenmecenaat, de Banderfonds, en particulieren, het schilderij 'Contra-Compositie VII' van Theo van Doesburg gekocht. Hierdoor waren de lasten én de baten in 2017 ruim € 1,9 miljoen hoger. De raad is hier ook met de brief van 2 mei 2017 geïnformeerd.

Cultureel erfgoed
Het overschot op de baten op het beleidsterrein Cultureel erfgoed is voornamelijk veroorzaakt door incidentele (Duurzame Monumentenzorg en verhuur plankruimte) en structurele opbrengsten (nieuwe overeenkomsten met de regio). Dit overschot dekt het tekort op de salarissen dat op saldi kostenplaatsen verantwoord is.

Sport
Er zijn geen te verklaren afwijkingen.

Recreatie
Er zijn geen te verklaren afwijkingen.

Toelichting op afwijkingen Reserves

Bedrijfsreserve Museum De Lakenhal
De mutatie in de reserve betreft het reultaat over 2017.

Reserve bedrijfsvoeirng Erfgoed Leiden en omstreken
De mutatie in de reserve betreft het resultaat over 2017.

Reserve Stedelijke ontwikkeling
De Subsidieregeling Historisch Stadsbeeld bestaat sinds 2009. Als gevolg van het succes van deze regeling waren de middelen steeds sneller in het jaar op. Daarom is in 2015 voorgesteld om de regeling verder aan te scherpen. In 2015 (€ 200.000) en 2016 (€ 300.000) zijn extra middelen ingezet voor de Morsstraat, Haarlemmerstraat inclusief Turfmarkt en Prinsessekade, Haven, Aalmarkt incl. Maarsmansteeg en Mandenmakersteeg, Breestraat en Korevaarstraat. Dit zijn projecten waar in het kader van programma Binnenstad is of wordt geïnvesteerd in de kwaliteit openbare ruimte. Tussen de toekenning en de vaststelling van de subsidies voor projecten zit een langere periode. Een subsidie wordt pas vastgesteld als de verbouwing is afgerond. Hierdoor gaan budgetten vaak over jaren heen en is de geraamde onttrekking hoger dan het daadwerkelijk onttrokken bedrag.

Reserve sportstimulering
Er is in totaal € 500.000 incidenteel beschikbaar gesteld voor sportstimulering gedekt vanuit de reserve sportstimulering. Daarvan is € 250.000 geraamd in 2017 en in 2018. In totaal is € 125.523 aan sportstimulering met een positief advies aan het College voorgelegd door de commissie. Daarvan kon € 79.400 niet meer ambtelijk worden afgewikkeld in 2017. Besteed is € 49.623

Reserve economische impulsen
Ten behoeve van het project Ver|nieuwbouw BplusC is er bij de eerste bestuursrapportage 2017 een voorbereidingskrediet beschikbaar gesteld ter hoogte van € 160.000 gedekt uit de reserve economische impulsen en kennisstad. Het college heeft op 27 juni 2017 besloten het project Ver|nieuwbouw BplusC tijdelijk op te schorten en eerst een extern onderzoek uit te voeren naar de uitwerking van de Toekomstvisie, de organisatie van BplusC en het beschikbare subsidiebudget afgezet tegen de ambities uit de Toekomstvisie *'De Plus van BplusC'.* Op basis van de resultaten van het onderzoek neemt het college een besluit over het vervolg van het project Ver|nieuwbouw BplusC. Er zijn derhalve geen uitgaven geweest in 2017 op het voorbereidingskrediet en geen onttrekking aan de reserve.

INVESTERINGEN

Overschrijdingen op investeringskredieten

7101046 Indoor Sportcentrum, (voorheen Topsporthal Boshuizerlaan)
Conform de financiele verordening van de Gemeente Leiden heeft het college een voorbereidingskrediet van € 40.000 beschikbaar gesteld voor de externe onderzoekskosten voor de bouw van een Topsporthal. Door de vele vragen tijdens de voorbereiding is er niet alleen een eerste planvorming met begroting opgesteld maar is er een second- en een third opinion uitgevraagd bij 3 verschillende bedrijven. Ook is een budget beschikbaar

gesteld aan de grootste gebruiker van de sporthal om eventueel met een goedkoper plan te komen. Het voorbereidingskrediet was niet op deze extra onderzoeken ingesteld en is dan ook met € 21.000 overschreden.
Kredieten die afgesloten zijn met een overschot van € 50.000 of meer dan 10% van het investeringskrediet

7100789 SGZ Trekkenwand
Het krediet wordt afgesloten met een voordeel van € 121.680. Het project voor de trekkenwand van de Stadsgehoorzaal is afgerond. Er zullen geen kosten meer gedeclareerd worden met betrekking tot de hijsinstallatie in de Stadsgehoorzaal.

Toelichting op investeringskredieten ouder dan drie jaar die niet afgesloten worden bij de jaarrekening 2017

7100245 Muziekcentrum De Nobel
Om (geluid-)technische problemen inzichtelijk te maken is in 2017 uitgebreid onderzoek gedaan door TNO en Level-acoustics. De definitieve rapportage is januari 2018 gereed en zal naar verwachting leiden tot concrete, op korte termijn uit te voeren maatregelen. Het krediet voor de Nobel kan pas na afronding daarvan afgesloten worden.

7100371 Verv. riolering sportaccommodaties
Krediet is voor de vervanging en in stand houding van de riolering binnen de sportaccommodaties.In 2017 heeft er een inventarisatie plaatsgevonden. In 2018 wordt deze investering ingezet t.b.v. herstel riolering bij combibad de zijl .

7100625 Verbouwing archeologisch centrum Boisotkade
Dit krediet is gekoppeld aan raadsbesluit RV13.0089 dat opdracht geeft om een vervangende publieksruimte te creëren. Dit traject is nog niet afgerond en dit krediet kan derhalve niet worden afgesloten.

7100576 machines sportbedrijf 2013-2014-2016/17
In 2017 is de Europese aanbesteding afgerond. De levering van de diverse middelen zal plaatsvinden begin 2018. Het krediet blijft hiervoor benodigd.

7101153 Toplaag kunstgras 2 korfbalvelden 2013
Op basis van inspectie in 2017 is het herstel 1 jaar uitgesteld. Definitieve realisatie vervanging van de toplaag zal medio juli 2018 plaatsvinden. Het krediet blijft hiervoor benodigd.

7100574 verv.gras door kunstgras div.sportparken
Projectaanleg Lugdunum wordt eind januari 2018 financieel afgerond. Na afronding kan het krediet worden afgesloten.

7100632 LKH Publieksvoorzieningen
Het project Restauratie en Uitbreiding Museum De Lakenhal is begin 2017 in uitvoering genomen. Door deze vertraging worden de kredieten die zien op de activiteiten die samenhangen met het project ook vertraagd. De verwachting is dat in 2019 alle kredieten aangewend zijn conform doel en kaders.

7100373 Uitbreiding Lakenhal (37 jr)/ 7100676 ren + uitbr. Installaties Lakenhal/ 7100677 Museum de Lakenhal Restauratie&Uitbreiding aard en nagelvaste collectie/ 7100678 Museum de Lakenhal Restauratie&Uitbreiding verhuizing / 7100679 Museum de Lakenhal Restauratie&Uitbreiding interieur / 7101108 Museum de Lakanhal Restauratie&Uitbreiding herinrichting / 7101109 Museum de Lakenhal Restauratie&Uitbreiding comm.fondsenwerving en opening / 7101110 Museum de Lakenhal Restauratie&Uitbreiding overig
Het project Restauratie en Uitbreiding Museum De Lakenhal is begin 2017 in uitvoering genomen. Door deze vertraging worden de kredieten die zien op de activiteiten die samenhangen met het project ook vertraagd. De verwachting is dat in 2019 alle kredieten aangewend zijn conform doel en kaders.

7100405 nieuwbouw huisvesting Jeugddorp
Dit krediet is nodig om de huisjes in het jeugddorp te vervangen. In 2018 worden 2 gebouwtjes vervangen omdat instandhouding van deze 2 gebouwtjes niet meer mogelijk is zonder grote kosten. Voor de andere gebouwen die ook in slechte staat zijn worden de ontwikkelingen afgewacht. De vervanging is uitgesteld in verband met de toekomstige ontwikkelingen op de vliet.

9

Maatschappelijke ondersteuning

Maatschappelijke ondersteuning

Programmanummer	9
Commissie	Onderwijs en Samenleving
Portefeuille(s)	Jeugd, Welzijn & Zorg

De missie van het programma Maatschappelijke ondersteuning luidt:
'De gemeente Leiden wil een stad zijn waarin alle mensen, inclusief die met een zorgbehoefte, actief kunnen participeren en zelf de regie in handen hebben bij de wijze waarop hun zorgbehoefte wordt vervuld. Het gemeentelijke beleid is gericht op het activeren van mensen om hen in staat te stellen zelf deel te nemen aan de samenleving. Daarnaast organiseren we een vangnet voor de ondersteuning van zeer kwetsbare burgers die onvoldoende in staat zijn om voor zichzelf te zorgen.'

Ontwikkelingen in 2017

We werken steeds verder aan een 'inclusieve samenleving'. Een samenleving waarin iedereen mee telt en mee doet. We streven naar een stad waar de inwoners betrokken zijn en zich medeverantwoordelijk voelen voor elkaar en voor de kwaliteit van de samenleving waar ze deel van uit maken. **Programma Maatschappelijke Ondersteuning** kent een nauwe verbinding met andere programma's gerelateerd aan het sociaal domein uit deze begroting, vooral de programma's 6, 7, 8, 10 en 14. Als het gaat om de ontwikkeling van de stad in relatie tot de grote opgave in het sociaal domein, dan is steeds meer de verbinding tussen de sociale, culturele, economische en fysieke opgave van belang.
Om de ***Sociale binding en participatie*** verder te bevorderen is gestart met het uitvoeringsplan Wmo welzijn en ondersteuning 'Het sociaal domein in beweging' dat gaat over de vernieuwing van welzijn en preventie. Een voorbeeld hiervan is de oprichting van het Platform Leiden op 1 lijn, waarmee de verbinding tussen de 1e lijnzorgverleners (zorg zonder doorverwijzing) , zorgverzekeraar Z&Z, gemeente, coöperatie SWT Leiden, EVA (mantelzorgwaardering) en coöperatie JGT HR vorm kreeg.
Voor 2e lijnzorg is een doorverwijzing nodig en 3e lijnzorg is enkel op doorverwijzing en is zeer gespecialiseerd.

In de Kaderbrief 2018 zijn extra middelen gevraagd om de toenemende druk op de **Sociale Wijkteams (SWT's)** te kunnen opvangen. De coöperatie SWT Leiden (opgericht 31 maart 2017) liet in de zomer een onderzoek doen naar de benodigde capaciteit per wijk voor de SWT's door een onderzoeksbureau. Met de coöperatie SWT Leiden, welzijnspartijen en gemeentelijke afdelingen, wordt samengewerkt om een oplossing te vinden voor het geconstateerde capaciteitstekort om het vastgestelde Kader Sociale Wijkteams in Leiden (RV 17.0448, 30 november 2017) uit te kunnen voeren. Er is in 2017 ingezet op het intensiveren van de samenwerking met het JGT, de 1^{e} lijnszorg, schuldhulpverlening en de GGZ om de toegang voor ondersteuning integraler vorm te geven.

Voor de **WMO maatwerkvoorzieningen** is een knelpuntenanalyse Bestuurlijk Contracteren opgesteld op basis waarvan vervolgens verbeteringen zijn doorgevoerd. Bij de overeenkomst voor Begeleiding zijn intensiteiten van begeleiding aangepast op basis van gesprekken met zorgaanbieder, cliënten en sociaal werkers. Een voorbeeld is het toevoegen van 'waakvlamcontact, waarbij de begeleiding op een zeer laag pitje staat, maar zodra het nodig is geïntensiveerd wordt zonder een nieuwe aanvraag te doen. Bij maatwerkvoorzieningen zoals begeleiding, beschermd wonen en dagbesteding zijn innovatieprojecten gestimuleerd met extra middelen. De inzet van een regionaal innovatiebudget leidde in 2017 tot 7 pilots verspreid over heel Holland Rijnland voor

beschermd wonen. Met deze pilots geven aanbieders **Beschermd Wonen** én cliënten en ervaringsdeskundigen, invulling aan de transformatie van beschermd wonen. Doel hiervan is om mensen in hun eigen woonomgeving in plaats van in een 24 uurs woonvoorziening goede integrale ondersteuning te bieden. We hopen ook dat in 2018 met de uitvoering van deze pilots de wachtlijsten verkleind worden.

Ook is er gewerkt aan de omvorming van de algemene voorziening Huishoudelijke ondersteuning, die per 1 januari 2018 is overgegaan in een maatwerkvoorziening. Voor mensen met een licht verstandelijke beperking is begin 2017 een resultaatsovereenkomst Beschut wonen Licht Verstandelijke Beperking (LVB) afgesloten voor de Leidse regio en de Duin- en Bollenstreek. Afspraken gelden vooralsnog tot 2019, daarna moet deze ondersteuningsvraag lokaal worden ingevuld als onderdeel van de decentralisatie maatschappelijke zorg. In het 'Uitvoeringsprogramma **decentralisatie en transformatie Maatschappelijke zorg** 2017-2020' staat welke stappen de gemeenten komende jaren nemen om de beoogde decentralisatie en tegelijkertijd inhoudelijke verandering van de Maatschappelijke zorg te realiseren. Eind 2017 werd echter duidelijk dat de decentralisatie op zijn vroegst per 2022 plaatsvindt.

In 2017 zijn zowel aan de Sumatrastraat als aan de Wassenaarseweg tijdelijke woningen gerealiseerd voor statushouders, mensen die uitstromen uit de maatschappelijke opvang en reguliere woningzoekenden. Aan de Voorschoterweg is op het terrein van het Hoogheemraadschap gestart met het realiseren van nog eens 100 woningen. De kosten hiervan pakken veel hoger uit dan begroot. Daarnaast stelde Libertas, de Robijnhof beschikbaar voor tijdelijke huisvesting van statushouders, mensen met een lichte begeleidingsvraag en studenten. Libertas heeft de Robijnhof eind 2017 verkocht, de 80 bewoners (20 statushouders, 30 studenten en 30 mensen met een lichte zorgvraag) moeten voor 1 januari 2019 zijn verhuisd. Al deze projecten en de visie ‘housing first’ zijn succesvol gebleken: de mix van doelgroepen bleek goed uit te pakken, er was geen overlast en de bewoners waren dankzij een eigen woonruimte beter in staat hun leven weer goed op de rails te krijgen.

Het **voorkomen van dakloosheid** en het realiseren van voldoende huisvesting voor daklozen blijft een groot knelpunt. Landelijk, en ook in onze regio en eigen gemeente, stijgt het aantal daklozen. In 2017 was het aantal dak- en thuislozen dat een beroep deed op opvang, wederom fors hoger dan in voorgaande jaren. De tijdelijke nachtopvang in Gebouw C bij Nieuwe Energie is nog nodig, maar een zo spoedig mogelijke sluiting is wenselijk. Gemeenten in de regio werden en worden wederom aangesproken op hun verantwoordelijkheid om instroom terug te dringen en uitstroommogelijkheden fors te vergroten. In Leiden is geïnvesteerd in het realiseren van uitstroommogelijkheden in de vorm van tijdelijke huisvesting aan Sumatrastraat en aan de Wassenaarseweg.

In het **Voorkomen van geweld in huiselijke kring** is gebleken dat **Veilig Thuis** een toenemend aantal meldingen kent. Op basis van het plan van aanpak 'Naar een Toekomstgericht Veilig Thuis' is de begroting van Veilig Thuis in 2017 fors verhoogd. Hiermee kan Veilig Thuis voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen en is hiermee ook voorbereid op toekomstige ontwikkelingen. Het Portefeuilleoverleg Publieke Gezondheid heeft hierover positief geadviseerd. Het plan van aanpak Veilig Thuis en de begroting RDOG waarin de financiële consequenties zijn opgenomen worden in het voorjaar van 2018 aan de raad voorgelegd.

In de tweede helft van 2017 vond een evaluatie plaats van de nota ‘Ruimte maken voor gezondheid 2014 – 2018’ binnen de **uitvoering van regionaal en lokaal gezondheidsbeleid** in opmaat naar de herijking van het beleid in 2018. Gezondheid is één van de thema’s binnen de omgevingswet en de verstedelijkingsopgave. Gezondheid is één van de thema’s binnen de Omgevingswet en de verstedelijkingsopgave. Nieuw is het centraal zetten van het model Positieve Gezondheid. Daarbij wordt de focus een wijkgerichte inzet van gezondheid bevorderende projecten, zowel als het gaat om fysieke inrichting als sociaal maatschappelijke voorzieningen.

Eind december rapporteerde het college over de voortgang ten aanzien van de **wijkaanpak 2017**. De wijkaanpak is uitgebreid. Naast de bestaande inzet van de wijkregisseurs, de wijkplannen, de wijkvisies en de stimuleringsregeling is er nu in twee gebieden sprake van een programmatische integrale gebiedsaanpak. Een voorbeeld is het Jacques Urlusplantsoen waar het werken aan gezamenlijke geformuleerde doelen, o.a. de samenwerking tussen de verschillende partners, versterkt. Rondom de informatievoorziening naar de wijken toe is er hard gewerkt aan een nieuw middel; Stadsnieuws. Deze nieuwsbrief die vanuit de gemeente wordt verspreid via de mail naar geïnteresseerde bewoners en organisaties. Het eerste exemplaar zal in april 2018 worden verspreid. Het gaat hier om nieuws per wijk, per project en per onderwerp.

Voor de **monitoring en de kwaliteit** is een kwaliteitscommissie van start gegaan. Deze commissie is op verzoek van de gemeenteraad (RV 17.0049) door het college van B&W ingesteld (B&W 17.00555). De kwaliteitscommissie is voor de duur van twee jaar benoemd. Opdracht van de kwaliteitscommissie is het schetsen van een onafhankelijk beeld van de kwaliteit van het sociaal domein, met als het vertrekpunt de Monitor sociaal domein.

Beleidsterrein 9A Sociale binding en participatie

Doelen en prestaties bij 9A Sociale binding en participatie

Doel	Prestatie	
9A1 Sociale binding en participatie van inwoners is hoog	9A1.1 Organiseren van een passend voorzieningenaanbod dat aansluit op de sociale situatie van de wijk	✓
	9A1.2 Organiseren van activiteiten die maatschappelijke participatie bevorderen en sociaal isolement voorkomen	✓
	9A1.3 Bevorderen van cliëntbetrokkenheid en participatie op het gebied van maatschappelijke ondersteuning	✓
	9A1.4 Opdracht geven voor het uitvoeren van de vijf basisfuncties voor lokale ondersteuning van vrijwilligerswerk	÷

Toelichting bij de prestatieverantwoording:
9A1.4 Opdracht geven voor het uitvoeren van de vijf basisfuncties voor lokale ondersteuning van vrijwilligerswerk
Met name basisfunctie 3, versterken van vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties, en 4, het bevorderen van vrijwilligerswerk, worden nu nog niet goed ingevuld. Het contactpunt voor vrijwillige inzet heeft niet kunnen werken aan verdere bekendmaking van mogelijkheden voor vrijwilligersondersteuning voor alle sectoren en inzet op nieuwe vrijwilligersdoelgroepen, omdat er te weinig capaciteit voor beschikbaar is. Door de grote veranderingen in het sociale domein is het beroep op vrijwilligers in zorg en welzijn de laatste jaren gegroeid; zowel landelijk als in Leiden. Ook worden hoge eisen gesteld aan het werk dat vrijwilligers doen, omdat de vragen complexer en langduriger zijn. Voldoende capaciteit om goede vrijwilligersondersteuning en werving van nieuwe vrijwilligersdoelgroepen te kunnen waarborgen is van groot belang hierbij.

Effectindicatoren bij 9A Sociale binding en participatie

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 9A1 Sociale binding en participatie van inwoners is hoog						
9A1.a Schaalscore sociale cohesie*	5,8	5,7	5,9	5,8	6,0	Veiligheidsmonitor
9A1.b Percentage inwoners dat het eens is met de stelling 'Ik woon in een gezellige buurt waar mensen elkaar helpen en dingen samen doen'	33%	32%	35%	34%	34%	Veiligheidsmonitor
9A1.c Percentage Leidenaren dat vrijwilligerswerk doet**	-	32%	-	32%	33%	Stadsenquête
9A1.d Percentage inwoners dat kan terugvallen op mensen in de buurt als men hulp nodig heeft	-	67%	-	68%	69%	Stadsenquête
9A1.e Percentage inwoners - heb ik gedaan of ben ik toe bereid: 'het ondersteunen van buurtgenoten die hulp nodig hebben'	-	48%	-	49%	50%	Stadsenquête
9A1.f Percentage inwoners dat mantelzorg verleent	-	17%	-	18%	24%	Stadsenquête

*Op een schaal van 1 tot 10
**De cijfers in Leiden zijn lager dan de landelijke cijfers. Landelijke cijfers zijn lastig te vergelijken met de Leidse Stadsenquête, omdat de cijfers per onderzoek wisselen, afhankelijk van de vraagstelling en timing van het onderzoek.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Beleidsterrein 9B Preventie

Doelen en prestaties bij 9B Preventie

Doel	Prestatie	
9B1 Burgers zijn zo zelfredzaam mogelijk	9B1.1 Organiseren van een samenhangend aanbod van informatieverstrekking, advies en cliëntondersteuning	÷
9B2 Gezondheidsproblemen worden voorkomen	9B2.1 Uitvoeren van wettelijke taken basisgezondheidszorg	✓
	9B2.2 Uitvoeren van regionaal en lokaal gezondheidsbeleid	✓

Toelichting bij de prestatieverantwoording:
9B1.1 Organiseren van een samenhangend aanbod van informatieverstrekking, advies en cliëntondersteuning
Uit de stad- en wijkenquete 2017 blijkt dat de SWT's nog niet goed genoeg gevonden worden door bewoners; nl 38% van de inwoners van Leiden heeft wel eens gehoord van het SWT en 30% daarvan weet waar het voor bedoeld is.

9B2.1 Uitvoeren van wettelijke taken basisgezondheidszorg
In de 2e bestuursrapportage 2017 is melding gemaakt van een te verwachten stijging van de kosten. Vervolgens zijn de effecten hiervan opgenomen in het raadsbesluit op de zienswijze tweede begrotingswijziging 2017 (RV17.0098). Het betreft een stijging van de daadwerkelijke personeelslasten als gevolg van de ontwikkeling van cao en pensioenlasten, wat bij vaststelling van de begroting RDOG 2017 nog niet bekend was.

Verbonden partijen
De onderstaande Verbonden Partij levert een bijdrage aan dit beleidsterrein. Zie voor meer informatie de paragraaf Verbonden Partijen.

Regionale Dienst Openbare Gezondheidszorg Hollands Midden
De RDOG Hollands Midden bewaakt, beschermt en bevordert de gezondheid en het welbevinden van de burgers in de regio Hollands Midden in zowel reguliere als crisisomstandigheden.

Effectindicatoren bij 9B Preventie

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 9B1 Burgers zijn zo zelfredzaam mogelijk						
9B1.a Percentage inwoners dat zich kan redden in het dagelijks leven	-	94%	-	94%	97%	Stadsenquête
9B1.b Percentage mantelzorgers dat zich tamelijk zwaar, zeer zwaar of overbelast voelt	-	14%	-	19%*	13%	Stadsenquête

*Afgerond 19% tamelijk tot zwaar belast, 1% overbelast

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Beleidsterrein 9C Ondersteuning

Doelen en prestaties bij 9C Ondersteuning

Doel	Prestatie	
9C1 Integraal zorg en ondersteuning op maat	9C1.1 Organiseren toegang zorg en welzijn door middel van Sociale Wijkteams	÷
9C2 Mensen met een beperking zijn in staat zelfstandig te leven	9C2.1 Organiseren van een samenhangend en passend aanbod van algemene Wmo-voorzieningen	✓
	9C2.2 Organiseren van een samenhangend en passend aanbod van maatwerk Wmo-voorzieningen	✓

Toelichting bij de prestatieverantwoording:
9C1.1 Organiseren toegang zorg en welzijn door middel van Sociale Wijkteams
Ondanks het behoud van de extra fte's uit 2016 is de vraag aan de teams nog te hoog om alle taken voldoende en op tijd uit te kunnen voeren. Zo is er in 2017 nog onvoldoende gewerkt aan het opbouwen van netwerken in de wijk om collectieve oplossingen te kunnen bieden, hebben de teams te weinig outreachend en preventief kunnen werken en is de bekendheid van de teams niet genoeg gestegen. In het Kader SWT in Leiden (RV 17.0077) dat eind 2017 is vastgesteld zijn prioriteiten voor 2018 beschreven om de kwaliteit van de ondersteuning van de SWT's te verbeteren en hun positie in de wijk te versterken.

Effectindicatoren bij 9C Ondersteuning

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 9C1 Integraal zorg en ondersteuning op maat						
9C1.a Percentage inwoners dat het eens is met de stelling: 'Ik wist waar ik moest zijn met mijn hulpvraag'	-	60%	68%	-	70%	CEO Wmo*

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
9C1.b Percentage inwoners dat het eens is met de stelling: 'De medewerker nam mij serieus'	-	82%	85%	-	90%	CEO Wmo*
9C1.c Percentage medewerkers SWT dat het eens is met de stelling: 'De ondersteuning die ik heb kunnen bieden aan cliënten van het SWT was snel en adequaat'	-	-	-	83%	-	Medewerkers-enquête SWT**
9C1.d Percentage medewerkers SWT dat het eens is met de stelling: 'Clienten van het SWT zijn tevreden'	-	-	-	93%	-	Medewerkers-enquête SWT**
9C1.e Percentage medewerkers SWT dat het eens is met de stelling: 'Ik ervaar de balans tussen administratief en zorginhoudelijk werk als goed'	-	-	-	28%	-	Medewerkers-enquête SWT**
Doel 9C2 Mensen met een beperking zijn in staat zelfstandig te leven						
9C2.a Percentage inwoners dat zich beter kan redden door de ondersteuning	-	79%	79%	-	81%	CEO Wmo*
9C2.b Aantal clienten met een maatwerkarrangement WMO per 1.000 inwoners	-	60	60	56***	62	GMSD ***(wsjg-BBV)
9C2.c Percentage Leidenaren van 75 jaar en ouder dat zelfstandig woont	92,1%	93%	94,0%	94,6%	93%	Basisregistratie Personen (BRP)

* Cijfers 2017 kunnen in 2018 geleverd worden. CEO 2016 is in 2017 uitgevoerd.
** Aangenomen amendement Raadsvoorstel 16.0054 indicator oordeel professionals.
*** Het herziende Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) 2015 stelt een aantal indicatoren voor alle gemeenten verplicht. Deze zijn te herkennen aan de aanduiding (wsjg.nl - BBV) bij de bron. Dit verwijst naar de plek waar alle indicatoren voor alle gemeenten te vinden zijn: www.waarstaatjegemeente.nl. Gemeenten zijn verplicht de bron te hanteren die daar aangegeven staat. Dat maakt vergelijking tussen gemeenten mogelijk. De waarde voor 2017 is een voorlopig cijfer gebaseerd op het eerste half jaar.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Beleidsterrein 9D Kwetsbare groepen

Doelen en prestaties bij 9D Kwetsbare groepen

Doel	Prestatie	
9D1 Stabiele leefsituatie voor kwetsbare groepen	9D1.1 Uitvoering geven aan preventie en herstel t.a.v. verslaving en dak- en thuisloosheid	÷
	9D1.2 Uitvoering geven aan toeleiding naar zorg van mensen met verslavings- en psychiatrische problematiek en begeleiding van ex-gedetineerden en vreemdelingen in nood	÷
	9D1.3 Uitvoering geven aan opvang en huisvesting van kwetsbare groepen	÷
	9D1.4 Uitvoering geven aan beschermd wonen	✓
9D2 Verminderen van (de gevolgen van) huiselijk geweld	9D2.1 Uitvoering geven aan maatregelen die het voorkómen van geweld in huiselijke kring, het stoppen van geweld en het herstel van veiligheid in het huishouden of gezin bevorderen	✓
	9D2.2 Uitvoering geven aan opvang van slachtoffers van geweld in huiselijke kring	✓

Toelichting bij de prestatieverantwoording:
9D1.1 Uitvoering geven aan preventie en herstel t.a.v. verslaving en dak- en thuisloosheid
De instroom van Leidenaren in de maatschappelijke opvang was in 2017 hoger dan in 2015 en 2016. Het is ondanks vele inspanningen nog niet gelukt om voldoende effectief te zijn in het voorkomen van dakloosheid. Nog te veel Leidenaren kloppen aan bij de maatschappelijke opvang. Vroegsignalering en begeleiding bij dreigende dakloosheid kan vaker worden ingezet.
Inspanningen om uitstroom te vergroten heeft effect (meer huisvesting, casusoverleg Binnenvest-gemeente) gehad maar instroom blijft onverminderd hoog.

9D1.2 Uitvoering geven aan toeleiding naar zorg van mensen met verslavings- en psychiatrische problematiek en begeleiding van ex-gedetineerden en vreemdelingen in nood
De zorg van een kleine groep inwoners met ernstige multi-problematiek verloopt moeizaam omdat er soms geen passende zorg is voor deze doelgroep. Vooral als sprake is van een combinatie van somatische en psychische/ verslavingsproblematiek. Dit is een belangrijk onderwerp binnen overleggen met de Zorgverzekeraar, Openbare Orde en Veiligheid, Veiligheidshuis, Meldpunt Zorg en overlast enz.

9D1.3 Uitvoering geven aan opvang en huisvesting van kwetsbare groepen
Deze prestatie is onderdeel van de uitvoering Nota Wonen programmaonderdeel 6C1.1 die een breed spectrum bestrijkt. Wat betreft voorkomen dakloosheid en versnellen uitstroom uit de maatschappelijke opvang staat deze prestatie op oranje. Voor het voorkomen van dakloosheid, maar vooral voor een snelle uitstroom uit de maatschappelijke opvang, zijn meer flexibele kleine woonruimtes nodig omdat maatschappelijk herstel in een eigen woning (woonruimte) sneller verloopt, duurzamer en goedkoper is.

9D2.2 Uitvoering geven aan opvang van slachtoffers van geweld in huiselijke kring
Het jaar kende een slechte start met een onverwacht negatief oordeel van de Inspecties over Veilig Thuis Hollands Midden. Door de volgende maatregelen is het gelukt om de zaak op orde te krijgen;

- het aanstellen van een extern projectleider,
- het vaststellen van een plan van aanpak 'Naar een toekomstbestendig Veilig Thuis Hollands Midden' (19-06-2017),
- en een forse verhoging van het budget.

Dit leidde er toe dat Veilig Thuis de zaken nu op orde heeft en kan anticiperen op toekomstige ontwikkelingen.

Effectindicatoren bij 9D Kwetsbare groepen

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 9D1 Stabiele leefsituatie voor kwetsbare groepen						
9D1.a Aantal feitelijk daklozen**	-	304	-	-*	125	GGD
9D1.b Aantal huisuitzettingen Leiden***	29	19	-	-*	12	GGD
9D1.c Gemiddelde verblijfsduur in nachtopvang in dagen	74	81	-	78	50	Binnenvest
9D1.d Gemiddelde verblijfsduur in crisisopvang in dagen****	107	133	-	107	90	Binnenvest
9D1.e Gemiddelde verblijfsduur in vrouwenopvang in maanden*****	6	7**	7,5	-*	6	Rosa Manus
9D1.f Percentage mensen met beschermd wonen op wachtlijst (overbruggingszorg) tov klanten BW intramuraal	11%	12%	-	-	-	T-care
9D1.g Aantal gehuisveste statushouders in Leiden******	-	-	308	170	164	COA

*Bij opmaak jaarrekening cijfers nog niet bekend. Naar verwachting medio mei 2018.
**Landelijk is een stijging van het aantal daklozen. Ongeveer 31.000 mensen hadden 2017 geen vaste plek om te wonen. Dat zijn 13.000 meer daklozen dan in 2009. Het aantal daklozen is in zes jaar tijd met 74 procent gestegen, meldt het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CSB) hanteert getallen waarbij dak- en thuislozen vooral worden geregistreerd als ze in de opvang zitten of bij familie op de bank slapen. Van daklozen op straat bestaan geen cijfers.
***In juni 2017 is in Leiden gestart met de pilot Vroegsignalering. Woningcorporaties De Sleutels, Ons Doel, Portaal en SHWJ melden huurachterstanden van ongeveer 1 maand bij het Snelle hulp bij schulden team. Het Snelle hulp bij schulden team, dat bestaat uit twee medewerkers van de Stadsbank en Kwadraad/Sociaal wijkteam (SWT), benadert de huurder en biedt ondersteuning aan. Doel is om zo snel mogelijk de lopende huur te betalen, huurachterstanden in te lopen en de oorzaken van de financiële problematiek weg te nemen.
****Streefwaarden vastgesteld in Beleidsplan Maatschappelijke Ontwikkeling 2013 - 2017.
*****De telling van de verblijfsduur is aangepast, waardoor het lijkt dat de totale duur is toegenomen. In deze telling wordt de totale verblijfsduur van crisisopvang en intensieve begeleiding samen genomen. Voorheen werd alleen de verblijfsduur van intensieve begeleiding berekend, ná de crisisopvang. De crisisopvang duurt circa 6 tot 9 weken.
****** Vanuit rijk opgelegde taakstelling.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Kaderstellende beleidsstukken

In 2017 zijn de volgende kaderstellende beleidsstukken vastgesteld:

- RV 17.0021 Toekomst huishoudelijke ondersteuning en Eigen bijdrage systematiek
- RV 17.0035 Toekomst integraal pgb Leiden
- RV 17.0077 Kader Sociale Wijkteams in Leiden, RV 17.0448 vastgesteld met bijbehorend erratum
- RV 17.0049 Kwaliteitscommissie Sociaal Domein
- BW17.0361 Uitvoeringsprogramma decentralisatie en transformatie Maatschappelijke zorg 2017-2020 Jeugd

Programmabudget

Maatschappelijke ondersteuning bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Sociale binding en participatie	Lasten	6.596	6.915	-544	6.371	6.312	59
	Baten	-2	0	0	-1	-21	20
Saldo		**6.594**	**6.915**	**-545**	**6.370**	**6.291**	**79**
Preventie	Lasten	9.295	9.912	-341	9.571	9.472	100
	Baten	-531	-579	47	-532	-531	0
Saldo		**8.764**	**9.333**	**-293**	**9.040**	**8.941**	**99**
Ondersteuning	Lasten	26.348	25.856	-471	25.385	25.205	179
	Baten	-1.306	-3.713	2.654	-1.059	-1.364	305
Saldo		**25.042**	**22.143**	**2.183**	**24.326**	**23.841**	**485**
Kwetsbare groepen	Lasten	46.169	46.353	-631	45.721	45.055	666
	Baten	-2.731	-151	-1.730	-1.882	-2.046	164
Saldo		**43.438**	**46.202**	**-2.362**	**43.840**	**43.009**	**831**
Programma	Lasten	**88.408**	**89.036**	**-1.988**	**87.048**	**86.044**	**1.004**
	Baten	**-4.570**	**-4.443**	**971**	**-3.473**	**-3.962**	**489**
Saldo van baten en lasten		**83.838**	**84.592**	**-1.017**	**83.575**	**82.082**	**1.494**
Reserves	Toevoeging	5.386	0	9.098	9.098	9.098	0
	Onttrekking	-2.094	-4.157	-751	-4.908	-4.074	-834
Mutaties reserves		**3.292**	**-4.157**	**8.347**	**4.190**	**5.025**	**-834**
Resultaat		**87.130**	**80.435**	**7.330**	**87.766**	**87.106**	**659**

Reserves programma 9 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Reserve gemeentelijk deel GSB OGGZ	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-249	0	-150	-150	-150	0
Saldo		**-249**	**0**	**-150**	**-150**	**-150**	**0**
Reserve soc.-maatsch. En cult. Voorz P9	Toevoeging	0	0	713	713	713	0
	Onttrekking	-65	-1.325	1.072	-253	-253	0
Saldo		**-65**	**-1.325**	**1.785**	**460**	**460**	**0**
Res. Leefbaarh.projecten in de wijken P9	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-82	-200	-218	-418	-418	0
Saldo		**-82**	**-200**	**-218**	**-418**	**-418**	**0**
Reserve zachte landing 3D's P9	Toevoeging	5.386	0	8.385	8.385	8.385	0
	Onttrekking	-1.699	-2.632	-1.455	-4.087	-3.253	-834
Saldo		**3.687**	**-2.632**	**6.930**	**4.298**	**5.133**	**-834**
Totaal	Toevoeging	**5.386**	**0**	**9.098**	**9.098**	**9.098**	**0**
	Onttrekking	**-2.094**	**-4.157**	**-751**	**-4.908**	**-4.074**	**-834**
Reserves programma 9		**3.292**	**-4.157**	**8.347**	**4.190**	**5.025**	**-834**

Toelichting op beleidsterreinen met financiële afwijkingen (op de lasten en/of de baten) > € 250.000

Sociale binding en participatie
Er zijn geen relevante afwijkingen in 2017.

Preventie
Er zijn geen relevante afwijkingen in 2017.

Ondersteuning
Op het transformatie-budget is een incidenteel voordeel van € 582.000 ontstaan, doordat meer plannen dan gedacht niet tot uitvoering zijn gekomen in 2017. Bij de Tweede bestuursrapportage 2017 was al € 500.000 overgeheveld naar 2018.
Op WMO Individuele begeleiding is een nadeel ontstaan van € 380.000. Op het tijdelijke Innovatiebudget Begeleiding is op het Leids aandeel een incidentele onderschrijding ontstaan van € 180.000.
De incidentele bijdrage van € 54.000 vanuit de regio voor het innovatiebudget Begeleiding was niet begroot evenals de bijbehorende lasten.
Op WMO vervoersvoorzieningen is een nadeel ontstaan van € 108.000 en op WMO-woningaanpassingen een nadeel van € 49.000.
Leiden heeft namens de Leidse regio in december een subsidie verstrekt om integratie van de inloopfunctie binnen lokale organisaties/voorzieningen te stimuleren en stigmatisering tegen te gaan. Het aandeel van de regio-gemeenten van € 70.000 in de lasten en baten was niet geraamd.
De eigen bijdragen huishoudelijke ondersteuning/begeleiding zijn € 90.000 hoger. Dat komt mede doordat er voorzichtig is geraamd door een wijziging in de verantwoordingsystematiek. Met ingang van 2016 wordt niet de opgelegde eigen bijdrage als opbrengst verantwoord, maar de daadwerkelijk door het CAK overgemaakte bedragen aan de gemeente.
Bij de regio-taxi is eind 2017 de compensabele btw als een bate verantwoord waardoor op de baten een voordeel van € 85.000 is ontstaan.

Kwetsbare groepen
De eigen bijdragen Beschermd Wonen zijn € 166.000 hoger dan begroot. Met ingang van 2016 wordt niet de opgelegde eigen bijdrage als opbrengst verantwoord, maar de daadwerkelijk door het CAK overgemaakte bedragen aan de gemeente. Dat maakt het lastig om de opbrengst te ramen.
Op Beschermd Wonen (zorg in natura) is een voordeel ontstaan van € 1.020.000. Het aantal plekken is gelijk gebleven in 2017 en de tarieven zijn gestegen. Het voordeel is grotendeels ontstaan door de wachtlijst die medio 2015 is ingevoerd.
Er was een budget van € 150.000 beschikbaar gesteld voor een bijdrage aan de stichting Huisvesting Werkende Jongeren voor de opvang van statushouders en bijzondere doelgroepen. Het is niet gelukt om eind 2017 de overeenkomst af te ronden, waardoor de bijdrage niet kon worden verstrekt.
De subsidie-afrekening over 2016 aan de Brijderstichting is € 170.000 nadeliger uitgevallen door een hogere caseload in combinatie met een toenemende problematiek van oudere verslaafden en verslaafde zwangeren.
De subsidie voor het open houden van Gebouw C van de Binnenvest in de tweede helft van het jaar is € 100.000 lager beschikt dan begroot.
De bijdrage aan de kredieten voor huisvesting van statushouders en bijzondere doelgroepen aan de Sumatrastraat, Voorschoter- en Wassenaarseweg is € 362.000 hoger uitgevallen. (Dit bedrag is onderdeel van de in de raadsbrief van 27 maart 2018 genoemde overschrijding van € 1,262 miljoen). In de laatste weken van 2017 zijn vervolgens kosten ontstaan, die pas voorzien waren in 2018. Daarnaast heeft een storting in de voorziening plaatsgevonden van € 231.000. Als de tijdelijke woningen verplaatst worden, dan moet de grond weer schoon worden opgeleverd. Met deze kosten was nog geen rekening gehouden in de voorziening, maar waren wel opgenomen in het krediet.
Door de instroom van statushouders is het aantal statushouders dat in begeleiding is bij de stichting Vluchtelingenwerk fors toegenomen. De extra kosten bedragen € 83.000.
Veilig Thuis zag het aantal meldingen fors stijgen en daarnaast was er extra inzet nodig om aan de wettelijke eisen en de criteria van de Inspectie te voldoen. Dit heeft medio 2017 geleid tot een extra subsidie van € 213.500.
In 2017 zijn middelen beschikbaar gesteld voor innovatie op het terrein van Beschermd Wonen gedekt vanuit de reserve 3D, onderdeel Beschermd Wonen. Door een langere voorbereidingstijd is er een onderschrijding op de innovatie-projecten ontstaan van € 216.000.
Met ingang van 2017 is de financiële wetgeving (BBV) voor de verslaglegging van de overhead gewijzigd, waardoor deze voortaan moet worden verantwoord op het programma overhead, Vpb en onvoorzien. Dit heeft tot de opgave geleid om in de realisatie binnen de betreffende programma's de overhead te elimineren uit uurtarieven voor investeringen en/of overige projecten waar dit niet meer is toegestaan. Dit leidt in 2017 tot een per saldo neutrale correctie op de gerealiseerde lasten binnen enerzijds de relevante programma's en anderzijds het programma Overhead, Vpb en onvoorzien. Binnen dit beleidsterrein ontstaan nu een voordeel van € 352.000 omdat er minder mag worden doorbelast dan begroot. Op het programma Overhead, Vpb en onvoorzien ontstaat het corresponderende nadeel.

Toelichting op afwijkingen Reserves

Reserve zachte landing 3D
Op het transformatiebudget is een incidenteel voordeel van € 582.000 ontstaan doordat diverse plannen zijn doorgeschoven naar 2018. Daardoor is er € 582.000 minder onttrokken aan de reserve.
Door een langere voorbereidingstijd is er een onderschrijding op de innovatie-projecten ontstaan van € 216.000. Daardoor is er € 216.000 minder onttrokken aan de reserve voor het onderdeel beschermd wonen.
De subsidie voor het open houden van Gebouw C van de Binnenvest in de 2e helft van het jaar bedroeg € 400.000 en dat is € 100.000 lager dan begroot. Deze subsidie werd door de regio bekostigd uit de reguliere regionale middelen beschermd wonen. Wanneer de HR-regio exclusief Leiden € 400.000 (78%) onttrekt, dan kan Leiden € 114.000 (22%) onttrekken. Begroot was € 149.000. De lagere subsidie voor de Binnenvest heeft tot een lagere onttrekking geleid van € 35.000.

INVESTERINGEN

Overschrijdingen op investeringskredieten

7101047 Huisvesting vergunninghouders & bijzondere doelgroepen Wassenaarsweg
Overschrijding van € 176.000 wordt volledig gecompenseerd door niet geraamde opbrengsten doordat dit bedrag als nadeel is meegenomen in deze Jaarstukken 2018. Hierover is gerapporteerd in programma 9 Maatschappelijke ondersteuning. Deze overschrijding hangt samen met de overschrijdingen zoals opgenomen in het rapport ‘Onderzoek naar de oorzaken overschrijding kosten tijdelijke woningen voor statushouders en bijzondere doelgroepen’. Dit rapport is in mei met de raad besproken.

7101159 MFA buitenruimte Eksterpad
Op het moment van opstellen van de decemberwijziging was deze overschrijding op het krediet nog niet bekend. De overschrijding van € 35.000 zal bij de 1e bestuursrapportage 2018 worden gedekt uit het MFA-budget 2018.

Toelichting op investeringen ouder dan drie jaar die niet worden afgesloten bij de jaarrekening 2017
Binnen dit programma zijn geen kredieten ouder dan 3 jaar die niet afgesloten worden.

10

Werk en Inkomen

Werk en Inkomen

Programmanummer	10
Commissie	Werk en Middelen
Portefeuille(s)	Werk en inkomen, Wijken en Financiën

De missie van het programma Werk en Inkomen luidt:
"De gemeente Leiden stimuleert haar inwoners om door werk zelfstandig in het bestaan te voorzien, bevordert maatschappelijke participatie en biedt waar nodig een financieel vangnet."

Ontwikkelingen in 2017

Ontwikkeling aantal uitkeringen
Op 31 december 2017 werden in Leiden 3311 bijstandsuitkeringen verstrekt. Eind 2016 was dat aantal 3338. De piek van het aantal uitkeringen in 2017 was 3453. Met de daling in de tweede helft van 2017 kwam eindelijk een einde aan een periode van bijna tien jaar waarin het aantal uitkeringen alleen maar steeg. In de periode 2008 - 2014 was de oorzaak de financiële en economische crisis. Daarna trad in 2015 de Participatiewet in werking. De afsluiting van de toegang tot Wajong (voor mensen met arbeidsmogelijkheden) en WSW leidde tot meer bijstandsuitkeringen. Ook de verhoogde instroom van vluchtelingen in 2015 en 2016 is een belangrijke oorzaak van de stijging geweest. Tenslotte leidt ook de verhoging van de AOW-leeftijd tot meer bijstandsgerechtigden.
Nu het economisch goed gaat, zien we de instroom dalen. Ook het aantal Leidse niet werkende werkzoekenden (personen van 15 tot 74 jaar die als werkzoekend zijn ingeschreven bij het UWV) daalde, van 6350 in december 2016 naar 4712 in december 2017.
Uit de nieuwe instroom vindt de grootste uitstroom naar werk plaats. Door de dalende instroom neemt ook de uitstroom af, maar per saldo daalde het bestand. De uitstroom naar werk van mensen, die al langer in de uitkering zitten, is laag. Zij profiteren niet van de economische hoogconjunctuur. Maar ook de afstand tot de arbeidsmarkt van mensen die nieuw in de bijstand instromen is veranderd; het betreft steeds meer een instroom van mensen met complexe problematiek en jongeren met beperkingen (voorheen de Wajong doelgroep). Dit zijn jongeren die aangewezen zijn op een garantiebaan of dagbesteding.

In de loop van 2017 nam het College extra maatregelen (BW 17.0273) om de uitkeringsafhankelijkheid te verminderen. Actief beleid op dit punt is ook een voorwaarde om in aanmerking te komen voor de vangnet regeling, de extra bijdrage waar de gemeente aanspraak op maakt bij een tekort op het uitkeringenbudget, dat door het Rijk wordt verstrekt. In 2017 was het tekort ten opzichte van het rijksbudget € 4,9 miljoen. Net als voor 2016 zal de gemeente ook voor 2017 een beroep op deze regeling doen. De vangnetregeling, die pas in 2018 kan worden aangevraagd, bedraagt € 1,25 miljoen voor Leiden. Bij de aanvraag wordt o.a. een analyse van de oorzaken opgenomen.

Het College heeft onderstaande maatregelen genomen om het tekort terug te dringen:

- Bestrijden van adresgerelateerde fraude,
- Versterken van de nalevingsbereidheid van gemaakte afspraken door per 3 maanden contact te laten plaatsvinden tussen klantmanager en klant,

- Afleggen van huisbezoeken aan klanten die op de laagste twee treden van de participatieladder staan, met als doel hen te activeren (project DOOR),
- Strenger zijn aan poort,
- Voortzetten sluitende aanpak voor jongeren tot 27 jaar (project JA),
- Stringent(er) toepassen van maatregelen bij niet voldoen aan re-integratieverplichtingen,
- Uitbreiden van de formatie klantmanagers en medewerkers fraudepreventie,
- Meer inzetten op parttime werk,
- Stimuleren van parttime ondernemerschap,
- Niet-uitkeringsgerechtigde ondernemers die een beroep doen op bijzondere bijstand of minimabeleid worden ondersteund om te voorkomen dat hun bedrijf failliet gaat,
- Snelle(re) integratie van statushouders door de 24x24 aanpak (project JAS),
- Inzetten van taalaanbod voor laaggeletterden met als doel uitstroom naar de arbeidsmarkt mogelijk te maken dan wel te bevorderen (Project JAS-Plus),
- Omklappen van stages voor Pro/VSO leerlingen naar een garantiebaan,
- Aanbieden van Stage Nieuwe Stijl voor afgestudeerde hoger opgeleide jongeren tot 29 jaar,
- Bevorderen vakmanschap van klantmanagers,
- Uitvoeren pilot jongeren en schulden (Debt to no debt),
- Maximaal benutten van de beschikbare ESF-subsidieregelingen,
- Samenwerken DZB/RL-Leiden met uitzendbureau (Leidse Kracht powered by Randstad),
- Het regionaal aanpassen van de re-integratieverordening (harmoniseren en aanbod vergroten van re-integratiemogelijkheden),
- Inzetten op betere en meer intensieve werkgeverscontacten,
- Bezien in hoeverre er mogelijk onterecht bijstand wordt verleend aan arbeidsmigranten die met een tijdelijk doel naar Nederland zijn gekomen en niet hun hoofdverblijf in Nederland hebben,
- Innoveren van het re-integratie-aanbod.

De Re-integratieverordening 2017 is in oktober in de Raad vastgesteld. Doelstelling was naast actualisering in verband met wijzigingen in de Participatiewet invulling te geven aan de harmonisering van de re-integratie-instrumenten in de Arbeidsmarktregio Holland Rijnland.

Ontwikkeling projecten JA
De doelgerichte aanpak van project JA is in 2017 ingezet voor andere doelgroepen, o.a. statushouders (project JAS). Project JAS is erop gericht om statushouders economische zelfstandigheid en een zelfstandige positie in de samenleving te laten bereiken. Zij worden begeleid naar school of werk. De Leidse aanpak om statushouders met een bijstandsuitkering intensief te begeleiden is ontstaan vanuit ervaringen met deze doelgroep tijdens eerdere vluchtelingencrises de afgelopen 30 jaar.
In 2017 zijn de activiteiten en trainingen, de geschreven en ongeschreven principes die onder de Leidse aanpak liggen, besproken en vastgelegd.
Voor het educatieve programma Leidse inburgering wordt tot november 2019 ook gebruik gemaakt van Europese subsidie (AMIF).

Ontwikkelingen bij het Rijk
Er zijn in 2017 relatief weinig initiatieven of maatregelen van de Rijksoverheid geweest met gevolgen voor het programma Werk en Inkomen. Per 1 januari 2017 zijn wijzigingen in de Participatiewet in werking getreden die belemmeringen om in de doelgroep banenafspraak te worden opgenomen moesten wegnemen. Daarnaast is het aanbieden van beschut werk, net zoals voor iedere gemeente, een jaarlijks vast te stellen minimum aantal werkplekken, verplicht geworden. Een laatste maatregel van het vorige kabinet was de invoering van de Participatieverklaring per 1 oktober 2017.
Circa 75% van de gemeenten, waaronder Leiden, kwamen niet uit met het rijksbudget (BUIG) waaruit de bijstandsuitkeringen worden bekostigd en kampten met forse tekorten. Het Ministerie van SZW werkte aan de doorontwikkeling van het verdeelmodel bijstandsuitkeringen 2018. Dit heeft in 2017 nog niet geleid tot aanpassingen.
Omdat de kabinetsformatie lang duurde hadden de afspraken in het regeerakkoord nog geen gevolgen voor het gemeentelijk beleid. Voor het programma Werk en Inkomen staan in het Regeerakkoord voornemens over de vervanging van loonkostensubsidie door loondispensatie en een andere aanpak van de inburgering van nieuwkomers.

Ontwikkelingen Minimabeleid
De toename van het beroep op het minimabeleid wordt gezien als een succes omdat hiermee een wens, het terugdringen van niet-gebruik, is gerealiseerd maar het leidde wel tot fors hogere kosten. Deze ontwikkelingen roept de vraag op of het minimabeleid in deze vorm toekomstbestendig is. Daarbij is ook de vraag aan de orde of de gemeente Leiden met haar beleid daadwerkelijk bereikt dat er meer mensen meedoen. De mogelijkheden van een ander, goedkoper én effectiever minimabeleid worden onderzocht. Extra aandacht moet worden besteed aan de toenemende kosten van bewindvoering.

Ontwikkelingen Schuldhulpverlening
Op het beleidsonderdeel Schuldhulpverlening is een daling van het bestand te melden mede door actievere inzet op het dossier. Er is een daling van de instroom. Het nieuwe Beleidsplan Schuldhulpverlening 'Preventief, laagdrempelig, maatwerk en integraal' (RV 17.0040) is door de gemeenteraad vastgesteld. Dit beleidsplan bevat meer maatwerk, laagdrempelige toegang tot schuldhulpverlening en er is meer aandacht voor kwetsbare groepen.
In 2017 is gestart met de pilot *Debt? to no Debt!* In deze pilot wordt geëxperimenteerd met nieuwe vormen van schuldhulpverlening voor jongeren. De betrokken partijen – waaronder Stadsbank, ExposeYour en enkele schuldeisers - ervaren de samenwerking als positief, zo blijkt uit de tussenevaluatie die uw raad heeft mogen ontvangen.
Ook is het Preventieplan geëvalueerd en herzien. Er wordt nog meer ingezet op het voorkomen van (verergering van) schuldenproblematiek. In het kader van preventie wordt samengewerkt met het UWV: WW-gerechtigden krijgen een financiële check om zich voor te bereiden op de veranderende financiële situatie. Een belangrijk speerpunt in het Preventieplan is ook vroegsignalering van betalingsachterstanden.
Er is in 2017 een pilot vroegsignalering uitgevoerd. Woningcorporaties gaven huurachterstanden door aan het *Snelle Hulp bij Schulden* team dat op huisbezoek ging. Op basis van de evaluatie daarvan, is besloten door te gaan met vroegsignaleren en de aanpak te verbreden. Dat betekent dat in *alle* Leidse wijken vroegsignalering zal plaatsvinden en dat ook signalen van onder meer energiebedrijven, zorgverzekeraars en SVB worden opgepakt.
In het *Snelle hulp bij Schulden* team werken medewerkers van de Stadsbank en de SWT's samen. Hierdoor is er uitwisseling van kennis en ervaring en verbetert de (warme) overdracht van cliënten. Bij een aantal wijkteams verzorgt de Stadsbank daarnaast inloopspreekuren.
Cliënten hebben een vast aanspreekpunt bij de Stadsbank én kunnen gekoppeld worden aan een Schuldhulpmaatje. Digitale dienstverlening stelt burgers en cliënten in staat om zelf (eventueel met hulp van familie, vrienden, vrijwilligers of professionals) antwoorden te vinden op hun financiële hulpvragen. Dit is verder uitgewerkt in het eerder genoemde Preventieplan.
Sinds 1 mei 2017 verstrekt de Stadsbank geen sociale leningen meer. Bijstandsgerechtigden kunnen nog wel leenbijstand aanvragen bij Werk en Inkomen. Overige inwoners worden doorverwezen naar de kredietbank Nederland.

Beleidsterrein 10A Arbeidsparticipatie

Doelen en prestaties bij 10A Arbeidsparticipatie

Doel	Prestatie	
10A1 Leidenaren hebben werk en zijn daardoor minder uitkeringsafhankelijk	10A1.1 Inzetten re-integratie en participatievoorzieningen	✓
	10A1.2 Aanbieden volwasseneneducatie	✓
	10A1.3 Inzetten project Jongeren op de Arbeidsmarkt (Project JA)	✓
10A2 Mensen met loonwaarde onder het wettelijk minimumloon werken zo regulier mogelijk	10A2.1 Inzetten sociale werkvoorziening	✓
	10A2.2 Inzetten beschut werk	÷
	10A2.3 Inzetten loonkostensubsidie	÷

Toelichting bij de prestatieverantwoording:
10A1.2 Aanbieden volwasseneneducatie
2015 was het laatste jaar van de afbouw van de gedwongen winkelnering bij de roc's. Voor de eind 2016 na een aanbesteding gecontracteerde taalaanbieders was 2017 een opstartjaar. De overgang naar een geheel nieuwe infrastructuur is afgerond. Het gesubsidieerde educatieaanbod in Leiden is nu verdeeld over NL Educatie (private aanbieder), JA+ en BplusC (Taalhuis).

10A1.3 Inzetten project Jongeren op de Arbeidsmarkt (Project JA)
In 2017 heeft Project JA 506 jongeren begeleid. 199 jongeren zijn uitgestroomd waarvan 73 naar werk, 26 naar een opleiding en 100 vanwege andere redenen (o.a. verhuizing, inkomen partner, aangaan relatie etc.).
211 personen hebben deelgenomen aan de educatieprogramma's van JA+. Daarvan zijn er 17 uitgestroomd naar werk.
Project JAS (statushouders) had sinds de start 530 deelnemers uit Leiden en de regio. Op 31 december 2017 waren er 328 deelnemers uit Leiden.

10A2.2 Inzetten beschut werk
In 2017 waren er 11 personen met de indicatie Beschut werk via de Stichting Participatiewerk Regio Leiden, bij DZB aan het werk. Het rijk geeft voor Leiden een ruimte van 26 personen aan. In principe krijgt elke burger met de indicatie Beschut Werk een baan aangeboden, tot de door het Rijk vastgestelde formatieve ruimte is gevuld. De indicatie Beschut Werk, onderdeel van de Participatiewet, wordt sinds 2015 afgegeven door de UWV voor mensen die alleen kunnen werken met aanpassingen en begeleiding die een reguliere werkgever niet kan bieden. De gemeente Leiden heeft geen invloed op de indicatiestelling door het UWV.

10A2.3 Inzetten loonkostensubsidie
Het lukt nog steeds goed om Garantiebanen te creëren bij reguliere bedrijven. Voor de Banenafspraak zijn 106 plaatsingen gerealiseerd, waar er 120 waren geprognosticeerd. Er zijn 8 plaatsingen die al 2 jaar of langer duren. Streefgetal was 20.

Verbonden partijen
De onderstaande Verbonden Partijen leveren een bijdrage aan dit beleidsterrein. Zie voor meer informatie de paragraaf Verbonden Partijen.

Stichting Participatiewerk Regio Leiden
Deze stichting is opgericht zodat medewerkers die (na afschaffing van de WSW) aangewezen zijn op Beschut Werk, werken in DZB-Diensten of gedetacheerd zijn bij reguliere bedrijven voor maximaal 23 maanden, door middel van een eigen arbeidsvoorwaardenpakket aan het werk kunnen, zonder ambtenaar te worden.

DZB Partycatering BV
De BV had ten doel om cateringsactiviteiten uit te voeren in nauwe samenwerking met DZB. In 2017 zijn de cateringsactiviteiten gestopt. De BV blijft bestaan als lege BV. Er zijn nog een klein aantal arbeidscontracten in de BV, die in 2018 afgewikkeld worden. Naar verwachting wordt de BV in 2019 opgeheven.

Coöperatieve Zakelijke Post Nederland UA
Kennisuitwisseling ter ondersteuning van de exploitatie van post activiteiten door DZB.

Effectindicatoren bij 10A Arbeidsparticipatie

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 10A1 Leidenaren hebben werk en zijn daardoor minder uitkeringsafhankelijk						
10A1.a Netto arbeidsparticipatie (% werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de potientiele beroepsbevolking)	67%	67%	66%	-	68%	CBS*(wsjg-BBV)
10A1.b Aantal banen per 1.000 inwoners van 15 t/m 64 jaar	770	767	773	802	700	LISA*(wsjg-BBV)
10A1.c Werkloze jongeren, percentage 16- tot en met 22-jarigen	0,94%	1,00%	-	-	0,65%	Verwey Jonker Instituut/ Kinderen in Tel* (wsjg-BBV)
Doel 10A2 Mensen met loonwaarde onder het minimumloon werken zo regulier mogelijk						
10A2.a Aantal lopende re-integratievoorzieningen per 1.000 inwoners van 15-64 jaar	-	22	17	20**	22	CBS* (wsjg-BBV)
10A2.b Aantal Leidse SE's***	702	680	643	601	610	DZB
10A2.c Aantal (nieuw) beschut werk	-	2	7	11	30	DZB
10A2.d Aantal loonkostensubsidie banenafspraak (via DZB)	-	25,5	85	106****	120	DZB
10A2.e Aantal loonkostensubsidie banenafspraak, langer dan twee jaar (via DZB)	nvt	nvt	nvt	nvt	-	DZB
10A2.f Aantal opstapsubsidies eerste jaar	-	60	51	49	60	DZB
10A2.g Aantal opstapsubsidies tweede jaar*****	-	-	-	22	40	DZB

* Het herziene Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) 2015 stelt een aantal indicatoren voor alle gemeenten verplicht. Bij 10A zijn er vier opgenomen, te herkennen aan de aanduiding (wsjg.nl - BBV) bij de bron. Dit verwijst naar de plek waar alle indicatoren voor alle gemeenten te vinden zijn: www.waarstaatjegemeente.nl. Gemeenten zijn verplicht de bron te hanteren die daar aangegeven staat. Dat maakt vergelijking tussen gemeenten mogelijk.
** De waarde voor 2017 is een voorlopig cijfer gebaseerd op het eerste half jaar.
*** SE=standaardeenheid (vgl. fte). Aantal correspondeert met de hoogte van het door het Rijk beschikbaar gestelde budget.
Er zijn 601 SE. Leiden ontvangt voor 854 SE subsidie (alle WSW-medewerkers ongeacht de woonplaats).
****106 personen in een garantiebaan, waarvan 80 met loonkostensubsidie.
***** Vanaf 2018 is er op grond van de afspraken in het Werkbedrijf geen tweede jaar opstapsubsidie meer.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op LeideninCijfers.

Beleidsterrein 10B Maatschappelijke participatie en ondersteuning minima

Doelen en prestaties bij 10B Maatschappelijke participatie en ondersteuning minima

Doel	Prestatie	
10B1 Minima doen mee in de samenleving en raken niet in een sociaal isolement	10B1.1 Uitvoeren declaratieregeling en behandelen aanvragen overige participatie bevorderende voorzieningen	✓
10B2 Armoedebestrijding	10B2.1 Behandelen aanvragen individuele bijzondere bijstand en individuele inkomenstoeslag	✓
	10B2.2 Verstrekken (bijdrage in) premie Collectieve Ziektekostenverzekering Minima	✓
	10B2.3 Verstrekken tegemoetkoming kinderopvang op Sociaal medische Indicatie	✓
	10B2.4 Kwijtschelding gemeentelijke heffingen	✓
	10B2.5 Subsidies minimabeleid	✓

Toelichting bij de prestatieverantwoording:
10B1.1 Uitvoeren declaratieregeling en behandelen aanvragen overige participatie bevorderende voorzieningen
Het budget voor de declaratieregeling is niet toereikend voor het aantal mensen dat de declaratieregeling aanvraagt. Klanten zijn inmiddels beter geïnformeerd over de kosten die te declareren zijn. Hierdoor benutten klanten in 2017 een groter deel van hun totaal te declareren bedrag (€ 210,-) dan in 2016.Er wordt

een onderzoek uitgevoerd worden naar de effectiviteit en toekomstbestendigheid van het armoede- en minimabeleid. De Wethouder heeft de Raadscommissie hierover geïnformeerd.

Effectindicatoren bij 10B Maatschappelijke participatie en ondersteuning minima

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 10B1 Minima doen mee in de samenleving en raken niet in een sociaal isolement						
10B1.a Percentage kinderen tot 18 jaar in uitkeringsgezinnen	7,96%	8,28%	-	6,4%	-	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel* (wsjg-BBV)
10B2.a Aantal verstrekte tegemoetkomingen op grond van de declaratieregeling **	4.996	6.214	10.126**	7.681***	4.000	W&I

* Het herziene Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) 2015 stelt een aantal indicatoren voor alle gemeenten verplicht. Deze zijn te herkennen aan de aanduiding (wsjg.nl - BBV) bij de bron. Dit verwijst naar de plek waar alle indicatoren voor alle gemeenten te vinden zijn: www.waarstaatjegemeente.nl. Gemeenten zijn verplicht de bron te hanteren die daar aangegeven staat. Dat maakt vergelijking tussen gemeenten mogelijk.
** De tegemoetkomingen gaan over toekenning van minimabeleid; bij een huishouden van meerdere personen, bv een gezin met 3 kinderen is er maar 1 tegemoetkoming (de toekenning van de declaratieregeling van het totale gezin) maar kunnen er vervolgens 15 declaraties door het gezin zijn gedaan. Daarnaast zitten in dit aantal (de 10.126) ook de aanmeldingen in het kader van het jeugdsport/en -cultuurfonds en de declaraties voor de regeling schoolbijdragen.
*** Dit is inclusief 357 aanmeldingen voor het jeugdsport- en jeugdcultuurfonds.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden*in*Cijfers.

Beleidsterrein 10C Inkomensvoorzieningen

Doelen en prestaties bij 10C Inkomensvoorzieningen

Doel	Prestatie	
10C1 Leidenaren (18 t/m AOW-leeftijd) voor wie een financieel vangnet nodig is, ontvangen inkomensondersteuning	10C1.1 Behandelen aanvragen en beheer uitkeringen Participatiewet Ioaw, Ioaz, Bbz inkomensvoorzieningen	✓
	10C1.2 Uitvoeren fraudepreventie en opsporen uitkeringsfraude	✓
	10C1.3 Uitvoeren terugvordering en verhaal	✓

Toelichting bij de prestatieverantwoording:
10C1.3 Uitvoeren terugvordering en verhaal
De extra inspanningen op terugvordering en verhaal hebben geen extra resultaat opgeleverd. De groep zogeheten rode debiteuren (onvindbaar) is niet verminderd, waardoor er niet tot een aflossingsregeling gekomen kan worden. Eerder heeft ook een landelijk incassobureau, Cannock Chase, getracht deze groep debiteuren te verminderen maar is daarin niet succesvol geweest. Daarnaast is er geen afloscapaciteit van kostendelers, zodat op vorderingen van die groep geen aflossing plaatsvindt.
Deze factoren beinvloeden de incassoquote. De raad heeft de incassoquote verlaagd van 22% naar 15%. De realisatiewaarde is 14% waarmee de, door de raad gestelde, norm bijna is gehaald.

Effectindicatoren bij 10C Inkomensvoorzieningen

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 10C1 Leidenaren (18 t/m AOW-leeftijd) voor wie een financieel vangnet nodig is, ontvangen inkomensondersteuning						
10C1.a Personen met een bijstanduitkering, aantal per 1.000 inwoners	-	43,3	44,4	45,4**	44,0	CBS (via wsjg-BBV)*
10C1.b Percentage ontvangen bedrag van het totaalsaldo vorderingen (incassoquote)	15%	14%	12%	14%	15%	W&I
10C1.c Percentage personen met schuld, inclusief fraude, met wie nog geen afspraak tot aflossing is gemaakt	24%	16,5%	21%	17,8%	16%	W&I

* Het herziene Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) 2015 stelt een aantal indicatoren voor alle gemeenten verplicht. Deze zijn te herkennen aan de aanduiding (wsjg.nl - BBV) bij de bron. Dit verwijst naar de plek waar alle indicatoren voor alle gemeenten te vinden zijn: www.waarstaatjegemeente.nl. Gemeenten zijn verplicht de bron te hanteren die daar aangegeven staat. Dat maakt vergelijking tussen gemeenten mogelijk.
**Vorig jaar werd deze indicator gemeten per 10.000 inwoners en nu per 1.000. Daarom zijn de realisatie- en streefwaarden een factor 10 lager dan in de Programmabegroting 2017. De waarde van 2017 is een voorlopig cijfer gebaseerd op het eerste half jaar.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op LeideninCijfers.

Beleidsterrein 10D Schuldhulpverlening

Doelen en prestaties bij 10D Schuldhulpverlening

Doel	Prestatie	
10D1 Het ontstaan dan wel escalatie van problematische schuldensituaties is voorkomen	10D1.1 Uitvoeren van budgetbeheer, stabilisatietrajecten en overige preventieve maatregelen	✔
10D2 Problematische schuldensituaties zijn beheersbaar gemaakt en (zo mogelijk) opgelost	10D2.1 Uitvoeren schuldhulpverlening	✔

Toelichting bij de prestatieverantwoording:
Er zijn geen afwijkingen ten opzichte van begroting.

Effectindicatoren bij 10D Schuldhulpverlening

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 10D1 Het ontstaan dan wel escalatie van problematische schuldensituaties is voorkomen						
10D1.a Aantal deelnemers aan preventieve trajecten	416	303	322	312*	395	Stadsbank
Doel 10D2 Problematische schuldensituaties zijn beheersbaar gemaakt en (zo mogelijk) opgelost						
10D2.a Aantal schuldbemiddelingstrajecten en saneringskredieten	207	201	200	176	250	Stadsbank
10D2.b Aantal geslaagde schuldbemiddelingstrajecten en saneringskredieten	122	112	166	124	125	Stadsbank

*Monitoring van deze indicator is samengesteld uit het aantal gestarte stabilisaties, budgetbeheerrekeningen en deelnemers aan cursussen, en niet de preventie activiteiten vanuit het Preventieplan. Hierdoor is het jaarcijfer onvolledig. Eind 2017 vindt een actualisatie van het huidige Preventieplan plaats. De resultaten zullen worden opgenomen in een opnieuw te definiëren indicator preventie programmabegroting 2019.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op LeideninCijfers.

Kaderstellende beleidsstukken

In 2017 zijn de volgende kaderstellende beleidsstukken vastgesteld:

- RV 17.0040 Beleidsplan Schuldhulpverlening Preventief ,laagdrempelig, maatwerk en integraal
- BW 17.0273 Maatregelen tekort Buigbudget
- RV 17.0060 Van armoedebestrijding bij kinderen naar Kindgericht Armoedebeleid
- RV 17.0046 Re-integratieverordening Participatiewet 2017

Programmabudget

Werk en inkomen bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Arbeidsparticipatie	Lasten	51.513	42.088	-1.480	40.608	37.070	3.539
	Baten	-25.581	-23.554	7.551	-16.003	-13.982	-2.021
Saldo		**25.931**	**18.534**	**6.071**	**24.605**	**23.088**	**1.518**
Maatsch. participatie en onderst. minima	Lasten	9.950	8.605	2.425	11.030	11.282	-252
	Baten	-300	-272	-345	-617	-673	56
Saldo		**9.650**	**8.333**	**2.080**	**10.413**	**10.608**	**-195**
Inkomensvoorzieningen	Lasten	63.295	55.478	5.628	61.107	61.282	-175
	Baten	-49.877	-48.716	-3.618	-52.334	-51.954	-380
Saldo		**13.418**	**6.762**	**2.011**	**8.773**	**9.328**	**-555**
Schuldhulpverlening	Lasten	2.549	1.372	282	1.655	1.590	65
	Baten	-342	-369	-124	-493	-438	-55
Saldo		**2.207**	**1.003**	**158**	**1.161**	**1.152**	**9**
Programma	Lasten	**127.307**	**107.544**	**6.856**	**114.400**	**111.223**	**3.176**
	Baten	**-76.101**	**-72.911**	**3.464**	**-69.447**	**-67.047**	**-2.400**
Saldo van baten en lasten		**51.206**	**34.633**	**10.320**	**44.953**	**44.177**	**777**
Reserves	Toevoeging	1.471	439	1.185	1.624	1.865	-241
	Onttrekking	-1.858	-327	-1.554	-1.881	-1.465	-416
Mutaties reserves		**-387**	**112**	**-369**	**-257**	**400**	**-657**
Resultaat		**50.819**	**34.744**	**9.952**	**44.696**	**44.576**	**120**

Reserves programma 10 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
DZB Bedrijfsreserve dzb-Leiden wsw	Toevoeging	699	0	0	0	241	-241
	Onttrekking	-1.577	-109	-795	-904	-795	-109
Saldo		**-879**	**-109**	**-795**	**-904**	**-554**	**-350**
DZB Reserve zachte landing rijksbez. Wsw	Toevoeging	397	439	1.185	1.624	1.624	0
	Onttrekking	-148	0	-524	-524	-481	-43
Saldo		**249**	**439**	**661**	**1.100**	**1.143**	**-43**
DZB Reserve frictiekosten ID/WIW DZB	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-132	-143	0	-143	-131	-12
Saldo		**-132**	**-143**	**0**	**-143**	**-131**	**-12**
Reserve zachte landing 3D's P10	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-75	-175	-250	-24	-226
Saldo		**0**	**-75**	**-175**	**-250**	**-24**	**-226**
Reserve flankerend beleid P10	Toevoeging	75	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		**75**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Reserve Fonds Debt? to no Debt!	Toevoeging	300	0	0	0	0	0

Reserves programma 10 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
	Onttrekking	0	0	-60	-60	-34	-26
Saldo		**300**	**0**	**-60**	**-60**	**-34**	**-26**
Totaal	Toevoeging	**1.471**	**439**	**1.185**	**1.624**	**1.865**	**-241**
	Onttrekking	**-1.858**	**-327**	**-1.554**	**-1.881**	**-1.465**	**-416**
Reserves programma 10		**-387**	**112**	**-369**	**-257**	**400**	**-657**

Toelichting op beleidsterreinen met financiële afwijkingen (op de lasten en/of baten) > € 250.000

Arbeidsparticipatie
Het project JAS heeft meer budget gekregen in 2017 doordat er meer incidentele rijksmiddelen, via de algemene uitkering, zijn ontvangen. Oorzaak was dat er ook in 2017 meer statushouders zijn gehuisvest dan verwacht. Daardoor neemt ook het aantal deelnemers aan het 2-jarige project JAS toe, wat in 2018 en 2019 tot extra kosten zal leiden. Het extra budget, grotendeels bedoeld ter dekking van de kosten in 2018 en in mindere mate 2019, heeft in 2017 geleid tot een voordeel van € 670.000. Op de balans stonden nog middelen voor het project 'van uitkering naar school'. Dit project is al afgerond en daardoor viel het bedrag vrij en zorgt voor een niet-geraamde bate van € 156.200. De rijksuitkering volwasseneneducatie 2017 is volledig besteed in 2017. In de begroting was er rekening mee gehouden dat er nog meer zou worden besteed en werd € 172.000 extra geraamd in de decemberwijziging , gedekt uit niet-bestede middelen uit voorgaande jaren. Dat is uiteindelijk niet nodig gebleken waardoor er op de lasten een voordeel is ontstaan van € 172.000 en op de baten een nadeel van € 172.000. Werk en Inkomen heeft subsidies (Visie-R en Jobhulpmaatje) namens DZB verstrekt en vervolgens bij DZB in rekening gebracht. Dat heeft geleid tot een voordeel op de baten van € 70.000.
DZB
Bij de arbeidsparticipatie ontstaat bij de lasten een voordeel van € 2.729.000 en bij de baten een nadeel van € 2.087.000. Beide resultaten ontstaan voor het overgrote deel doordat in de begroting baten van de afdeling Catering als externe inkomsten zijn aangemerkt en bij de realisatie hiervan als interne leveringen/ inkomsten. Deze laatste inkomsten worden vanaf 2017 door de BBV/overhead-regels verwerkt als negatieve post aan de lastenkant. Betreffende inkomsten belopen een bedrag van € 1.752.000 en zijn dus abusievelijk afwijkend verantwoord. Het andere deel van het voordeel aan de lastenkant € 977.000 (=€ 2.729.000-/- € 1.752.000) ontstaat voor het overgrote deel uit lagere loonkosten P-wetters door het achterblijven van de instroom.

Maatschappelijke participatie en ondersteuning minima
De kwijtschelding van gemeentelijke belastingen heeft geleid tot een nadeel van € 142.000. De verwachting dat door de aantrekkende economie er minder mensen een beroep zouden doen op kwijtschelding is niet uitgekomen. In 2017 is via de 1e en 2e bestuursrapportage in totaal € 1,5 miljoen toegevoegd aan het budget vanwege de extra verstrekkingen minimabeleid en bijzondere bijstand. Het afhandelen van extra aanvragen heeft geleid tot € 86.000 extra uitvoeringskosten. Daarnaast heeft een licht hoger gebruik van de sociaal-medische kinderopvang geleid tot € 26.000 extra kosten.

Inkomensvoorziening
De inkomsten uit de inter-temporele regeling zijn € 298.000 lager. Dit werd pas bekend in december. Deze SZW-regeling was ter compensatie van de extra bijstandskosten voor statushouders. In het rijksbudget 2017 (T-2 systematiek) was namelijk onvoldoende rekening gehouden met de extra instroom van statushouders in 2016. De kosten van de BBZ (bijstand voor zelfstandigen) kunnen grotendeels worden gedeclareerd bij het Rijk. Doordat de kosten € 110.000 lager zijn dan geraamd, kan er ook € 110.000 minder gedeclareerd worden. Herberekeningen van eerder verstrekte loonkostensubsidies en laat ingediende declaraties van loonkostensubsidies, soms met een ingangsdatum in 2016, in de periode september t/m november hebben geleid tot een incidenteel nadeel van € 249.000.

Het rijksbudget (BUIG) 2017 bedraagt € 46,5 miljoen. De kosten van bijstandsuitkeringen minus opbrengsten uit terugvordering in 2017 zijn € 51,4 miljoen. Het tekort ten opzichte van het rijksbudget bedraagt € 4,9 miljoen. Door het tekort komt Leiden in aanmerking voor een vangnet-uitkering van het Rijk van € 1,25 miljoen over 2017.

Schuldhulpverlening
Er zijn geen relevante afwijkingen in 2017.

Toelichting op afwijkingen Reserves

Bedrijfsreserve DZB Leiden
Aan de Bedrijfsreserve DZB is een bedrag toegevoegd ad € 240.886 doordat over 2017 een voordelig rekening resultaat is gerealiseerd en het plafondbedrag van de bedrijfsreserve nog niet is bereikt. Na deze storting is het plafondbedrag bereikt, waardoor van het voordelig rekening resultaat € 92.455 niet is gestort. Daarnaast is € 109.000 minder onttrokken i.v.m. lagere kosten van het project Leidse Kracht. Hiervoor is binnen de bedrijfsreserve een afzonderlijk budget gereserveerd.

Reserve zachte landing rijksbezuinigingen WSW/DZB
Er zijn minder frictiekosten in 2017 dan geraamd. De onttrekking is daardoor € 42.753 lager.

Reserve frictiekosten ID/WIW
De frictiekosten WIW zijn € 11.611 lager uitgevallen en daardoor is € 11.611 minder onttrokken.

Reserve Fonds Debt? to no Debt
De deelnemers aan de pilot zijn gespreid over het jaar gestart en daardoor zijn de opstartkosten € 26.000 lager uitgevallen in 2017. Daardoor is de onttrekking aan de reserve ook € 26.000 lager.

Reserve zachte landing 3D
De kosten konden grotendeels uit het reguliere budget worden betaald, waardoor er € 225.985 minder onttrokken is.

Investeringen

Overschrijdingen op investeringskredieten
Binnen dit programma zijn per 31-12-2017 geen overschrijdingen op investeringskredieten.

Toelichting op investeringskredieten ouder dan 3 jaar die niet afgesloten worden bij de jaarrekening 2017
Niet van toepassing.

2.2.11 Algemene middelen

Inleiding
In de begroting en rekening maken we onderscheid tussen specifieke en algemene dekkingsmiddelen. Specifieke dekkingsmiddelen zijn bijvoorbeeld opbrengsten voor het ophalen van afval, het verstrekken van vergunningen, het onderhouden van het riool en het vertrekken van reisdocumenten. Zij hangen samen met een concreet beleidsveld en staan opgenomen in de betreffende programma's. Deze dekkingsmiddelen verlagen het saldo van lasten en baten op de betreffende programma's in de begroting.

Anders dan de specifieke dekkingsmiddelen, zijn de algemene dekkingsmiddelen vrij te besteden. Dit is niet aan een bepaald programma of doel gebonden. De algemene dekkingsmiddelen leveren de financiële dekking van de bestedingen van de programma's 1 tot en met 10 en zijn ingedeeld naar de voorgeschreven categorieën en onvoorzien.

Lokale heffingen
In de paragraaf Lokale heffingen is een toelichting gegeven op de opbrengst van belastingen en is aangegeven welk beleid we voor de verschillende belastingen voeren. De kosten van invordering van de belastingen en de waardebepaling van de onroerende zaken zijn geraamd in programma 1 Bestuur en dienstverlening.

Algemene uitkering uit het gemeentefonds
Jaarlijks ontvangt elke gemeente volgens het in de Financiële verhoudingswet opgenomen verdeelstelsel een uitkering uit het gemeentefonds. Het verdeelstelsel houdt rekening met onderlinge verschillen in de kosten waar de gemeenten voor staan en met verschil in draagkracht van de gemeenten (de belastingcapaciteit). De algemene uitkering is bestemd voor de bekostiging van autonome taken van de gemeente. Dat zijn taken die veelal dicht bij de burger liggen. De grootte van het gemeentelijk aandeel is voor de gemeenten een gegeven, maar zij is vrij in het besteden daarvan.

De groei of krimp van het gemeentefonds hangt af van de ontwikkeling van de netto gecorrigeerde rijksuitgaven. Eenvoudig gezegd: als het Rijk meer uitgeeft, dan groeit het gemeentefonds navenant mee, en andersom. De ontwikkeling van de algemene uitkering staat verder toegelicht in de financiële rekening.

Dividend
De belangrijkste deelnemingen van Leiden zijn productie- en leveringsbedrijf Nuon Energy NV, netwerkbedrijf Alliander NV, Duinwaterbedrijf Zuid-Holland (DUNEA) en NV Bank voor Nederlandse Gemeenten. De ontvangen dividenden worden bij de prestatie van deze deelnemingen verantwoord. Leiden droeg de laatste tranche van haar aandelen in Nuon Energy NV op 1 juli 2015 over aan Vattenfall.

Financiële functie
In de paragraaf Financiering gaan we in op de financiering van de gemeente en de ontwikkelingen op de geld- en kapitaalmarkt. Voor een uitgebreide toelichting op de ontwikkeling van het resultaat op geldleningen en op bespaarde rente verwijzen wij naar die paragraaf.

Overige algemene dekkingsmiddelen
De overige algemene dekkingsmiddelen zijn de stelposten concern, oninbare vorderingen, saldi kostenplaatsen bedrijfsvoering en plankosten.

- Op **stelposten concern** zijn de budgetten en taakstellingen opgenomen die nog niet direct aan een specifieke prestatie kunnen worden toebedeeld. Leiden streeft er naar (conform een eis van de provincie) om zo min mogelijk en zo kort mogelijk stelposten in de begroting op te nemen. Als een stelpost niet concreet en realiseerbaar is, dan kan de toezichthoudende provincie oordelen dat deze niet bijdraagt aan een structureel sluitende begroting en meerjarenraming. Wij voeren regelmatig overleg met de provincie over de voortgang en invulling van de stelposten.
- **Oninbare vorderingen** is de mutatie op de voorziening oninbare vorderingen voor de vorderingen op reguliere debiteuren en de vorderingen op (ex-)bijstandsgerechtigden.
- Op **saldi kostenplaatsen bedrijfsvoering** staan de lasten en baten die volgens de systematiek niet rechtstreeks ten gunste of ten laste van prestaties binnen de programma's kunnen worden gebracht. Een eenduidige en integrale kostenverdeelsystematiek deelt zo lasten en baten van (ondersteunende) afdelingen toe aan de prestaties en dus aan de programma's.
- Het budget voor de **plankosten definitiefase** komt voort uit de nota Plankosten Leiden (RB 12.0153).

Onvoorzien
Het budget onvoorzien wordt ingezet voor uitgaven die als onuitstelbaar en onvermijdbaar worden aangemerkt en waarvoor in de begroting geen raming is opgenomen. Als de uitgave een structureel karakter heeft, dan worden de meerjarige consequenties als autonome ontwikkeling in de volgende begroting verwerkt.

Programmabudget

Algemene middelen bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Lokale heffingen besteding niet gebonden	Lasten	0	0	0	0	0	0
	Baten	-54.135	-54.491	-474	-54.965	-54.380	-585
Saldo		**-54.135**	**-54.491**	**-474**	**-54.965**	**-54.380**	**-585**
Algemene uitkering	Lasten	0	581	-740	-159	0	-159
	Baten	-237.074	-230.930	-10.310	-241.241	-242.386	1.145
Saldo		**-237.074**	**-230.349**	**-11.050**	**-241.399**	**-242.386**	**987**
Dividend	Lasten	314	90	0	90	90	0
	Baten	-2.285	-3.127	227	-2.900	-2.928	28
Saldo		**-1.971**	**-3.037**	**227**	**-2.810**	**-2.838**	**28**
Saldo financieringsfunctie	Lasten	86	1.275	-3.202	-1.928	-2.169	241
	Baten	-13.942	-104	-32	-136	-204	68
Saldo		**-13.856**	**1.171**	**-3.234**	**-2.063**	**-2.373**	**309**
Overige alg.dekkingsmiddelen	Lasten	-2.042	660	1.593	2.253	-1.076	3.329
	Baten	807	0	0	0	-986	986
Saldo		**-1.234**	**659**	**1.593**	**2.253**	**-2.062**	**4.315**
Programma	Lasten	**-1.641**	**2.606**	**-2.349**	**256**	**-3.155**	**3.412**
	Baten	**-306.628**	**-288.653**	**-10.589**	**-299.242**	**-300.884**	**1.641**
Saldo van baten en lasten		**-308.269**	**-286.048**	**-12.938**	**-298.986**	**-304.039**	**5.053**
Reserves	Toevoeging	64.685	6.531	7.742	14.273	15.178	-905
	Onttrekking	-23.172	-11.143	-20.023	-31.166	-29.555	-1.611
Mutaties reserves		**41.513**	**-4.611**	**-12.281**	**-16.893**	**-14.377**	**-2.516**
Resultaat		**-266.756**	**-290.659**	**-25.219**	**-315.879**	**-318.416**	**2.537**

Reserves AD bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Reserve flankerend beleid AD	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-279	-700	0	-700	-550	-150
Saldo		**-279**	**-700**	**0**	**-700**	**-550**	**-150**
Bedrijfsvoeringsreserve concern	Toevoeging	3.331	1.000	0	1.000	1.941	-941
	Onttrekking	-1.775	-300	-2.329	-2.629	-2.037	-591
Saldo		**1.555**	**700**	**-2.329**	**-1.629**	**-96**	**-1.532**
Reserve compensatie dividend Nuon	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-9	0	0	0	0	0
Saldo		**-9**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Concernreserve	Toevoeging	8.937	823	93	916	916	0
	Onttrekking	-17.015	-6.949	-11.757	-18.706	-18.510	-197

Reserves AD bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Saldo		**-8.078**	**-6.126**	**-11.664**	**-17.790**	**-17.594**	**-197**
Reserve gsb-middelen ISZ/EZ AD	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-1.500	-81	-1.581	-1.581	0
Saldo		**0**	**-1.500**	**-81**	**-1.581**	**-1.581**	**0**
Reserve bedrijfsvoering plankosten	Toevoeging	2.054	847	470	1.317	1.317	0
	Onttrekking	-972	-598	-1.158	-1.756	-1.082	-673
Saldo		**1.083**	**249**	**-687**	**-438**	**235**	**-673**
Reserve zachte landing 3D's AD	Toevoeging	2.610	1.985	-7.967	-5.982	-5.982	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		**2.610**	**1.985**	**-7.967**	**-5.982**	**-5.982**	**0**
Reserve Informatisering AD	Toevoeging	613	300	51	351	351	0
	Onttrekking	-404	-300	300	0	0	0
Saldo		**209**	**0**	**351**	**351**	**351**	**0**
Reserve afschrijvingen investeringen	Toevoeging	41.897	1.260	9.207	10.467	10.431	36
	Onttrekking	-17	-49	-476	-525	-525	0
Saldo		**41.879**	**1.211**	**8.731**	**9.942**	**9.906**	**36**
Reserve verv.inv. maatschappelijk nut AD	Toevoeging	394	316	0	316	316	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		**394**	**316**	**0**	**316**	**316**	**0**
Reserve budgetoverheveling	Toevoeging	4.850	0	5.888	5.888	5.888	0
	Onttrekking	-2.700	-746	-4.523	-5.269	-5.269	0
Saldo		**2.149**	**-746**	**1.364**	**618**	**618**	**0**
Totaal	Toevoeging	**64.685**	**6.531**	**7.742**	**14.273**	**15.178**	**-905**
	Onttrekking	**-23.172**	**-11.143**	**-20.023**	**-31.166**	**-29.555**	**-1.611**
Reserves AD		**41.513**	**-4.611**	**-12.281**	**-16.893**	**-14.377**	**-2.516**

Toelichting op beleidsterreinen met financiële afwijkingen (op de lasten en/of baten) > € 250.000

ALGEMENE DEKKINGSMIDDELEN

Lokale heffingen bestedingen niet gebonden

In de Eerste Bestuursrapportage 2017 is op basis van een verwachte toename van het aantal niet-woningen de geraamde OZB-opbrengst niet-woningen (eigenaar) met een bedrag van € 300.000 verhoogd. Deze inschatting blijkt achteraf te optimistisch. Zowel de OZB opbrengst niet-woningen voor eigenaren als gebruikers is achtergebleven bij de uiteindelijk raming. Hierdoor is een nadeel ontstaan van respectievelijk € 153.000 en € 216.000. Ook op de OZB eigenaren woningen is er een klein nadeel van € 114.000.

De opbrengst precariobelasting is € 105.000 lager dan begroot. Liander heeft op basis van de digitale kaart van Leiden het totaal aantal strekkende meters kabels en leidingen in voor openbare dienst bestemde gemeentegronden opnieuw bekeken. Hierbij bleek het aantal strekkende meters lager dan voorheen.

Algemene uitkering

Het netto voordeel bedraagt € 987.000 (lasten nadeel € 159.000 en baten voordeel € 1.145.000). Dit netto voordeel heeft grotendeels betrekking op de afrekening van de jaren 2015 en 2016 en voor een klein deel op 2017 door wijzigingen in de decembercirculaire.

De gemeentefondsuitkering over 2015 is 2017 definitief vastgesteld. Laatste wijziging die is doorgevoerd is het vaststellen van de waarde van de onroerende zaken. De waarde voor niet-woningen is lager dan oorspronkelijk

ingeschat. De maatstaf WOZ waarde is een negatieve maatstaf. Een lagere waarde leidt daardoor tot een € 325.000 lagere korting op de uitkering uit het gemeentefonds.

Het voordeel van € 601.000 over 2016 is ontstaan door bijstelling van de decentralisatie-uitkeringen voor de verhoogde asielinstroom en de tijdelijke voorziening "bed, bad en brood". De kosten voor de verhoogde asielinstroom zijn al verantwoord in de jaarrekening 2016. De nagekomen hogere uitkering over 2016 levert daardoor een voordeel op in 2017.

Het voordeel van € 60.000 over 2017 ontstaat door wijzigingen in de decentralisatie-uitkeringen in de Decembercirculaire 2017. Tegenover deze hogere inkomsten staan ook hogere uitgaven die verwerkt zijn de jaarrekening 2017. Uitzondering is de decentralisatie-uitkering Twinning van € 221.000 voor de detachering van medewerkers van de DZB in de overzeese gebiedsdelen in 2018.

Saldo Financieringsfunctie
De financieringsbehoefte bleefgedurende 2017 achter op de raming in de begroting 2017, voornamelijk doordat investeringen in de tijd opschoven. Hierdoor zijn in de eerste en tweede bestuursrapportages 2017 al voordelen gemeld van respectievelijk € 2.900.000 en € 313.000. De begroting is hierop aangepast. Nu is op het beleidsterrein Saldo financieringsfunctie een aanvullend positief resultaat ontstaan van € 309.000. Dit bestaat uit voordelen aan de lastenkant van € 241.000 en een voordeel aan de batenkant van € 68.000. Dit komt doordat:

- Er was rekening gehouden met het in begin september aantrekken van een lang lopende lening van € 40 miljoen tegen een rentepercentage van 1,35%. Uiteindelijk is medio oktober een lening van € 35 miljoen aangetrokken tegen een rentepercentage 1,199%. Dit levert een voordeel op van € 91.000;
- De lage rentestand zorgt voor een voordeel van € 13.000 op de begrote rentelasten van kortlopende financiering;
- In 2017 zijn minder kosten gemaakt voor het betalingsverkeer. Dit leidt tot een voordeel van € 42.000. De verwachting is wel dat de kosten de komende jaren weer zullen toenemen;
- Als onderdeel van de kapitaallasten is in 2017 € 17.000 meer rente doorbelast naar de prestaties;
- Door het verschil tussen het begrote rentepercentage en het werkelijke rentepercentage is € 79.000 meer rente doorberekend naar de grondexploitaties;
- Er is gebleken dat een aantal rentebaten niet zijn begroot (hoofdzakelijk rente ontvangen van de BSGR) met een voordeel van € 68.000 tot gevolg. Aangezien deze post jaarlijks stijgt en inmiddels substantieel is geworden, zal deze voortaan worden begroot.

Overige algemene dekkingsmiddelen
Het saldo op de overige algemene dekkingsmiddelen bedraagt aan de lastenkant € 3.329.000 voordelig en aan de batenkant € 986.000 voordelig. Dit wordt vooral veroorzaakt doordat:

- Op het onderdeel *Oninbare vorderingen* is met de vrijval uit de voorziening dubieuze debiteuren een voordeel van € 867.000 ontstaan, voornamelijk (€ 797.000) door het vervallen van een voorziening voor een vordering op een grote debiteur. Voor de gemeente betreft het een budget neutrale boeking. Het nadeel komt ten laste van de prestatie Wonen (Programma 6).
- Op *Saldi kostenplaatsen bedrijfsvoering* levert de kostenverdeelstaatsystematiek een voordeel aan de batenkant op van € 986.000 doordat de verschillende afdelingen in hun bedrijfsvoering minder hebben uitgegeven dan voor 2017 stond begroot. Door onderuitputting van de kapitaallasten van bedrijfsmiddelen ontstaat een aanvullend voordeel van € 598.000. Tot slot, er was een bedrag toegevoegd aan de voorziening pensioenen wethouders. Na controle bleek echter dat door de gestegen rekenrente nu een bedrag van € 783.000 kon vrijvallen. Ten opzichte van de stand per 1 januari 2017 is per saldo € 281.000 vrijgevallen.

Plankosten definitiefase
Het voordeel op de prestatie Plankosten definitiefase bedraagt € 1.175.000 en bestaat uit 2 componenten. Een voordeel van € 637.000 is veroorzaakt doordat projectleiders eind 2017 minder kosten hebben gemaakt voor projecten in de definitiefase dan geraamd. Voor hetzelfde bedrag is er minder onttrokken aan de reserve bedrijfsvoering plankosten. Gezamenlijk is het effect op dit programma budgettair neutraal.
Daarnaast is een voordeel € 502.000 ontstaan doordat met ingang van 2017 de regelgeving voor overhead is gewijzigd, waardoor deze voortaan moet worden verantwoord op het programma overhead, Vpb en onvoorzien. Dit heeft tot de opgave geleid om in de realisatie binnen de betreffende programma's de overhead te elimineren uit uurtarieven voor investeringen en/of overige projecten omdat dit niet meer is toegestaan. Het corresponderende nadeel is opgenomen op het programma Overhead, vpb en onvoorzien.

Toelichting op afwijkingen Reserves

Reserve flankerend beleid AD
Aan de reserve flankerend beleid is € 150.000 minder onttrokken dan begroot omdat de uitgaven voortvloeiend uit de reorganisatie in 2015 lager zijn uitgevallen dan vooraf ingeschat.

Bedrijfsvoeringreserve concern
Aan de bedrijfsvoeringsreserve concern is per saldo € 591.000 minder onttrokken dan geraamd. Voor alle voorgenomen onttrekkingen geldt dat er vertraging is opgetreden in de uitvoering. Het betreft de proef met tablets (€ 110.480), het budget voor digitalisering (waaronder werkplekvernieuwing) (€ 257.373), de Ontwikkelpool (€ 198.260) en de proef met het Urban Data Center Leiden (€ 25.000). Deze bedragen blijven beschikbaar in 2018.

Concernreserve
Het verschil van € 197.000 betreft de hogere uitkering voor de verhoogde asielinstroom die aanvankelijk op een andere reserve stond geraamd. Bij de overboeking naar de concernreserve is de corresponderende begrotingswijziging binnen het betreffende programma abusievelijk achterwege gebleven. De bate is nu in de afrekening van de algemene uitkering 2017 opgenomen, waardoor de onttrekking aan de concernreserve achterwege kan blijven.

Reserve bedrijfsvoering plankosten
De jaarlijkse onttrekking aan de reserve is afhankelijk van de gemaakte plankosten in de definitiefase van de ruimtelijke projecten. De onderschrijding van de begrote onttrekking met € 673.000 is het bedrag dat projectleiders eind 2017 nog aan plankosten verwachten te moeten maken voor projecten in de definitiefase.

Reserve afschrijvingen investeringen
De lagere onttrekking dan begroot van € 36.000 is veroorzaakt door vertraging in de uitvoering van investeringen. Vertraging in de uitvoering van investeringen leidt tot lagere kapitaallasten dan begroot, en heeft tot gevolg, voor zover die kapitaallasten gedekt worden uit deze reserve, dat er ook minder aan deze reserve onttrokken hoeft te worden.

INVESTERINGEN

Kredieten die afgesloten zijn met een overschot van € 50.000 of meer dan 10% van het investeringskrediet staan hieronder toegelicht.

7100268 SBL aanschaf beheersprogrammatuur
Het krediet wordt afgesloten met een voordeel van € 20.871. Het krediet is niet benodigd omdat de systemen die reeds worden gebruikt voldoende mogelijkheden geven om de werkzaamheden te ondersteunen.Een positief effect van de integratie beheer sport en stedelijk beheer.

7100719 Auto's voor landmeters
Dit krediet wordt afgesloten met een tekort van € 5.419. Dit wordt veroorzaakt doordat inkomsten van de verkoop van een oude auto voor een bedrag van € 10.000 volgens het BBV verantwoord moeten worden op de reguliere exploitatie. Wordt hier rekening mee gehouden dan is er geen tekort, maar een (beperkt) overschot.

7100939 verbouwing Admiraal Banckertweg (ABW) 15 agv org.wijz.Vastgoed
Dit krediet wordt afgesloten met een tekort van € 17.874. De overschrijding wordt veroorzaakt door onvoorziene bouwkundige werkzaamheden die noodzakelijk waren om beide bedrijfskantines van circa 450 m2 te realiseren.

Toelichting op investeringskredieten die ouder zijn dan drie jaar en die niet afgesloten kunnen worden bij de jaarrekening 2017:

7100523 Plankosten definitiefase
Het doorlopende krediet Plankostenkosten definitiefase is ingesteld om de ambtelijke inzet voor projecten in definitiefase inzichtelijk te krijgen. Jaarlijks wordt een bedrag gedoteerd uit de reserve bedrijfsvoering plankosten. Dit doorlopende krediet bestaat dus ten behoeve van lopende projecten in de definitiefase en kan daardoor niet worden afgesloten.

7100289 Wagenpark
In 2017 is na het afronden van de Europese aanbesteding gestart met het vervangen van bedrijfswagens. De eerste voertuigen worden verwacht in de eerste helft van 2018. Voor 2018 is de planning dat er 37 voertuigen worden vervangen. De kredieten blijven benodigd.

7100319 Vervanging ondergrondse tank
Op basis van de jaarlijkse inspectie en keuring wordt de noodzaak tot het vervangen van de tank bepaald. Wanneer de keuringsuitslag negatief is zal de tank direct moeten worden vervangen. Het krediet blijft benodigd.

7100379 Vervanging tanks afgewerkte olie
Op basis van de jaarlijkse inspectie en keuring wordt de noodzaak tot het vervangen van de tank bepaald. Wanneer de keuringsuitslag negatief is zal de tank direct moeten worden vervangen. Het krediet blijft benodigd.

7100281 CENTRIC-systeem
Er gaan in 2018 een aantal upgrades plaatsvinden om te voldoen aan de laatste (beveiligings) standaarden, bijvoorbeeld AVG. Dit onder meer omdat verwachte uitfasering van de betreffende applicaties in 2017 nog niet heeft plaatsgevonden. Het krediet blijft benodigd.

2.2.12 Overhead, vennootschapsbelasting en onvoorzien

Programmabudget

Overhead bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Overhead	Lasten	0	48.528	13.983	62.511	61.713	798
	Baten	0	-2.225	-9.356	-11.581	-8.508	-3.073
Saldo		**0**	**46.303**	**4.627**	**50.930**	**53.205**	**-2.275**
Onvoorzien	Lasten	0	244	-150	94	0	94
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		**0**	**244**	**-150**	**94**	**0**	**94**
Programma	Lasten	**0**	**48.772**	**13.833**	**62.605**	**61.713**	**892**
	Baten	**0**	**-2.225**	**-9.356**	**-11.581**	**-8.508**	**-3.073**
Saldo van baten en lasten		**0**	**46.547**	**4.477**	**51.024**	**53.205**	**-2.181**
Reserves	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	-867	-867	-349	-519
Mutaties reserves		**0**	**0**	**-867**	**-867**	**-349**	**-519**
Resultaat		**0**	**46.547**	**3.610**	**50.157**	**52.857**	**-2.700**

Reserves Overhead bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Verschil 2017
Reserve Informatisering Overhead	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	-687	-687	-168	-519
Saldo		**0**	**0**	**-687**	**-687**	**-168**	**-519**
Reserve bedrijfsvoering concern OH	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	-181	-181	-181	0
Saldo		**0**	**0**	**-181**	**-181**	**-181**	**0**
Totaal	Toevoeging	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
	Onttrekking	**0**	**0**	**-867**	**-867**	**-349**	**-519**
Reserves Overhead		**0**	**0**	**-867**	**-867**	**-349**	**-519**

Toelichting op beleidsterreinen met financiële afwijkingen (op de lasten en/of baten) > € 250.000

OVERHEAD
Het saldo op het Overhead bedraagt aan de lastenkant € 892.000 voordelig en aan de batenkant € 3.073.000 nadelig.

Overhead kostenplaatsen
Het resultaat op de prestatie Overhead kostenplaatsen is aan de lasten kant € 6.160.000 nadelig en aan de batenkant € 3.458.000 voordelig. Dit voordeel aan de batenkant wordt geneutraliseerd door een gelijk nadeel van € 3.458.000 aan de lastenkant en betreft de kostenverdeelstaat. Per saldo resteert op deze prestatie aan de lastenkant een nadeel van € 2.612.000 dat wordt veroorzaakt door:

- Het nadeel van € 2.452.000 wordt veroorzaakt door het volgende. Met ingang van 2017 is de financiële wetgeving (BBV) voor de verslaglegging van de overhead gewijzigd, waardoor deze voortaan moet worden verantwoord op dit programma. Dit heeft tot de opgave geleid om in de realisatie binnen de betreffende programma's de overhead te elimineren uit uurtarieven voor investeringen en/of overige projecten omdat dit niet meer is toegestaan. Dit leidt in 2017 tot een per saldo neutrale correctie op de gerealiseerde lasten binnen enerzijds de relevante programma's en anderzijds het programma Overhead, Vpb en onvoorzien.

Binnen die relevante programma's ontstaan nu voordelen omdat er minder mag worden doorbelast dan begroot. Op het programma Overhead, Vpb en onvoorzien ontstaat het corresponderende nadeel. Omdat deze correctie pas achteraf kan worden bepaald en jaarlijks zal verschillen, is het is niet mogelijk om op voorhand de begroting van de programma's zodanig aan te passen dat er op dit punt geen verschillen ontstaan.

- Het nadeel van € 160.000 betreft een nadeel op de overhead van DZB.

Overige overhead en overige personele lasten
Het resultaat op de prestaties Overhead overig en Overige personele lasten is een voordeel aan de lastenkant van van € 8.306.000 en een nadeel aan de batenkant van € 6.753.000.

Het grootste verschil bedraagt zowel aan de lastenkant (voordeel) als aan de batenkant (nadeel) € 7.200.000, en is per saldo neutraal. Het technische verschil is ontstaan doordat de externe inhuur nu direct in de begroting van de projecten wordt opgenomen. Hierdoor kan het budget van € 7.200.000 aan de lastenkant en aan de batenkant komen te vervallen. Dit is geëffectueerd bij de eerste actualisatie van de Programmabegroting 2018.

Op de personele en overige overheadkostenplaatsen is aan de lastenkant een voordeel ontstaan van € 1.296.000 en een voordeel van € 460.000 aan de batenkant.
Aan de lastenkant was rekening gehouden met een bijdrage aan kredieten. Door vertraging in de uitvoering is een voordeel ontstaan van € 519.000. Als gevolg hoefde ook eenzelfde bedrag minder onttrokken te worden aan de reserve informatisering, waardoor het effect per saldo neutraal is.
In 2017 is de Ontwikkelpool wat later gestart dan gehoopt. Daardoor is een voordeel ontstaan van €198.000. Voorts hoefde van het budget voor personeel en organsiatiebeleid minder aangesproken te worden dan in de begroting opgenomen was met een voordeel van € 255.000 tot gevolg.
Ook is op de budgetten voor de kosten van voormalig personeel en eigen risico werkgeversaansprakelijkheid (WGA) een aanzienlijk voordeel ontstaan van € 480.000.
Daarnaast zijn er voordelen op de arbokosten van € 119.000, op werving en selectie € 90.000 en op opleidingsbudgetten van € 124.000

Facilitaire overheadkostenplaatsen
Op de facilitaire budgetten is aan de lastenkant een nadeel ontstaan van € 348.000. Tegenover dit nadeel staat een voordeel aan de baten kant van € 117.000, zodat er per saldo een nadeel is van € 231.000.
De facilitaire budgetten staan al langere tijd onder druk. Op catering, vergaderfaciliteiten en koffieautomaten is er een nadeel van € 97.000. Het budget voor post is met € 115.000 overschreden en het budget voor onderhoud met € 50.000. Het voordeel op de overige facilitaire budgetten is per saldo € 31.000.

Huisvestingsoverheadkostenplaatsen
In het project Ambtelijke huisvesting werd uitgegaan van het bouwen van een nieuw pand waar het merendeel van de medewerkers een werkplek zouden krijgen. Door de ontwikkelingen rond de locatie voor het busstation moest het scenario van het bouwen van een nieuw pand worden verlaten en worden alternatieven voor huur van een bestaande locatie onderzocht. Deze wijziging heeft tot gevolg dat gemaakte kosten ad. € 977.000 die op termijn geactiveerd zouden worden om te worden afgeschreven nu op grond van de verslaggevingsregels in een keer als last in de jaarrekening moet worden opgenomen. Dit betreft een boekhoudkundige wijziging op grond van veranderde omstandigheden.

Vennootschapsbelasting
Sinds 2016 rust er een vennootschapsbelastingplicht op winstgevende ondernemingsactiviteiten van gemeenten met als doel een gelijk speelveld te creëren tussen overheidsondernemingen en private ondernemingen.
De Belastingdienst heeft het standpunt ingenomen dat de gemeente Leiden over eventuele voordelige resultaten op de vergoeding voor ligplaatsen voor woonschepen en reclame-uitingen in de openbare ruimte VPB verschuldigd is.

Onvoorzien
In 2017 is het budget voor onvoorzien van € 244.000 voor € 150.000 benut ter dekking van de kosten voor het eigen risico brandschade voor het pand Eksterpad 4 (onderdeel vastgoedportefeuille). Eind 2017 resteert een niet benut budget en dus een voordeel van € 94.000.

Toelichting op afwijkingen Reserves

Reserve Informatisering
Aan de reserve informatisering is binnen dit programma € 519.000 minder onttrokken dan begroot. Dit nadeel staat tegenover het voordeel van € 519.000 zoals hierboven toegelicht. Per saldo is het effect neutraal.

INVESTERINGEN

Kredieten die afgesloten zijn met een overschot van € 50.000 of meer dan 10% van het investeringskrediet staan hieronder toegelicht.
Binnen dit programma zijn geen afgesloten kredieten met een overschot van € 50.000 of meer dan 10% van het investeringskrediet.

Toelichting op investeringskredieten die ouder zijn dan drie jaar en die niet afgesloten kunnen worden bij de jaarrekening 2017:

7100275 Vervanging toegangscontrole en tijdregistratiesysteem Stadhuis
Een interne risicoanalyse heeft aanleiding gegeven om in het stadhuis een project te starten om de beveiliging te verbeteren. Het gaat om het realiseren van een aantal quick wins door fysieke en organisatorisch maatregelen. De realisatie was gekoppeld aan het krediet 'pilot flexwerken' maar schuift door vertraging daarvan nu in in het project herinrichting Stadhuis. Het krediet blijft daardoor nodig.

7100751 Zaakgewijs werken software
Dit krediet kan nog niet afgesloten worden. Er lopen nog een groot aantal werkzaamheden in het kader van het project VRIS waarvoor naast dat wat in het krediet aan budget beschikbaar is extra incidentele middelen nodig zijn. Voorgesteld wordt dan ook dit krediet niet af te sluiten. Bij de 1e bestuursrapporatage zal er een voorstel komen om het dan aanwezige restantbudget toe te voegen aan het krediet VRIS.

2.3 Paragrafen

2.3.1 Lokale heffingen

1 . Inleiding

In deze paragraaf staan de opbrengsten en het beleid voor de diverse gemeentelijke belastingen en heffingen in 2017. Eerst worden heffingen behandeld die deel uitmaken van de woonlasten, te weten de onroerende-zaakbelastingen, de rioolheffing en de afvalstoffenheffing. Daarbij geven we een overzicht van de lokale lastendruk. Vervolgens gaan we in op de toeristenbelasting, de precariobelasting, de parkeerbelasting, rechten en het kwijtscheldingsbeleid.

In 2017 is de gehele uitvoering van de onroerende-zaakbelastingen, rioolheffing, afvalstoffenheffing, toeristenbelasting en precariobelasting gedaan door de Belastingsamenwerking Gouwe-Rijnland (BSGR).

Geraamde en werkelijke belastingopbrengsten 2017

	Rekening 2016	Begroting 2017	Rekening 2017	**Verschil**
OZB-eigenaren	33.532	33.857	33.890	33
OZB-gebruikers	11.887	12.859	12.343	-516
Rioolheffing	6.045	6.129	6.161	31
Afvalstoffenheffing	11.152	11.558	11.634	76
Toeristenbelasting	854	761	892	131
Precariobelasting	8.716	8.250	8.145	-105
Totaal	**72.186**	**73.414**	**73.066**	**-349**
Kwijtschelding	1.363	1.282	1.426	-143

Bedragen x € 1.000

2. Heffingen die deel uitmaken van de woonlasten

2.1. Onroerende-zaakbelastingen (OZB)
Alle eigenaren van woningen en alle eigenaren en gebruikers van niet-woningen betalen onroerende-zaakbelasting. De grondslag van de belasting is de waarde van een woning of niet-woning. Deze waarde wordt elk jaar opnieuw vastgesteld. De aanslagen 2017 zijn naar de waardepeildatum 1 januari 2016 vastgesteld.

De OZB niet-woningen (exclusief areaalontwikkelingen) is ten opzichte van 2016 verhoogd met de index van 1,5%. De OZB woningen (exclusief areaalontwikkelingen) is verlaagd met 1,5% en bovendien niet trendmatig verhoogd.

De opbrengsten OZB zijn in totaal € 483.000 lager dan begroot. In de 1e bestuursrapportage 2017 is door de toename van het aantal niet-woningen de geraamde OZB-opbrengsten niet-woningen (eigenaar) met een bedrag van € 300.000 verhoogd. Deze inschatting op basis van de toen beschikbare gegevens bleek te optimistisch.

2.2. Rioolheffing
De rioolheffing wordt geheven op grond van de verordening op de heffing en invordering van rioolheffing 2017. Voor woningen is de grondslag de omvang van het huishouden. Er zijn drie tarieven, namelijk een éénpersoons-, een tweepersoons- en een drie- of meerpersoonstarief. Voor niet-woningen wordt geheven naar waterverbruik, met een vast bedrag voor een gebruik tot 250 m3. De tarieven 2017 zijn ten opzichte van die van 2016 verhoogd met de trend van 1,5%.

De heffing dekt de kosten van het riool gedeeltelijk 60%. De opbrengst rioolheffing is in totaal € 6.161.000 en daarmee € 31.000 hoger dan begroot.